

Retningslinjeundersøgelsen 2012

- en undersøgelse af retningslinjer til forebyggelse af dels seksuelle overgreb på børn, dels uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn i danske daginstitutioner og SFO'er

Else-Marie Buch Leander
Karen Pallesgaard Munk
Per Lindsø Larsen

Forskningsgruppen Paradox
Center for Sundhed, Menneske og Kultur
Institut for Kultur og Samfund
Aarhus Universitet

Undersøgelsen er finansieret af SL's og BUPL's Udviklings- og Forskningsfond

Juni 2013
ISBN: 978-87-993438-2-9

AARHUS
UNIVERSITET

INSTITUT FOR KULTUR OG SAMFUND

Forskningsrapport nr. 2 fra Forskningsgruppen Paradox

Data

Titel	Retningslinjeundersøgelsen 2012
Undertitel	En undersøgelse af retningslinjer til forebyggelse af dels seksuelle overgreb på børn, dels uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn i danske daginstitutioner og SFO'er
Forfattere	Else-Marie Buch Leander, ph.d.-stipendiat, cand.mag. Karen P. Munk, lektor, ph.d., psykolog Per Lindsø Larsen, psykolog, mag.art.
Finansiel støtte	Undersøgelsen er finansieret af SL's og BUPL's Udviklings- og Forskningsfond
Paradox' hjemmeside	http://smk.au.dk/forskning/forskningsgruppen-paradox/
Udgivelsesår	Juni 2013
ISBN	978-87-993438-2-9
Sideantal	174

Indhold

Del 1: Indledning	9
1.0 Forord.....	10
1.1/ Undersøgelsens baggrund, formål og hypotese.....	10
1.2/ Definition af retningslinjer.....	11
1.3/ Rapportens opbygning og indhold	11
1.4/ Tak.....	13
2.0 Deltagere, metode og svarprocent	14
Del 2: Resultater	17
3.0 Resultaterne af "Retningslinjeundersøgelsen 2012" – spørgsmål for spørgsmål.....	18
3.1/ Har der inden for de sidste 10 år været en eller flere sager i din institution om enten seksuelle overgreb på børn eller om uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn?.....	18
3.2/ Uddyb eventuelt dit svar.....	18
3.3/ Er der retningslinjer i din institution, der skal beskytte børnene mod seksuelle overgreb og/eller beskytte personalet mod uberettigede anklager om seksuelle overgreb på børnene?.....	18
3.4/ Er der en bestemt årsag til, at der ikke er retningslinjer i din institution?	19
3.5/ Uddyb gerne årsagen til, at der ikke er retningslinjer i din institution	19
3.6/ Hvad er din holdning til, at der ikke er retningslinjer i din institution?	19
3.7/ Uddyb gerne dit svar	20
3.8/ Føler du dig tryk eller utryk uden retningslinjer i institutionen?.....	20
3.9/ Hvad er årsagen til, at der er indført retningslinjer i institutionen?.....	21
3.10/ Hvad er retningslinjernes formål: 1) primært at beskytte børnene mod seksuelle overgreb, 2) primært at beskytte personalet mod uberettigede pædofilianklager , 3) både at beskytte børnene mod seksuelle overgreb og personalet mod uberettigede pædofilianklager	21
3.11/ Beskriv venligst retningslinjernes indhold	22
3.12/ Hvad er din holdning til retningslinjerne, og hvordan oplever du disse i hverdagen?	27
3.13/ Oplever du, at retningslinjerne påvirker din faglige identitet som pædagog?	30
3.14/ Beskriv gerne, hvorledes retningslinjerne påvirker din faglige identitet?.....	30
3.15/ Får retningslinjerne dig til at føle dig mere tryk i forhold til en uberettiget anklage om overgreb på børnene?.....	33
3.16/ Er der retningslinjer, der kun gælder for mandligt personale?.....	33
3.17/ Beskriv venligst de retningslinjer, som kun gælder for mandligt personale.	33
3.18/ Hvordan er holdningen blandt de mandlige pædagoger i institutionen til, at der er særlige retningslinjer for dem?	35

3.19/	Hvordan oplever du som mandlig pædagog, at der er særlige retningslinjer for mænd?	35
3.20/	Påvirker særreglerne for mandlige pædagoger dit forhold til nogle af personerne i institutionen?	36
3.21/	Uddyb gerne dit svar:	37
3.22/	Får de særlige retningslinjer for mænd dig til at føle dig mere tryk i forhold til en uberettiget anklage om overgreb på børnene?	37
3.23/	Er der regler i din institution, som børnene skal overholde (f.eks. at de ikke må tage tøjet af, eller de ikke må lege "doktorlege")?	37
3.24/	Beskriv gerne de regler, som børnene skal overholde	37
3.25/	Er der aktiviteter, som I i institutionen ikke længere foretager jer (f.eks. at tage i svømmehalen), fordi I vil forebygge seksuelle overgreb på børnene eller uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børnene?	42
3.26/	Hvilke aktiviteter er der tale om?	42
3.27/	Ser du tegn på, at institutionens retningslinjer påvirker børnenes adfærd?	43
3.28/	Beskriv gerne på hvilken måde, retningslinjerne påvirker børnenes adfærd.....	43
3.29/	Har institutionens retningslinjer i dine øjne nogen konsekvenser for plejen af og omsorgen for børnene og deres udfoldelsesmuligheder?	45
3.30/	Beskriv gerne disse konsekvenser	46
3.31/	Hvordan har forældrenes reaktion været på institutionens retningslinjer til forebyggelse af overgreb på børn og/eller uberettiget mistanke mod personalet om overgreb på børn?	49
3.32/	Uddyb gerne dit svar	50
3.33/	Er det altid muligt at overholde retningslinjerne, eller kan der være faktorer i hverdagen, der gør, at man til tider ikke kan overholde retningslinjerne?	53
3.34/	Hvilke faktorer i hverdagen kan gøre det svært at overholde retningslinjerne?	53
3.35/	Hvem har fastlagt institutionens retningslinjer til forebyggelse af overgreb på børn og/eller uberettiget mistanke mod personalet om overgreb på børn?	57
3.36/	Er retningslinjerne skriftlige eller mundtlige?	58
3.37/	Er der åbenhed og løbende dialog i institutionen om retningslinjerne?	58
3.38/	Hvis du har flere kommentarer til spørgsmålene eller emnet, er du meget velkommen til at skrive dem her	58
Del 3: Analyse		63
4.0	Indledning til analyse af "Retningslinjeundersøgelsen 2012"	64
5.0	Analysekapitel 1: Det pædagogiske personale	66
5.1/	Retningslinjernes hovedformål.....	66
5.2/	Første funktion: vidnet	67
5.3/	Anden funktion: undgåelse af misforståelsen.....	67
5.4/	Internaliseringen af det eksterne blik	68
5.5/	Mistanken og mistænkeliggørelsen	68
5.6/	Retningslinjernes konsekvenser for de to køn	69
5.7/	De mandlige pædagogers særlige arbejdsvilkår	69
5.8/	En kortsigtet beskyttelse.....	71

5.9/	Et a-hold og et b-hold og børnene i et større samfundsmæssigt perspektiv.....	73
5.10/	De kvindelige pædagoger.....	75
6.0	Analysekapitel 2: Den pædagogiske praksis.....	76
6.1/	Indledning.....	76
6.2/	Kulturskifte: den fysiske kontakt problematiseres.....	76
6.3/	Professionalisering: ændring af daginstitutionens status.....	78
6.4/	Den umiddelbare praksis tynges.....	79
6.5/	Retningslinjerne tilsidesætter pædagogiske hensyn.....	81
6.6/	Når det normale bliver undtagelsen fra reglen.....	82
6.7/	Strukturændringer: fra små til større enheder.....	82
6.8/	Et ressourcetab.....	84
7.0	Analysekapitel 3: Børnene.....	85
7.1/	Indledning.....	85
7.2/	Konsekvenser for forskellige grupper af børn.....	86
7.3/	Når børn bliver farlige.....	87
7.4/	Regler for børnene: doktorlege.....	88
7.5/	Grænser.....	89
7.6/	Overgrebet som tolkningsmodel.....	91
7.7/	Børn som krænkere.....	92
7.8/	Tegn på misbrug – den svære fortolkning.....	93
7.9/	Bekymringen.....	96
7.10/	Regler for børnene: påklædning.....	97
7.11/	Seksualisering af barnet.....	99
7.12/	Tabuisering og nypuritanisme.....	100
7.13/	Overvågning.....	101
7.14/	Indlæring.....	101
8.0	Konklusion.....	104
	Note: Efter "Retningslinjeundersøgelsen 2012".....	109
Del 4: Citater.....		110
9.0	Udvalgte citater fra Retningslinjeundersøgelsen 2012.....	111
9.1/	Har der inden for de sidste 10 år været en eller flere sager i din institution om enten seksuelle overgreb på børn eller om uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn? Uddyb eventuelt dit svar.....	111
9.2/	Uddyb gerne årsagen til, at der ikke er retningslinjer i din institution.....	111
9.3/	Hvad er din holdning til, at der ikke er retningslinjer i din institution? Uddyb gerne dit svar.....	112
9.4/	Hvad er årsagen til, at der er indført retningslinjer i institutionen?.....	112
9.5/	Beskriv venligst retningslinjernes indhold.....	112
9.6/	Hvad er din holdning til din institutions retningslinjer, og hvordan oplever du disse i hverdagen?.....	115
9.7/	Beskriv gerne, hvorledes retningslinjerne påvirker din faglige identitet?.....	117
9.8/	Beskriv venligst de retningslinjer, som kun gælder for mandligt personale.....	119
9.9/	Hvordan er holdningen blandt de mandlige pædagoger i institutionen til, at der er særlige retningslinjer for dem?.....	120
9.10/	Hvordan oplever du som mandlig pædagog, at der er særlige retningslinjer for mænd?.....	121
9.11/	Påvirker særreglerne for mandlige pædagoger dit forhold til nogle af personerne i institutionen? Uddyb gerne dit svar.....	122

9.12/	Beskriv gerne de regler, som børnene skal overholde	123
9.13/	Er der aktiviteter, som I i institutionen ikke længere foretager jer (f.eks. at tage i svømmehalen), fordi I vil forebygge seksuelle overgreb på børnene eller uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børnene? Hvilke aktiviteter er der tale om?.....	125
9.14/	Beskriv gerne på hvilken måde, retningslinjerne påvirker børns adfærd.....	125
9.15/	Har institutionens retningslinjer i dine øjne nogen konsekvenser for plejen af og omsorgen for børnene og deres udfoldelsesmuligheder? Beskriv gerne disse konsekvenser.....	129
9.16/	Hvordan har forældrenes reaktion været på institutionens retningslinjer til forebyggelse af overgreb på børn og/eller uberettiget mistanke mod personalet om overgreb på børn? Uddyb gerne dit svar	134
9.17/	Hvilke faktorer i hverdagen kan gøre det svært at overholde retningslinjerne?	135
9.18/	Hvis du har flere kommentarer til spørgsmålene eller emnet, er du meget velkommen til at skrive dem her.	136

Del 5: Tal og tabeller 141

10.0	Tal og tabeller	142
10.1/	Datagrundlaget	142
10.2/	Udsendelseslistens fordeling på institutionstype og geografi.....	142
10.3/	Svarprocent.....	143
10.4/	Respondenternes sammensætning.....	144
10.5/	Har der inden for de sidste 10 år været en eller flere sager i din institution om enten seksuelle overgreb på børn eller om uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn?.....	147
10.6/	Er der retningslinjer i din institution, der skal beskytte børnene mod seksuelle overgreb og/eller beskytte personalet mod uberettigede anklager om seksuelle overgreb på børnene?.....	148
10.7/	Hvem har fastlagt institutionens retningslinjer til forebyggelse af overgreb på børn og/eller uberettiget mistanke mod personalet om overgreb på børn?	151
10.8/	Hvad er retningslinjernes formål?.....	152
10.9/	Hvordan har forældrenes reaktion været på institutionens retningslinjer til forebyggelse af overgreb på børn og/eller uberettiget mistanke mod personalet om overgreb på børn?.....	152
10.10/	Er det altid muligt at overholde retningslinjerne, eller kan der være faktorer i hverdagen, der gør, at man til tider ikke kan overholde retningslinjerne?	153
10.11/	Er retningslinjerne skriftlige eller mundtlige?.....	154
10.12/	Er der åbenhed og løbende dialog i institutionen om retningslinjerne?	156
10.13/	Oplever du, at retningslinjerne påvirker din faglige identitet som pædagog?.....	157
10.14/	Får retningslinjerne dig til at føle dig mere tryk i forhold til en uberettiget anklage om overgreb på børnene?.....	159
10.15/	Er der retningslinjer, der kun gælder mandligt personale?.....	160
10.16/	Får de særlige retningslinjer for mænd dig til at føle dig mere tryk i forhold til en uberettiget anklage om overgreb på børnene?	162

10.17/	Påvirker særreglerne for mandlige pædagoger dit forhold til nogle af personerne i institutionen?.....	163
10.18/	Er der en bestemt årsag til, at der ikke er retningslinjer i din institution?.....	163
10.19/	Hvad er din holdning til, at der ikke er retningslinjer i din institution?.....	164
10.20/	Føler du dig tryk eller utryk uden retningslinjer i institutionen?.....	165
10.21/	Er der regler i din institution, som børnene skal overholde?	165
10.22/	Er der aktiviteter, som I i institutionen ikke længere foretager jer (f.eks. at tage i svømmehalen), fordi I vil forebygge seksuelle overgreb på børnene eller uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børnene?.....	167
10.23/	Ser du tegn på, at institutionens retningslinjer påvirker børnenes adfærd?.....	168
10.24/	Har institutionens retningslinjer i dine øjne nogen konsekvenser for plejen af og omsorgen for børnene og deres udfoldelsesmuligheder?	169
10.25/	Anvendelse af kommentarfeltet	170

Del 1: Indledning

1.0 Forord

1.1/ Undersøgelsens baggrund, formål og hypotese

Denne rapport har til formål at formidle resultaterne af "Retningslinjeundersøgelsen 2012", som fandt sted i perioden februar-november 2012 og blev foretaget af Forskningsgruppen Paradox. Paradox består af lektor, ph.d., psykolog Karen Pallesgaard Munk og ph.d.-stipendiat, cand.mag. Else-Marie Buch Leander fra Center for Sundhed, Menneske og Kultur, Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet, og psykolog, mag.art. Per Lindsø Larsen. Projektleder på undersøgelsen var Else-Marie Buch Leander. Undersøgelsen var finansieret af *SL's og BUPL's Udviklings- og Forskningsfond*.

Formålet med "Retningslinjeundersøgelsen 2012" var at opnå viden om de retningslinjer, som over de senere år er blevet indført i nogle danske daginstitutioner og SFO'er til forebyggelse af dels seksuelle overgreb på børn, dels uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn. Formålet var mere præcist at undersøge følgende hovedspørgsmål:

- Hvor udbredte er retningslinjerne i danske daginstitutioner og SFO'er?
- Hvem har indført retningslinjerne, og hvad er årsagen til, at de er indført?
- Hvad er retningslinjernes indhold?
- Hvordan oplever lederne og pædagogerne retningslinjerne i dagligdagen, og hvad er deres holdning til dem?
- Hvor udbredte er særlige retningslinjer for mandlige pædagoger, og hvordan oplever mandlige pædagoger særreglerne?
- Hvilke konsekvenser har retningslinjerne:
 - for det pædagogiske personale?
 - for den pædagogiske praksis?
 - for børnene?
- Er der regler for børnenes adfærd, og hvad betyder disse for børnenes udviklingsmiljø?

"Retningslinjeundersøgelsen 2012" har baggrund i spørgeskemaundersøgelsen: "Mistanke om pædofili og frygt for pædofilianklage i daginstitutioner og befolkning", som Forskningsgruppen Paradox gennemførte i 2010 i samarbejde med overlæge Kurt Sørensen, Aarhus Universitetshospital, samt fagforeningerne BUPL, SL og FOA¹. Denne undersøgelse havde ikke retningslinjer til forebyggelse af seksuelle overgreb og uberettiget mistanke som emne, men undersøgelsens kvalitative svar viste, at sådanne retningslinjer var udbredte i deltagerne institutioner. Undersøgelsen rejste endvidere spørgsmålet om, hvilke konsekvenser retningslinjerne havde for det pædagogiske personale, den pædagogiske praksis og børnene. Undersøgelsen fra 2010 kaldte derfor på en ny undersøgelse, som blev "Retningslinjeundersøgelsen 2012".

¹ Karen P. Munk, Else-Marie Buch Leander, Per Lindsø Larsen og Kurt Sørensen: "Spørgeskemaundersøgelse 2010: Mistanke om pædofili og frygt for pædofilianklage i daginstitutioner og befolkning." Undersøgelsen var støttet af FKK. Rapporten kan downloades her: <http://smk.au.dk/forskning/forskningsgruppen-paradox/>

Hypotesen for "Retningslinjeundersøgelsen 2012" var, at retningslinjer til forebyggelse af seksuelle overgreb mod børn og uberettiget anklage mod personalet om seksuelle overgreb på børn er udbredte i danske daginstitutioner, og at de har væsentlig indvirkning på praksis i dag. Følgehypotesen var endvidere, at retningslinjerne indebærer utilsigtede konsekvenser for såvel personale som børn i daginstitutionerne.

"Retningslinjeundersøgelsen 2012" er unik af sin art i verden. Det er den eneste videnskabelige undersøgelse i Danmark om retningslinjer i daginstitutioner til forebyggelse af seksuelle overgreb på børn og uberettiget anklage mod personalet om seksuelle overgreb. På verdensplan forefindes der, så vidt vi er informerede, kun få beslægtede, videnskabelige undersøgelser af mindre målestok.

1.2/ Definition af retningslinjer

Vores definition af "retningslinjer" i undersøgelsen er bred. I vores henvendelse til deltagerne på spørgeskemaet introducerede vi retningslinjer således: "Undersøgelsens formål er at opnå viden om de retningslinjer, som nogle institutioner indfører i disse år for at forebygge både seksuelle overgreb på børn og uberettiget mistanke mod det pædagogiske personale om seksuelle overgreb på børn. Eksempler på retningslinjer kan f.eks. være, at man skal være to om at følge et barn på toilettet, eller at mandlige pædagoger ikke skifter ble på børnene. Retningslinjerne kan være enten mundtlige eller skriftlige." Vi definerede ikke det mulige spektrum af retningslinjer yderligere af den grund, at vi ikke inden undersøgelsen kunne kende dette. Vi ønskede ikke på forhånd at indsnævre dette spektrum, når det netop var undersøgelsens formål at gøre os klogere på fænomenet.

Efter at have analyseret undersøgelsens resultater er vi endt med en meget rummelig definition af retningslinjer. Vi forstår herved ikke alene de retningslinjer, som en ledelse kan opstille i en institution, men tillige de retningslinjer den enkelte medarbejder selv kan vælge at opretholde. En retningslinje kan endvidere i vores forståelse være noget så konkret, som at man skal være to om at skifte ble, men det kan også være f.eks. en mere generel opfordring til at holde afstand til børnene. Retningslinjer kan endvidere ifølge vores definition være både skriftlige og mundtlige, og de kan tillige være stiltiende i den forstand, at de kan være noget, som alle blot er begyndt at gøre i institutionen uden at have sat mange ord på det. Alt i alt kan man sige, at vores definition af retningslinjer, som altså bygger på, hvad undersøgelsen har vist os, at de kan være, er *det mønster af forebyggende adfærd*, som er skudt op i nogle institutioner som beskyttelse af såvel børn mod seksuelle overgreb som personale mod uberettiget mistanke om seksuelle overgreb på børnene.

1.3/ Rapportens opbygning og indhold

Rapporten er opdelt i fem dele. Første del indeholder foruden forordet et kapitel, der præsenterer undersøgelsens deltagergruppe samt den anvendte metode. Kapitlet beskriver endvidere processen for undersøgelsen og de vilkår, den er gennemført under. Disse har haft betydning for undersøgelsens svarprocent, der også vil blive evalueret i dette kapitel.

Rapportens anden del er en præsentation af undersøgelsens resultater. Resultaterne af de kvantitative og de kvalitative spørgsmål præsenteres her sammen i den rækkefølge, som de optrådte i på spørgeskemaet, og de enkelte spørgsmål i undersøgelsen gennemgås ét for ét. De kvantitative svar fremstilles kortfattet, og der henvises til undersøgelsens femte del for en detaljeret behandling af undersøgelsens tal.

Præsentationen af de kvalitative besvarelser er udførlig og har søgt at gengive både hovedlinjer samt detaljer og nuancer i det righoldige materiale. Når man læser beskrivelsen af besvarelserne, skal man derfor holde sig for øje, at nogle fænomener er udbredte i undersøgelsen, mens andre er mindre hyppige eller repræsenterer ekstremer. Der er ikke gjort forsøg på at bearbejde det kvalitative materiale kvantitativt – dvs. optælle de fænomener, der optræder, i præcise tal. F.eks. forefindes de enkelte retningslinjer i så mange forskellige grader og versioner, at det ville være vanskeligt at lave en overskuelig og brugbar optælling. Især har det ikke været vores ambition med de kvalitative spørgsmål at opnå et præcist tal for f.eks. de enkelte retningslinjernes optræden, men snarere et billede af *de mønstre*, retningslinjerne udgør. Når det er sagt, er der i bearbejdelsen af hele materialet gjort meget ud af at se de rette proportioner, og disse proportioner er søgt gengivet i den sproglige fremstilling af deltagernes vidnesbyrd.

Metoden ved præsentationen af de kvalitative spørgsmål er ved hvert spørgsmål at give en fremstilling af *det generelle billede*, som står tilbage efter læsning af alle besvarelserne af det givne spørgsmål. Ved nogle spørgsmål vil endvidere følge præciseringer af eventuelle forskelle i besvarelserne ud fra institutionstype, køn eller ansættelse som enten leder eller pædagog. Hvis der ikke følger præciseringer, betyder det, at der i besvarelserne ikke har været nogen signifikante forskelle i den måde, institutionstyperne, kønnene og lederne over for pædagogerne har svaret på. Det kan i den forbindelse oplyses, at det er et generelt træk ved undersøgelsen, at der ikke er de store forskelle i den måde, hvorpå de forskellige mulige poler i undersøgelsen har svaret.

Under hvert spørgsmål vil man finde et link til undersøgelsens fjerde del, der rummer udvalgte citater fra undersøgelsens kvalitative besvarelser. Linkene under hvert spørgsmål fører hen til citaterne fra det pågældende spørgsmål. Der kan hoppes tilbage til rapporten igen gennem et link i fjerde del. Læseren bør være opmærksom på, at hverken det enkelte citat eller gruppen af citater under hvert spørgsmål kan læses som værende repræsentative for besvarelserne af de respektive spørgsmål.

Til slut skal det oplyses, at de kvalitative spørgsmål var valgfrie i undersøgelsen. De grupper af deltagere, som har besvaret de enkelte kvalitative spørgsmål, kan derfor variere i sammensætning og antal, hvilket kan være en af grundene til, at f.eks. deltagernes holdninger til retningslinjer kan variere fra spørgsmål til spørgsmål.

Rapportens tredje del er en analyse af undersøgelsen, der bygger på en samlæsning af de kvantitative og de kvalitative svar. Analysen har en indledning og falder derefter i tre kapitler. Det første undersøger retningslinjernes konsekvenser for *det pædagogiske personale*. Det andet undersøger konsekvenserne for *den pædagogiske praksis*. Det tredje undersøger retningslinjernes konsekvenser for børnene samt konsekvenserne for børnene af de regler, som 64 % af undersøgelsens institutioner omfatter børnene selv med. Endelig vil følge en konklusion.

Det skal bemærkes, at en del deltagere i deres besvarelser har gjort rede for det *beredskab*, som deres institution har, hvis der opstår en *konkret* mistanke, anklage eller sag. Denne del af deltagernes besvarelser vil blive nævnt, men ikke udførligt beskrevet i resultatafsnittet (Del 2). Ligeledes vil denne del af besvarelserne ikke blive behandlet i analysen, da det ikke var beredskabet i forbindelse med *konkrete sager*, som var emnet for "Retningslinjeundersøgelsen 2012", men derimod institutionernes *forebyggende* retningslinjer, som de netop kommer til udtryk, når der ikke er en konkret mistanke, anklage eller sag.

Efter analysen følger fjerde del, der som sagt indeholder et udvalg af citater fra undersøgelsen og derefter femte del, der som også tidligere nævnt rummer en detaljeret bearbejdning af undersøgelsens kvantitative resultater.

1.4/ Tak

Til slut i dette forord skal lyde en stor tak til alle de deltagende i undersøgelsen. Vi er som forskere meget taknemmelige for, at I har taget jer tid i en travl institutionshverdag til at svare på vores spørgeskema og dermed bidraget til at belyse en væsentlig problemstilling i dag, ikke blot for de danske daginstitutioner, men for samfundet generelt.

Mange tak også til *SL's og BUPL's Udviklings- og Forskningsfond* for finansiel støtte til undersøgelsen. Endelig tak til BUPL, Aarhus Kommune og Københavns Kommune for hjælp til at etablere en liste over e-mailadresser til institutionerne samt tak til Rødovre Kommune for bistand med rundsending af undersøgelsen til Rødovre Kommunes institutioner.

2.0 Deltagere, metode og svarprocent

Deltagerne i "Retningslinjeundersøgelsen 2012" er ledere og pædagoger fra daginstitutioner for 0-6 år, dvs. vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner, samt SFO'er i hele Danmark. Undersøgelsens deltagergruppe er repræsentativ. Undersøgelsen blev sendt elektronisk til 4716 af landets ca. 6400 daginstitutioner og SFO'er, hvilket svarer til 74 % af alle institutioner og SFO'er i Danmark. De 4716 institutioner, som modtog en invitation til at deltage, var tilfældigt udvalgt, og listen over dem blev alene udarbejdet efter det princip, at institutionerne skulle være geografisk velfordelt på by og land i hele Danmark.

Listen med e-mailadresserne til institutionerne blev sammensat af flere omgange. Hovedlisten fik vi fra BUPL. Den supplerede vi, hvor den var geografisk mangelfuld. Vi supplerede den således først med to lister, som dels Aarhus Kommune, dels Københavns Kommune udarbejdede til os med den komplette, opdaterede oversigt over de to byers institutioner. Derefter supplerede vi den selv med e-mailadresser fra andre underrepræsenterede landsdele, ligesom vi opdaterede listen i mange af de tilfælde, hvor vi fik en returmail om ugyldig e-mailadresse. Disse e-mailadresser fandt vi på kommuners og institutioners hjemmesider.

Undersøgelsen foregik elektronisk i programmet SurveyXact. Invitationen til at deltage i undersøgelsen blev sendt ud pr. mail til lederne i institutionerne, der blev bedt om at give invitationen videre til pædagogerne. Vi havde gerne sendt invitationen til pædagogerne selv, men det var ikke muligt nogen steder, heller ikke hos BUPL, at få adgang til pædagogers individuelle e-mailadresser.

Det elektroniske spørgeskema bestod af en række obligatoriske spørgsmål med lukkede svarmuligheder (herefter de kvantitative spørgsmål) samt en række valgfrie spørgsmål, der gav mulighed for at uddybe de kvantitative spørgsmål (herefter de kvalitative spørgsmål). Der blev udsendt flere runder af rykkere.

Undersøgelsen blev besvaret af 2051 respondenter fordelt på 1457 institutioner. Den samlede svarprocent er 30,9 %. Sammenlagt er undersøgelsen baseret på svar fra knap hver fjerde daginstitution og SFO i Danmark (23 %). Mere end hver tredje vuggestueleder, mere end hver fjerde børnehaveleder, mere end hver femte leder af integrerede institutioner og mere end hver sjette SFO-leder i Danmark har deltaget i undersøgelsen. Af de i alt 2051 respondenter er 456 mænd (22 %) og 1595 kvinder (78 %). I alt er 1374 respondenter ledere (67 %), mens 677 er pædagoger (33 %). De 1457 institutioner, der har svaret på undersøgelsen, er repræsentativt fordelt på by og land i hele Danmark. Undersøgelsen har endvidere en stor andel af mandlige deltagere, hvilket er relevant, idet undersøgelsens problematik ikke mindst angår mænd. Hvor mænd udgør 12 % af pædagogerne i Danmark, er 22 % af undersøgelsens deltagere mænd.

Undersøgelsens svarprocent på ca. 31 % er lavere end ønsket. Bortfaldet kan have forskellige, mulige forklaringer. For det første er det ifølge Danmarks Statistik en generel tendens i den vestlige verden, at svarprocenten på spørgeskemaundersøgelser er faldende. For det andet har spørgeskemaundersøgelser om følsomme emner ofte en lavere svarprocent. For det tredje er der i danske daginstitutioner særlige vilkår, som gør det vanskeligt at opnå en

tilfredsstillende svarprocent, hvilket vi blev opmærksomme på i løbet af projektperioden. Disse vilkår skal her beskrives.

Vores pilotundersøgelse på 20 institutioner endte med en svarprocent på 20 %. I vores efterfølgende rundringning gav alle ledere i institutionerne uden svar samme begrundelse: det var alene et spørgsmål om tid. Institutionerne med svar bekræftede billedet. Alle 20 institutioner havde uhyre travlt og modtog desuden op til adskillige spørgeskemaundersøgelser om ugen. To ledere i piloten havde slettet vores undersøgelse uden at se, hvad den drejede sig om.

Vores research viste, at disse forhold i nogle kommuner har ført til en effektivisering i forhold til spørgeskemaundersøgelser. Bl.a. Københavns Kommune har indført en regel om, at institutionerne skal svare på undersøgelser rundsendt af kommunen, hvorefter det er op til institutionerne at vurdere relevansen af øvrige undersøgelser. I Rødovre Kommune figurerer institutionernes e-mailadresser slet ikke offentligt mere, hvorfor man kun kan skrive til institutionerne gennem kommunen. Begge forhold gør, at man i adskillige tilfælde vil være nødt til at opnå samarbejde med kommunerne for at opnå en høj svarprocent. Dog viste et samarbejde med kommunen sig heller ikke at være en garanti: vi opnåede samarbejde med Rødovre Kommune i hovedundersøgelsen, men selv her nåede vi kun op på en svarprocent på ca. 50 %.

På baggrund af erfaringerne fra piloten gennemførte vi ændringer i vores design for at gøre undersøgelsen mere gangbar i de tidspressede institutioner. Vi fjernede en stor del af de elektroniske stopklodser, således at man nu havde den valgmulighed at springe de tidskrævende, kvalitative spørgsmål over. Vi forkortede mailen til lederne betydeligt, og vi gjorde emnefeltets ordlyd meget præcis. Da rykkere havde en god effekt i piloten, udvidede vi endvidere brugen af rykkere, således at vi i hovedundersøgelsen udsendte op til 3 rykkere. Vi målrettede endvidere rykkerne og "efterlyste" flere pædagoger, idet pædagogdeltagelsen hurtigt viste sig at være lavere end lederdeltagelsen. Dette forbedrede den skæve fordeling mellem ledere og pædagoger, om end denne bestod ved undersøgelsens udløb. Underrepræsentation af pædagoger i forhold til ledere i undersøgelsen er en svaghed ved undersøgelsen, idet det er pædagogerne, der især arbejder med retningslinjerne i det daglige. Dog havde vi som sagt ikke mulighed for at sende undersøgelsen til pædagogerne selv, og det er uden tvivl igen tidsfaktoren, som har medført, at lederne kun i begrænset grad har videresendt undersøgelsen til deres pædagoger. Det tager tid at videresende undersøgelsen, og jo flere pædagoger, der skal svare, jo mere tid vil undersøgelsen koste institutionen. Varigheden af vores projektperiode tillod os ikke at sadle om efter piloten og forsøge den tidskrævende proces at opnå samarbejde med alle landets kommuner. De få steder, vi forsøgte, viste et sådant samarbejde sig heller ikke at være givet at opnå: kommunerne skal også vælge mellem mange undersøgelser, og f.eks. i Københavns Kommune vælger man ofte ud fra kommunens aktuelle fokusområder. Man må imidlertid formode, at den samlede indsats på baggrund af erfaringerne fra piloten bidrog til at højne svarprocenten i hovedundersøgelsen.

Pilotundersøgelsens resultater og vores efterfølgende research gør det legitimt at antage, at en meget væsentlig årsag til bortfaldet i hovedundersøgelsen ligger i tidspresset i institutionerne og det faktum, at de er mål for et stort antal spørgeskemaundersøgelser. Samlet set må man konkludere, at betingelserne for at gennemføre en landsdækkende, digital spørgeskemaundersøgelse i danske daginstitutioner med en høj svarprocent, fra både ledere og pædagoger, i dag er svære. Danmarks Statistik oplyser, at de også i deres frivillige undersøgelser i virksomheder, hvorunder daginstitutioner hører, kun opnår en svarprocent på ca. 30 %. At man kan være tvunget til at være mere realistisk i sin forventning til svarprocenten i danske daginstitutioner, ændrer imidlertid ikke ved, at svarprocenten i "Retningslinje-

undersøgelsen 2012" er lav, og at der derfor bør udvises forsigtighed med at generalisere ud fra undersøgelsens tal.

De kvantitative svar er dog kun én side af "Retningslinjeundersøgelsen 2012". Undersøgelsens værdi består ikke mindst i dens kvalitative del, der er meget omfattende. De kvalitative spørgsmål er i adskillige tilfælde blevet besvaret af flere hundrede deltagere. Spørgsmålet om retningslinjernes indhold er besvaret af 896 deltagere, og spørgsmålet om indholdet af reglerne for børnene er besvaret af 1085 deltagere. Flere deltagere har skrevet op til flere sider. Samlet udgør det kvalitative materiale næsten 300 sider. Det kvalitative materiale giver et righoldigt og nuanceret indblik i, hvordan retningslinjerne indvirker på dagligdagen i institutionerne, og hvilke forskelligartede holdninger og erfaringer, det pædagogiske personale har i forhold til problemstillingen. Når resultaterne af undersøgelsen fremlægges og analyseres i denne rapport, sker det således på baggrund af både den kvantitative og den kvalitative del af undersøgelsen, der supplerer og understøtter hinanden.

Endelig skal det siges, at resultaterne af "Retningslinjeundersøgelsen 2012" ligger i forlængelse af billedet fra vores undersøgelse i 2010. Den kvalitative del af 2010-undersøgelsen pegede som sagt på, at retningslinjer var udbredte i de institutioner, som de medvirkende var ansat i, og indholdet i retningslinjerne er meget identisk i de to undersøgelser.

Del 2: Resultater

3.0 Resultaterne af "Retningslinjeundersøgelsen 2012" – spørgsmål for spørgsmål

Følgende spørgsmål er stillet til alle deltagere i undersøgelsen

3.1/ Har der inden for de sidste 10 år været en eller flere sager i din institution om enten seksuelle overgreb på børn eller om uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn?

Spørgsmålet er stillet til alle 1374 ledere i undersøgelsen, hvoraf 1372 har svaret. 15 % af lederne har svaret "ja" til at have haft én eller flere sager inden for de sidste 10 år. 80,4 % har svaret "nej" og 4,9 % "ved ikke". Der har været færrest sager i vuggestuer (9 %) mod 14-16 % i de øvrige institutionstyper.

3.2/ Uddyb eventuelt dit svar

Muligheden for at uddybe deres svar er givet til de 1372 ledere, der har svaret på, om der har været sager i deres institution. 134 kvindelige og 32 mandlige ledere har uddybet deres svar.

De kvalitative svar viser, at de fleste sager ender med at være grundløse. Men også, at der er reelle sager. Det er svært ud fra dette materiale at bedømme nøjagtig hvad og hvor meget, de reelle sager består af, da det ikke ekspliciteres her.

Svarene indikerer, at nogle gange kan *grundløse* sager opstå af følgende grunde:

- fordi forældrene er nervøse for doktorlege i institutionen.
- fordi små børns ubehjælpelige udtalelser let kan føre til misforståelser.
- fordi forældre er ressourcetsvage eller har problemer og søger at kaste skylden på en medarbejder i institutionen.
- fordi forældre har noget personligt imod en pædagog.

Blandt de sager, som får lederne til at sige ja til, at der har været sager i institutionen, er også sager mellem børn. Under dette punkt nævnes således flere gange, at der har været sager med børn, der "begik overgreb på" hinanden eller "krænkede" hinanden.

Link til citater i 9.1/

3.3/ Er der retningslinjer i din institution, der skal beskytte børnene mod seksuelle overgreb og/eller beskytte personalet mod uberettigede anklager om seksuelle overgreb på børnene?

Spørgsmålet er stillet til alle deltagere. Af de 1457 deltagende institutioner har 58 % svaret "ja" til, at de har retningslinjer. 38,2 % har svaret "nej" og 3,8 % "ved ikke".

Der er hyppigere retningslinjer i institutioner, hvor der tidligere har været sager af enten grundløs eller reel art.

Bemærkning

De kvalitative svar i undersøgelsen viser dog, at der er retningslinjer i flere end de 58 % af institutionerne, der har svaret "ja" til at have retningslinjer. Det fremgår nemlig af de øvrige svar fra adskillige af de deltagere, der har svaret nej til at have retningslinjer, at der alligevel praktiseres retningslinjer i deres institution. Der er f.eks. tale om, at man altid er to sammen med børnene, eller at mandlige pædagoger ikke skifter ble. En mulig forklaring på de modstridende oplysninger kunne være, at disse deltagere ikke selv tænker det som retningslinjer – enten fordi retningslinjerne ikke er nedskrevne, eller fordi det er

retningslinjer, personalet praktiserer på eget initiativ. Endvidere har adskillige institutioner svaret, at de er ved at udarbejde retningslinjer.

Følgende spørgsmål er kun stillet til dem, der har svaret "nej" til at have retningslinjer til forebyggelse af seksuelle overgreb på børn og uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn

3.4/ Er der en bestemt årsag til, at der ikke er retningslinjer i din institution?

Spørgsmålet er stillet til de 518 ledere, der svarede "nej" til at have retningslinjer. Alle har svaret. 80 % har svaret "nej" til, at der er en bestemt årsag til, at de ikke har retningslinjer. 15 % angiver, at der er en bestemt årsag, mens 5 % har svaret "ved ikke."

3.5/ Uddyb gerne årsagen til, at der ikke er retningslinjer i din institution

Muligheden for at uddybe deres svar er givet til de 78 ledere, der har svaret "ja" til, at der er en bestemt årsag til, at de ikke har retningslinjer. 72 ledere har uddybet deres svar.

Nævnte årsager til, at man ikke har retningslinjer:

- fordi man har tillid til hinanden i institutionen. Det gælder ikke mindst de små institutioner, hvor en lille gruppe af medarbejdere arbejder sammen og måske har gjort det i årevis.
- fordi man i stedet bruger åben dialog eller sund fornuft som redskab.
- fordi normeringen umuliggør retningslinjer. Nogle institutioner skriver f.eks., at de lige så godt kunne lukke, hvis de skulle være to om alting.
- fordi man ikke ønsker at mistænkeliggøre personalet, herunder især det mandlige. Man ønsker at tage udgangspunkt i, at alle ansatte har gode hensigter for arbejdet.
- fordi man mener, at retningslinjer kunne føre til kunstigt samvær med børnene og generel handlingslammelse.
- fordi man ikke mener, at retningslinjer ville forhindre pædofile alligevel.
- fordi man mener, at institutionen i forvejen er indrettet, så praksis er synlig.
- fordi man ikke har udarbejdet retningslinjer endnu.

Link til citater i 9.2/

3.6/ Hvad er din holdning til, at der ikke er retningslinjer i din institution?

Spørgsmålet er stillet til de 518 ledere og 281 pædagoger, der har svaret nej til at have retningslinjer. 512 ledere og 281 pædagoger har besvaret spørgsmålet.

	Svar fordelt på leder - pædagog					Signifikans
	Meget utilfreds	Utilfreds	Hverken eller	Tilfreds	Meget tilfreds	
Ledere	11	92	236	129	44	X ² =11,440,df=8,p<.05
Pct.	2,10 %	18,00 %	46,10 %	25,20 %	8,60 %	
Pædagoger	18	58	123	64	18	
Pct.	6,40 %	20,60 %	43,80 %	22,80 %	6,40 %	
I ALT	29	150	359	193	62	
Pct.	3,70 %	18,90 %	45,30 %	24,30 %	7,80 %	

Både blandt ledere og pædagoger svarer ca. halvdelen "hverken eller" til, om de er tilfredse eller utilfredse med, at der ikke er retningslinjer i deres institution. Og både blandt ledere og pædagoger er der betydelig større tilfredshed end utilfredshed med, at der ikke er retningslinjer i institutionen. Hvad angår de deltagere, der er utilfredse med, at der ikke er

retningslinjer, er pædagogerne mere tilfredse end lederne, idet 27 % af pædagogerne er "meget utilfredse"/"utilfredse", mens det kun gælder 20 % af lederne. Der er derimod ingen signifikant forskel på mænd og kvinders holdning.

3.7/ Uddyb gerne dit svar

Muligheden for at uddybe er givet til de 512 ledere og 281 pædagoger, der har svaret på, hvad deres holdning er til, at der ikke er retningslinjer i deres institution. 100 mandlige og 184 kvindelige ledere samt 53 mandlige og 88 kvindelige pædagoger har uddybet deres svar.

Følgende forskellige typer af svar fremkommer i besvarelsene:

- Nogle har slet ikke tænkt på retningslinjer eller emnet som sådan.
- Nogle svarer, at det ikke har været nødvendigt med retningslinjer. De har aldrig savnet retningslinjer.
- Mange svarer, at deres måde at håndtere problemer på generelt er tillid, åben dialog, sund fornuft og faglighed. Når det er på plads, har man ikke brug for retningslinjer til forebyggelse af overgreb eller falsk mistanke. Hvis der er et godt tillidsforhold mellem børn, pædagoger og forældre, overflødiggøres retningslinjer.
- Mange skriver, at de er en lille institution, hvor de kender hinanden godt, og derfor er det ikke nødvendigt.
- Nogle svarer, at det ikke ville kunne fungere rent praktisk og normeringsmæssigt at være to om alting.
- Mange skriver direkte, at det ikke er aktuelt, fordi de ikke har mænd ansat, eller at det kun er aktuelt, når der er mænd ansat.
- Nogle er utrygge uden retningslinjer og ville ønske, at der var helt klare regler. De føler, at det ville hjælpe dem.
- En del svarer direkte, at de ikke ønsker retningslinjer. Følgende grunde nævnes:
 - at det ville hæmme deres arbejde.
 - at de ikke vil have deres faglighed berørt.
 - at de ikke vil have diskriminerende regler, og at hvis de skulle have regler, skulle det være for begge køn.
 - at de mener, at det ville sløve deres opmærksomhed, hvis de skulle forholde sig til mekaniske regler i stedet for at bruge deres sunde fornuft.
 - at det ville styrke mistanken, fordi folk kunne tænke, at når der er regler, må der også være et problem.
 - at det ville ødelægge tilliden på arbejdspladsen, og at det må være et basalt vilkår, at man har tillid til hinanden, når man arbejder med børn.
 - at det ville være grotesk, hvis de skulle være to om at skifte børnene.

Hvad angår besvarelsene *fra mænd* på dette spørgsmål, synes de fleste, at retningslinjer ville være enten en hindring for deres arbejde eller diskriminerende eller unødvendige. Men der er også flere, der savner retningslinjer, og nogle, der beskytter sig af sig selv.

Link til citater i 9.3/

3.8/ Føler du dig tryk eller utryk uden retningslinjer i institutionen?

Spørgsmålet er stillet til de 518 ledere og 281 pædagoger, der har svaret nej til at have retningslinjer. 514 ledere og 281 pædagoger har besvaret spørgsmålet.

70 % af lederne føler sig trygge uden retningslinjer, 3 % føler sig utrygge, og 27 % svarer "hverken eller".

53 % af pædagogerne følger sig trygge uden retningslinjer, 9 % føler sig utrygge og 38 % svarer "hverken eller".

Følgende spørgsmål er kun stillet til dem, som har svaret "ja" til at have retningslinjer til forebyggelse af seksuelle overgreb på børn og uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn

3.9/ Hvad er årsagen til, at der er indført retningslinjer i institutionen?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere, der har svaret "ja" til at have retningslinjer. 653 kvindelige og 148 mandlige ledere har besvaret spørgsmålet.

Følgende årsager nævnes til, at der er indført retningslinjer:

- For at beskytte både børn og personale. (Ofte er det dog formuleret således, at det er tydeligt, at det er hensynet til personalet, der er hovedårsagen).
- For at beskytte personalet. Hvor det at beskytte børnene ikke en eneste gang nævnes som den eneste årsag, nævnes det at beskytte personalet ofte som den eneste årsag.
- Det er ofte ansættelsen af mandlige pædagoger eller det faktum, at man har mandligt personale ansat, som gør, at man vælger at lave retningslinjer. Her er formålet helt tydeligt et ønske om at beskytte disse.
- Det nævnes adskillige gange, at de mandlige pædagoger selv har efterspurgt retningslinjer.
- Det er i det hele taget tydeligt, at lederne generelt har et stort ønske om at beskytte og skabe tryghed for personalet. Herunder mener adskillige ledere, at det giver tryghed med klare regler og at vide, hvordan man skal handle i givne situationer. Nogle er dog opmærksomme på, at reglerne skal afbalanceres, så der ikke diskrimineres, og så fagligheden ikke påvirkes.
- For at beskytte korttidsansatte, vikarer eller studerende. Mange steder gælder reglerne kun for dem.
- For at give forældrene tryghed. Det nævnes ofte, at misforståelser fra forældrenes side eller deres utryghed ved børnenes seksuelle lege har givet anledning til retningslinjerne.
- Medieomtalen af pædofilisager er en af de hyppigt nævnte årsager. Samfundsdebatten er der også en, der angiver.
- Det anføres som årsag, at retningslinjerne giver den sikkerhed, at man ved en given sag vil kunne udelukke muligheden af, at overgreb har fundet sted, fordi man gennem retningslinjerne kan bevise, at pædagogerne ikke har haft mulighed for overgreb.
- Sager i institutionen eller andetsteds i kommunen har ofte udløst retningslinjerne. Det fremgår tydeligt, at institutioner fra de kommuner, der har haft en stor sag – f.eks. Aarhus Kommune med Beder sagen – tydeligvis er mærkede af disse sager og har særlig opmærksomhed på retningslinjer.
- Krav eller opfordring fra kommunen optræder ofte som årsag. Retningslinjerne kan være udarbejdede af kommunen, men som oftest har kommunen nogle overordnede retningslinjer – hyppigst procedurer i tilfælde af mistanke/anklage – som den enkelte institution supplerer med lokale retningslinjer for dagligdagen.
- Flere nævner tosprogede familier som grunden til retningslinjer. Man skal kunne navigere, især som mandlig pædagog, i en flerkulturel baggrund, hvor der hyppigere sker misforståelser.
- Et par stykker nævner også som årsag, at institutionen ligger i et socialt udsat område.
- Nogle nævner, at retningslinjerne er indført på lige fod med andre retningslinjer i institutionen – så som retningslinjer angående vold, skade, alkohol etc.

Link til citater i 9.4/

3.10/ Hvad er retningslinjernes formål: 1) primært at beskytte børnene mod seksuelle overgreb, 2) primært at beskytte personalet mod uberettigede pædofilianklager, 3)

både at beskytte børnene mod seksuelle overgreb og personalet mod uberettigede pædofilianklager

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, der har svaret "ja" til, at der er retningslinjer på deres institution. Alle har besvaret spørgsmålet.

85 % har svaret, at retningslinjernes formål er at beskytte både børn og personale. 6 % har svaret, at det primære formål er at beskytte børnene. 9 % har svaret, at det primære formål er at beskytte personalet.

Dobbelt så mange mænd (15,4 %) som kvinder (8,1 %) mener, at retningslinjernes primære formål er at beskytte personalet.

3.11/ Beskriv venligst retningslinjernes indhold

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, der har svaret "ja" til, at der er retningslinjer på deres institution. Spørgsmålet er blevet besvaret af 580 kvindelige og 130 mandlige ledere samt 135 kvindelige og 53 mandlige pædagoger.

Bemærkning

Når retningslinjerne beskrives i det følgende, er det vigtigt at være opmærksom på:

- at nogle retningslinjer er meget hyppigt forekommende, mens andre måske kun forekommer i en eller et par institutioner.
- at nogle institutioner har mange retningslinjer, mens andre kun har få retningslinjer.
- at en given retningslinje kan være meget absolut i én institution, mens den er mere blød eller relativ i en anden institution.

Følgende fem retningslinjer er de mest nævnte i undersøgelsen. De er alle fem særdeles udbredte blandt de institutioner i undersøgelsen, der har svaret ja til at have retningslinjer:

1. Man må ikke være alene med børnene.

Mange steder er det en absolut retningslinje, at man ikke er alene med børnene. Mange steder gælder det mere specifikt, at man ikke må hjælpe et barn på toilettet eller skifte ble alene. Reglen kan også gælde andre aktiviteter: at man ikke må tage på tur alene, at man ikke må gå i kælderens alene, at man ikke må være bag en lukket dør alene, eller at man ikke må åbne eller lukke institutionen alene. Nogle steder er det endvidere kun mænd, der ikke må være alene med børnene i de nævnte situationer.

2. Dobbeltbemanding: man er to om at gøre tingene.

Nummer 2 ligger meget i forlængelse af nummer 1. Rigtig mange steder er det toiletbesøg/bleskift, man er to om – enten altid, eller hvis døren af en eller anden grund skal lukkes. Mange steder gælder dobbeltbemanding også andre aktiviteter: at gå i kælderen, at tage på tur, at være på legepladsen etc. Ligeledes ser man tit, at der er dobbeltbemanding i fysisk nære situationer: en pædagog hidkalder en kollega, hvis et barn skal undersøges, have taget temperatur eller have skiftet tøj. "Intime situationer bliver personaledekket af flere" skriver en SFO.

3. Man lukker ikke døre i institutionen – især ikke når man hjælper et barn på toilettet eller skifter ble.

Mange steder lukker man slet ikke dørene i institutionen. Mange steder gælder det kun døren til toilettet og puslebordet. Nogle steder kan man godt i særlige tilfælde lukke en dør – hvis f.eks. et barn har brug for privatliv på toilettet – men så kræver det som oftest, at man enten hidkalder en kollega eller oplyser sine kolleger om det. Andre steder sætter man i stedet døren på klem.

4. Der er ruder i døre og vægge i institutionen, der i det hele taget er præget af synlighed og overblik.

De kvalitative svar giver et indtryk af, at institutionerne generelt er meget overvågningsvenligt indrettet. Rigtig mange svarer, at det er umuligt at gemme sig

eller være alene i deres institution. Nogle skriver, at institutionen i forvejen er indrettet, så man ikke kan gemme sig. Andre, at de med vilje har indrettet institutionen med synlighed for at forebygge. En institution har f.eks. stynet alle dens træer på legepladsen for at forhindre, at børnene kan rive tøjet af hinanden i det skjulte, og en anden institution har fået lavet et ekstra vindue fra stuen ind til toilettet.

5. Begrænsning af eller specifikke regler for fysisk kontakt med børnene

Mange institutioner har retningslinjer for den fysiske kontakt med børnene. Nogle steder gælder disse om *generelt at begrænse* fysisk kontakt. I en børnehave er en retningslinje f.eks. direkte, at man ikke må have tæt fysisk kontakt med børnene. Og en SFO skriver: "Ingen kropskontakt udover at holde i hånd, altså ikke sidde på skødet mm."

Rigtig mange steder er der i stedet regler for, *hvilken type* fysisk kontakt der må finde sted eller ikke finde sted. Disse regler kan være meget detaljerede. Mange institutioner har en regel om, at man ikke må kysse børnene. Det nævnes ofte, at dette anses som forældrenes bord, ikke pædagogernes. Der er også institutioner, hvor man må give et kys på kinden, men ikke på munden. Mange andre steder lyder reglen, at man ikke må give et kys, men gerne et knus.

En af de hyppigst nævnte retningslinjer på dette område er, at børnene ikke må sidde på skødet. Der findes adskillige, ofte særdeles detaljerede, gradbøjninger. Nogle steder er det et absolut forbud, nogle steder gælder forbuddet kun mænd, og andre steder må børnene godt sidde på skødet, men ikke med benene overskrævs: de skal sidde med samlede ben ud til siden. Andre steder igen må man kun sidde på skødet i en trøste-situation. En institution skriver endvidere, at man skal forhindre, at børnene sidder på den voksnes tissemand. En anden institution skriver, at hvis barnet sidder på skødet, må dets ansigt ikke vende ind mod den voksnes ansigt. En institution skriver, at visse børn – afhængig af deres adfærd – ikke må sidde på skødet. En institution skriver omvendt, at nogle pædagoger ikke ønsker at have børn på skødet, men *det skal de i denne institution* – dog kun hvis der er andet personale til stede.

En del institutioner skriver endvidere, at børnene ikke må røre pædagogerne på bestemte steder, fx brystet.

Enkelte institutioner opererer med *en tidsfaktor* for den fysiske berøring: at man f.eks. ikke skal have børn på skødet i længere tid.

Enkelte institutioner har forbud imod tumlelege og brydelege.

Liste over de øvrige retningslinjer, der optræder blandt svarene:

- Rigtig mange svarer, at institutionen indhenter børneattester.
- Rigtig mange institutioner har en regel om, at man hele tiden orienterer sine kolleger om, hvad man laver.
- Bogføring: Mange institutioner oplyser, at alt hvad der kunne misforstås – udsagn fra børn eller en situation i løbet af dagen – altid bogføres eller fortælles videre til forældrene for at forebygge mistanker. Flere institutioner bogfører *altid*, hvad der sker i løbet af dagen: hvem der pusler hvem hvornår etc.
- Mange institutioner har aftaler om, at man altid skal åbne en lukket dør, hvis man går forbi én. Eller at man altid skal kigge ind til kollegernes aktiviteter. At man altså lige tjekker, at alt er i orden, hvis en kollega er lidt afsides med børn. Man må ikke kunne være uforstyrret, som en institution skriver. Denne regel formuleres altid positivt i svarene: man gør kollegaen en tjeneste, fordi man agerer som vidne.
- Rigtig mange institutioner har en *fotopolitik*. Personalet må f.eks. ikke bruge deres eget kamera eller mobiltelefon, men kun tage billeder med institutionens kamera. Nogle institutioner har endvidere regler om, hvilken type situationer, der må fotograferes, og hvad børnene må være iført på billederne. Enkelte institutioner har også regler for, at børnene ikke må tage billeder af hinanden. Det gælder hovedsaglig

SFO, men også et par børnehaver forbyder børnene at tage billeder af hinanden med Nintendo.

- Retningslinjer, der berører plejen af børnene og hygiejnen:
 - Der er en del institutioner, hovedsaglig SFO'er, der nævner, at de ikke hjælper børnene på toilettet, men guider dem udefra. Dette gælder både ved almindelige besøg på toilettet, men også ved uheld i bukserne. F.eks. nævner en SFO direkte, at børnene ingen hjælp får, hvis de har haft uheld i bukserne.
 - I flere institutioner er bodystockings blevet forbudt til de lidt større børn, fordi de kræver berøring ved skridtet, når pædagogen skal lukke dem.
 - Et par steder smører man ikke børnene ved rødme eller infektion i de nedre dele. En institution skriver, at det må forældrene selv stå for, eller de må bede hjemmeplejen om hjælp.
 - Et par institutioner skifter deres børn stående.
 - Et par institutioner har regler for, at man har handsker på, når man tørrer børnehavebørnene og skifter ble på vuggestuebørnene eller hjælper børnene med at skifte tøj efter et uheld i bukserne. I én institution er det kun mændene, som skal bære handsker i disse situationer.
 - En SFO nævner, at man ikke længere skifter tøj eller tager bad i forbindelse med idræt.
 - En børnehave tørrer ikke pigernes tissekone, når de har tisset.
 - En institution har en regel om, at børn ikke skiftes, hvis man er alene med dem i huset.
 - En børnehave fortæller, at når de er i skoven, holder drengene selv deres tissemand, når de skal tisse, selv om dette indebærer en fare for at tisse på tøjet.
- En del institutioner har kønsopdelt plejen, således at mænd hjælper drengene på toilettet, kvinderne hjælper pigerne. Dette gælder især SFO. I enkelte institutioner må børnene selv vælge, hvem de vil hjælpes af.
- I adskillige institutioner er der dresscodes for, hvordan personalet skal klæde sig. Et sted skriver de, at påklædningen ikke må "udsende seksuelle signaler."
- Begrænsning af særlige tilknytningsrelationer mellem personale og børn:
 - Adskillige steder stopper man det, hvis børn bliver særligt glade for en pædagog, især en mandlig pædagog, som de altid hænger på. Man er bange for, at dette kan misopfattes. Ligeledes holder man øje med, om nogle pædagoger er særligt glade for bestemte børn. En institution nævner, at børnene skal have tilknytning til mere end én voksen.
 - Flere institutioner har regler for den verbale adfærd. I nogle institutioner må man ikke give kælenavne til børnene. I adskillige institutioner må man ikke sige "jeg elsker dig." I en børnehave "taler man et sprog, der er rensset for bandeord og seksuelle termer." En institution skriver, at de har taget stilling til, om de må benævne og kommentere barnets krop – uden at berette, hvad de kom frem til i deres overvejelser. En anden institution skriver, at de kun bruger alderssvarende begreber og ord over for børnene: f.eks. siger de ikke kæresten om det, som børnene kan have sammen. En institution har en regel om, at taler man med børnene om krop, seksualitet eller andre personlige emner, skal det overhøres af en kollega. En SFO nævner, at hvis et barn stiller et spørgsmål om seksualitet, skal personalet overveje, om det overhovedet er deres bord, og om man kan svare uden at gøre barnet forlegen.
- På flere institutioner må ture ikke gå til kun lidt befolkede steder – især ikke hvis man er alene af sted med børnene. Man skal helst på f.eks. biblioteket, hvor der er mange mennesker.

- Tre institutioner har elektronisk overvågning: En institution har videoovervågning i soverummet, en anden har babyalarm på sovesalen, og en tredje har samtaleanlæg på toilettet.
- En institution nævner, at børnene ikke må være alene på legepladsen, hvis der er havemand eller håndværkere.
- Rigtig mange steder har endvidere retningslinjer, der snarere end konkrete retningslinjer tager form af værdisæt. Det er bl.a. aftaler om åben kultur og dialog. En af de mest hyppige "retningslinjer" her er, at man har aftale om at være *nysgerrig* over for hinandens praksis, *at spørge ind til* hinandens praksis, hvis man *undrer* sig over hinandens praksis. Nogle institutioner skriver ligefrem, at man har *pligt* i institutionen til "at undre sig højlydt." I nogle institutioner er denne kultur den eneste form for retningslinjer, de har, men i de fleste institutioner er kulturen kombineret med mere konkrete retningslinjer. En institution nævner også, at de som retningslinje har en åben dialog med forældrene.
- Mange institutioner beskriver deres beredskabsplan i forbindelse med konkret mistanke om misbrug af et barn eller en konkret, verserende sag – det være sig i forhold til en ansat eller barnets private omgivelser. Her handler det bl.a. om, hvilke "kommandoveje" der er: hvem skal man gå til, og hvem der gør hvad i sådan en situation. Mange institutioner beskriver i den anledning – mens andre institutioner nævner dette som en selvstændig oplysning – at de har fokus på signaler hos børnene, der kunne betyde, at børnene bliver misbrugt.
- Adskillige institutioner beskriver under dette spørgsmål også deres regler for børnenes doktorlege og børnenes påklædning. Dette vil blive behandlet under det spørgsmål senere i undersøgelsen, der alene vedrører regler for børnene.

Retningslinjer for særlige grupper af ansatte

1. Mænd

Alle de oven for nævnte retningslinjer gælder som oftest for begge køn. Men der er rigtig mange, som fortæller om institutioner, hvor retningslinjerne kun gælder for mænd eller i skærpet grad gælder mænd, eller hvor *nogle af* institutionens retningslinjer kun gælder mænd. Eller hvor retningslinjerne er indført, fordi der er mænd ansat i institutionen, men skal følges af begge køn.

Det mest almindelige er, at mændene ikke må skifte ble eller hjælpe børnene på toilettet – eller at de ikke må være alene om disse to ting, men skal have en kvindelig kollega med.

Andre regler kan være, at mændene ikke må putte børnene, ikke være i lukkede rum alene med børnene, ikke tage på tur alene med børnene, ikke have børnene på skødet eller ikke have andre former for fysisk kontakt med børnene.

Nogle steder *må* mændene ikke disse ting, andre steder frarådes de at gøre dem, andre steder igen er reglen, at de gerne *må fravælge* dem, og en del steder beder mændene selv om at blive fri. Et sted har mandlige pædagoger *pligt* til at sige fra eller få vidner på, hvis de er ved at komme i en "kritisk situation."

Nogle steder skal mændene hente en kvindelig hjælper i visse situationer. F.eks. hvis døren skal lukkes til badeværelset – så overtager en kvinde den mandlige pædagogs arbejde, da han kun må hjælpe på toilettet for åben dør.

En institution nævner, at mændene skal arbejde i hold af *flere* mænd.

I SFO'er opfordres især unge mænd til at være opmærksomme på at have begrænset fysisk kontakt med de store piger og være opmærksomme på disses tendens til at kunne "forelske sig" i de unge mænd og flirte med dem.

Der er også enkelte institutioner, som under dette spørgsmål direkte nævner, at mændene *gerne må* de oven for nævnte ting. Adskillige institutioner sætter en cære i,

at mændene *ikke* diskrimineres. De holder fast i, at mændene skal kunne virke som altid og ikke mistænkeliggøres som potentielle krænkere. Nogle institutioner vælger at informere forældrene om denne holdning. Der er også eksempler på institutioner med etniske minoriteter, hvor institutionen vælger at fortælle forældrene fra starten, at her er der mænd ansat, og de skifter altså ble.

Se mere om særlige retningslinjer for mænd foruden (1.16-1.22), hvor der er spurgt direkte til dette i et særskilt spørgsmål.

2. Nyansatte, vikarer, løst ansatte, korttidsansatte, studerende etc.

Der er mange steder særlige eller skærpede retningslinjer for nyansatte, vikarer, løst ansatte, studerende og korttidsansatte, der ikke som det faste personale har institutionens tillid endnu. De må ofte ikke skifte ble eller gå på toilettet med børnene, men dette begrundes også med, at børnene ikke er fortrolige med dem endnu. Denne kategori af pædagogisk personale behandles, som om de både udgør en større risiko for overgreb og for at blive uberettiget anklaget for overgreb.

Andre typer af oplysninger eller bemærkninger, som fremkommer under spørgsmålet om retningslinjernes indhold:

- Mange steder er retningslinjerne indrettet således, at kommunen har udstukket nogle ramme-retningslinjer eller udgivet et materiale, som oftest handler om, hvordan man holder øje med signaler på overgreb, og hvordan man forholder sig, hvis der er en mistanke eller en konkret sag. Disse retningslinjer har institutionen så selv suppleret med lokalt indførte retningslinjer, som mere handler om den daglige praksis, og som har til formål at forebygge overgreb på børn og uberettiget pædofilianklage – altså den type retningslinjer, som er emnet for denne undersøgelse.
- En del institutioner nævner et bestemt materiale, der har været udgangspunktet for deres retningslinjer. Der er især tale om den givne kommunes materiale på området. Som nævnt tager kommunernes materiale dog mest form af beredskabsplaner i forbindelse med en konkret mistanke eller sag. Der er tendens til, at kommuner, som har haft store sager, har et mere udbygget materiale på området, som institutionerne bruger i udpræget grad.
- Der refereres også et par gange til et materiale fra BUPL: "Den gennemsigtige praksis." Også Red Barnets "3 hæfter om seksuelle overgreb" og "Børn og Seksualitet" af Anna Louise Stevnhøj nævnes som guide til retningslinjerne.
- Nogle steder tager retningslinjerne udgangspunkt i etniske minoriteters direkte eller indirekte krav og ønsker.
- Videreførelse af retningslinjerne: Deltagerne beskriver ofte, hvordan man sætter de nyansatte ind i retningslinjerne – ikke mindst de mandlige. Her fortæller man bl.a. de nyansatte, at de skal passe på sig selv.
- En del institutioner er opmærksomme på *ikke* at blive forskrækkede eller angste. De fastholder, at de vil kunne give børnene den pleje, omsorg og fysiske nærhed, børnene har brug for. Her er der to grupper: dem, som derfor har få retningslinjer, og dem som havner mellem to stole, fordi de alligevel har en del retningslinjer.
- Nogle deltagere skriver, at de ikke har bestemte retningslinjer, fordi det har de ikke normeringer til. En institution nævner, at de ikke har lavet regler om, at mænd ikke må skifte alene, fordi så ville de ikke kunne have mænd ansat. Andre institutioner beskriver de ressourcemæssige vanskeligheder, retningslinjerne volder dem.

Variationer i retningslinjerne afhængig af institutionstypen:

Børnehaver og integrerede institutioner

Den generelle beskrivelse af retningslinjerne foroven er dækkende for disse to typer institutioner.

Vuggestuer

Vuggestuerne i undersøgelsen har færre regler om begrænsning af fysisk kontakt end de andre typer institutioner og ser ikke ud til at have reglen om, at børnene ikke må sidde på skødet. Men det er svært at vide med sikkerhed, fordi mange vuggestuer optræder under "Integrerede institutioner" i undersøgelsen.

SFO

I SFO'erne i undersøgelsen er tingene tydeligvis mere kønsopdelte end i de andre typer institutioner: ofte hjælper kvinderne pigerne, og mændene hjælper drengene ved toiletbesøg, omklædning, sovesituationer på lejr etc.

Særregler for mandligt personale optræder hyppigt i SFO, og mange SFO'er har regler om, at det kun er kvinderne, der hjælper på toilettet. Der er en særlig opmærksomhed omkring, at store piger i SFO kan forelske sig i unge mænd blandt personalet, hvorfor de unge mænd opfordres til at passe særligt på sig selv og holde afstand til pigerne.

Reglen om, at man ikke må sidde på skødet, optræder hyppigt i SFO, der også ser ud til at have en del regler om begrænset fysisk kontakt.

Der synes at være en skærpet opmærksomhed omkring toiletbesøg i SFO'er. Måske fordi toiletbesøg som hovedreglen klares af børnene selv i SFO-alderen. Et par steder hjælper man ikke børn direkte, der endnu ikke kan klare sig selv på toilettet, men guider dem udefra, og flere steder ser man ligeledes, at hvis barnet har haft et uheld, går man ikke ind og hjælper barnet, men vejleder det også udefra.

I SFO'er er der meget få eksempler på fotoregler eller regler om påklædning. Der er også i markant mindre grad end i børnehaver og integrerede institutioner fokus på og regler for doktorlege.

Link til citater i 9.5/

3.12/ Hvad er din holdning til retningslinjerne, og hvordan oplever du disse i hverdagen?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, der har svaret "ja" til, at der er retningslinjer på deres institution. 100 mandlige og 505 kvindelige ledere samt 53 mandlige og 123 kvindelige pædagoger har besvaret spørgsmålet.

Følgende typer af holdninger eller oplevelser af retningslinjerne kommer til udtryk i besvarelserne:

Langt de fleste deltagere er glade for retningslinjerne. De føler, at retningslinjerne giver god tryghed for både personale og børn. De oplever, at retningslinjerne fungerer. Mange skriver endvidere, at de er blevet en naturlig del af praksis, en hverdagsrutine, og at de ikke begrænser deres arbejde med børnene.

Mange skriver i samme positive ånd, at retningslinjerne hjælper dem som et pejlemærke inden for et *vanskeligt og ømtåleligt* område: det er rart at vide, hvordan man skal forholde sig, og at der er en fælles politik på området. Det er f.eks. vigtigt, når man skal referere til forældrene, der nævnes en del gange som årsag til, at det er rart at have retningslinjerne. En leder skriver, at forældrene generelt stiller mange krav i dag, så det er rart at have retningslinjer, så man ikke står alene over for forældrene. Det nævnes også en del gange, at retningslinjerne giver tryghed for forældrene. Lederne finder det endvidere rart, at man har en fast, generel politik

over for personalet. Dette ikke mindst i forbindelse med nyansatte, løst ansatte etc., så det ikke bliver noget personligt over for den enkelte.

Adskillige deltagere skriver, at retningslinjerne på et bredere plan bidrager til en god kultur i institutionen. De giver fælles fodslag, identitet og holdning og italesætter et vanskeligt emne. Denne åbenhed ses som sund for institutionen som sådan.

Mange skriver, at retningslinjerne er nødvendige for at beskytte personalet. Her er der hos flere en klar bevidsthed om, hvor livsødelæggende en uberettiget anklage ville være, og svarene viser, at det helt klart er dét, man garderer sig imod. Herunder nævner en del, at retningslinjerne er nødvendige for og gode i forhold til at beskytte *mændene*. Det er tydeligt, at i mange institutioner er retningslinjerne tænkt som en omsorg for mændene. En institution skriver, at det giver arbejdsro for mændene. En mand skriver, at retningslinjerne er en vigtig beskyttelse af ham som mand. En anden mand skriver, at retningslinjer er gode, men at det er vigtigt, at de omgives med fortløbende refleksion, så de ikke bliver en hindring for ham i hans arbejde.

Mange besvarelser er 100 % positive, men en stor gruppe af besvarelserne har samtidig indvendinger over for retningslinjerne. Nogle har få indvendinger, andre har flere og bliver mere delte i deres opfattelse. Indvendingerne går på, at retningslinjerne også indebærer faldgruber eller udgør begrænsninger for det pædagogiske arbejde. De nævnte faldgruber eller begrænsninger er de følgende:

- Pædagogisk omsorg går tabt. Det kan f.eks. være svært at trøste, som man finder det berettiget.
- Retningslinjerne begrænser de mandlige pædagoger.
- Aktiviteter i små grupper eller små rum går tabt, fordi man ikke må være alene med børnene.
- Det selvstændige ved pædagogarbejdet går tabt, når man ikke kan lave noget på egen hånd.
- Retningslinjerne går generelt ud over pædagogikken.
- Det nævnes en del gange, at det er blufærdighedskrænkende for børnene, at de skal besørge og skifte tøj for åben dør. Især ældre børn kan blive bragt i en sårbar situation i forhold til andre nysgerrige børn.
- Retningslinjerne resulterer i en for stor overvågning af børnene.
- Retningslinjerne begrænser den impulsive udfoldelse og gør arbejdet besværligt, fordi man hele tiden skal tage hensyn til retningslinjerne ved planlægning af aktiviteter. Bl.a. ved ture og transport skal man hele tiden tænke sig om og overveje, hvem der gør hvad med børnene.
- En stor gruppe mener, at retningslinjerne er nødvendige, men konstaterer samtidig, at det er sørgeligt, at det er kommet dertil. "Et nødvendigt onde" skriver flere. Der er noget på en gang desillusioneret og nøgternt over disse svar.
- Retningslinjerne er ikke realistiske i forhold til virkeligheden i institutionen. Der er ikke altid ressourcer til dobbeltbemandingen, og nogle gange kræver en situation altså en lukket dør, mener man. En deltager skriver bl.a., at det er umuligt at overholde retningslinjerne på grund af dårlige normeringer, hvilket gør personalet endnu mere udsat: nu risikerer en handling ikke blot at tolkes negativt, men også som et brud på retningslinjerne, hvilket kan forstærke det mistænkelige.
- Retningslinjerne resulterer i forskelsbehandling af piger og drenge fra de mandlige pædagogers side. Man holder sig mere tilbage over for piger.
- Mistillid har overtaget tillid.
- Det giver lugtgener fra toiletterne.
- Det går ud over hygiejnen.

- Et par kvindelige pædagoger nævner det ekstraarbejde, der pålægges dem ved, at deres mandlige kollega f.eks. ikke må skifte ble.

Disse indvendinger gør, at nogle institutioner er bevidste om at afbalancere tingene. De finder et ståsted midt imellem og taler bl.a. om et "fornuftigt leje." Nogle deltagere skriver endvidere, at man skal passe på ikke at blive angste og paniske.

Så er der en mindre gruppe af deltagere, som er særdeles negative over for retningslinjerne. Deres besvarelser giver udtryk for følgende:

- Retningslinjerne sætter et mistillidsforhold op for mænd. Et par deltagere nævner, at de ikke får så mange ansøgere fra mænd mere – en institution har besluttet hørt, at en mandlig pædagog var blevet frarådet af hans familie at søge job i en børnehave. Flere synes, at det er noget pjat, at mænd ikke må skifte ble, og et par deltagere anfører, at store børn bemærker, at det kun er kvinderne, der må skifte ble.
- Det er problematisk, at helt almindeligt samvær mellem børn og voksne og børn imellem tolkes negativt. En deltager skriver f.eks., at med retningslinjerne indretter man verden efter de syge menneskers tankegang, og at en naturlig, rar tilgang til børnene nu ses som noget snavset og forbudt. En mandlig leder skriver, at retningslinjerne giver et kunstigt forhold til børnene. Derfor gør han, som han plejer og trøster alligevel. En anden deltager oplever, at der er sket et stort skred i forhold til opfattelsen af børns doktorlege. Helt naturlig og undersøgende adfærd hos børn opfattes som overgreb, hvor det ifølge deltageren er blikket, der kigger på legen, der skaber dette overgreb, ikke det som finder sted.
- Flere har en besluttet nostalgisk erindring om de glade børn, der løb nøgne rundt og badede. I én institution strider reglen om, at børn ikke må bade nøgne, imod personalets holdning.
- Retningslinjerne influerer på hele den måde, der tænkes pædagogik på i dag. En deltager skriver, at retningslinjer ikke blot er en mistænkliggørelse af den enkelte pædagog, men også en bevidsthedsændring der forringer den pædagogiske praksis.
- Retningslinjerne ses som tidskrævende og nyttesløse.
- Adskillige har den holdning, at retningslinjerne ikke er nogen garanti for at forhindre overgreb. En leder skriver, at hun kun har retningslinjer, fordi institutionens mandlige pædagog ønsker det. Hun har tillid til sit personale, og hvis hun ikke havde det, ville hun sætte ind med andet end retningslinjer.
- En leder oplever, at retningslinjerne gør nyansatte nervøse, og at de føler sig stemplet fra starten.

Endelig kommer følgende holdninger til udtryk:

- Nogle ser retningslinjerne som blot retningslinjer på lige fod med alle andre retningslinjer for børn i en institution. Andre ser retningslinjerne som naturlige i den forstand, at de bare er, hvad man må forvente af god og sund praksis i en institution, nemlig at man tænker over, hvordan man kan og skal gebærde sig over for børnene.
- Nogle deltagere oplever, at man egentlig ikke har brug for retningslinjerne, eller at de ikke bliver brugt. Det skyldes, at man har tillid til hinanden.
- Adskillige deltagere skriver derimod, at de gerne så retningslinjerne skærpet eller genopfrisket. Nogle så gerne retningslinjerne bogført, hvis der er tale om mundtlige retningslinjer. Og en deltager mener, at der oftere sker overgreb mellem børnene og savner kraftigere regler på dette område.
- En svarer mener, at retningslinjerne uretfærdigt kun tænkes i forhold til mændene, og at der ikke i tilstrækkelig grad tænkes på beskyttelse af kvinderne.
- En leder skriver om retningslinjerne, at sådan er det bare. Nogle af de ansatte i vedkommendes institution føler sig dømt på forhånd, men så må man bare lade være med at være ansat i institutionen.

- En deltager er usikker på, hvordan vedkommende skal takle det dobbelte krav om dels opmærksomhed over for misbrug af børn og pligt til indberetning, dels hensynet til f.eks. en kollega, hvis liv man kan ødelægge, hvis man tager fejl.

Forskelle i mænd og kvinders udsagn samt i ledere og pædagogers udsagn:

Der er ikke nogen bemærkelsesværdig forskel i kvindernes og mændenes svar. Måske er der en lille tendens til, at mændene er lidt mere kritiske end kvinderne. Men overordnet ser man, at langt flertallet af mændene er meget positive over for retningslinjerne, som de finder nødvendige, og som giver dem tryghed. Der er også mange, som ikke tænker over dem. Faktisk ligner mændenes svar meget den overordnede pulje ovenfor og indeholder de samme forskellige typer af svar. Der er dog en forskel mellem kønnene i den forstand, at mændene er særdeles bevidste om, hvad de risikerer, og flere svar indikerer, at en anklage er livsødelæggende.

Der er ikke den store forskel mellem ledernes og pædagogernes svar, hvad angår positiv eller negativ indstilling. Både ledere og pædagoger er langt overvejende positive. Dog er der en forskel i indholdet i den forstand, at jo især ledere giver udtryk for, at retningslinjerne er et godt arbejdsredskab, når de skal tale med personalet og ikke mindst nyansatte, løst ansatte etc. De er også optaget af personalets sikkerhed, som de mener, er sikret med retningslinjerne. Det er også værd at bemærke, at der er lige så mange negative eller delte røster blandt lederne som blandt pædagogerne. På de svar fra lederne, som indeholder kritik, ser man, at nogle ledere oplever et "pres" i forhold til at implementere retningslinjer. De taler om, at det er trist, at det er kommet dertil, eller ærgerligt, at det skal være sådan.

Link til citater i 9.6/

3.13/ Oplever du, at retningslinjerne påvirker din faglige identitet som pædagog?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, der har svaret "ja" til, at der er retningslinjer på deres institution. Der er udbredt enighed blandt ledere og pædagoger på spørgsmålet. 2/3 af begge grupper mener ikke, at deres faglige identitet er påvirket af retningslinjerne. Ca. 20 % af både ledere og pædagoger mener derimod, at den er påvirket i nogen grad. Endelig mener 9 % af lederne og knap 6 % af pædagogerne, at deres faglige identitet er påvirket i høj grad.

3.14/ Beskriv gerne, hvorledes retningslinjerne påvirker din faglige identitet?

Spørgsmålet er stillet til den 1/3 af ledere og pædagoger i institutioner med retningslinjer, som mener, at deres faglighed er påvirket. 134 kvindelige og 49 mandlige ledere samt 31 kvindelige og 14 mandlige pædagoger har besvaret spørgsmålet.

De forskellige typer af svar kan deles op i tre grupper:

1. Retningslinjerne ses som en belastning for fagligheden:

- Det er blevet en del af fagligheden, at man skal passe på sig selv. Derfor skal man hele tiden tænke på, hvordan andre opfatter ens handlinger og samvær med børnene, og om noget kunne opfattes som mistænkeligt eller misforstås. Det kræver konstant bevidsthed om ens signaler. En mandlig leder nævner, at man tvinges til at have fokus på noget, man ingen intentioner har om at gøre. En kvindelig leder skriver, at man tvinges til at tænke sit arbejde i grimme baner, og det er trist, når man er der for at hjælpe børnene. Ens gøre og laden er ikke længere blot naturligt, men kræver en bestandig refleksion. En deltager skriver direkte, at det ødelægger flowet i arbejdet. Det er også en tidsrøver, at alting kræver ekstra omtanke og forholdsregler. Spontaniteten hæmmes og den fordybende proces, hvor man blot er sammen med børnene, ødelægges.

- Flere pædagoger føler sig overvåget og føler, at der sås tvivl om deres professionelle arbejde. Rigtig mange føler, at hele standen er mistænkeliggjort, og at man skal opføre sig, som om man var mistænkt hele tiden, hvilket opleves som krænkende. Mange føler, at det er mistillid til dem og deres faglige integritet, hvilket får konsekvenser for, hvad man tilbyder børnene.
- Retningslinjerne repræsenterer en begrænsning i forhold til ens mulige udfoldelser. Det kan enten være i forhold til nærhed med børnene, fysisk eller mentalt, eller i forhold til konkrete aktiviteter, fx udflugter. Handlefriheden er f.eks. blevet indskrænket, fordi man skal være to om alting. Hverdagen planlægges i forhold til beskyttelse, hvilket er problematisk, og bekymringer er blevet en del af hverdagen. Mange synes, at det er trist, at naturlige ting som knus og kram skal overvåges og mistænkeliggøres, og at det går ud over deres samvær med børnene. En kvindelig leder skriver, at nogle børn simpelthen har brug for fysisk nærhed, også fordi de ikke får det derhjemme. Det påvirker også omsorgsdelen, skriver flere, at man skal passe på med fysisk kontakt.
- Pædagogiske hensyn kommer i anden række. Man tænker først retningslinjer, derefter pædagogik. Sagt med andre ord: man tænker først på at beskytte sig og derefter på, hvad der er bedst for børnene. Her nævnes to konkrete ting: at hensynet til børnenes ret til privatliv på toilettet tilsidesættes for hensynet til pædagogens sikkerhed, og at fagligheden tilsidesættes, når man ikke længere kan skabe små rum med mindre grupper og en nær kontakt til én voksen.
- Flere svarer, at retningslinjerne går ud over børnenes seksuelle lege, og at det er ensbetydende med en svækket pædagogisk faglighed. En kvindelig leder oplever, at når der opstår en stor opmærksomhed om børnenes seksualitet, kan helt naturlige handlinger pludselig fremstå unaturlige, selv om det ikke har noget på sig. En anden deltager skriver, at det nu ikke kun er forældrene, der reagerer uhensigtsmæssigt i forhold til doktorlege, også pædagogerne er blevet smittet med denne paranoia. I stedet for med deres faglighed i ryggen at forsvare børnenes naturlige seksuelle udvikling, ser de overgreb alle vegne. At noget naturligt tolkes som noget unaturligt kan ifølge pædagogen føre til overgreb på familierne, fordi man så konkluderer, at der har fundet overgreb sted i familien. En kvindelig leder i en børnehave synes, at det er trist, at institutionen ikke magter at rumme børnenes naturlige, seksuelle udfoldelse mere, når nu institutionen i deltagerens øjne er en erstatning for hjemmet i mange timer dagligt. En kvindelig leder i en SFO skriver, at seksualitet er blevet tabuiseret til noget farligt, og at børns naturlige seksualitet ikke længere accepteres.
- Retningslinjerne påvirker mændenes faglighed på forskellige måder, hvilket mange mænd her giver udtryk for. Det går ud over deres fysiske kontakt med børnene, hvilket opleves som trist, og det indskrænker deres råderum. En mand skriver f.eks., at det er trist, at de skal trække sig i fysiske situationer, og at deres omgang med børnene bliver mindre nærværende og mere arbejdspræget. En anden mand bekræfter, at man hele tiden skal være agtpågivende. En mand skriver, at han må bide meget i sig for at acceptere, at han ikke er ligestillet med kvinderne. Det påvirker mændenes faglighed, at der forskelsbehandles i forhold til kvinderne, at man stigmatiseres og bliver overvåget mere. En svarer, at det at blive mistænkt er blevet en erhvervsrisiko for den mandlige pædagog, som kan indebære kæmpe konsekvenser.
- Også for lederne betyder det noget at have mænd ansat, der er underlagt mistanke. En leder skriver, at man skal tænke mere over aktiviteterne, hvor mænd skal indgå. En kvindelig leder svarer, at det er blevet en del af vedkommendes faglighed at være opmærksom på, at mændenes adfærd ikke kan misforstås. For nogle ledere er det belastende at skulle tage disse samtaler med de mandlige pædagoger – det er ikke rart at skulle mistænkeliggøre dem.

Og en anden (kvindelig) leder finder det modstridende at mistænkeliggøre mændene, når det er dem, man vil tiltrække. En leder skriver, at det er blevet et grundvilkår at være *professionelt mistænksom* over for børn og ansatte i deres forhold til andre.

- En deltager bemærker, at arbejdsopgaverne nu bliver mere definerede ud fra køn. En kvindelig pædagog oplever, at hendes faglighed undermineres, fordi hun skal stå for alle bleaner, når hun er på vagt med mandlige kolleger, hvilket hindrer hendes muligheder for at lave andre aktiviteter med børnene.

2. Retningslinjerne ses som en gevinst for fagligheden:

Adskillige ledere og pædagoger opfatter det at beskytte udsatte børn som en vigtig del af deres faglighed, hvorfor retningslinjerne ses som en positiv gevinst for fagligheden, hvormed man udviser ansvarlighed. En kvindelig leder finder, at det højner fagligheden, at man hele tiden er opmærksom på alt, hvad der kan ske. En anden deltager mener, at vedkommende er blevet meget mere opmærksom på signaler, der kunne vise, at børn bliver misbrugt. En tredje, at det styrker fagligheden at arbejde for, at noget sådant aldrig kan ske. En fjerde ser sig selv som værn for, at børnene ikke bliver misbrugt.

Flere ledere ser det som en del af deres faglighed, at de skal passe på både børn og voksne i institutionen. Det styrker deres faglighed, at de har styr på dette felt, og de kan udvise ansvarlighed ved at have klare, efterlevede retningslinjer.

Hvor mange af de andre deltagere under dette spørgsmål opfatter retningslinjerne som undergravende for tilliden og som et udtryk for manglende tillid til dem, ser denne gruppe retningslinjerne som anledning til *øget tillid* – især fra forældrenes side. Retningslinjerne er et godt signal til forældrene.

Adskillige føler endvidere, at retningslinjerne giver en klarhed i forhold til, hvordan man skal handle, hvis man har en mistanke, ligesom det er rart for ens faglighed, at tingene er italesat på forhånd, hvis man har brug for at tage en mistanke op. Det "at handle på et overgreb" er for disse deltagere blevet en del af fagligheden. Retningslinjer er for nogle decideret blevet *lig med* faglighed, og de ser det som ufagligt *ikke* at have retningslinjer.

3. Man er delt:

Nogle er delte. De synes, at overgreb er forfærdelige, og det påvirker deres faglighed at vide, at det kan finde sted. Derfor mener de, at der skal være fokus på det. Men de er samtidig triste over, at professionen mistænkeliggøres, og der sås tvivl om deres hensigter.

Forskelle i mænds og kvinders svar samt i ledere og pædagogers svar

Der er ikke stor forskel i kvindernes og mændenes svar. Mændene føler sig mere udsatte, og der er hos begge køn en klar bevidsthed om, at det er mændene, som ER mest udsatte. Men nogle kvinder føler sig også mistænkeliggjorte, og de føler ligesom mændene, at faget og professionen som sådan er mistænkeliggjort – og de er kedede af det på mændenes vegne. Flere mandlige ledere finder, at retningslinjerne bidrager positivt til kulturen i institutionen. Som igennem hele undersøgelsen er mændene langt fra entydigt negative over for retningslinjerne, men ser dem ofte som et positivt element.

Link til citater i 9.7/

3.15/ Får retningslinjerne dig til at føle dig mere tryk i forhold til en uberettiget anklage om overgreb på børnene?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, der har svaret "ja" til, at der er retningslinjer på deres institution. 818 ledere og 222 pædagoger har svaret. 83 % af pædagogerne og lederne har svaret "ja" til, at retningslinjerne i høj eller nogen grad får dem til at føle sig mere trygge. Under 10 % mener ikke, at retningslinjerne gør dem tryggere. Der er ingen statistisk forskel mellem ledere og pædagogers besvarelse af spørgsmålet. Der er heller ingen signifikant forskel mellem mænd og kvinders besvarelser.

3.16/ Er der retningslinjer, der kun gælder for mandligt personale?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, der har svaret "ja" til, at der er retningslinjer på deres institution. Alle har svaret. 95 af undersøgelsens 1452 institutioner har indført særlige retningslinjer for mænd. Det svarer til 6,5 % af alle institutionerne i undersøgelsen og 11,6 % af de institutioner, hvor der er indført retningslinjer.

Bemærkning:

De kvalitative svar i undersøgelsen viser dog, at der er særlige eller skærpede retningslinjer for mænd i flere end de 11,6 % af institutionerne, der har retningslinjer, og som har svaret "ja" til at have særlige retningslinjer for mænd. Det fremgår nemlig af de øvrige svar fra adskillige af de deltagere, der har svaret nej til at have særlige retningslinjer for mænd, at sådanne retningslinjer alligevel praktiseres i deres institution. Der er f.eks. tale om, at mandlige pædagoger ikke er alene med børnene i visse situationer eller ikke sidder med børnene på skødet. En mulig forklaring på de modstridende oplysninger kunne være, at disse deltagere ikke selv tænker det som retningslinjer – enten fordi retningslinjerne ikke er nedskrevne, eller fordi det er retningslinjer, mændene praktiserer på eget initiativ.

3.17/ Beskriv venligst de retningslinjer, som kun gælder for mandligt personale.

Spørgsmålet er stillet til deltagerne fra de 95 institutioner, der har særlige retningslinjer for mænd. 65 kvindelige og 17 mandlige ledere samt 23 kvindelige og 5 mandlige pædagoger har besvaret spørgsmålet.

De 4 hyppigst nævnte særregler for mænd i besvarelserne af dette spørgsmål:

1. Mænd må ikke skifte ble eller hjælpe børn på toilettet

Nogle steder er reglen absolut. Andre steder forekommer den med disse variationer: mænd må ikke skifte ble eller hjælpe børn på toilettet alene, men skal have en kvindelig hjælper. Mænd må ikke hjælpe pigerne på toilettet. Eller mænd skal lade døren stå åben, når de hjælper et barn på toilettet. Ét sted nævnes det, at mænd skal bære engangshandsker ved bleskift og toilethjælp.

2. Mænd må ikke være alene med børn.

Nogle steder er denne regel absolut. Andre steder gælder den specifikke situationer. F.eks. at mænd ikke må være alene på badeværelset med børnene eller skifte ble alene, at mænd ikke må åbne og lukke institutionen alene, at de ikke må være alene i et lukket rum med børnene, eller at de ikke må være alene med børn, der afklæder sig. Mange steder må mændene ikke gå i køldeklæder eller til andre afsides rum alene med børn. Ét sted må *to mænd* sammen heller ikke være alene på tur med børnene. En regel kan også bestå i, at en kvinde tager over i en opgave, hvis f.eks. et toiletbesøg pludselig kræver, at døren skal lukkes, og manden derfor ville blive alene med barnet.

3. Mænd må ikke sove med børn eller putte børn.

Nogle få steder lyder reglen i stedet, at døren skal stå åben, hvis det er en mand, der putter.

4. Mænd skal være tilbageholdende fysisk.

Nogle steder er denne regel formuleret generelt. Mænd må ikke have den samme fysiske nærhed til børnene som deres kvindelige kolleger – hverken i omsorgssituationer eller i hyggesituationer. En kvindelig leder i en integreret institution

skriver bl.a., at hun opfordrer de mandlige pædagoger til ikke at være alt for "kærlige" med børnene. I en anden institution hedder det, at mændene ikke må give fysisk omsorg – de må f.eks. ikke smøre solcreme på børnene. Andre steder er der formuleret mere specifikke regler for mænds fysiske kontakt med børnene. Mange steder må mænd ikke have børn på skødet. Andre steder må de gerne have børnene på skødet, men der er særregler for hvordan: f.eks. at børnene ikke må sidde frontalt eller overskrævs på skødet – eller der er en regel for, hvor længe barnet må sidde på skødet.

Øvrige særregler eller særlige forhold for mænd:

- Mænd opfordres ofte i særlig grad til at være bevidste om risikoen for falsk anklage og til hele tiden at være opmærksomme på ikke at sætte sig i en situation, der kan misforstås.
- Der kan være særlige forholdsregler for mænd ved strand og svømmehal, og flere steder må mænd ikke gå alene af sted med børn til disse steder. Reglen kan også hedde, at de kun må klæde om med drengene, eller at de skal have en kvindelig medhjælper på ved bade- og omklædningsituationer.
- Flere steder nævnes det, at børnene ikke må knytte sig særligt til en mand eller hænge ved ham rent fysisk.
- En del institutioner har særregler for mænd, som kun gælder pigerne i institutionen. Som oftest er reglen, at mænd ikke må hjælpe pigerne på toilettet, men der er også særregler for, at mænd ikke må hjælpe i intime situationer, hvor pigerne tager tøjet af eller har slået sig og skal undersøges under tøjet. Så må mændene enten ikke være der eller skal have en kvindelig medhjælper på. En institution nævner eksplicit, at kvinderne derimod gerne må hjælpe drengene på toilettet. Én deltager skriver, at mænd ikke må have kildeleg med pigerne. I mange SFO'er skal mænd være særligt opmærksomme på kontakten til større piger, der kan risikere at "forelske" sig i dem.
- Forhold, som kun nævnes en gang: I én vuggestue må mænd ikke gå med bar overkrop om sommeren. Én institution nævner, at hvis der er børn, der onanerer meget i en periode, laves der særlige tiltag for mændene, så de kan føle sig trygge ved at gå på arbejde. Én deltager skriver, at det kan volde problemer, at børnene kan være nysgerrige efter, hvad en penis er og tage mændene i skridtet, hvilket ikke sker så ofte for kvinderne. I én institution må mænd ikke være i fysioterapeutrummet.
- En institution skriver, at de efterlever ønsket, hvis nogle forældre ikke vil have, at deres barn skal skiftes af en mand. I en anden institution kan forældre af anden etnisk herkomst end dansk bede om, at deres barn ikke skiftes af en mand. Men institutionen har dog fortalt forældrene, at i princippet er det institutions ideologi, at alle er ansat på lige fod, så hvis det ikke lader sig gøre en dag, lader det sig ikke gøre. Men ellers tages hensynet. Også andre børn, der ikke svinger med en pædagog, har lov til at fravælge bestemte pædagoger til hjælp på toilettet i denne institution.

Andre omstændigheder, som fremgår af svarene:

- Det er ikke alle steder, at særreglerne for mænd kommer fra ledelsen. Flere steder har mændene selv taget initiativ til dem. Andre steder er det et tilbud: mændene *har lov til* at sige fra over for visse gøremål. Endelig er der eksempler på, at der allerede er retningslinjer i institutionen, men at mændene selv udøver yderligere retningslinjer.
- Én deltager skriver, at retningslinjerne i virkeligheden er udarbejdet for mænd, men skal overholdes af alle.
- I nogle institutioner gælder særreglerne for mænd enten kun eller i en særlig grad nyansatte, vikarer eller løst personale, som er mænd.

Bemærkning:

Der henvises i øvrigt til det tidligere generelle spørgsmål om retningslinjernes indhold, hvor særregler for mænd også er beskrevet.

Link til citater i 9.8/

3.18/ Hvordan er holdningen blandt de mandlige pædagoger i institutionen til, at der er særlige retningslinjer for dem?

Spørgsmålet er stillet til lederne i de 95 institutioner, der har svaret ja til at have særlige retningslinjer for mænd. 72 ledere – 15 mandlige og 57 kvindelige – har besvaret spørgsmålet. Der er ingen forskelle i svarene fra de forskellige typer institutioner eller imellem mandlige og kvindelige ledere.

De fleste ledere har følgende opfattelse af de mandlige pædagogers holdning:

De mandlige pædagoger er glade for og trykke ved retningslinjerne. De har forståelse for retningslinjerne, fordi de ved, at de er der for at beskytte dem selv, og at de er nødvendige. Nogle ledere nævner endvidere, at de mandlige pædagoger selv har været med til at lave retningslinjerne eller efterspurgt dem.

Enkelte ledere giver derimod udtryk for, at de mandlige pædagoger har en negativ holdning. Ifølge disse ledere oplever de mandlige pædagoger retningslinjerne som en begrænsning og en kønsdiskrimination, og de mandlige pædagoger føler sig anklaget. Men også disse ledere siger samtidig, at de mandlige pædagoger ved, at retningslinjerne er nødvendige, og at retningslinjerne giver dem trykthed.

Link til citater i 9.9/

Bemærkning:

De følgende fire spørgsmål er kun besvaret af ganske få mænd. Der henvises til de øvrige svar i undersøgelsen for et mere udfoldet billede af mændenes oplevelse af retningslinjerne – bl.a. til spørgsmålene stillet til ledere og pædagoger af begge køn om, hvorvidt retningslinjerne giver trykthed, indvirker på den faglige identitet etc.

3.19/ Hvordan oplever du som mandlig pædagog, at der er særlige retningslinjer for mænd?

Spørgsmålet er stillet til de 17 mandlige ledere og de 6 mandlige pædagoger i de 95 institutioner, der har svaret "ja" til at have særlige retningslinjer for mænd. 14 ledere og 4 pædagoger har besvaret spørgsmålet. To af dem har blot henvist til den øvrige del af deres besvarelse, hvorfor deres svar ikke er ikke medtaget her.

Da svarene på dette spørgsmål er så få, bringes de her i citatform:

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Diskriminerende."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Som en trykthed."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Jeg skal tage mig i agt og bruge de kvindelige medarbejdere når der kan være risiko for fejl fortolkninger."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Det er helt i orden, og en god idé med dette særlige fokus."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Man føler sig lidt anklaget på forhånd."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Jeg ved det er nødvendigt."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Det er selvfølgelig bekymrende at vi er kommet helt derud, men da man kan se at der sker overgreb på børn i daginstitutioner og at der er meget fokus på det også fra forældrenes side, er det godt at have nogle retningslinjer som kan beskytte en mandlig ansat mod mistanke eller anklager."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Sådan er virkeligheden."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Det er helt i orden, men er opmærksom på at der også findes kvindelige krænkere."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Fint – tænker det er en del af nutiden. Men en skam det er kommet der til og alle betaler prisen."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Som en nødvendighed, af hensyn til min egen sikkerhed."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"OK – har selv indført dem."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Det er i dagens Danmark ok. Med den – meget overdimensionerede – fokus der er på krænkelser og pædofili."

Mandlig pædagog i SFO med retningslinjer:

"særligt som sagt... jeg har svært ved at vurdere om det er nødvendigt, da vi ikke har haft nogen sager. Men ud fra medieomtale af den slags sager tror jeg det er."

Mandlig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Så lang tid der er meget få retningslinjer som giver mening, gør det mig intet. Men hvis det bliver noget med at mandlige pædagoger ikke må hjælpe f.eks. Pigerne efter toiletbesøg, eller med bleskift, vil jeg nok føle at jeg ikke kan udføre mit arbejde ordentlig når jeg skal hente hjælp fra kvindelige kolleger."

Mandlig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Det er ok, så længe at retningslinjerne ikke bliver for tydelige overfor børnene, som før beskrevet."

3.20/ Påvirker særreglerne for mandlige pædagoger dit forhold til nogle af personerne i institutionen?

Spørgsmålet er stillet til de 17 mandlige ledere og de 6 mandlige pædagoger i de 95 institutioner, der har svaret "ja" til at have særlige retningslinjer for mænd. Alle har besvaret spørgsmålet. 70 % (N=16) har svaret "nej", mens 30 % (N=13) har svaret "ja." (Der var mulighed for at afkrydse i flere felter, hvorfor summen af svar er større end 23).

Det er primært forholdet til børnene i institutionen, der ifølge deltagerne er påvirket af særreglerne for mænd.

3.21/ Uddyb gerne dit svar:

Muligheden for at uddybe er givet til de 12 mandlige ledere og den ene pædagog, der har svaret "ja" til, at særreglerne for mandligt personale påvirker deres forhold til personerne i institutionen. Tre mandlige ledere har uddybet deres svar.

Da svarene på dette spørgsmål er så få, gengives de her i citatform:

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Som mandlig pædagog kan du ikke altid vise og bruge den reaktion der skal til når du skal trøste, være i enerum med en gruppe børn, og forældre kan bemærke om det er smart at en mandlig pædagog gør dette og hint."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"F.eks. skifter jeg ikke vuggestuebørn."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Der bliver lagt vægt på det professionelle i samværet, og især pigerne får mindre kontakt / omsorg."

3.22/ Får de særlige retningslinjer for mænd dig til at føle dig mere tryk i forhold til en uberettiget anklage om overgreb på børnene?

Spørgsmålet er stillet til de 17 mandlige ledere og de 6 mandlige pædagoger i de 95 institutioner, der har svaret "ja" til at have særlige retningslinjer for mænd. Alle har besvaret spørgsmålet. 91 % har svaret "ja". 9 % har svaret "ved ikke". Ingen har svaret "nej".

Følgende spørgsmål er stillet til alle deltagere i undersøgelsen – både dem som har svaret "ja" og "nej" til at have retningslinjer til forebyggelse af seksuelle overgreb på børn og uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn

3.23/ Er der regler i din institution, som børnene skal overholde (f.eks. at de ikke må tage tøjet af, eller de ikke må lege "doktorlege")?

Spørgsmålet er stillet til samtlige 2051 ledere og pædagoger i de 1457 institutioner, der deltager i undersøgelsen. Alle har besvaret spørgsmålet. 64 % har svaret "ja" til at der er regler, børnene skal overholde, 34 % har svaret "nej", og 4 % har svaret "ved ikke".

Der er signifikant færre vuggestuer, der har regler, som børnene skal overholde, mens der er signifikant flere børnehaver. Begge sammenlignet med øvrige institutionstyper.

3.24/ Beskriv gerne de regler, som børnene skal overholde

Spørgsmålet er stillet til de 64 % af deltagerne, der har svaret "ja" til, at der er regler i deres institution, som børnene skal overholde. 770 ledere og 315 pædagoger fra 31 vuggestuer, 370 børnehaver, 448 integrerede institutioner og 259 SFO'er har besvaret dette spørgsmål.

De 3 hyppigste regler, som børnene skal overholde, og som går igen i størstedelen af besvarelserne af dette spørgsmål:

1. Børnene må ikke tage tøjet af.
2. Ved vandleg skal børnene beholde underbukser på eller have badetøj på.
3. Børnene må enten ikke lege doktorlege, eller der er restriktioner af forskellig art for disse lege.

Uddybende redegørelser for de tre hyppigste regler:

1. Børnene må ikke tage tøjet af.

Der kan være forskellige versioner og gradbøjninger af denne udbredte regel – eller nogle følgeregler:

- Det kan være, at man gerne må tage den langærmede trøje af, men ikke den kortærmede.
- Flere SFO'er – og en enkelt integreret – nævner, at man ikke må gå med bar overkrop. Et par steder gælder reglen både piger og drenge, men ellers er reglen mest for piger.
- Der er mange steder forskellige regler om, hvor man må og ikke må skifte tøj. Mange steder skal man skifte tøj på badeværelset, eller man må ikke skifte tøj i garderoben etc.

Det nævnes en del steder, at årsagen til, at man ikke må være nøgen er, at der er muslimske forældre, der ikke bryder sig om det. Men reglen er også veludbredt i institutioner, der ikke nævner dette som grund.

2. Ved vandleg skal børnene beholde underbukser på eller have badetøj på.

Den vandleg om sommeren, som tidligere foregik med bare numser i vuggestue og børnehave, skal nu foregå med underbukser, ble eller badetøj på. I en del institutioner er det derfor blevet almindelig praksis, at børnene har badetøj liggende. Få institutioner svarer, at de stadig har den praksis, at børnene kan bade nøgne i sommervej. Nogle deltagere skuer tilbage til den tid, hvor børnene godt kunne løbe rundt uden tøj på om sommeren ved vandleg, og ikke mindst på dette punkt kan deltagerne konstatere en stor forskel i praksis i forbindelse med frygt for pædofili.

3. Børnene må enten ikke lege doktorlege, eller der er restriktioner af forskellig art for disse lege

I et meget stort antal institutioner må børnene slet ikke lege doktorlege. Meget ofte forklares dette med, at doktorlege ikke hører hjemme i institutionen, men derhjemme. I rigtig mange institutioner tillader man legene med restriktioner af forskelligartet karakter og styrke. Meget få institutioner, der har svaret ja til at have regler for børnene, tillader doktorlege, som udfolder sig fuldstændig frit.

I de institutioner, der tillader doktorlegene, ser de forskellige restriktioner og visse typer af opmærksomhed fra pædagogernes side ud som følger. Flere punkter kan gøre sig gældende på samme institution:

- Nogle godtager kun legene med tøj på.
- Man må gerne lege doktorlege på overkroppen, men ikke på underkroppen.
- Man overvåger børnene – eksplicit eller i det skjulte – således at man om nødvendigt kan gribe ind i eller standse doktorlegene. Der er ingen "voksenfrie" rum, som en mandlig leder af en SFO udtrykker det. Det gør sig gældende rigtig mange steder, at børnene har meget få eller ingen muligheder for at være alene eller uden overvågning.
- Mange institutioner godtager legene, men griber ind, hvis de udvikler sig og bliver enten *for avancerede* eller *for voldsomme*.
- Rigtig mange institutioner er opmærksomme på, at legene skal være *ligeværdige*. Der ikke må opstå et ulige forhold i legen, hvor nogle børn er enten ældre eller mere "avancerede" i forhold til andre yngre, svagere eller seksuelt mindre "avancerede"

børn. Der er i det hele taget meget stor fokus på, at alle børn har det godt i legen, og at børnene ikke overskrider hinandens grænser.

- Rigtig mange steder arbejder man aktivt med at lære børnene at sætte grænser og sørge for, at disse ikke overskrides. Dette ses direkte som overgrebsforebyggende.
- Rigtig mange institutioner er meget opmærksomme på, at man under doktorlegene ikke stikker noget op i hinanden, hverken i numse eller tissekone. Det er en eksplicit regel rigtig mange steder.
- Man må ikke onanere. Nogle få steder nævnes det, at man ikke må onanere i det åbne rum, men sendes afsides, hvis det er det, man er i gang med.
- Børnene må ikke røre ved hinanden. Nogle steder ekspliciteres det, *hvor* man ikke må røre, hyppigst kønsorganerne.
- Nogle steder må børnene gerne kigge på hinanden, men ikke røre.

Her er hele listen over de regler for børns adfærd eller regler i forbindelse med børnene, som nævnes i besvarelserne af dette spørgsmål. Nogle regler nævnes som sagt hyppigt i besvarelserne, andre mindre hyppigt eller kun få gange:

- Børnene må ikke tage tøjet af.
- Børnene må ikke bade nøgen.
- Børnene må ikke lege doktorlege eller kun lege dem med restriktioner.
- Børnene må ikke være alene. I stort set alle institutioner er der en praksis for, at børnene overvåges. En institution har sat et spejl op, så de kan holde øje med børnene.
- I den forbindelse er der en del regler for steder som huler og andre intime, lukkede rum. Disse forbydes helt, overvåges særligt eller annulleres (døre tages af). Der kan også gælde særlige regler for disse steder: så som at man ikke må klæde sig af i huler eller have bestemte ting med i huler og puderum, f.eks. visse redskaber eller Nintendoer. I en institution må børnene f.eks. ikke have tæpper i legehuse.
- Mange steder er der forskellige regler for fotografering:
 - at man ikke tager billeder af nøgne børn
 - at man ikke lægger fotos af nøgne børn på hjemmesider etc.
 - i nogle institutioner må børnene heller ikke tage billeder af hinanden. I et par SFO'er må de ikke tage billeder af hinanden med mobiler og kameras, mens to børnehaver nævner, at børnene ikke må tage billeder af hinanden med Nintendoer. I en af børnehaverne betyder dette, at man ikke må medbringe sin Nintendo i puderummet.
- Børnene må ikke gå sammen på toilettet rigtig mange steder.
- Børnene må ikke kigge, når de andre børn er på toilettet.
- Børnene må ikke kysse hinanden i flere institutioner.
- I et par institutioner *skal* børnene kalde på de voksne, hvis de ser, at de andre børn tager tøjet af og viser sig frem.
- I en SFO må børnene ikke, heller ikke af samme køn, ligge under samme dyne eller sovepose på koloni. Pigerne og drengene må endvidere ikke sove sammen, og de må ikke opholde sig på hinandens toilet.
- Dresscodes for børnene: I adskillige SFO'er – og det er mest i denne type institution, man ser dette – er der regler for, at børnene skal være tækkelig klædt og f.eks. ikke vise mave. Et sted må man ikke bade i undertøj eller gennemsigtigt tøj. Men også en integreret institution skriver, at man har opfordret forældrene til, at pigerne skal bære leggings under sommerkjolerne. I en SFO lærer man også børnene om de konsekvenser, det kan have for børnene, bl.a. u hensigtsmæssige reaktioner fra omverdenen, hvis de går i udfordrende tøj.
- Enkelte steder er der fokus på verbalt grænseoverskridende adfærd. I et par SFO'er undgår man seksualiserende sprogtoner og adfærd.

- I nogle SFO'er er der regler for internetbrug. Et sted må man ikke se porno eller vise det til andre, og et andet sted må man ikke se noget "stødende."

Andre aspekter, som fremgår af besvarelserne af dette spørgsmål:

- At børnene gerne vil lege doktorlege er særdeles udbredt i de institutioner, der har besvaret dette spørgsmål – dog især børnehaverne og de integrerede institutioner (se forneden).
- Rigtig mange ledere og pædagoger er opmærksomme på, at det er *et helt normalt udviklingstrin* for børnene at lege seksuelle lege. Rigtig mange nævner, at man derfor ikke må interferere for meget i denne udvikling – eller give børnene en følelse af skyld eller at have gjort noget forkert. Som oftest betyder dette ikke, at institutionerne så bare tillader alt inden for doktorlege, men at man søger *at afbalancere tingene*. Det kan være, at man tillader legene til en vis grad, eller at man er opmærksom på ikke at give børnene skyld eller få dem til at føle sig forkerte, når man beder dem lade være med at lege doktorlege. En del institutioner gør derfor meget ud af at fortælle børnene, at der ikke er noget galt med det, de laver – det skal bare ikke foregå i institutionen. Flere steder gør man også noget ud af over for forældrene, hvis man f.eks. orienterer dem om en konkret doktorleg, at understrege, at legene er helt naturlige. Mange institutioner skriver, at de *affeder*, hvis børnene er i gang med doktorlege.
- Nogle deltagere udviser bekymring over de i stigende grad strikse regler for børnene. En deltager skriver, at de kun har indført reglerne i institutionen på grund af samfundets, kommunens og forældrenes ensidige fokus på overgreb, men at deltageren er nervøs for, at det vil medføre ændringer i børnenes opvækst, så de bliver mere umodne som voksne. En anden deltager skriver, at det er de voksnes tanker, som gør legen til noget slemt.
- Enkelte deltagere skriver, at de eksplicit værner om, at børnene skal have lov at udfolde sig frit. En deltager begrundet dette med, at kun hvis børnene får erfaring med sådanne lege, kan de lære deres egne grænser at kende og kun derved kan de sige fra, hvis en voksen ikke respekterer deres grænser. I én institution har man stadig et tumlehus, der ligger så højt, at pædagogerne ikke kan kigge ind i det.
- Flere institutioner følger op på doktorlegene eller forbuddet imod dem ved at tale med børnene om seksualitet og krop og køn. Nogle steder kigger man f.eks. i en bog for at tale om, hvordan en pige og en dreng ser ud.
- Rigtig mange institutioner har stor fokus på børnenes seksualitet. Det drøftes ofte og tages op til fornyet overvejelse, når der er mange børn, der aktuelt viser interesse for legene. Flere institutioner har haft en vejleder ude og fortælle om børns seksualitet.
- Der er generelt meget stort fokus på at lære børnene om *grænser*. Man lærer børnene at kende egne grænser og respektere andres. Dette anskues af flere som direkte overgrebsforebyggende. Flere steder lærer man børnene, at deres kroppe er deres egne, og at det, de har i bukserne, er deres eget.
- I mange institutioner har man stort fokus på, at børnene ikke overskrider hinandens grænser seksuelt i institutionen.
- I adskillige svar finder man denne diskurs om børnenes doktorlege: "overgreb, krænker, krænkende, grænseoverskridende, misbrug." Flere institutioner skriver, at de har haft episoder mellem børn, der kunne tangere overgreb. Det har medvirket til, at de har indført regler for doktorlege. Ligeledes omtales børnenes doktorlege et par steder med termer fra den voksne seksualitet: "sex", "sexlege" og "pornografisk."
- Nogle steder får reglerne for børnenes adfærd konsekvenser for indretningen af institutionen, de objekter, der findes, eller måden, man bruger institutionen på. En institution skriver, at de ikke har lægesæt i institutionen mere, og en anden institution skriver, at de har afskaffet puderummet. En institution tillader kun vandleg på bagsiden af institutionen, hvor forbigående ikke kan se legen.

- Forældrene nævnes mange gange som årsagen til reglerne for børnene, hvad enten det er reglerne for doktorlege eller beklædning. Forældrene bryder sig ikke om, at børnene løber rundt uden tøj, og doktorlege gør dem utrygge og urolige.
- Mange steder holder man øje med tegn hos børnene på, at de kan være misbrugt. Man holder bl.a. øje med særligt seksuelt aktive børn eller børn med avanceret eller anormal seksuel opførsel ud fra en teori om, at denne type adfærd fra børnenes side kan være tegn på, at børnene har været udsat for misbrug.
- Flere institutioner tænker ikke kun på risiko for overgreb eller falsk mistanke i forhold til institutionens personale. De overvejer også, hvilke øvrige personer der kunne kigge på de afklædte børn. F.eks. tænker de på, at de andre forældre kunne se børnene – dette gælder også i forhold til fotobeskyttelse. De tænker endvidere på, hvem der kunne kigge ind over hegnet til legepladsen, eller hvem der gæster institutionen: postbude, pakkebude, håndværkere.
- Nogle deltagere bemærker udviklingen i deres svar. At det var anderledes tidligere, og at det som undrer i dag, ville være almindeligt før i tiden, og det, som er almindeligt i dag, ville undre før i tiden – hvis børnene havde badet med badebukser på for 15 år siden, ville det have undret.
- Normeringer: nogle institutioner skriver, at de ikke længere har ressourcer til at holde øje med doktorlegene. Derfor har de indført et absolut forbud.
- Flere institutioner skriver, at deres regler blot er defineret ved almindelig *sund fornuft* eller hører under almindelig *etik* og *moral*. det hører sig f.eks. blot ikke til, at børnene skal løbe rundt nøgen. Andre skriver, at de sætter grænser her som så mange andre steder i det daglige institutionsliv.
- Enkelte deltagere henviser til en kommunal politik på området – bl.a. for foto.

Forskelle i institutioner

Vuggestuer

I vuggestuerne er der meget få svar, der omhandler doktorlege. I stedet handler reglerne om, at børnene skal beholde tøjet på og bade med badebukser eller ble på. Nogle deltagere siger, at dette også skyldes hygiejne, fordi vuggestuebørnene ikke er renlige.

Børnehaver og integrerede institutioner

Hovedparten af redegørelsen foroven er rammende for besvarelserne fra børnehaverne og de integrerede institutioner. Doktorlege fylder meget i svarene fra børnehaverne og de integrerede institutioner.

SFO'er

De fleste svar fra SFO'er drejer sig om, at børnene skal være påklædte. Der er adskillige eksempler på regler om, at man skal være *tækkelig* klædt. Man må f.eks. ikke bade i gennemsigtigt tøj eller gå med bar mave eller i bluser, der kan falde ned over skuldrene. Reglen fra børnehaven om, at børnene mindst skal være i undertøj, skærpes flere steder i SFO: i en SFO må man ikke længere lave idræt i sit undertøj, hvis man har glemt idrætstøjet. Adskillige SFO'er nævner, at man ikke må gå i bar overkrop, især pigerne. Et par SFO'er tillader ikke, at man tager sin sweater af – ét sted i hvert fald ikke uden tilladelse.

Der er også regler for doktorlege i SFO'er. Man finder meget få af den slags kommentarer, der er en del af under børnehaver og integrerede institutioner, nemlig at man skal afbalancere tingene, fordi det er en naturlig udvikling. Samlet ser virker man mindre tolerant over for disse lege i SFO'erne og slår hårdere ned på dem. Nogle deltagere fra SFO'er giver udtryk for den opfattelse, at doktorlege hører børnehaven til, og at SFO-børnene er for store til denne leg. En SFO beskriver dem som et overgangsfænomen fra børnehaven, som man kommer til livs. Og

en anden SFO skriver, at disse lege tenderer overgreb i SFO-alderen, hvorfor de straks griber ind og efterfølgende orienterer forældrene.

I nogle SFO'er er der regler for internetbrug. Et sted må man ikke se porno eller vise det til andre, og et andet sted må man ikke se noget "stødende." I et par SFO'er søger man at undgå seksualiserende adfærd og sprogtone. Børnene ikke må ofte ikke gå med hinanden på toilettet i SFO. Tre SFO'er er ikke glade for kæresten blandt børnene.

Link til citater i 9.12/

3.25/ Er der aktiviteter, som I i institutionen ikke længere foretager jer (f.eks. at tage i svømmehalen), fordi I vil forebygge seksuelle overgreb på børnene eller uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børnene?

Spørgsmålet er stillet til samtlige 2051 ledere og pædagoger i de 1457 institutioner, der deltager i undersøgelsen. Alle har besvaret spørgsmålet. 90 % har svaret "nej" til, at der er aktiviteter, man er ophørt med. 6 % har svaret "ja" til, at der er aktiviteter, man er ophørt med, og 4 % har svaret "ved ikke".

3.26/ Hvilke aktiviteter er der tale om?

Spørgsmålet er stillet til deltagerne fra de 6 % af institutionerne i hele undersøgelsen, der har svaret "ja" til, at der er aktiviteter, man er hørt op med. 60 kvindelige og 14 mandlige ledere samt 17 kvindelige og 9 mandlige pædagoger har besvaret spørgsmålet.

Bemærkning

Nedenfor følger listen over aktiviteter, som deltagerne under dette spørgsmål fortæller, at man er hørt op med i deres institution. Mange af aktiviteterne på denne liste nævnes også mange andre steder i undersøgelsen som aktiviteter, der enten begrænses eller forhindres af retningslinjerne. Undersøgelsens kvalitative svar viser derfor samlet set, at adskillige af de aktiviteter eller handlemåder, der står på nedenstående liste, er ophørt eller er blevet begrænset i en del flere af undersøgelsens institutioner end de 6 %, der har svaret eksplicit "ja" til at have indstillet aktiviteter.

Her er listen over aktiviteter, som deltagerne under dette spørgsmål fortæller, at man er hørt op med i deres institution:

- I rigtig mange institutioner må børnene ikke bade nøgne mere. De skal være iført badebukser eller ble. Nogle steder fører dette til, at man bader mindre.
- Børnene må ikke være nøgne. I en børnehave må de heller ikke have bare maver. I en integreret institution må børnene ikke længere lave rytmik i undertøj.
- Man tager ikke længere billeder af afklædte eller nøgne børn. En institution har smidt alle de gamle billeder ud af børn, der bader uden tøj.
- Mange institutioner tager ikke i svømmehal mere: omklædning er problematisk, og man vil ikke have, at personalet er nøgent med børnene. En institution tænker også på faren ved de andre besøgende i svømmehalen. Nogle steder gælder det, at det kun er de mandlige ansatte, som ikke må tage med i svømmehalen. Andre institutioner har ikke forbud mod svømmehalen, men det sker ikke så tit mere, fordi det kræver to pædagoger af forskelligt køn, og det kan sjældent lade sig gøre.
- Man bader ikke på stranden mere.
- Ved gymnastik ser man flere steder, at personalet ikke klæder om sammen med børnene mere. Nogle steder er det kun mænd, som ikke må klæde om sammen med børnene. I en børnehave og en integreret institution er man helt ophørt med at tage bad efter gymnastik.
- Man tager ikke børnene på skødet mere.

- Aktiviteter, som finder sted i et lukket rum, er blevet begrænset. Og man går ikke længere alene i kælderens med nogle børn for at hente ting eller alene i diverse værksteder. Det betyder, at forskellige rum i institutionerne ikke benyttes så meget mere. En integreret institution laver ikke længere små inkluderende grupper, hvor en pædagog sidder med nogle få børn.
- Flere institutioner er ophørt med at tage på små ture, f.eks. hen til købmanden. En institution fortæller, at de små, måske impulsive, ture er ophørt – f.eks. at en pædagog lige smutter ud og kigger på en gravko med et par børn. En anden institution går ikke længere ned og spiller fodbold på fodboldbanen.
- En integreret institution tager ikke på koloni mere. En anden integreret institution har ikke overnatning i institutionen mere.
- En institution er ophørt med diverse lege samt massage af børnene. I en SFO laver man ikke brydekampe mere. I en anden SFO må mændene ikke have pudekampe med pigerne mere. En tredje SFO har nedlagt tumlerummet.
- Børnene må ikke længere lege doktorlege.
- Personalet er ophørt med at sole sig f.eks. i bar overkrop.

Nogle gange er de ovenfor nævnte aktiviteter kun ophørt i den udstrækning, at det er *en mand*, der står for dem.

Link til citater i 9.13/

Følgende spørgsmål er kun stillet til dem, som har svaret "ja" til at have retningslinjer til forebyggelse af seksuelle overgreb på børn og uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn

3.27/ Ser du tegn på, at institutionens retningslinjer påvirker børnenes adfærd?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, der har svaret "ja" til, at der er retningslinjer på deres institution. Alle har besvaret spørgsmålet. Der er udbredt enighed om, at retningslinjerne ikke påvirker børnenes adfærd, idet 92 % af lederne og 88 % af pædagogerne har svaret "nej" til dette spørgsmål. 6 % af lederne og 5 % af pædagogerne har svaret "ja." Resten har svaret "ved ikke".

Der er ingen signifikante forskelle mellem institutionstyper, mellem pædagoger og ledere eller mellem mænd og kvinders svar.

3.28/ Beskriv gerne på hvilken måde, retningslinjerne påvirker børnenes adfærd

Spørgsmålet er stillet til de 112 deltagere, der har svaret "ja" til, at retningslinjerne påvirker børnenes adfærd. 63 kvindelige og 13 mandlige ledere samt 16 kvindelige og 3 mandlige pædagoger har svaret på spørgsmålet.

Besvarelserne af dette spørgsmål giver udtryk for, at børnenes adfærd er påvirket på følgende måder:

- Doktorlege: En del deltagere skriver, at doktorlege ikke er så udbredte mere, og at børn udforsker hinanden mindre. Flere deltagere mener, at man med forbud signalerer, at doktorlege og dermed børnenes lyst er forkert, hvilket påvirker børnenes adfærd: de forsøger bl.a. at skjule legene og deres udforskning. Ifølge en deltager får det pædagogerne til at finde legene endnu mere suspekter. En anden deltager bemærker, at børnenes lege flytter fra institutionen og andre steder hen, f.eks. derhjemme. Det frygtes også, at børnene, idet de ved, at legene er forbudte, ikke tør komme og sige, hvis de har oplevet noget grænseoverskridende, fordi de godt ved, at de slet ikke burde have været med i sådan en leg. Adskillige deltagere frygter eksplicit, at man skaber skam i børnene, også selv om man gør sig umage med at være positiv i sin irettesættelse. En deltager oplever således, at børnenes

nysgerrighed forbindes med skam, og at børnene bliver påvirket af skam. En anden skriver, at børnene bliver skyldbetyngede, når de afsløres i doktorlege af en voksen, eller et barn henter en voksen for at afsløre dem. Et par deltagere beretter, at børnene er blevet bevidste i forhold til deres interesse for deres egen og andres kroppe, fordi det nu er noget, som er forbudt, og som skal skjules. De er også mere bevidste om, at de voksne kigger på dem. En deltager har bemærket, at især seksuelt aktive børn overvåges mere og føler sig mere overvåget, hvilket ifølge deltageren virker hæmmende på dem.

- Adskillige deltagere frygter for langtidskonsekvenserne af reglerne for børnene. De frygter, at reglerne for børnene kan skabe uvidenhed og tabuer om menneskers forskellighed, krop, seksualitet og køn. En deltager mener, at børnenes forhold til egen og andres kroppe mystificeres, og at nøgenhed gøres til noget unaturligt allerede hos helt små børn. Flere frygter, at man med reglerne signalerer, at der er noget forkert ved børnenes seksualitet, så den forbindes med skam. At børnenes normaludvikling skades, og at de ikke lærer deres egne og andres grænser at kende, og at dette får konsekvenser for deres seksuelle debut i teenageårene. En deltager skriver direkte, at børnenes seksualitet undertrykkes.
- Andre deltagere mener derimod, at reglerne for børnenes doktorlege har positive konsekvenser. Børnene påvirkes i sund retning og lærer at behandle hinanden ordentligt og tænke sig om. Børnene bestemmer over egen krop og bliver gode til at sige fra og til, hvad de kan lide og ikke lide at være med til. Børnene er således blevet bedre til grænser begge veje. De er derfor også mere bevidste om, når de krænker en anden ufrivilligt, skriver en. Et par deltagere skriver i samme ånd, at det er positivt, at børnene lærer "færdselsregler" inden for det seksuelle. Børnene lærer at agere inden for acceptable normer for seksualitet, og børnene bliver bedre til at udøve deres seksualitet mere privat. To deltagere tænker, at børnene måske går mere trygt ind i doktorlegene nu, fordi de ved, at det ikke vil føre vidt, når der er rammer for legene. Børnene virker ikke kede af det – hvorimod der før var børn, som var bekymrede over at komme i institution, fordi de ikke kunne "sætte grænser" i doktorlegene. Enkelte deltagere kommenterer på, at børnene har fået at vide, at de skal hente hjælp, hvis deres grænser overskrides. De finder det positivt, at børnene ved, at de kan tale med de voksne om alt og vise følelser. Børnene har gavn af, at der tales direkte ud om emnet, så børnene bliver taget alvorligt. Børnene er trygge og ved, at de kan komme til de voksne og få hjælp.
- Flere skriver, at børnene er blevet mere blufærdige – bl.a. i forhold til nøgenbadning og omklædning. Det konstateres bl.a. af en deltager med en lang karriere bag sig. En anden deltager fortæller, at nu er det kun i forbindelse med toiletbesøg, at børnene ser hinandens numser, hvorfor toiletbesøg får en helt ny opmærksomhed.
- Flere deltagere skriver, at institutionens holdninger og forventninger influerer på børnene, idet de på forskellig vis integrerer reglerne i sig. En deltager skriver at uden at dømme dette som negativt, bliver den nye adfærd – her nævner deltageren som eksempel, at man skal have trusser på ved badning – jo noget naturligt for børnene, og derved påvirkes adfærden. Et par deltagere skriver, at børnene efterlever reglerne. En skriver, at de retter ind. En anden skriver, at retningslinjerne bliver naturlige for dem. De ved f.eks. godt, at de skal beholde undertøjet på, og de berører ikke de steder, de ikke må. En deltager skriver også, at børnene ved, at det er forkert, når de har overtrådt reglerne. En anden skriver, at de ikke længere har problemer med grænseoverskridende lege blandt børnene. En tredje skriver, at i stedet for at følge deres lyst til at udforske følger børnene reglerne. Flere skriver endvidere, at børnene henter de voksne, hvis nogle andre børn overskrider reglerne.
- Diverse reaktioner fra børn, som formidles i besvarelsene: Børnene i en institution oplever det som ærgerligt, at de skal efterleve de voksnes regler, når de leger noget spændende og rart. Børnene i en anden institution finder det underligt, at de ikke må

være nøgne og synes, at det er ærgerligt. Et sted har børnene været kede af, at institutionens tumlerum blev nedlagt. De børn, der ikke har kendt tumlerummet, tænker ikke over det. Et andet sted bliver børnene irriterede over ikke at måtte tage tøjet af, når det bliver varmt. Et tredje sted undrer børnene sig over, at en given person ikke kommer og tørrer dem, når de råber, at de er færdige (her må man formode, at der menes en mand).

- Overgang til SFO: To deltagere skriver, at børnene har svært ved overgangen fra børnehaven til SFO, fordi de ikke længere kan få fysisk trøst, som de er vant til fra børnehaven, men kun verbal trøst. En af dem har lagt mærke til, at fordi man ikke kan give et kram mere, bliver børnene ikke ordentlig trøstet, og en given episode, som har gjort dem kede af det, sidder endnu i dem, når forældrene kommer, hvorfor de søger trøst på ny hos forældrene. En anden deltager bemærker, at de store børn i SFO er generet af at skulle gå på toilettet uden at måtte lukke døren helt, navnlig hvis de har haft et uheld.
- Der er blandt besvarelsene af dette spørgsmål ca. fire, der kommer fra institutioner, der har meget få og lempelige retningslinjer og/eller regler for børnene. Disse institutioner giver eksplicit udtryk for, at dette er meget positivt for børnene. I en institution opleves børnene som frie og glade og ikke berøringsangste, og de kommer og får et kram hos pædagogerne, fordi de ved, at det er okay. I en anden institution, hvor man går op i, at børnene skal udvikle sig i social kontekst og lytte til hinanden og mærke/respektere grænser, svares det, at børnene bliver trygge ved at eksperimentere og udvikle sig i nært samspil med andre. I en tredje institution, hvor børnene gerne må undersøge hinanden, blot de respekterer grænser og lytter til hinanden, og hvor de gerne må onanere i enerum, ser deltageren, at børnene føler, at det er i orden at have en seksualitet og føle nysgerrighed over for andres køn. I en fjerde institution, hvor børnene har lov til at undersøge hinandens kroppe og stille spørgsmål om kønnenes forskelle, har de ifølge deltageren en mere naturlig tilgang til kroppen. Dette giver personalet mulighed for at lære børnene at sætte grænser og bestemme over egen krop.

Angående grænser: Der er i besvarelsene af dette spørgsmål forskellige opfattelser af, hvad der bedst lærer børnene om grænser. Der er dem, der arbejder med grænser i forbindelse med restriktioner og forbud imod doktorlege. Her er tanken er, at børnene bedst lærer om grænser ved eksplicit fokus på grænser og gennem grænser i institutionen og legene. Så er der de institutioner, der har friere eller få regler, og hvor filosofien er, at børnene bedst lærer om grænser ved at få en reel erfaring med det seksuelle, hvor de mærker på egen krop, hvor deres grænse går.

Link til citater i 9.14/

3.29/ Har institutionens retningslinjer i dine øjne nogen konsekvenser for plejen af og omsorgen for børnene og deres udfoldelsesmuligheder?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, der har svaret "ja" til, at der er retningslinjer på deres institution. Alle har besvaret spørgsmålet. Der er enighed blandt pædagoger og ledere på dette spørgsmål om, hvorvidt retningslinjerne har konsekvenser for plejen og omsorgen af børnene samt deres udfoldelsesmuligheder. Det mener 82 % af både ledere og pædagoger ikke er tilfældet. 14,7 % af lederne og 12,5 % af pædagogerne mener derimod, at retningslinjerne i nogen grad påvirker plejen, omsorgen og udfoldelsesmulighederne. Endelig mener 1,5 % af lederne og 2,2 % af pædagogerne, at retningslinjerne påvirker plejen, omsorgen og udfoldelsesmulighederne i høj grad.

Der er ikke fundet signifikante forskelle mellem institutionstyperne eller mellem mandlige og kvindelige deltagere.

3.30/ Beskriv gerne disse konsekvenser

Spørgsmålet er stillet til de 166 deltagere, som har svaret ja til, at retningslinjerne påvirker plejen og omsorgen af børnene samt deres udfoldelsesmuligheder. 84 kvindelige og 28 mandlige ledere samt 21 kvindelige og 8 mandlige pædagoger har besvaret spørgsmålet.

Der er to hovedspørgsmål, som optager deltagerne i besvarelsene af dette spørgsmål:

1. Børnene får mindre fysisk omsorg og nærvær.
2. Børnenes naturlige seksuelle udvikling og nysgerrighed over for kroppen hæmmes eller skades decideret på lang sigt.

Uddybning af, hvad besvarelsene siger om de to hovedspørgsmål:

1. Børnene får mindre fysisk omsorg og nærvær

- Personalet tøver med eller undlader helt at trøste og give fysisk nærvær og omsorg – f.eks. et kram eller at tage et barn på skødet – fordi de er bange for, hvordan det kan misforstås, og vil beskytte sig imod uberettigede anklager. De voksne er berøringsangste, og der er tendens til større afstand mellem børn og voksne. Pædagogerne anlægger en *professionalitet* over for børnene for at undgå, at noget kan misforstås. Den fysiske omsorg bliver mindre ægte og umiddelbar. Den bliver mere kold og kunstig. Som en deltager skriver: plejen bliver omsorgsfuld og korrekt, men ikke omsorgsfuld og kærlig som for 25 år siden. Trøst bliver noget, der sker på afstand og ved hjælp af ord i stedet for kroppen. En deltager skriver, at dette på sigt kan få konsekvenser for nærhedstanken i det pædagogiske arbejde.
- At yde omsorg bliver en balanceakt, noget hvor man hele tiden skal veje for og imod og tænke sig om.
- Børnene kan opleve tilbageholdende voksne. Og de kan føle sig afvist.
- Det nævnes hyppigt i svarene, at ikke mindst de mandlige pædagoger kan være angste for at give børnene omsorg og pleje, fordi de er bange for, at de skal blive misforstået. Det betyder en forringelse af kontakten mellem de mandlige ansatte og børnene. Den mandlige ansattes fysiske omsorg bliver mere akavet og mere anspændt. Han skal hele tiden overveje, hvad han må og kan og tænke sig om. Og den mandlige ansattes omsorg kan derfor også blive decideret fraværende. Han er mindre tilbøjelig til at tage børnene på skødet og give et kram. Han tænker sig altså om en ekstra gang, inden han trøster – hvis han trøster. En mandlig deltager skriver, at det er ærgerligt, at den glæde og tryghed, som børnene føler ved de voksne, ikke kan komme til udtryk i forholdet til de mandlige voksne. Herunder fremhæver flere, at forholdet mellem de mandlige ansatte og pigerne, kan tage skade, fordi mændene særligt holder sig tilbage fra pigerne. Dette gælder især i SFO, hvor pigerne er ældre.
- Omsorgsopgaverne bliver særlige kvindedomæner: især kvinderne hjælper med hygiejne og trøst. Det betyder bl.a., at børnene kun vil opleve den særlige nærhed, som kan etableres i f.eks. en skiftesituation, med kvinderne. Men også kvinder oplever, at der ikke længere er den samme nærhed i situationer med bleskift.
- Helt almindelige børn får ikke den trøst, de har brug for i det daglige. Men nogle børn har særligt brug for tæt fysisk kontakt – bl.a. fordi de ikke får det derhjemme – og de betaler ikke mindst prisen for retningslinjerne. Nogle særligt udsatte børn opsøger decideret fysisk kontakt bl.a. ved at forsøge at gemme sig under en pædagogs tøj, fortæller en deltager. Dette viser et behov for nær fysisk kontakt, som hæmmes, men det bliver også en meget ubehagelig situation for den ansatte, der frygter, at det kan misforstås. En anden deltager nævner, at reglen

med, at man kun må give fysisk omsorg, f.eks. et kram, hvis barnet selv inviterer til det, går ud over nogle typer af børn, som ikke selv opsøger fysisk kontakt, men som har brug for det og derfor brug for, at det sker uopfordret. Disse børn har brug for at føle sig set og vellidt, og et knus kan være en god måde at gøre det på.

- Retningslinjerne går ud over tumlelege og vilde lege med fysisk kontakt.

2. Børnenes naturlige seksuelle udvikling og nysgerrighed over for kroppen hæmmes eller skades decideret på lang sigt

- Det er unaturligt, at børnene ikke kan løbe omkring nøgne. Børnene får det indtryk, at nøgenhed er forkert og farligt og forbudt. Kroppen er noget, der skal gemmes væk. Børnenes naturlige nysgerrighed over for egen og andres kroppe blokeres. Børnene kan få et unaturligt forhold til deres egen krop og de andres kroppe. De lærer ikke, hvordan andre ser ud.
- Børns forhold til det seksuelle skævvrides og bliver unaturligt på grund af forbuddet mod doktorlege. En deltager skriver, at det bliver andres angst, der påvirker børnenes naturlige udvikling. Ved ikke at kunne udfolde denne side af dem selv i institutionen går børnene glip af *voksenstøtte* i forbindelse med disse essentielle udviklingstrin. De bliver overladt til sig selv. Og hvis de f.eks. alligevel deltager i en leg, kan de ikke komme og bede om hjælp, hvis det går galt, fordi de føler, at de har gjort noget forkert.
- En deltager tænker i langtidskonsekvenserne af dette: hvad kommer dette f.eks. til at betyde for børnenes seksuelle debut i teenageårene? Her skal de så stifte bekendtskab med det seksuelle og deres egne og andres grænser i en verden, hvor der ikke er voksenstøtte på samme måde, og hvor alkohol og porno er nye faktorer, som kan være svære at håndtere samtidig. Deltageren frygter, at man ved at hindre børnenes normaludvikling i de tidlige år gør dem en bjørnetjeneste.
- En deltager skriver, at følgende princip gennemsyrrer hele systemet: fagligheden tilsiger pædagogerne, at doktorlegene er helt normale, og at pædagogerne har deres faglighed i orden, hvis de tillader legene og nysgerrigheden. Men forældrene og kommunen tager ikke dette for gode varer, og derfor går pædagogerne imod deres faglighed på bekostning af børnenes naturlige udvikling. Ingen tør blive hængt ud i pressen for at være dem, der ikke gjorde noget. En anden deltager skriver meget lignende, at pædagogprofessionen i den grad er inde på et skråplan, hvor en berøringsangst, som kommer fra frygten for forældrenes reaktion og mediernes påvirkning, fører til, at man svigter fagligheden. Det er ikke længere fagligheden, der er i højsædet, når man forbyder børnene at stifte bekendtskab på helt naturlig vis med krop og seksualitet, men angsten for omverdenens reaktion, hvis man overser et overgreb.
- En deltager skriver, at forældrene er blevet mere bekymrede og strikse. Men samtidig bombarderes børnene med indtryk fra mediernes, som de ikke forstår, og som ikke er alderssvarende, hvorimod den naturlige seksualitet på deres eget alderstrin tabuseres.
- En deltager bemærker, at før var nøgne børn på legeplads og strand ikke forbundet med overgreb på børn.
- En deltager skriver, at det kan være svært at forklare børnene, hvorfor de ikke må lege en given leg.

Derforuden bekymrer deltagerne sig om følgende i besvarelserne af dette spørgsmål:

- Børnenes blufærdighed krænkes, fordi de skal benytte toiletet for åben dør. Denne problematik skærpes, når nogen har haft et uheld – de bliver udstillet. Det er ikke mindst en problematik, der gør sig gældende ved de store børn i SFO. En deltager fra

en SFO, hvor man ikke må hjælpe børn, som har haft et uheld i bukserne, men alene vejlede udefra, skriver, at disse børn kan have brug for en hjælpende hånd.

- Der er større overvågning med børnene. En deltager skriver, at det er konstant overvågning. En anden skriver, at børnene godt kunne trænge til at være lidt alene en gang imellem og f.eks. hygge sig lidt i puderummet alene. En tredje deltager skriver, at der ikke længere er nogle steder, hvor børnene kan lege i hemmelighed, og at det er en skam, fordi det ofte er de steder, som man senere husker som gode og udviklende.
- Retningslinjerne går ud over nogle aktiviteter med børnene, som de afskæres fra. Aktiviteter, som kræver to medarbejdere, aflyses og gennemføres mindre. Daglige situationer, der også udgør læringsituationer for børnene, går tabt: f.eks. er det ikke længere enkelt at tage et barn med i kælderens for at hjælpe med at hente noget etc. Det går endvidere ud over spontane aktiviteter og spontanitet i det hele taget.
- Flere deltagere bekymrer sig om, at én til én-kontakten mellem børn og ansatte i det hele taget og imellem et udsat barn og en ansat i særdeleshed går tabt, og at dette går ud over børnene – at det repræsenterer et tab for børnene og også for pædagogerne. Børnene har aldrig de voksne lidt for dem selv, til at hjælpe med at løse en opgave, få en lille fortælling etc., skriver en deltager. Børnene får ikke længere følelsen af at være unikke. En institution har i den forbindelse planer om at genindføre nære samtaler, men for at undgå, at disse skal kunne misforstås, har man samtidig planer om at indsætte glas i alle institutionens døre og optage samtalerne.
- En deltager skriver, at vedkommende ikke tror, at børnene bemærker, at det kun er kvinderne, der går med dem på toilettet. Men en anden deltager skriver det modsatte, nemlig at de store børnehavebørn godt kan mærke, at der er nogle, som må noget, og andre ikke. Kvinden sammenligner det med forskellen på pædagoger og pædagogmedhjælpere visse steder. Hun frygter, at det sender et signal til børnene om, at ikke alle er lige.
- En kvindelig pædagog skriver, at vedkommende nogle dage bruger mere tid på badeværelset end sammen med hele børnegruppen i færd med at lave aktiviteter.
- Det hæmmer børnenes naturlige udfoldelsesmuligheder, når de ikke bare kan lege uden tøj i vand og løbne nøgne omkring.
- Navnlig i forbindelse med medieomtale ser man en reaktion i personalegruppen, hvor bl.a. mændene bliver mere tilbageholdende med fysisk omsorg.
- En deltager skriver, at børn, som virker utroværdige i deres historier om de voksne, får mindre voksenkontakt, fordi man frygter at blive uretmæssigt anklaget.
- Flere deltagere sammenligner med tidligere tider og konstaterer, at børnene ikke får det samme som før – hverken fysisk omsorg eller udfoldelsesmuligheder af den ene eller den anden slags.
- En deltager skriver, at retningslinjerne kan resultere i en uheldig indlæring eller en uheldig adfærdscændring hos børnene. Fordi nogle situationer kan misforstås, vil de voksne trække sig fra dem, og det kan børnene mærke. Det kan betyde, at børnene selv udvikler en afstandtagen til disse situationer, som ellers består af helt normal adfærd.
- En deltager bekymrer sig over, at man går på kompromis med hygiejnen.
- En deltager skriver, at man hele tiden må stoppe op og sørge for at få det hele til at hænge sammen ud fra alle de forskellige regler, hvilket stopper arbejdsflowet og skaber distance og kunstighed i forhold til børnene.

Der er endvidere en række svar med en positiv vurdering af retningslinjernes indflydelse på omsorg, pleje og udfoldelsesmuligheder. Disse deler sig i to væsensforskellige grupper:

1. Dem, som mener, at retningslinjerne repræsenterer en fordel, en gevinst for børnene:

- Retningslinjerne udgør en omsorg for børnene, fordi de passer på børnene. Det er omsorg, når man forebygger seksuelle overgreb på børnene. Det er en omsorg, at man passer på de svage børn, som kan lide under doktorlegene både fysisk og psykisk og blive kanøflet af de stærke børn. De børn, der ikke er trygge ved doktorlege, er fritaget for denne konflikt og behøver ikke at tage stilling til spørgsmål, som de ikke har lyst til, i institutionen – og de andre børn kan jo bare gøre det derhjemme. Det er en omsorg, at man er opmærksom på de børn, som udviser grænseoverskridende adfærd. Det er en omsorg for alle børn, at emnet italesættes, og at børnene får nogle gode normer og grænser for, hvordan man omgås andre børn og voksne. En deltager skriver endvidere, at med retningslinjerne tager de voksne ansvaret for børnenes nøgenhed, så børnene ikke kommer i situationer, hvor man efterfølgende kan være i tvivl om, hvad der er sket.
 - Andre mener, at retningslinjerne *mere indirekte* giver børnene tryghed, fordi de udstråler ansvar fra institutionens side, eller fordi børnene heri oplever en enig voksengruppe eller et tæt samarbejde mellem personalet og forældre. Her er det ikke så meget retningslinjerne for deres indholds skyld, men mere for den anledning til trygge rammer, de er.
 - Endelig er der to deltagere, der ikke mener, at der vil være langtidsvirkninger af retningslinjerne. Det drejer sig bare om, skriver den ene, at man som pædagog finder nogle alternative måder at gøre tingene på, og så bliver det også hverdag. En anden deltager skriver, at det da begrænser børnene i nogle udfoldelsesmuligheder, fordi de helst ville løbe nøgne rundt og plaske med vand i solskin – men så er det heller ikke værre.
2. Dem, som derimod er positive, fordi institutionen *ikke* har ret mange eller udtalte retningslinjer:
Så er der den anden gruppe, der er positive over for retningslinjerne, men dette, fordi retningslinjerne ikke er særlig mange eller særlige udtalte i deres institution. Det positive ved retningslinjerne er derfor her, at de rummer muligheden for frihed og den ansattes personlige vurdering – alt sammen noget, deltagerne oplever en positiv effekt af. En nævner som positiv effekt, at seksualitet ikke tabuiseres. Et andet sted finder de det vigtigt at give kram til dem, der har behov for det, og de gør det. En deltager nævner endvidere, at rummelige "retningslinjer" giver børnene rige muligheder for at udfolde sig frit – for at eksperimentere og udvikle sig.

Link til citater i 9.15/

3.31/ Hvordan har forældrenes reaktion været på institutionens retningslinjer til forebyggelse af overgreb på børn og/eller uberettiget mistanke mod personalet om overgreb på børn?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, der har svaret "ja" til, at der er retningslinjer på deres institution. 812 ledere og 222 pædagoger har besvaret spørgsmålet.

Der er betydelig forskel på, hvorledes pædagoger og ledere bedømmer forældrenes reaktion, idet 44 % af lederne mener, at den er overvejende positiv, mens det tilsvarende tal for pædagogerne er 25 %. Begge grupper har dog lige store andele af svar i "Overvejende neutral." Stort set ingen har oplevet, at forældrenes reaktion har været negativ.

Pædagogernes og ledernes køn har ingen signifikant indflydelse på scoren.

	Svar fordelt på leder – pædagog			
	Overvejende positiv	Overvejende neutral	Overvejende negativ	Ved ikke
Leder	359	240	0	213
Pct.	44,20 %	29,60 %	0,00 %	26,20 %
Pædagog	56	64	3	99
Pct.	25,20 %	28,80 %	1,40 %	44,60 %
I ALT	415	304	3	312
Pct.	40,10 %	29,40 %	0,30 %	30,20 %

3.32/ Uddyb gerne dit svar

Muligheden for at uddybe er givet til de 812 ledere og 222 pædagoger, der har svaret angående forældrenes reaktion i sidste spørgsmål. 204 kvindelige og 42 mandlige ledere samt 52 kvindelige og 26 mandlige pædagoger har uddybet deres svar.

Svarene – der vidner om meget forskellige forældre-reaktioner – kort opsummeret:

- I rigtig mange institutioner er forældrene slet ikke informeret om institutionens retningslinjer. Mange steder er det kun bestyrelsen, der er informeret om eller inddraget i retningslinjerne.
- Der, hvor forældrene er informeret, berettes der kun om positive reaktioner på retningslinjerne/reglerne for børnene. Der berettes ikke om én eneste negativ holdning til retningslinjerne. Det er tydeligt, at retningslinjerne giver forældrene tryghed. En del deltagere fortæller om forældre, der er meget bekymrede for og optagede af overgreb, og om forældre, der er usikre over for og har det svært med børnenes doktorlege. Dem giver retningslinjerne stor tryghed. Der berettes kun om enkelte reaktioner fra forældre, som er en anelse kritisk indstillet, men dette er sammen med overordnet positiv holdning.
- Mange forældre har derimod ingen reaktion overhovedet over for retningslinjerne eller interesserer sig ifølge deltagerne slet ikke for retningslinjer eller for emnet.

En mere detaljeret redegørelse for indholdet i de forskellige forældrereaktioner, som de kommer til udtryk i besvarelserne af dette spørgsmål:

- De fleste svar på dette spørgsmål er, at forældrene ikke blevet informeret eller inddraget – at retningslinjerne ikke er blevet meldt ud eller diskuteret. Som begrundelse for dette nævner mange institutioner, at det betragtes som en et *internt* anliggende – en arbejdspladsting. Enkelte steder gives som forklaring på, at retningslinjerne ikke skrevet ned endnu.
- Et par institutioner skriver direkte, at de ikke skiltes med retningslinjerne. En institution skriver f.eks., at de ikke har gjort noget ud af at fortælle forældrene, at de lader døren stå åben til toilet og bleskift. Fire institutioner har *bevidst* ikke meldt retningslinjerne ud til forældrene. En institution frygter, at det kunne sætte gang i nogle fantasier hos forældrene eller så en mistro, som de ellers ikke ville have. En anden institution frygter ligeledes, at forældrene begynder at se ting, de ikke før havde tænkt over. I en tredje institution, hvor der er mange tosprogede, frygter man, at en information om retningslinjer kan skabe misforståelser. En fjerde institution skriver som årsag til, at retningslinjerne er interne, at de ikke skal hævme eller skræmme forældre og børn.
- I en del institutioner får forældrene kun besked, hvis de selv spørger. I en institution har forældrene spurgt til institutionens holdning til børnenes doktorlege, som de efterfølgende ingen negative kommentarer havde til.

- Flere deltagere ved ikke, hvad forældrenes reaktion er og/eller er i tvivl om, hvorvidt forældrene overhovedet er informeret.
- I nogle institutioner tales der ikke generelt om retningslinjerne, men forældrene bliver orienteret, hvis der punktvis opstår noget konkret. F.eks. nævnes det, at forældrene er blevet orienteret i forbindelse med bodystockings eller i forbindelse med doktorlege, hvor man har ønsket at fortælle forældrene, at deres børns doktorlege ikke var velkomne.
- I de institutioner, hvor forældrene kender til retningslinjerne, og hvor deltagerne har kendskab til forældrenes reaktion, er disse for 99,9 % vedkommende positive. Der fortælles ikke om en eneste virkelig negativ reaktion under dette svar. I stedet er forældrene glade for forholdsreglerne og tilfredse med, at der er *opmærksomhed* omkring problematikken i institutionen. Nogle skriver, at forældrene bakker op om retningslinjerne og har forståelse for retningslinjerne. En deltager skriver f.eks., at forældrene godt forstår, at børnene ikke må bade nøgne. En anden skriver, at der er god forståelse blandt forældrene for, at man som mand ikke har et barn siddende overskrævs på sit skød, og at man ikke er alene med et barn. Forældrene synes ifølge en tredje deltager, at det er godt, at pædagogerne hjælper hinanden og ifølge en fjerde deltager har forældrene også forståelse for, at man passer på både børn og ansatte. I en institution er forældrene glade for fokus på grænser, som de mener, vedrører mere end blot det seksuelle domæne. I en anden institution kan forældrene godt lide, at der også er retningslinjer for forældres adfærd i institutionen. Et tredje sted er forældrene glade for gennemsigtigheden, der bevirker, at alle ved, hvad der er foregået med hvilke børn og hvilke voksne i løbet af dagen. I en fjerde institution er forældrene positive over for, at børnene interesserer sig for hinandens køn, men er glade for, at det sker under observation.
- Enkelte institutioner bekendtgør reglerne til hele forældregruppen. Flere af dem er også de institutioner, der ser en form for stolthed eller faglighed i reglerne. De institutioner, der er decideret åbne med deres retningslinjer, får accept og gode, positive tilbagemeldinger og oplever tryghed hos forældrene. Et par institutioner har f.eks. haft det oppe på forældremøde og fået positiv tilbagemelding.
- Som sagt berettes der ikke om én eneste decideret negativ eller kritisk reaktion fra forældrene under dette svar. Der berettes kun om 8 antydninger af en kritisk indstilling hos ellers positive forældre: 1) Forældrene i en institution synes, at det er godt, at der er retningslinjer at gå ud fra, men ellers synes de ikke, at de ansatte skal gå så meget op i det i det daglige. 2) et par deltagere fortæller, at forældrene har reageret på, at dørene ikke må lukkes, når børnene er på toilettet, men forstod og accepterede, da forklaringen kom. 3) En forældregruppe er opmærksomme på problematikken omkring de mandlige pædagoger og finder, at disse er vigtige i institutionen. 4) I en institution har forældrene reageret med overraskelse over, at man gjorde så meget ud af grænser. Men da de hørte, at det kunne forebygges, at nogen overskred børnenes grænser eller at de selv overskred andres grænser, forstod og accepterede de. 5) I en institution er forældrene trygge ved retningslinjerne og glade for, at institutionen forholder sig til problematikken. Men de er mere afslappet i forhold til denne end institutionen, men forstår, at institutionen er nødt til at have nogle retningslinjer. 6) I en institution er forældrene glade for, at personalet bruger deres sunde fornuft i forhold til retningslinjerne. 7) Forældrene i en institution er glade for, at det er velafbalancerede retningslinjer. 8) Forældrene i en institution er glade for, at institutionen er opmærksom på problematikken – uden at børnene mærker noget.
- I en institution, der har en mere afslappet indstilling over for nærhed med børnene, er forældrene glade for, at pædagogerne er tætte med børnene.
- I mange institutioner er det kun bestyrelsen, kontaktudvalget eller forældrerådet, der er blevet orienteret om retningslinjerne eller reglerne – ikke den brede forældregruppe. I alle tilfælde, som der her berettes om, har bestyrelsen, forældrerådet eller

kontaktudvalget været positive. I en del tilfælde har forældrebestyrelsen også været direkte med til at udarbejde retningslinjerne/ reglerne for doktorlege. I en institution var retningslinjerne f.eks. oppe på et bestyrelsesmøde, og et mandligt medlem af bestyrelsen fik udvidet reglen om, at de mandlige pædagoger ikke måtte skifte ble til også at omfatte vikarer og løst ansatte.

- Enkelte steder har forældrene selv været med til at udforme retningslinjerne. En skriver f.eks., at det er et forældrerønske, at børnene altid har underbukser på.
- I nogle institutioner informeres forældrene om retningslinjer/regler – og der kan være forskellige niveauer af eksplicitthed – når de begynder i institutionen. Reglerne nævnes f.eks. ved et introduktionsmøde i institutionen. I et par institutioner sender man information ud om emnet i velkomstfolderen til nye forældre. En institution fortæller alle familier, der begynder i institutionen, at der er skærpet underretningspligt. Institutionen oplever, at det ved forældrene godt. Andre informationsmåder kan være at dele et hæfte ud til forældrene om børns seksualitet, at lægge retningslinjerne på intranet eller at sende retningslinjerne ud på mail.
- Tre institutioner har haft fagfolk ude at holde foredrag for forældrene: Anna Louise Stevnhøj, en Børn og Unge konsulent og en konsulent fra SISO.
- Flere deltagere skriver, at retningslinjerne og reglerne for børnene ikke er noget, som forældrene tænker over til hverdag, men som kan blive aktuelt, når der punktvis opstår noget konkret. Her er der især tale om to tilfælde: 1) når børnene leger doktorlege. 2) når der er sager i pressen. Så bliver forældrene bekymrede, og så fortæller institutionerne om deres retningslinjer/regler, hvilket beroliger forældrene. I det hele taget skriver mange, at retningslinjerne/reglerne giver forældrene tryghed.
- I mange institutioner er der ingen reaktion fra forældregruppen overhovedet. Det præciseres ikke altid, om forældrene er orienteret eller ikke orienteret – der er blot ingen reaktion, og forældrene spørger ikke til sagen. I de fleste tilfælde må man dog formode, at forældrene er informeret uden at reagere. I en institution er forældrene ikke orienteret, men reagerer heller ikke, når de ser retningslinjerne i praksis. En deltager skriver, at retningslinjerne ikke er meldt ud til forældrene, men at det er helt naturligt, at døren står åben til toilettet. Flere skriver tilsvarende, at sådan er det bare i institutionen, og det reagerer forældrene ikke på. Nogle institutioner skriver, at det ikke har været en aktuel problemstilling, og derfor er forældrene neutrale over for retningslinjerne. Andre institutioner skriver, at det er flere år siden, at retningslinjerne blev indført, og i dag får de ikke reaktioner. Det er blevet hverdag i institutionen. Adskillige skriver endvidere direkte, at de mener, at forældrene ikke interesserer sig for eller bekymrer sig for problematikken om retningslinjer eller ej. En deltager mener slet ikke, at forældrene har bemærket retningslinjerne. En anden deltager bemærker ikke mere interesse fra forældrenes side end for 30-40 år siden. Et sted interesserer forældrene sig ikke for retningslinjerne, men klager hvis deres barn har løbet rundt uden tøj. En institution har holdt forældremøde om emnet og mærkede ingen interesse.
- Flere deltagere giver udtryk for, at forældrene er blevet meget bekymrede og beskyttende i kølvandet på pædofilisager i medierne og i kraft af det store fokus på pædofilisager i det hele taget. "De læser også aviser" – lyder forklaringen fra en deltager. De frygter i høj grad overgreb på deres eget barn og taler meget om det. I en institution spørger mange forældre til, om der er indhentet straffeattest på havemanden og vikaren. Her føler institutionerne, at retningslinjerne tjener det formål at berolige forældrene. De udsender det signal, at der er styr på tingene i institutionen og fokus på sagen. I en institution, hvor der har været en sag, er forældrene stadig usikre efter to år – også selv om man har informeret om retningslinjerne. I en SFO har der i kølvandet på nogle konkrete sager været afholdt forældremøder, hvor forældrene blev orienteret af en task-force. Denne orientering skræmte forældrene fra vid og sans. De var forvirrede og vidste ikke, hvorfor emnet blev bragt op. De

frygtede, at skolen skjulte det for dem, hvis der skete noget med deres børn – og nogle overvejede følgelig at melde deres børn ud af skolen.

- Flere deltagere giver udtryk for, at forældrene har det svært med børnenes doktorlege og/eller er uvidende om børns seksualliv. De er famlende over for spørgsmålet om, hvad der er normal seksuel adfærd i børnehavealderen. I en institution bliver de helt røde i hovedet, når emnet berøres. En institution har en åben seksualpolitik, der søger at balancere imellem opfattelsen af doktorlege som noget naturligt og ønsket om, at ingen børn lider overlast. Når forældrene bliver informeret om denne åbne politik, bliver mange overraskede over, at børn også har et seksualliv. En deltager mener, at de fleste forældre har svært ved at tolerere, at deres børn har en seksualitet. De så helst, at doktorlege var bandlyst, og er derfor glade for, at legene foregår i kontrollerede omgivelser. En anden deltager skriver, at forældrene er glade for, at doktorlege standses – især dem med små børn og de etniske forældre. En anden deltager fortæller, at i en periode, hvor et barn havde en særlig interesse for sin krop og underliv, var forældrene bekymrede, og institutionen valgte derfor, at det kun var de kvindelige pædagoger, der skulle hjælpe barnet ved toiletbesøg.
- En deltager skriver, at forældrene reagerer meget bedre, hvis de er blevet informeret om en doktorleg, inden de går hjem, end hvis de hører om det derhjemme.
- Nogle deltagere beretter om etniske forældres reaktioner. Nogle etniske forældre vil ikke have, at deres børn skiftes eller får hjælp på toilettet af en mand. Nogle institutioner respekterer det, andre ikke. Flere deltagere skriver, at etniske forældre er meget utrygge ved børnenes lege, og at retningslinjerne beroliger dem.

Link til citater i 9.16/

3.33/ Er det altid muligt at overholde retningslinjerne, eller kan der være faktorer i hverdagen, der gør, at man til tider ikke kan overholde retningslinjerne?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, der har svaret "ja" til, at der er retningslinjer på deres institution. Alle har besvaret spørgsmålet. Der er stor lighed mellem ledere og pædagoger i dette spørgsmål, idet ca. 2/3 af begge grupper angiver, at det altid er muligt at overholde retningslinjerne, mens ca. 1/3 angiver, at det til tider ikke er muligt.

3.34/ Hvilke faktorer i hverdagen kan gøre det svært at overholde retningslinjerne?

Spørgsmålet er stillet til den 1/3 af lederne og pædagogerne med retningslinjer, der har svaret, at det ikke altid er muligt at overholde disse. 189 kvindelige og 33 mandlige ledere samt 47 kvindelige og 20 mandlige pædagoger har besvaret spørgsmålet.

Ifølge besvarelserne af dette spørgsmål er den hyppigste faktor, der gør, at man ikke kan overholde retningslinjerne for lidt personale. Det kan skyldes en eller flere af følgende årsager:

- Sygdom
- Ferie/afspadsering
- Møde/kursus/uddannelse
- Andet fravær
- Normeringen eller besparelse og nedskæringer
- For lidt personale til at overholde retningslinjerne behøver ikke at skyldes særlige omstændigheder som i ovenstående punkter. Selv om alle er på arbejde, og man er nok personale til tage sig af børnene i institutionen, kan der mangle personale til det ekstra, som retningslinjerne kræver, f.eks. ved dobbeltbemanding af en opgave.
- Ved *ydervagter*, hvor der "traditionelt" ikke er så mange personaler til stede, kan det være svært at overholde retningslinjerne.

For lidt personale kan få en eller flere af disse konsekvenser for opretholdelsen af retningslinjerne:

- Man kan ikke opretholde reglen om, at personalet ikke må være alene med børnene eller skal være to om alting. Man kan f.eks. ikke være to om at skifte ble eller følge et barn på toilettet.
- Der er ikke nogen at orientere om, hvad man laver hvor med hvilke børn – f.eks. at man hjælper et barn på toilettet. Et par deltagere skriver direkte, at det kan være svært at finde nogen at orientere.
- Man kan ikke holde ordentligt opsyn med børnene og derved standse eller moderere doktorlege, børnenes udforskning af kroppen, og at børnene tager tøjet af.
- Det bliver svært at overholde særregler for mandligt personale. Hvis der ikke er personale nok, sker det, at mandligt personale i institutioner, hvor de normalt ikke må det, er alene med børnene, skifter ble, hjælper børnene på toilettet, trøster, tager børnene på skødet, er alene på en ydervagt eller ikke har en kvindelig hjælper til diverse opgaver.
- Man må bruge vikarer, og det kan betyde overtrædelse af retningslinjerne, fordi 1) vikarerne ikke kender retningslinjerne, 2) ikke kan udføre dem godt nok, 3) der er så lidt fast personale til stede, at vikarerne, der ellers normalt ikke må skifte ble eller hjælpe på toilettet, bliver nødt til det, eller modsat reglen er alene med børnene.
- For lidt personale i en institution kan betyde, at der kun er en ansat til stede i ydertimerne til at åbne og lukke, hvorved vedkommende er alene med børnene. Det fremstår et par steder som en skærpet problematik, når det er mænd, der må åbne/lukke selv. En institution skriver, at man nogle gange må være alene i ydertimerne, men præciserer i parentes, at der er tale om kvinder (hvilket må forstås som, at det så er mindre slemt).
- For lidt personale kan få to forskellige konsekvenser for planlagte aktiviteter: 1) man aflyser aktiviteter, fordi man ikke kan være to om dem, 2) man prioriterer den planlagte aktivitet og trodser retningslinjen.
- Man kan ikke være to ved temperaturtagning.
- Man får ikke drøftet, hvis retningslinjerne ikke overholdes.

Andre situationer, der ikke har noget at gøre med personaletætheden, hvor retningslinjerne ender med ikke at blive overholdt, eller hvor man ikke kan overholde dem eller vælger ikke at overholde dem:

- Mange svarer, at man ikke kan holde øje med børnene 100 % hele tiden. De vil altid kunne finde en krog eller et ubemærket øjeblik, hvor de kan nå at lege doktorleg eller tage tøjet af. Samtidig tilføjer en del dog, at dette sker begrænset, fordi børnenes råderum er blevet så indskrænket, og opsynet med dem er så konstant.
- Mange nævner, at børn kan være meget generede af, at døren skal stå åben, når de får skiftet ble eller bliver hjulpet på toilettet, hvorfor man i disse situationer undlader at lade døren stå åben. Dette nævnes både i forbindelse med blebørn i børnehave, store børnehavebørn, der ikke bruger ble og skal have hjælp på toilettet og i forbindelse med børn og navnlig større børn i SFO. En deltager skriver, at nogle børn kan "gå i panik", hvis nogen ser dem blive skiftet. Derfor skriver flere institutioner, at de lukker døren, hvis et barn er meget blufærdigt og ønsker døren lukket, eller et barn er i færd med at blive renlig og har brug for ro på toilettet. Og en deltager skriver, at børn kan være utrygge ved selve det at blive skiftet, hvorfor en lukket dør også giver ro.
- Navnlig fremhæves det, hvor problematisk det kan være for et større barn – et stort børnehavebarn eller et SFO-barn og især et stort SFO-barn – at skulle have hjælp for åbne døre, hvis de har haft *et uheld* i bukserne. Der bruges stærke vendinger – barnet føler ubehag, barnet ydmyges – hvis det skal hjælpes med uheld for åben dør. I så fald lukker flere institutioner døren. Men en institution skriver, at de har haft dette oppe på et personalemøde, fordi det repræsenterer en konflikt mellem hensynet til barnet

og hensynet til den voksne, og at man har bestemt, at man må vurdere det fra situation til situation. En deltager skriver endvidere, at hvis et større SFO-barn har haft et uheld i bukserne, fraviger man retningslinjen om at være to til at hjælpe på toilettet for at skåne barnet. I en anden SFO fraviger man reglen om, at hvis børnene har brug for hjælp, må personalet *ikke* gå med børnene ind på toilettet, men skal vejlede dem udefra, i de tilfælde hvor et barn virkelig har gjort i bukserne. I sådanne grelle tilfælde går man med børnene ind på toilettet og hjælper med tøj og vejledning – men barnet vasker stadig sig selv.

- En institution nævner, at under hård frost bliver de nødt til at lukke døren til udetoilettet, da det ellers bliver for koldt for børnene. Hvis det lugter for voldsomt fra toiletterne, sker det også, at man lukker dørene i nogle institutioner.
- I SFO er hjælpen til børnene på toilettet ofte kønsopdelt, og her kan man komme ud for, hvis der kun er et køn på arbejde, at reglen om kønsopdeling overtrædes.
- I en børnehave, hvor de har besluttet ikke at tørre pigernes tissekoner, når pigerne har tisset, kan de blive nødt til at tørre tissekonen på piger med ble, hvis der er kommet afføring i tissekonen. Så lader man alle døre stå åbne.
- Det kan blive nødvendigt at fravige de særlige retningslinjer for mandligt personale. F.eks. hvis der kun er mandligt personale på arbejde. En institution nævner f.eks., at man i disse situationer ikke kan efterkomme bestemte forældres ønske om, at deres barn ikke skal skiftes af en mand. I en institution, hvor de mandlige pædagoger ikke må være alene med børnene i puderummet, fraviges denne regel, hvis der opstår konflikter i puderummet, og en mandlig pædagog er lige i nærheden.
- En kvindelig leder i en integreret institution skriver, at disse regler ikke er altafgørende, og at man derfor fraviger dem, hvis de er uhensigtsmæssige i en given situation.
- Flere deltagere skriver, at der ud fra *pædagogiske overvejelser* kan være behov for at lukke en dør og være alene med et barn eller en mindre gruppe børn i et lukket rum eller tage på en lille tur alene med dem. Det kan bl.a. være for at give ro og fordybelse til en aktivitet, f.eks. højtlesning, hvor børnene har brug for at koncentrere sig. Det kan også være for at give ro til følsomme børn. Støj kan i det hele taget gøre, at man lukker en dør. Afreagerende børn nævnes også et par gange, da de har brug for tid alene med en pædagog – f.eks. en gåtur eller at komme ind i et andet rum og køle af. Her beskriver en deltager det således, at en pædagog i sådanne situationer "risikerer at være alene med et barn i nogle minutter." I en børnehave kan en alvorlig samtale efter unoder ligeledes gøre, at man fraviger retningslinjerne og går afsides med barnet, så det kan koncentrere sig og ikke bliver udstillet foran de andre børn. En mandlig pædagog fra en vuggestue skriver endvidere, at hvis der kommer et nyt barn i vuggestuen, kan man opnå en god kontakt med barnet, hvis man har alenetid med det. En anden pædagogisk prioritet som nævnes er, at man tager et eller flere børn alene med efter rullebordet.
- Retningslinjerne for fysisk kontakt kan blive tilsidesat. Børn kan have brug for fysisk kontakt, skriver flere deltagere. Det kan være et barn til hverdag, som falder godt til ro ved at blive taget på skødet. Det kan være et nyt barn, som har slået sig og er meget ked af det, hvorfor man så tager det kortvarigt på skødet. Eller det kan være et barn i særlig krise, som har brug for ekstra omsorg og fysisk kontakt i en periode. Disse situationer nævnes af et par institutioner som situationer, hvor de vælger at omgå begrænsningerne for fysisk kontakt. Et par deltagere skriver endvidere, at retningslinjer om begrænsning af fysisk kontakt med børnene, f.eks. reglen om ikke at måtte give knus eller have børn på skødet, kan blive overtrådt ved, at *børnene selv*, inden man kan nå at afværge dette, giver et knus eller kravler op på skødet.
- Et barns behov her og nu kan gøre, at man prioriterer disse behov over retningslinjerne, f.eks. et behov om hjælp. Hvis et barn kommer til skade, nævnes det flere gange. Så må den ene af de to voksne, som er sammen med børnene, gå efter

hjælp. I en institution, hvor man ikke må bære børnene, skriver de, at hvis et barn kommer til skade, må man gerne bære det.

- Varme og vandleg kan være årsager til, at drenge får lov til at løbe i bar mave.
- Visse aktiviteter kan afstedkomme, at man vælger at overtræde retningslinjerne om altid at være to sammen med børnene. Det kan være, at en mindre gruppe børn gerne vil ud at lege eller har brug for at røre sig i hallen, og så går kun en enkelt voksen med. Der gøres i en institution en undtagelse i forhold til mandlige pædagoger, når en mandlig pædagog i ny og næ tager børnene med i svømmehalen.
- Man må fravige retningslinjerne, hvis man opholder sig andre steder end i institutionen, f.eks. i et privat hjem til børnefødselsdag eller ude på tur. F.eks. bliver børnene – i en institution, hvor de normalt ikke må tisse ude eller tage bukserne af – nødt til begge dele ude, hvis de er på tur. Endelig nævnes også lejrtur og overnatninger som eksempler på, at de fysiske forhold på et fremmed sted kan gøre, at man ikke kan overholde retningslinjerne. Hvis man er ude, og der sker noget, og man må gå hjem til institutionen alene med barnet, kan man også blive nødt til at fravige reglerne.
- En enkelt deltager nævner, at manglende kendskab til retningslinjerne fra personalets side kan føre til overtrædelser. En anden nævner nyt personale, der endnu ikke er inde i retningslinjerne, og en tredje nævner uddannet personale i institutionen, der ikke ved, hvordan man håndterer retningslinjerne, som årsag til, at retningslinjerne ikke overholdes. Her nævner en deltager bl.a., at for mange unge medarbejdere er børn og seksualitet tabubelagt, og der går derfor en rum tid, inden de f.eks. kan leve op til reglen om at være undrende og nysgerrig over for børn og forældre.
- Enkelte deltagere skriver, at det kan ske, at man glemmer retningslinjerne – f.eks. i travlhed eller på grund af arbejdsflow.

Ovenstående situationer, hvor retningslinjerne ikke overholdes, kan opsummeres i følgende overordnede problemstillinger:

- Manglende personale
- Pædagogiske overvejelser
- Hensyn til barnet
- Praktiske hensyn
- Nødstilfælde
- Menneskelig uopmærksomhed eller forglemmelse

Måder man nogle steder forsøger at afhjælpe, at retningslinjerne ikke overholdes:

- Hvis man bliver tvunget til at være alene med et eller flere børn, lader man døren stå åben. Dette gælder ikke mindst de mandlige pædagoger.
- I tilfælde af blufærdige børn eller børn med et uheld i bukserne, hvor man vælger at lukke døren til toilettet, går man i stedet to derud.
- Man informerer en kollega, om hvad der foregår eller beder nogen være i nærheden og/eller kigge ind til sig.
- Man har vinduer til institutionens rum, f.eks. til pusleplads.
- En deltager skriver, at man nogle gange må gå afsides med nogle børn og fravige reglen om altid at være to, men idet man altid skal informere en kollega, vil der altid være en kollegial vurdering af opgavens art og varighed, som gør, at kollegaerne kan vurdere, om noget er mistænkeligt.
- Hvis skaden er sket, og retningslinjen er brudt, forsøger man at følge op med samtale og information. En institution skriver, hvis børnene har listet sig til doktorlege, taler man med dem om det. En anden institution skriver, at hvis en nødsituation har gjort, at man

ikke har overholdt retningslinjerne, informerer man forældrene med en skriftlig begrundelse.

- Nogle deltagere skriver, at det ikke gør så meget, hvis en retningslinje omgås, fordi de jo kender hinanden så godt og har tillid til hinanden.
- I en institution har de erkendt, at med de nuværende normeringer kan de ikke overholde retningslinjerne, hvorfor de nu reviderer dem.

Andre typer bemærkninger i svarene:

- Adskillige deltagere giver udtryk for, at det er utopi at tro, at man kan overholde disse regler 100 %, eller at man kan se, høre og opdage alt, hvad der foregår – både på personalesiden i forhold til risiko for overgreb og blandt børnene i forhold til doktorlege og afklædning af tøj.
- Flere deltagere giver udtryk for, at det er okay, at retningslinjerne brydes en gang imellem. Der er flere, der nærmest er glade for, at de brydes en gang imellem, og som ved at forsvare, at retningslinjerne brydes en gang imellem, udtrykker en kritik af disse. Adskillige skriver, at børnene ikke skal overvåges 100 %. Et par er glade for på børnenes vegne, at det lykkes børnene at undslippe overvågningen i ny og næ. En skriver decideret, at "heldigvis har børnene da held til lidt privatliv ind imellem." Nogle forsvarer også, at man må give et kram i ny og næ.
- Et par svar går ud på, at retningslinjerne faktisk opretholdes, men har nogle omkostninger. Omkostningerne, som nævnes, er:
 1. For at sikre reglen om to til stede må man ved sygdom rykke aktiviteter, som egentlig krævede ro, ud i det åbne rum i institutionen, hvorved man taber noget af fordybelsen.
 2. En deltager fra en integreret institution skriver, at når der er få ansatte på arbejde, og man skal være to om alting, går tiden fra de mest selvhjulpne børn til de mindst selvhjulpne børn.

Forskelle i institutioner

Der er ikke store forskelle i svarene fra de forskellige institutionstyper. Dog ser man igen, at spørgsmålet om doktorlege fylder mest i børnehaverne og de integrerede institutioner i den forstand, at det er her, at man flest gange skriver, at man jo ikke kan holde børnene konstant under opsyn og derved forhindre børnene i at lege doktorlege eller tage tøjet af. I svarene fra SFO'er ser man flere gange, at det kan være et problem at holde døren åben til toilettet, når man hjælper et barn, som har haft et uheld, fordi børnene her er ældre og mere bevidste. Ligeledes nævnes det flere gange i svarene fra SFO'er – hvor det tyder på, at man har de skrappeste regler om fysisk kontakt, fordi børnene er større – at reglen om at undgå fysisk kontakt, f.eks. ikke at tage et barn på skødet, kan være svær at overholde, hvis et barn er særligt ked af det, har slået sig eller er ny.

Link til citater i 9.17/

3.35/ Hvem har fastlagt institutionens retningslinjer til forebyggelse af overgreb på børn og/eller uberettiget mistanke mod personalet om overgreb på børn?

Spørgsmålet er stillet til deltagerne på de 845 institutioner, hvor der angives at være retningslinjer.

I 77,3 % af tilfældene er lederen involveret i at fastlægge retningslinjerne, og i 73,1 % af tilfældene er pædagogerne involveret. I de fleste tilfælde (61 %) er det ledere og pædagoger, der sammen har fastlagt retningslinjerne. I 32 % af institutionerne har kommunen bidraget til at fastlægge retningslinjerne, og i 14 % af institutionerne har forældrene deltaget.

3.36/ Er retningslinjerne skriftlige eller mundtlige?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, der har svaret "ja" til, at der er retningslinjer på deres institution. 821 ledere og 221 pædagoger har besvaret spørgsmålet. I 3/4 af institutionerne (74 %) er retningslinjerne enten skriftlige (37 %) eller både skriftlige og mundtlige (37 %). I 1/4 af institutionerne er retningslinjerne udelukkende mundtlige (26 %).

Retningslinjer er langt hyppigere mundtlige i SFO'er end i de andre institutionstyper.

3.37/ Er der åbenhed og løbende dialog i institutionen om retningslinjerne?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, der har svaret "ja" til, at der er retningslinjer på deres institution. 815 ledere og 222 pædagoger har besvaret spørgsmålet.

Der er udbredt enighed blandt ledere og pædagoger om, at der er åbenhed og løbende dialog på institutionerne. 90 % af lederne og 80 % af pædagogerne svarer "ja" til dette spørgsmål, mens 7 % af lederne og 11 % af pædagogerne ikke mener, at der er åbenhed og løbende dialog om retningslinjerne. Fordelt på køn er der en lille tendens i retning af, at flere mænd end kvinder savner åbenhed og løbende dialog, men forskellen er ikke statistisk signifikant.

Sidste spørgsmål er stillet til alle deltagere i undersøgelsen – både dem som har svaret "ja" og "nej" til at have retningslinjer til forebyggelse af seksuelle overgreb på børn og uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn

3.38/ Hvis du har flere kommentarer til spørgsmålene eller emnet, er du meget velkommen til at skrive dem her

Muligheden for at skrive yderligere kommentarer er givet til samtlige 2051 deltagere i undersøgelsen – både dem, der har svaret ja til at have retningslinjer, og dem, der har svaret nej. I alt 359 deltagere har skrevet yderligere kommentarer: 200 kvindelige og 48 mandlige ledere samt 88 kvindelige og 23 mandlige pædagoger.

Oversigt over de forskellige typer af kommentarer:

Kommentarer om det mandlige personales situation

En del kommentarer vidner om de særlige omstændigheder for mandligt personale. En mandlig pædagog i en SFO skriver, at retningslinjerne i hans institution gælder for begge køn, men at der ikke er nogen, der løfter et øjenbryn, hvis kvinder er alene med et barn. En kvindelig leder lader ikke mandlige pædagogmedhjælpere alene med et barn uden opsyn og griber ind, hvis mandlige pædagogmedhjælpere kommer for tæt på børnene. I en institution ændrede man procedurer, da der blev ansat en mand: nu er det mandlige personale ikke i nærkontakt med børnene. En kvindelig leder i en SFO er på vagt over for nye mandlige pædagoger, men bliver derefter 100 % tryk ved dem, men de kommer heller aldrig i situationer, hvor de ser afklædte børn, tilføjer hun. En kvindelig pædagog indrømmer at holde mere øje med mandlige kolleger end kvindelige. I en institution er man meget åben omkring den mandlige pædagoogs situation, og om hvor hurtigt en mistanke kan opstå. Den mandlige pædagog er derfor god til at bede om hjælp. Andre kommentarer vidner om, at mænd træffer særlige forholdsregler for sig selv og er klar over, at man skal passe meget på som mand. En mandlig pædagog vil ikke kyskes af pigerne, heller ikke på hånden. En anden mandlig pædagog undersøger aldrig et barn alene. En tredje pædagog, der føler øjne hvile på ham, vil ikke skifte ble. I en institution har mænd lov til at sige fra over for opgaver. Et par mandlige pædagoger skriver, at man er færdig som pædagog ved en mistanke, fordi man aldrig kan blive frikendt. Derfor vil frygten altid vil være der. Flere frygter, at mange mænd vil skræmmes væk fra faget. En deltager fortæller, at en ældre pædagog følte sig så krænket over en mistanke, at han opsagde sin stilling. En kvindelig leder i en integreret institution mener, at det er vigtigt, at mandlige pædagoger fortsat arbejder i institutioner for børn i alderen 0-6 år, da

det betyder noget for børnenes identitet, men at det kæver et godt psykisk arbejdsmiljø at fastholde mændene. En mandlig pædagog, der ikke er underlagt retningslinjer, håber ikke, at der kommer for mange regler, da det ville få ham til at føle sig underlig. Et par mænd føler slet ikke, at problematikken fylder – for den ene, fordi han føler stor tillid fra alle i institutionen.

Kommentarer om eventuelle kvindelige krænkere

Adskillige deltagere af begge køn skriver, at det lige så godt kan være kvinder, der begår overgreb, men at dette ikke får opmærksomhed. Derfor mener de, at man også skal observere kvinderne – og en enkelt skriver, at derfor bør kvinderne også beskyttes af retningslinjer.

Kommentarer om lederrollen

Adskillige ledere reflekterer over deres rolle. For en leder er det meget vigtigt at beskytte sine medarbejdere. Erfaringen er nemlig, at mistanke ofte starter med banaliteter, som kan forebygges. Flere ledere skriver, at synligt lederskab, åbenhed og dialog er vejen frem i denne problematik. En leder skriver endvidere, at åbenlys nultolerance over for overgreb modvirker disse. En leder frygter meget en sag om overgreb og skriver, at vedkommende vil reagere prompte og med stor alvor.

Forskellige måder at gribe problematikken an på

En del kommentarer handler om forskellige måder at gribe problematikken an på. Flere institutioner bruger åbenhed og dialog som redskaber – også over for forældrene, hvilket anbefales, da det modvirker myter. Når man orienterer forældrene, drejer det sig især om børnenes seksualitet, doktorlegenes naturlighed og institutionens holdninger til legene. Flere institutioner inviterer fagfolk ud for at tale om børns seksualitet og overgreb til både personale og forældre. Enkelte institutioner har lavet foredrag til de tosprogede forældre om det naturlige i doktorlege. Et par institutioner informerer også forældrene om, hvorledes institutionen forholder sig til fysisk kontakt med børnene. Disse institutioner går ind for en nær og umiddelbar fysisk kontakt til børnene og oplever, at det er forældrene glade for. Et par mandlige pædagoger har dog følt sig utrygge ved denne åbenhed. En skriver, at godt samarbejde mellem pædagogerne, hvor man har tradition for at "forstyrre" hinanden, er et godt redskab. Flere tager deres egne forholdsregler for at beskytte sig, mens andre ikke vil lade sig styre af frygten, men bruger deres sunde fornuft i stedet.

Mere om retningslinjer

En del beskriver forskellige retningslinjer under dette spørgsmål. Bl.a. nævnes fotoregler flere gange, og et par deltagere nævner, at fotoreglerne skyldes, at muslimske forældre ikke ønsker eksponering af deres børn – men heller ikke etnisk danske forældre ønsker eksponering. En institution har detaljerede dresscodes for personalet, f.eks. forbud mod nedringede bluser, og i en anden institution bader børnene ikke uden badetøj for at beskytte dem imod lurere.

Bemærkning:

En stor del af dem, som nævner retningslinjer under dette spørgsmål, har svaret nej til at have retningslinjer. Det er et af de steder i undersøgelsen, hvor man kan se, at tallet for institutioner, der har retningslinjer, er højere end 58 %.

Holdninger til retningslinjer

Forskellige holdninger til retningslinjer kommer til udtryk i kommentarerne. For et par stykker fylder problematikken slet ikke. Enkelte er positive over for retningslinjer og mener, at de giver tryghed og forstærker fagligheden. En skriver, hvor vigtigt det er at være opmærksom på overgreb, og det nævnes, at børneattester og fokus på de rette ansatte er vigtigt. En deltager, der ikke har retningslinjer i sin institution, har selv taget forskellige retningslinjer med fra tidligere arbejdspladser. Tre deltagere fortæller, at retningslinjerne er blevet helt naturlige,

mens flere deltagere derimod bemærker, at retningslinjerne ikke må blive rutine, men skal være til fortsat diskussion.

Betydeligt flere er kritiske over for retningslinjer. Det indvendes, at regler alligevel kan omgås – man kan aldrig gardere sig 100 %. I en institution gør man forældrene dette klart. En deltager ønsker så få regler som muligt, fordi det er farligt at leve, og hvis vi skulle have regler imod alt, kunne vi ikke leve. Endvidere nævnes det, at retningslinjerne skaber problemer, og at de sløver ens opmærksomhed over for overgreb. I stedet fremhæver deltagerne dialog, holdningsafstemning, viden, opmærksomhed, nysgerrighed på kollegernes praksis, italesættelse af praksis, åbenhed, omrokering af personale, tillid og refleksion som gode redskaber. Et par deltagere skriver endvidere, at retningslinjer burde være unødvendige: opmærksomhed over for misbrug er en del af almindelig god pædagogik.

En del kommentarer handler om at finde den rette balance i tingene. Her handler det om, at man skal forebygge både overgreb og uberettiget mistanke uden at over reagere og skabe spøgelse og uden at lade frygt og angst styre i hverdagen. Man skal huske, at det er levende mennesker, man har med at gøre, og man skal turde yde omsorg og agere naturligt over for børnene. Et par stykker nævner herunder, at det skal være muligt for børn at blive skiftet og gå på toilettet i fred og ro. Det nævnes endvidere, at man ikke må gøre børnene kropsangste, og at frygten ikke må føre til overvågning og forhindring af aktiviteter, f.eks. små ture med børnene.

Et par nævner, at retningslinjer er urealistiske med de lave normeringer.

En svær problematik: behovet for mere oplysning og uddannelse

Adskillige besvarelser vidner om, at problematikken om overgreb og uberettiget mistanke er svær at håndtere. Nogle deltagere synes, at det er svært at vide, hvordan man bedst sikrer børnene mod overgreb. En deltager føler sig direkte magtesløs i sit store ønske om at beskytte børnene imod overgreb. Andre har svært ved at finde den rette balance mellem forebyggelse af både overgreb og falsk mistanke og så naturlig omgang med børnene, der ikke er styret af frygt. En deltager beretter om, hvor svær en proces det var, da institutionen havde en sag om mistanke om overgreb i hjemmet, der blev meldt, men som endte med, at der intet var om det. Endelig finder en deltager, at det er et svært emne at tale om, som også afhænger meget af ens eget forhold til seksualitet. Flere skriver om berøringsangst over for emnet.

En del savner derfor mere viden, undervisning og oplysning om både overgreb og retningslinjer. Man ønsker flere kurser og temadage om sikring af både børn og personale. En deltager så gerne, at fremtidens lærere og pædagoger uddannes i at håndtere børns seksualitet, mens en anden mener, at pædagogerne bør uddannes bedre til at opdage misbrug. Endelig mener en deltager, at man bør blive bedre til at spotte pædofile i hele samfundet. Vedkommende efterlyser en hotline. En anden deltager efterlyser konkret en manual for retningslinjer, og en tredje deltager efterlyser landsdækkende retningslinjer for børns seksualitet.

Flere er glade for indeværende undersøgelse og det fokus, den sætter på problematikken.

Kommentarer, der udtrykker bekymring over udviklingen

En del kommentarer udtrykker bekymring over den udvikling, retningslinjerne er udtryk for. En deltager mener, at man må stille det spørgsmål, hvis behov skal være i centrum i en omsorgssituation i daginstitutioner. En anden deltager skriver, at børn har brug for omsorg og nærhed i en lang institutionsdag. En vuggestueansat skriver, at berøring er vigtig for vuggestuebørn. Flere skriver, at man skal kunne tage et barn på skødet og give en krammer, uden at det er anledning til mistanke, og man skal passe på med ikke at gøre omgangen med

børn anstrengt og unaturligt. Én er træt af, at frygten skal styre samværet med børnene. Det kan endvidere besvære arbejdet. En pædagog erindrer, at førhen kom børnene på besøg hos pædagogerne og så film og fik boller og varm kakao, og ærgrer sig over, at aktiviteter som denne er indstillet. En deltager har oplevet i Canada, at retningslinjer førte til, at man ventede med at skifte børnene, til der var to børn, der skulle skiftes, så man kunne gå samtidig.

Mange er meget bekymrede over forbuddet mod doktorlege. Flere deltagere mener, at pædagogerne har glemt, at doktorlegene er naturlige – de ser overgreb over det hele. En deltager skriver, at pædagogerne i det hele taget er blevet tilbøjelige til at tolke ændringer i børnenes adfærd ud fra overgreb. En skriver angående doktorlege, at pædagogerne er bange for at blive hængt ud i pressen som dem, der overså et overgreb, men derved kommer børnene til at mangle pædagogernes sparring i et vigtigt spørgsmål som seksualitet. Et par deltagere understreger, at pædagoger bør forblive faglige og skille overgreb og børnenes naturlige udvikling ad. Flere frygter, at hysteriet omkring doktorlege vil give børnene et unaturligt forhold til kroppen, give børnene skam og føre til for stor overvågning af dem. En efterlyser viden om, hvordan forbuddet influerer på børnenes udvikling.

Et par deltagere giver medierne skylden for udviklingen. Medierne skaber panik i institutionerne, hvilket især mændene mærker. En deltager opfordrer til, at man ikke lader sig rive med af mediernes dækning af de grimme sager, som er få i forhold til, hvor mange mistænkeliggørelsen rammer.

Forebyggelse af overgreb

Flere deltagere beretter om deres arbejde med at forebygge overgreb mod børnene på kort og lang sigt. Man er meget opmærksom på tegn på misbrug, og en deltager fortæller, at ændringer i adfærd straks fører til, at man tager kontakt til forældre og skolens kompetencecenter for sårbare børn. En deltager beskriver det imidlertid som frustrerende, at man skal indberette alt, selv vage, ubegrundede fornemmelser om nogle forældre. Det bryder tillid mellem personale og forældre, og når indberetningen viser sig grundløs, kan det være svært efterfølgende at samarbejde om barnet. To deltagere ønsker mere effektiv behandling fra kommunens side ved underretninger.

En deltager mener, at det er vigtigt at have aktiviteter, hvor børnene skal have tøjet af, så man kan holde øje med tegn på overgreb af voldelig karakter. Et par deltagere skriver om vigtigheden af, at børnene lærer om grænser. Hos den ene ser skolebørnene film om, hvordan man får børn, og lærer samtidig om ja og nej følelser. Arbejdet med grænser ses som overgrebsforebyggende.

Om forældre

Flere kommentarer handler om forældrenes rolle. Et par deltagere oplever forældrene som hysteriske over doktorlege, og at vanskelige spørgsmål om seksualitet i det hele taget er tabuiseret hos især unge familier. Mere oplysning til forældrene om legenes naturlighed efterlyses. En leder, der har fuld tillid til sit personale, bliver ofte spurgt af nye forældre om, hvordan lederen kan gardere sig. Forældrene virker uvidende om børneattester. En deltager mener, at forældrene skal klædes bedre på til at håndtere en eventuel tvivl, og man skal have mere viden om, hvorvidt man kan stole på et barns udsagn.

En deltager skriver, at der burde være bedre rettigheder for personalet, så de ikke er tvunget til at leve med denne urimelige risiko for anklage i deres arbejde. Et par deltagere fortæller, at forældre kan finde på at bruge anklager bevidst som et våben, f.eks. til at få flyttet et barn. De finder det meget bekymrende, at forældre ytrer mistanke uden hold i det, og mener, at man burde kunne anklage forældre, der gør dette.

Endelig kommer et par kommentarer ind på danskere af anden etnisk oprindelse. En mener, at retningslinjer er nødvendige for at beskytte sig imod familier af anden etnisk herkomst, der har lav grænse for det acceptable. En anden deltager skriver, at det er svært at gøre, som man finder det rigtigst og stadig være imødekommende over for forældre af anden etnisk herkomst.

Link til citater i 9.18/

Del 3: Analyse

4.0 Indledning til analyse af "Retningslinjeundersøgelsen 2012"

"Retningslinjeundersøgelsen 2012" viser, at spørgsmålet om risiko for seksuelt misbrug af børn og uberettiget mistanke mod personalet om seksuelt misbrug af børn er nærværende i større eller mindre grad i hovedparten af undersøgelsens institutioner. Det kan være i form af retningslinjer, alternative redskaber eller en mental opmærksomhed. 58 % af institutionerne i undersøgelsen svarer ja til at have retningslinjer for personalet, mens 64 % af undersøgelsens institutioner har regler for børns seksualitet, doktorlege og fremvisning af kroppen.² Men opmærksomhed over for emnet seksuelt misbrug af børn er ikke forbeholdt de institutioner, der svarer ja til at have retningslinjer eller regler. For det første viser de kvalitative svar, at der alligevel er, hvad vi forstår ved retningslinjer, i en gruppe af de institutioner, der svarer nej til at have retningslinjer.³ For det andet er der ofte en betydelig opmærksomhed over for emnet seksuelt misbrug af børn og risiko for anklage også i de institutioner, hvor det ikke udmønter sig i retningslinjer. I en stor gruppe institutioner uden retningslinjer har man en bevidsthed om problematikken siddende på rygraden, eller man anvender alternative redskaber så som sund fornuft, dialog eller åbenhed. Det er karakteristisk, at selv der, hvor der kun er få eller ingen retningslinjer eller regler, eller hvor man ligefrem er meget large med visse forhold, finder man spor af problematikken. F.eks. skriver en institution, at man stadig lader børnene løbe nøgne rundt om sommeren – men man fotograferer dem ikke længere. Det viser, hvor gennemgribende problematikken generelt fremtræder i undersøgelsens institutioner, om end graden kan variere betydeligt.

Der er imidlertid deltagere, der svarer, at de nærmest ikke tænker på problematikken, men undersøgelsen efterlader det indtryk, at det kun er en mindre gruppe af institutioner, i hvilke emnet seksuelt misbrug af børn og risiko for uberettiget mistanke mod personalet slet ikke spiller en rolle. Disse institutioner har en genkendelig profil, idet der ofte er tale om små institutioner, hvor et begrænset antal personaler arbejder meget tæt sammen og tit har gjort det i mange år og derfor har stort kendskab og tillid til hinanden.

De kvalitative svar viser, at hvor nogle institutioner først er ved at indføre retningslinjer, har andre haft dem i op til 15 år. Undersøgelsen giver samtidig det indtryk, at retningslinjerne er velintegreret i mange institutioner. Flere deltagere skriver direkte, at de ikke tænker over dem mere – også selv om de for nogles vedkommende var generende, da de blev indført. Retningslinjerne eller opmærksomheden er blevet en del af hverdagen.

De kvalitative svar viser imidlertid, at det ikke altid har været sådan. Nogle af undersøgelsens deltagere, bl.a. dem der har været i pædagogfaget i mange år, husker tilbage og kan konstatere en væsentlig forandring. Den træder især tydeligt frem i forbindelse med børnenes vandleg om sommeren. Disse deltagere beskriver, hvorledes det tidligere var ganske naturligt, at børn badede nøgne om sommeren. En kvindelig børnehaveleder fortæller: "Tidligere var børns nøgenhed i forbindelse med stranden og på legepladsen ikke forbundet med eventuelle overgreb på børn." Undersøgelsen viser, at i dag er badning i bar numse forbudt i

² De 64 % ligger på linje med resultatet af en undersøgelse "Doktorleg i børnehaven" fra 2011, som viste, at 61 % af de deltagende børnehaver i undersøgelsen havde retningslinjer enten for påklædning eller for doktorlege. "Doktorleg i børnehaven", Anna Louise Stevnhøj og Søren Gundelach, UdviklingsForum, 2011.

³ Se afsnit 3.3/

de fleste institutioner, netop fordi den kobling ligger lige for. Undersøgelsen peger således på en udvikling, hvor spørgsmålet om seksuelt misbrug af børn og uberettiget mistanke mod personalet i løbet af de sidste 15 år er gået fra at være noget, man ikke tænkte over til daglig, til at blive en i hverdagen nærværende problematik i størstedelen af undersøgelsens institutioner.

Denne udvikling er del af en større udvikling i samfundet, hvor man de sidste ca. 16 år har haft stort fokus på seksuelt misbrug af børn og på metoder, hvormed man kan forebygge den ulykke, som seksuelt misbrug af børn er. Mange pædagoger i undersøgelsen har taget denne vigtige opgave til sig og udviser stor alvor over for problematikken. Imidlertid viser "Retningslinjeundersøgelsen 2012"s resultater, at denne udvikling også har fået nogle *utilsigtede konsekvenser* for det pædagogiske personale, den pædagogiske praksis og børnene i mange institutioner, og at de utilsigtede konsekvenser, der hidtil ikke har haft stor bevågenhed i samfundet, kan være ganske alvorlige. Det er disse *utilsigtede konsekvenser*, der vil være omdrejningspunktet for følgende analyse, som præsenterer vores tolkning og perspektivering af undersøgelsens resultater.

Analysen vil falde i tre kapitler, der henholdsvis omhandler det pædagogiske personale, den pædagogiske praksis og børnene. Som nævnt i denne indledning kan der være betydelige udsving i, hvor meget retningslinjer til forebyggelse af seksuelt misbrug og risiko for uberettiget anklage fylder i institutionerne, og hvilken form de antager. Målet for følgende analyse er at forsøge at tegne et *generelt* billede af *de mønstre*, som retningslinjerne og opmærksomheden over for problemstillingen samt konsekvenserne heraf danner i undersøgelsen. Læseren bedes derfor have i erindring, at disse mønstre optræder i forskellig grad i de konkrete institutioner.

5.0 Analysekapitel 1: Det pædagogiske personale

5.1/ Retningslinjernes hovedformål

I undersøgelsen svarer hovedparten af deltagerne i de kvantitative svar, at retningslinjernes formål både er at beskytte børnene mod seksuelle overgreb og personalet mod uberettigede anklager om seksuelle overgreb på børnene. At læse ud fra de kvalitative svar synes hovedformålet imidlertid de fleste steder at være en beskyttelse af personalet.

Det er ikke overraskende, at deltagerne direkte adspurgt vil svare, at retningslinjerne også er til for at beskytte børnene. Der er i undersøgelsen både blandt pædagoger og ledere et oprigtigt fokus på at beskytte børnene mod overgreb. For en gruppe af lederne er retningslinjerne decideret blevet ensbetydende med en ansvarlighed, man også gerne vil vise omverdenen, at institutionen besidder. Men dette fokus kommer lige så meget til udtryk i en udbredt opmærksomhed på, om børnene udviser tegn på misbrug, og her drejer det nok i højere grad om fokus på, hvorvidt børnene kunne være udsat for misbrug *uden for institutionen*. Endvidere er der et stort fokus på, at børnene ikke er grænseoverskridende i forhold til hinanden. Kun en lille gruppe af deltagere giver udtryk for en reel mistillid til deres kolleger eller ansatte. I de tilfælde er der som oftest tale om enten et mere hypotetisk "hvad nu hvis?" eller om en mistillid til mandlige kolleger og især til (mandlige) vikarer eller nyansatte. Deltagerne giver altså ikke på omfattende vis udtryk for, at retningslinjerne skulle være nødvendige, fordi der er en konkret risiko for, at ansatte eller kolleger skulle begå overgreb. Besvarelsen, at retningslinjerne også er til for at beskytte børnene, virker derfor mere som enten en efterrationalisering eller et svar, man direkte adspurgt giver, idet man selvfølgelig har et ønske om at beskytte børnene. For nærlæser man de kvalitative svar, ligger det direkte eller indirekte i de fleste, at risikoen for en uberettiget anklage er langt større end risikoen for overgreb på børnene, og det ligger følgelig i besvarelsernes logik, at retningslinjerne hovedsagelig tjener en beskyttelse af personalet.

Det gør retningslinjerne på to niveauer. For det første vil man forebygge, at en ansat bliver uretmæssigt anklaget. For det andet vil man forebygge, at institutionen eller eventuelt mere konkret lederen bliver anklaget for ikke at have haft et ansvarligt værn mod seksuelle overgreb. En SFO-leder giver denne begrundelse for at have indført retningslinjer: "For at imødegå enhver form for mistanke og beskyldninger om et dårligt værn mod pædofili." Et par andre SFO-ledere skriver direkte, at det er for at have "ryggen fri."

Hvor der tidligere har været opmærksomhed på, at det pædagogiske personale, herunder især mandlige pædagoger, kan føle sig under pres på grund af debatten om pædofili og seksuelt misbrug i samfundet, bliver det klart i denne undersøgelse, at også institutionsledere kan føle sig presset. Det fremgår bl.a. af, at en del institutionsledere i undersøgelsen har indført retningslinjer for personalet eller regler for børnene, selv om de er kritiske over for dem. Disse ledere taler bl.a. om, at det er trist, at det er kommet dertil. Institutionslederne frygter at havne i en situation, hvor man kan anklage dem for at være ansvarlige for at have overset et misbrug, enten i institutionen eller i barnets hjem. En kvindelig leder i en SFO med retningslinjer beklager forbuddet imod børnenes doktorlege med disse ord: "Jeg mener i den grad at vi som profession er på vej ind på et skråplan som ikke handler om faglige overvejelser men om vores berøringsangst i forhold til forældres reaktion samt mediernes påvirkning. Der er ingen der vil

være dem der ikke reagerede, og derfor overreagerer man." Et par andre ledere ekspliciterer, at der kan være en frygt for at havne i mediernes offentlige gabestok som den, der er skyld i et overset misbrug: "I dag vil ingen havne på forsiden af Ekstra Bladet, fordi de ikke handlede." En sandsynlig teori er bl.a., at de store misbrugssager i samfundet, der har været i medierne de seneste år så som Tøndersagen, Rebildsagen etc., hvor man efterfølgende har søgt at placere et ansvar hos f.eks. ansatte i kommunen, har gjort indtryk på institutionslederne.

5.2/ Første funktion: vidnet

For at tjene sit hovedformål, altså beskyttelse af personale og institution imod uberettigede anklager, har retningslinjerne to overordnede funktioner. Den første beskrives her kort og godt af to ledere. En mandlig leder af en børnehave fortæller: "Retningslinjerne går ud på at man som medarbejder skal sørge for, at man kan blive set/registreret i sin omgang med børnene." En kvindelig børnehaveleder skriver det samme med andre ord: "Der vil altid være øjne på hinandens praksis." Man kunne også udtrykke det således, at retningslinjernes ene funktion er at sørge for, at personalet hele tiden *agerer vidner* til hinandens praksis. Derved vil man altid kunne tilbagevise en hypotetisk mistanke med følgende argument: "det kunne ikke finde sted, fordi vi var flere der så, hvad der foregik." Det er årsagen til, at man ikke må være alene med børnene, at man skal være to om mange ting, at dørene skal være åbne, at institutionerne indrettes med vinduer og storrum, at børnene ikke må være alene, og at ting registreres og rapporteres. Intet må foregå i det skjulte, alt skal bære præg af det i undersøgelsens tilbagevendende begreb "gennemsigtighed."

Vidne-funktionen tangerer til tider en politi-funktion. Således er en udbredt retningslinje i undersøgelsen en aftale personalet imellem om, at man altid uanmeldt forstyrre en kollega – åbner en lukket dør eller kigger ind ad et vindue – hvis vedkommende har en afsides aktivitet med nogle børn. En deltager formulerer det således, at man aldrig kan vide, om nogen stikker hovedet ind, og at det er betryggende, at man holder øje med hinanden. De pædagoger, der nævner denne retningslinje, tænker den nemlig uden undtagelse som positiv: at holde øje med hinanden er at hjælpe hinanden, fordi man har set, hvad der foregik. Man accepterer altså denne *iscenesatte* mistanke for altid at kunne tilbagevise en *reel* mistanke fra f.eks. forældrene.

5.3/ Anden funktion: undgåelse af misforståelsen

Retningslinjernes anden overordnede funktion er at undgå *misforståelsen*. Misforståelsen er blevet den store skræk blandt rigtig mange af undersøgelsens deltagere. Der er nemlig en bevidsthed om, og for nogle deltagere en erfaring af, at små banale ting i hverdagen kan misforstås af det blik, der kigger på situationen. Derfor tænker pædagogerne hele tiden fremad og analyserer, hvad der eventuelt kunne misforstås. Det kan være børnenes udsagn, deres leg, noget man selv kommer til at sige, en gestus over for et barn, en situation. Alt ses udefra: hvordan ville dette kunne opfattes af et eksternt blik eller af de voksne, som børnene eventuelt refererer situationen til senere?

Denne bestandige opmærksomhed sidder på ryggraden af mange deltagere i undersøgelsen, både i institutioner med og uden retningslinjer. Opmærksomheden kan føre til ændringer i adfærd: Hvis man fornemmer, at noget kunne misforstås, undgår man typisk den potentielt mistænkelige situation. Man trøster måske ikke et barn med et knus alligevel, og er det ikke lykkedes at undgå det potentielt misforståelige, er den alternative strategi at orientere lederne, kollegerne eller forældrene om, hvad der er hændt, for at udrydde misforståelsen på forhånd. Logikken med at undgå det misforståelige kan så udmønte sig i vedvarende retningslinjer og ligger bag ikke mindst retningslinjerne om fysisk afstand til børnene – f.eks. at man ikke må tage et barn på skødet eller sidde for længe med det på skødet. Det er endvidere denne logik, der ligger bag en retningslinje, som at et barn ikke må knytte sig for tæt til en voksen. Selv om

man selv ved, at der intet lyssky ligger i en sådan tilknytning, undgår man den, fordi man ved, at den kunne misforstås af et eksternt blik.

5.4/ Internaliseringen af det eksterne blik

Mange kvalitative svar indikerer, at det i høj grad er forældrenes blik, pædagogerne beskytter sig imod. En deltager beretter, at vedkommende ser tingene ud fra, hvad forældrene vil se, når de kommer i institutionen, og en anden deltager fortæller, at man er på vagt i hente- og bringesituationer. En leder har besluttet formuleret følgende retningslinje: "Fortæl din kollega, hvis du synes en situation kan misforstås, f.eks. set med "forældreøjne"."

Man kan udtrykke det således, at *det mistænksomme blik* er blevet integreret i den pædagogiske praksis. Man arbejder ikke blot ud fra, hvad man selv synes er god pædagogik. Man ser samtidig hele tiden sin praksis udefra og vurderer den ud fra overgrebsmatikken. Man anlægger det mistænksomme blik på sig selv for at beskytte sig selv imod det. Dermed har pædagogerne udviklet en særlig kompetence i deres praksis: de formår at operere med flere perspektiver på samme tid.

Hvor pædagogerne gennemgående oplever vidnefunktionen som uproblematisk og positiv, beretter en del deltagere derimod om en negativ oplevelse af denne integration af det eksterne blik. Nogle oplever, at det ødelægger rytmen i arbejdet, at man hele tiden skal være på forkant med en eventuel misforståelse. Det umiddelbare og nære med børnene går tabt, og processen bliver mere intellektuel. Andre finder det smertefuldt, at man er nødsaget til at tænke sit samvær med børnene ud fra et beskidt blik. "Det er ubehageligt at skulle tænke tingene sådan. Vi er for at hjælpe børn ikke udsætte dem for grimme ting," fortæller en kvindelig SFO-leder. En mandlig SFO-leder er enig: "Det er beklageligt, at man som udgangspunkt skal have fokus på noget, som jeg ikke har intentioner om."

Det paradoksale bliver, at den pædofile tankegang, samfundet frygter og vil beskytte sig imod, bliver særdeles nærværende i institutionerne, fordi personalet bliver nødt til at tænke deres praksis *ud fra den pædofile optik* for at forudse, om en given situation kunne fremstå mistænkelig og derfor misforstås. Derved opstår *en flerdimensionel praksis*, hvor man ikke kun rummer sine egne gode hensigter med sit arbejde, men endvidere et eksternt blik, som *både* er de mistænkelige forældres, eller samfundets kunne man sige, og den pædofiles på én og samme tid.

5.5/ Mistanken og mistænkeliggørelsen

83 % af de deltagere, der har retningslinjer i deres institution, oplever, at disse giver dem øget tryghed. Men spørgsmålet er, om retningslinjerne egentlig beskytter personalet imod uberettiget mistanke og mistænkeliggørelse. Undersøgelsen giver ikke noget svar på det spørgsmål, og der foreligger ikke anden viden, der kan give os et svar. Alligevel er det væsentligt her at reflektere over spørgsmålet.

Svaret afhænger i vores øjne af, om man tænker på kort eller lang sigt. På kort sigt virker det sandsynligt, at hvis der opstår en mistanke, er det effektivt at kunne tilbagevise denne med et vidneudsagn fra en kollega om, hvad der egentlig foregik. Samtidig kan en uberettiget mistanke være opstået af mange forskellige årsager, som måske stammer fra problemer i barnets familie eller fra samarbejdet mellem familie og institution, og som ikke blot forsvinder, fordi man kan tilbagevise mistanken faktuel. Mistanken kan endvidere bunde i irrationelle følelser af f.eks. frygt, der ikke lader sig overtale af fakta. Ikke desto mindre vil vidnefunktionen efter al sandsynlighed være effektiv i forhold til institutionen og myndighederne, og det vil være det væsentligste for den mistænkte, der har sit omdømme som pædagog på spil. Det giver, som undersøgelsen viser, naturligt nok det pædagogiske personale en tryghed.

Man må imidlertid spørge sig selv, om retningslinjerne på lang sigt ikke i virkeligheden undergraver deres formål – om retningslinjerne ikke i sidste ende fastholder pædagogerne i den mistænkeliggørelse, de skulle forsvare dem imod? Man kan måske nærme sig et svar på det spørgsmål ved at se på det faktum, at mange institutioner i undersøgelsen slet ikke informerer forældrene om deres retningslinjer. Der er adskillige institutioner, der oplever, at retningslinjerne beroliger forældrene betydeligt. Men de institutioner, der ikke informerer forældrene, har en god fornemmelse af, og nogle gange en erfaring med, at forældrene bliver mere nervøse, når de hører, at institutionen har retningslinjer. Fordi alene det, at der er retningslinjer, minder nogle forældre om problematikken og får dem til at frygte, at der er noget galt i institutionen. Man kunne sige det således, at når pædagogerne selv skaber røgen, leder forældrene efter branden. Fordi frygten for seksuelle overgreb på børn er så stærk i forældre og samfund, kan man ikke være sikker på, at reaktionen på pædagogernes vidnefunktion er den rationelle, at her bliver der passet på børnene. Det ligger nemlig lige for, når man først har hørt "vidne" at tænke "forbrydelse." Og det er det problem, pædagogerne i vores øjne risikerer at skabe for dem selv i et langsigtet perspektiv.

At være mistænkeliggjort betyder, at der er bestemte karakteristika eller gerninger, der associeres til én. Ved at indføre en vidnefunktion eller en fysisk afstand til børnene, understøtter pædagogerne selv en fortløbende association til seksuelle overgreb på børn. Det gør de, fordi de symbolsk opfører sig som mistænkte eller skyldige, der skal overvåges. At tage et barn på skødet er kun forkert, hvis man har bagtanker med det. Ved ikke at gøre det risikerer man derfor paradoksalt nok at signalere, at man er skyldig. Som en mandlig leder i børnehaven med retningslinjer siger: "Det er lidt krænkende at man altid skal opføre sig som om man var mistænkt. Man føler at man er i et fag – hvor der er mistro til ens dømmekraft." Og en profession, hvis aktører er nødt til at overvåge hinanden, som *selv* mener, at der er handlinger, de ikke skal udføre, og som derved ikke udstråler *tillid til sig selv*, risikerer at holde sig selv fast i en mistænkeliggørelse og en mistillid. Afværgelsen af *punktvise mistanker* for den enkelte pædagog risikerer derfor at have den pris at fastholde pædagogprofessionen i en *kontinuerlig mistænkeliggørelse*. Trygheden i øjeblikket kan have en betydelig pris i fremtiden.

Det tankevækkende i den sammenhæng er, at pædagogerne i institutionerne uden retningslinjer også er meget trygge. Kun 3 % af lederne og 9 % af pædagogerne i institutionerne uden retningslinjer føler sig utrygge. Vi skal senere vende tilbage til de redskaber, man benytter i institutionerne uden retningslinjer. Her skal blot nævnes, at adskillige af institutionerne i undersøgelsen, både med og uden retningslinjer, har rigtig gode erfaringer med at melde helt åbent ud til forældrene, hvis de f.eks. går ind for at give et knus, når børnene har behov for det, eller at deres mandlige pædagoger arbejder på lige fod med kvinderne. Disse erfaringer viser, at udstråling af selvtillid kan give tillid tilbage.

5.6/ Retningslinjernes konsekvenser for de to køn

En hypotese for "Retningslinjeundersøgelsen 2012" var, at de mandlige pædagoger er særligt udsatte, når det drejer sig om mistanke og mistænkeliggørelse i forbindelse med frygt for seksuelle overgreb på børn. "Retningslinjeundersøgelsen 2012" bekræfter denne hypotese. Undersøgelsen viser imidlertid samtidig – hvad der ikke har været stor opmærksomhed på indtil nu – at retningslinjerne og problematikken i det hele taget på flere forskellige måder også kan have betydelige konsekvenser for de kvindelige pædagoger samt indvirke på relationen mellem de to køn i institutionerne. Vi skal se på konsekvenserne for begge køn i det følgende.

5.7/ De mandlige pædagogers særlige arbejdsvilkår

Som allerede beskrevet i resultatafsnittet (Del 2), svarer 6,5 % af alle institutioner i undersøgelsen og 11,6 % af institutioner med retningslinjer ja til at have særlige retningslinjer for det mandlige personale, mens de kvalitative svar viser, at der er flere institutioner i undersøgelsen med særlige eller skærpede retningslinjer for mænd. Hvordan denne forskel

kan opstå, får man et praj om i de divergerende svar mellem leder og pædagog i det kvantitative spørgsmål om, hvorvidt der er særlige retningslinjer for mænd i institutionen. I de 135 institutioner, der svarer på spørgsmålet, og hvor der er svar fra både leder og mindst én pædagog, er der nemlig i knap hver fjerde tilfælde uenighed om, hvorvidt der er indført særlige retningslinjer for mænd. I over halvdelen af de tilfælde, hvor leder bekræfter, at der er særlige retningslinjer for mænd, svarer pædagoger på de samme institutioner "nej/ved ikke". Samtidig er der et flertal af ledere, der svarer "nej/ved ikke" på de institutioner, hvor en eller flere pædagoger mener, at der eksisterer særlige retningslinjer for mænd. Der hersker altså en betydelig grad af uenighed i undersøgelsen mellem ledere og pædagoger om, hvorvidt der på institutionerne er særlige retningslinjer for mænd.

En detailanalyse af nogle af de tilfælde, hvor der er divergerende svar, illustrerer, hvordan denne forskel i opfattelser kan opstå. I en institution, hvor en leder har svaret nej til, at der findes særlige retningslinjer for mænd, og en mandlig pædagog har svaret ja, eksisterer der ifølge den mandlige pædagog dén retningslinje, at mænd ikke undersøger piger, der har slået sig i skridtet. I en anden institution med samme uenighed mellem leder og mandlig pædagog er retningslinjen en ifølge pædagogen selv "løs aftale" om, at mænd ikke opholder sig for længe i skoven alene med børn. I begge tilfælde kan man godt se, hvordan lederen kan glemme eller ikke opfatte de to retningslinjer som egentlige retningslinjer eller "noget nævneværdigt." Samtidig kan man også forstå, at de to pædagoger her oplever sig forskelsbehandlet på grund af deres køn. De to eksempler illustrerer *de flydende grænser*, der kan være omkring en retningslinje.

De illustrerer også, hvorledes mænd kan arbejde under særlige vilkår, selv om det ikke giver sig til udtryk i udstrakte eller evidente retningslinjer. De særlige arbejdsvilkår for mænd består nemlig ikke kun i den type retningslinjer, der åbenlyst er vedtaget i en institution som gældende kun for mænd. Der er også institutioner, der har indført retningslinjerne for begge køn, *fordi der er mænd ansat*. En mandlig pædagog i en vuggestue fortæller: "Tidligere generede det voldsomt, da der i flere tilfælde blev nævnt at det i højere grad var mændene, der var tiltænkt disse retningslinjer, hvilket kunne føles som mistænkeliggørelse." Herunder er der institutioner, der bevidst ikke vil diskriminere, hvorfor de lader begge køn arbejde under retningslinjer, der som udgangspunkt er tiltænkt mændene. Endvidere er der deltagere, der beretter om, at man har retningslinjer for begge køn, men at ingen siger et ord til, når kvinderne ikke følger dem. I disse forskellige tilfælde arbejder begge køn altså officielt efter samme retningslinjer, men der er alligevel om ikke en forskelsbehandling, så en forskelsopfattelse på spil, fordi retningslinjerne pr. definition er tiltænkt mændene. Billedet bekræftes af de institutioner, der ikke har retningslinjer, og som oplyser, at det skyldes, at de ikke har mænd ansat.

Denne forskelsopfattelse af kønnene genfinder man i store dele af diskursen om emnet i undersøgelsen. Det ligger nemlig direkte eller indirekte i størstedelen af udsagnene – der hvor det vel at mærke er relevant – at problematikken omkring seksuelle overgreb på børn er relateret til mænd. F.eks. i dette udsagn fra en kvindelig vuggestuepædagog, der svarer på, hvordan hun har det med ikke at have retningslinjer i sin institution: "Tilfreds, fordi der ikke overhovedet har været tegn på at der sker seksuelle overgreb på børnene. Måske også fordi vi er en institution, der kun har kvindelige ansatte." Dette billede gjorde sig også gældende i vores undersøgelse fra 2010 "Mistanke om pædofili og frygt for pædofilianklage i daginstitutioner og befolkning" og er tillige tydeligt, hvis man iagttager den offentlige diskurs om emnet. Med udtrykket "relateret til" mener vi, at diskursen ikke nødvendigvis selv rummer en mistanke til mænd, men lige så vel blot kan rumme *en bevidsthed om*, at det er sådan, at andre eller samfundet tænker problematikken. I "Retningslinjeundersøgelsen 2012" er det kun de færreste, der giver udtryk for en konkret mistanke til deres mandlige kolleger eller mænd i det hele taget. Flere kan være ramt af en punktvis usikkerhed i forhold til den hypotetiske risiko

for, at en mand er pædofil, hvilket især gør sig gældende over for nyansatte eller vikarer. Men som oftest er diskursen i undersøgelsen dog mere blot et udtryk for en bevidsthed om, at omverdenen associerer problematikken om seksuelle overgreb på børn med manden.

Det er i denne diskurs, at *stigmatiseringen* af manden bliver tydelig. Stigmatiseringen består i, at der pågår en association mellem problematikken om seksuelle overgreb på børn og manden, som klæber til manden, når dette emne er på bane, lige meget hvordan bæreren af diskursen selv vurderer indholdet i koblingen.

Man finder tegn på og konsekvenser af stigmatiseringen af manden i mange forhold i undersøgelsen: i hensynet til mændene, når kvinderne optræder som deres vidner, i kvindernes medlidenhed med de mandlige kolleger, i mændenes egen klare bevidsthed om, at de risikerer mangt og meget blot ved at udøve deres fag, i udformningen af retningslinjer, men også i mændenes brug af "deres sunde fornuft" i institutioner uden retningslinjer, i udsagnene om, at kvinder *også* kan være misbrugere, eller i kvindernes egen opmærksomhed på, at mistanken *også* kan ramme dem. I alle disse forhold er den præmis, der ligger til grund, at manden er relateret til problematikken omkring seksuelle overgreb på børn.

Særlige arbejdsvilkår for mandlige pædagoger består altså ikke kun i åbenlyst vedtagne særregler for mænd. De består også i stigmatiseringen af mænd og de forskellige konsekvenser, den medfører.

5.8/ En kortsigtet beskyttelse

Størstedelen af de mandlige pædagoger og ledere i undersøgelsen er positive over for retningslinjerne og finder, at de giver tryghed og er en nødvendighed. Dette resultat er både overraskende og ikke overraskende. Når størstedelen af mændene også er meget bevidste om, at deres arbejde indebærer en risiko for en livsødelæggende anklage, er det ikke mærkeligt, at de finder tryghed i retningslinjerne. En leder i en børnehave uden retningslinjer fortæller om den mandlige pædagog i institutionen, der selv har lavet sine egne retningslinjer: "Den mandlige pædagog, som er ansat her, vil/kan ikke skifte børn og føler at der er øjne, der hviler på ham. Den situation er ikke rar at agere i." Retningslinjerne kan altså være med til at gøre det lidt mere udholdeligt for mandlige pædagoger at arbejde under mistænkeliggørelse. Tager man derimod retningslinjernes diskriminerende aspekt i betragtning, er det overraskende, at mændene ikke er mere kritiske. Men mændene er ikke mærkbart mere kritiske end kvinderne, og begge parter er overvejende ukritiske. Det betyder imidlertid ikke, at mændene ikke kan være ukritiske og glade for retningslinjerne og samtidig beklage udviklingen. Mange mænd finder udviklingen sørgelig og lider under mistænkeliggørelsen, men er ukritiske over for selve retningslinjerne. Det skyldes efter al sandsynlighed, at retningslinjerne tænkes som en hjælp mod selvsamme udvikling.

Spørgsmålet er nu, om man i virkeligheden hjælper de mandlige pædagoger ved enten at indføre særlige retningslinjer for dem eller retningslinjer for begge køn på baggrund af mændene? Igen er der her tale om et spørgsmål, man kan anskue både i et kortsigtet og et langsigtet perspektiv. I et kortsigtet perspektiv må man, som også ovenfor, konstatere, at retningslinjerne faktisk kan udgøre en beskyttelse i forhold til en eventuel anklage, og at retningslinjerne endvidere har den umiddelbare funktion at give mændene en tryghed i hverdagen, som man godt kan unde dem. Undersøgelsen vidner om, at det kan være tungt at bære risikoen for en anklage. Alligevel er der en del i undersøgelsen, der tyder på, at retningslinjerne risikerer at være en bjørnetjeneste, der ikke kun har omkostninger for mændene selv, men også for deres kvindelige kolleger, børnene og den pædagogiske praksis.

Allerførst må man slå fast, at det er en principiel diskrimination af mænd, at de ikke må udføre det samme arbejde som kvinder eller er tvunget til at indtage en anden rolle på arbejdspladsen, f.eks. en mere fysisk tilbageholdende rolle, end kvinderne, på trods af, at begge parter har den samme uddannelse og er professionelle fagfolk. Der er tale om en forskelsbehandling af den mandlige pædagog, som alene beror på hans køn og ikke hans kvalifikationer.

Derudover er det værd at lytte til de mænd i undersøgelsen, som enten er kritiske over for retningslinjerne, eller som finder dem nødvendige, men også ser nogle problemer. Her bliver det klart, at retningslinjerne i hvert fald for en gruppe mænd er problematiske. Mange mænd giver udtryk for de samme bekymringer ved retningslinjerne som kvinderne, men især to forhold gør sig gældende i skærpet form for mænd. For det første oplever nogle mænd retningslinjerne som diskriminerende, og at de i kraft af disse er anklaget på forhånd. For det andet oplever nogle mænd, at retningslinjerne skaber en afstand til børnene, fordi mændene i højere grad end kvinderne ikke må eller kan varetage de opgaver, som indebærer fysisk nærhed med børnene. Det bliver nævnt, at dette især går ud over relationen til pigerne. Ser man nu nærmere på, hvad det er for områder, mændene begrænses i under den daglige praksis, enten gennem særlige retningslinjer for mænd eller gennem en direkte eller indirekte rollefordeling mellem de to køn, tegner der sig da også et klart billede af, at det er al den udfoldelse, som indebærer fysisk nærhed med børnene. Det er hygiejnisk hjælp, trøst, fysisk betonet leg og situationer, hvor et barn er kommet til skade og har brug for hjælp. En mandlig SFO-leder skriver: "Voksenstøtte ved børnenes toiletbesøg/solcreme/anden fysisk omsorg udføres ikke af mandlige pædagoger." En anden mandlig SFO-leder udtrykker det således: "Mandlige medarbejdere må frasige sig en fysisk omsorgskontakt med børnene."

Der er altså tale om, at manden begrænses i traditionelle hovedaspekter af den pædagogiske praksis. Med begrænsningen af den fysisk nærhed med børnene følger endvidere en begrænsning af den menneskelige nærhed med børnene, som disse situationer opbygger. Det forhold forstærkes af, at navnlig mænd opfordres til at undgå nære relationer til børn og til at trække sig tilbage, hvis et barn udviser en præference for en mandlig pædagog. Som en kvindelig leder i en SFO udtrykker det: "Altid at have børn på skødet eller klistrende til en mandlig pædagog sender øjeblikkelig forkerte signaler. Er det en kvindelig pædagog opfattes det ofte af andre som omsorg og trøst. De mandlige pædagoger skal derfor være mere bevidste om denne problemstilling."

Hvad man hidtil ikke har været opmærksom på, men som undersøgelsen viser, er, at denne begrænsning af indholdet i den mandlige pædagogs arbejde har konsekvenser for også den kvindelige pædagogs arbejde. Hvis manden i mindre grad kan, må eller vil varetage fysisk omsorg for børnene, vil det nødvendigvis betyde, at kvinderne i højere grad må varetage netop denne del af den pædagogiske praksis, der også historisk har været kvindedomæner. "Der er omsorgsopgaver, som primært bliver udført af kvinder såsom hygiejneopgaver omkring børn. Trøst er også en opgave som ofte bliver givet til kvinderne," fortæller en mandlig leder i en integreret institution. Fortsætter denne udvikling, risikerer man derfor at få en kønsopdelt praksis, som repræsenterer en tilbagevenden til et klassisk kønsrollemønster i institutionerne, hvor kvinderne står for fysisk pleje, omsorg og nærhed med børnene, mens mændene udfører pædagogiske aktiviteter.

En sådan fordeling af arbejdet, som alene er opstået på baggrund af køn og ikke kvalifikationer, risikerer at medføre tab og skabe misundelse blandt begge køn. Mændene går glip af de nære relationer med børnene, men slipper også for noget af det "snavsede" arbejde med ble og toilethjælp, mens kvinderne bevarer nærheden til børnene og derfor en traditionel magtposition i forhold til børnene, men mister noget af tiden med de "sjove" og kreative

aktiviteter. Begge kønspositioner indsnævres, hvorved begge ville kunne opleve misundelse på det andet køn.

Der er i undersøgelsen stor medfølelse blandt de kvindelige pædagoger med mandens situation som udsat i forhold til en uberettiget mistanke og en meget stor vilje til at hjælpe manden med at forebygge en sådan mistanke. Der er uendeligt få kritiske røster blandt kvinderne over, at deres hverdag ændres for at hjælpe manden, enten fordi der er særlige regler for ham, eller fordi begge køn må følge de samme retningslinjer. Men der er et par kritiske røster. En kvindelig pædagog i en vuggestue skriver: "Jeg har ikke i samme grad mulighed for fordybelse i aktiviteter om eftermiddagen, hvis jeg er sammen med en mand. Så er det mig, der skifter bleer. Nogle dage er der måske kun en lorteble, men andre dage er der måske 8." En kvindelig leder i en integreret institution med særlige retningslinjer for mænd udlægger det således: "De ved det er for at beskytte dem, og synes det er ok. Så slipper de også for at skifte ble!"

Selv om disse røster ikke lyder af meget i koret af kvinder, som bakker op om mændene, bør man alligevel overveje konsekvenserne, hvis de bliver flere. For det første fordi de siger noget om konsekvenserne for kvinderne af de særlige retningslinjer for mændene, som der ikke har været fokus på hidtil. For det andet fordi det kunne blive en meget uheldig udvikling, hvis kvindernes forståelse en dag slipper op, og man måske lidt glemmer den blodige alvor bag retningslinjerne og begynder at se mændene som de lidt dovne og privilegerede, der slipper for at skifte ble, og som i stedet kan lave alt det sjove med børnene, mens man selv står med næsen i puslebordet. En sådan udvikling kunne skabe splid mellem de to køn på arbejdspladsen.

Også blandt lederne er der meget stor solidaritet med mændene og et stort ønske om at beskytte dem. Der er også adskillige ledere, der udtrykker bekymring for, om færre mænd risikerer at søge faget eller stillingerne. Men også blandt lederne er der enkelte røster, der giver udtryk for, at man oplever udfordringer ved at have mænd ansat. Fordi mænd i mange tilfælde "udløser" retningslinjer enten særskilt for dem eller i det hele taget, gør mandlige ansatte arbejdet mere udfordrende at tilrettelægge. Det er f.eks. sværere at tage på en lille tur, når der skal to af sted, og det er sværere at dække ydertimerne, hvis en mand ikke må være alene med børnene. Det får bl.a. nogle institutioner uden retningslinjer til at svare, at hvis de skulle have retningslinjer, kunne de ikke have mænd ansat. Der er endvidere en leder, der giver udtryk for det besværlige i, at mændene selv ønsker at fravælge bestemte opgaver. Igen bør man ikke overhøre disse få røster – og det bør man ikke for mændenes egen skyld. For kigger man igen ud i en fremtid, hvor ressourcerne måske er blevet endnu mere knappe i institutionerne end i dag, og hvor mændene er endt med at udgøre en besværlig arbejdskraft for lederne, kunne man frygte, at lederne bevidst eller ubevidst vælger mændene fra til ansættelsessamtalen til fordel for en kvinde, som kan varetage alle opgaverne i en institution, og som ikke kræver, at man indfører retningslinjer. Tager man nu begge forhold i betragtning, nemlig at mændene kan risikere at blive upopulære kolleger til kvinderne og besværlig arbejdskraft for lederne, kan man frygte – selv om det er at tegne et ganske andet billede end det eksisterende – at manden i fremtiden bliver udsat i den kvindedominerede institutionsverden.

5.9/ Et a-hold og et b-hold og børnene i et større samfundsmæssigt perspektiv

I praksis kan forskelsbehandlingen af manden betyde, at der er arbejdsopgaver, han ikke kan, må eller vil udføre, at han må afbryde en interaktion med et barn og lade en kvinde tage over, eller at han skal overvåges i sit arbejde af kvindelige vidner. En kvindelig leder i en SFO, der i øvrigt svarer nej til at have retningslinjer, oplyser: "Det mandlige personale er ikke i nærkontakt med børnene, uden der er en kvindelig pædagog/kollega." Manden kan altså meget hurtigt befinde sig i en inferior rolle i forhold til kvinden, som er principielt nedværdigende, hvilket

man må formode – selv om deltagerne i undersøgelsen ikke i udstrakt grad giver udtryk herfor – indebærer en risiko for at belaste en ligeværdig dynamik mellem kønnene på arbejdspladsen.

Hvad man dog også bør overveje er, hvad denne dynamik betyder for børnene. Hvor meget opfatter børnene af denne dynamik? Hvad betyder det for deres syn på manden, at han ikke må det samme som kvinden, og at det netop er det fysiske, han skal trække sig fra? Og hvad betyder det for børnenes syn på kvinden, og hvor meget indlærer de af et traditionelt kønsrollemønster, hvis det er kvinden, som har ansvaret for plejen af børnene? Undersøgelsen giver selvsagt ikke noget svar på disse spørgsmål, og kun få deltagere berører problematikken. En deltager mener ikke, at børnene bemærker, at det kun er kvinderne, der går med dem på toilettet, mens et par deltagere mener, at de store børnehavebørn godt kan mærke, at de to køn ikke må de samme ting. En kvindelig pædagog sammenligner det med forskellen på pædagoger og pædagogmedhjælpere visse steder, og frygter, at det sender et signal til børnene om, at ikke alle er lige. I hvert fald må man holde sig for øje, at der foreligger en risiko for, at børnene opsnapper det traditionelle kønsrollemønster, og at de slutter, at der er noget galt med manden, siden han ikke kan hjælpe dem på samme måde som kvinden. I så fald kan mistænkeliggørelsen af mænd indlæres hos børnene og videreføres gennem dem til nye generationer.

Taberne af hele den udvikling, hvor mænd, som er glade for børn, og som arbejder med børn, mistænkeliggøres, er ikke kun mændene, men også børnene og samfundet som sådan. Udviklingen går nemlig stik modsat flere af de store dagsordener, vi har som samfund i dag. En af de dagsordener er at ligestille mænd og kvinder i relation til børnene, således at mændene også indtager en væsentlig omsorgsfunktion og menneskelig nærhed i forhold til børnene. En dagsorden vi f.eks. ser et eksempel på i bestræbelserne på at få flere mænd til at tage barsel. En anden stor dagsorden i dag er vigtigheden af motion og motorisk udfoldelse for børn i alle aldre. Det gør sig ikke mindst gældende for en gruppe af børn, som vi som samfund også har på dagsordenen, nemlig drenge og herunder især urolige drenge, som har sværere ved at følge med i skolen end pigerne. For disse drenge kan fysisk udfoldelse gøre en forskel og understøtte deres læringsproces og udvikling som mennesker.

Mandlige pædagoger har en væsentlig rolle at udfylde i begge sammenhænge. Ofte er det nemlig de mandlige pædagoger, der står for at tumle og udøve fysisk udfoldelse med børnene i institutionerne, f.eks. fodbold. Derved er mandlige pædagoger altså samtidig betydningsfulde for drengene og netop den gruppe af drenge, man populært kalder "de urolige drenge". En undersøgelse fra 2011⁴ konkluderede således, at antallet af mandlige pædagoger i institutionerne har direkte indflydelse på kvaliteten af institutionerne for alle børn, og at de mandlige pædagoger især spiller en betydningsfuld rolle for drengene. Undersøgelsen fandt spor af denne indflydelse helt op i børnenes eksamensresultater i folkeskolen.

Som vi har set foroven viser "Retningslinjeundersøgelsen 2012", at det ikke mindst er den fysiske udfoldelse og nærhed med børnene, som er problematiseret for de mandlige pædagoger. Det kan bl.a. konkret udmønte sig i, at mandlige pædagoger tumler mindre med børnene, ikke bruger institutionens fodboldbane eller kommer så ofte i svømmehalen mere. En udvikling, hvor de mandlige pædagoger er tvunget til at holde sig tilbage fra fysisk udfoldelse i institutionerne, og hvor man måske på sigt risikerer at skræmme mændene væk fra pædagogfaget eller blot reducere deres antal, fordi de ikke vil leve med mistænkeliggørelsen

⁴ AKF; Robert Bauchmüller, Mette Gørtz and Astrid Würtz Rasmussen: "Long-Run Benefits from Universal High-Quality Pre-Schooling," 2011.

eller risikoen for en anklage, er altså i direkte interessekonflikt med store, væsentlige dagsordener i samfundet i dag. En kvindelig leder med retningslinjer udtrykker netop denne konflikt: "Der er modsatrettede værdier, vi vil gerne have medarbejdere af begge køn, men vi skal samtidig være skeptiske overfor især mænd."

Endelig kan man tilføje, at i en samfundsudvikling, hvor man taler om, at drengene kan blive "det svage køn", og at pigerne vil være drengene overlegne i fremtiden, er det væsentligt for begge køn, men ikke mindst for drengene, at de fra de små år møder mandlige rollemodeller i daginstitutionerne. For at fungere som gode rollemodeller er det dog ikke nok, at mændene er der – mændene skal også være tillidsvækkende og omgærdet af respekt. Hvis de er mistænkeliggjort og stækket i deres udøvelse af faget, bliver de svage rollemodeller og derfor i værste fald det modsatte af en rollemodel. Hvis de fremtræder som et b-hold og kvinderne som et a-hold, der kan og må det hele, risikerer man at reproducere lige nøjagtig en voksenudgave af "de svage drenge og de stærke piger." Også derfor er mistænkeliggørelsen af mænd og mandlige pædagoger en udvikling, vi som samfund ikke har nogen interesse i.

5.10/ De kvindelige pædagoger

Afslutningsvis for dette kapitel skal kort understreges, hvad allerede er blevet nævnt, nemlig at nok viser "Retningslinjeundersøgelsen 2012", at de mandlige pædagoger er mest ramt af mistænkeliggørelsen og retningslinjerne, men undersøgelsen viser tillige, at retningslinjerne også har konsekvenser for de kvindelige pædagoger.

Vi har allerede set foroven, at begrænsningerne i de mandlige arbejdsopgaver kan medføre begrænsninger i de kvindelige pædagogers arbejdsopgaver og føre til en mere traditionel, kønsopdelt praksis. Dertil kommer, at der også er kvinder i undersøgelsen, som giver udtryk for, at de føler sig mistænkeliggjort, at de frygter en anklage, og at de oplever, at hele professionen er mistænkeliggjort. "Jeg synes, at vi mistænkeliggøres som "stand" og det generer mig," skriver en kvindelig leder. Selv om diskursen i undersøgelsen går på, at det er de mandlige pædagoger, der er relateret til problematikken om seksuelle overgreb, udelukker det ikke, at kvinderne også i udbredt grad frygter misforståelsen og også har siddende på ryggraden, at man skal vare sig for det eksterne blik. En kvindelig leder fortæller: "Jeg bliver mere bevidst om mit nærvær med børn; de sidder næsten aldrig mere på skødet og der bliver også mindre af kys og kram, og det går ud over mit syn på arbejdet og min faglige tilgang til samvær med børn."

Endelig skal man huske på, hvilket ofte glemmes i debatten om de mandlige pædagoger, "der ikke må skifte ble", at også kvinderne arbejder under retningslinjerne, der i de fleste institutioner gælder begge køn. Retningslinjer angår derfor i højeste grad begge køn, og det interessante i undersøgelsen er jo også, at kvinderne er næsten lige så kritiske som mændene – selv om det stadig er hovedparten af begge køn, der er ukritiske. Begge køn skal altså arbejde med de ændringer i den pædagogiske praksis, som kan resultere af retningslinjerne, og det er de ændringer, vi skal se på i næste kapitel.

6.0 Analysekapitel 2: Den pædagogiske praksis

6.1/ Indledning

Det er et af de overraskende resultater i "Retningslinjeundersøgelsen 2012", at der er særdeles langt mellem polerne i oplevelserne af og holdningerne til retningslinjerne. Størstedelen af de deltagende pædagoger og ledere, både kvinder og mænd, fra institutioner med retningslinjer, er positive og ukritiske over for retningslinjerne. De synes, at de fungerer fint og ser ikke omfattende konsekvenser af dem. I den anden ende står en mindre, men markant gruppe af deltagere, som giver en sønderlemmende kritik af retningslinjerne. Og så er der en større gruppe af deltagere i midten, der hovedsagelig er tilfredse med retningslinjerne, men som samtidig ser utilsigtede, skadelige bivirkninger af dem og som derfor giver udtryk for en række men'er. Samlet set danner alle disse "men'er" et mønster, og det er i høj grad mange af de samme bekymringer, der går igen i de delte svar og i de negative svar.

At størstedelen af deltagerne er positive og ukritiske kan skyldes flere ting. Først og fremmest har pædagoger og ledere i retningslinjerne fundet et værn mod den belastende risiko for anklage om seksuelle overgreb, og det værn giver de meget nødtigt afkald på. De tænker retningslinjerne som en positiv hjælp til hinanden og en beskyttelse af institutionen – et solidarisk og effektivt redskab. For den del af de deltagende, der tænker retningslinjerne som et vigtigt redskab til at forebygge overgreb på børnene, tjener retningslinjerne endvidere en god sag. Dertil kommer, at disse retningslinjer som sagt har fundet sted nogle steder op til 15 år og mange steder er blevet hverdag. Man tænker ikke så meget over dem mere. Flere beskriver en proces, hvor de i begyndelsen var generede af retningslinjerne, men nu har vænnet sig til dem. At der kan være tale om en tilvænnning i institutioner med retningslinjer, tyder reaktionerne fra de institutioner, der ikke har retningslinjer, på. Her giver flere deltagere, der ser på sagen udefra, udtryk for det efter deres mening ligefrem groteske i f.eks. retningslinjen om, at man skal være to om at skifte en ble. De vurderer endvidere, at en sådan dobbeltdækning ikke ville kunne fungere i deres institution. Endelig skal man huske på, at det ofte er lederne og pædagogerne selv i fællesskab, der har indført retningslinjerne i institutionerne. Der kan derfor være en vis bias, når man spørger til, hvad holdningen er til retningslinjerne.

Hæver man sig over alle de forskellige stemmer, synspunkter og erfaringer i undersøgelsen og ser på det samlede materiale, viser "Retningslinjeundersøgelsen 2012" efter vores vurdering, og som vi vil illustrere det i det følgende, at retningslinjerne som fænomen ikke alene har væsentlig indvirkning på den pædagogiske praksis, men er af direkte *praksisændrende* karakter. Det er de overordnede mønstre i disse praksisændringer, vi skal se på i dette kapitel.

6.2/ Kulturskifte: den fysiske kontakt problematiseres

Fysisk kontakt til børn er historisk og fagligt en uadskillelig del af den pædagogiske praksis. Pædagoger skal dels hjælpe børn, der endnu ikke er selvstændige, med forskellige basale behov, alt afhængig af børnenes alder: toilethjælp, hjælp til at spise, hjælp til motoriske udfordringer, hjælp hvis barnet er kommet til skade. Dels fungerer pædagoger, der har et barn i deres varetægt i mange af dets vågne timer, som omsorgspersoner, der skal kunne forholde sig til barnets sindsstemninger og f.eks. kunne trøste. Fysisk kontakt er derfor grundlæggende i

den pædagogiske praksis. Man har svært ved at forestille sig en pædagogisk praksis uden en velfungerede fysisk kontakt mellem pædagoger og børn.

Ikke desto mindre vidner "Retningslinjeundersøgelsen 2012" om, at retningslinjerne ofte cirkulerer omkring netop den fysiske kontakt, der ikke er så selvfølgelig mere mange steder. "Være tilbageholdende med fysisk kontakt", lyder en retningslinje i en SFO. Andre institutioner er mere konkrete, som f.eks. denne børnehave: "hvis børnene sidder på skødet af en voksen, skal ansigtet være væk fra den voksne." Og lad os tage nogle flere eksempler på retningslinjer, der berører den fysiske kontakt. Først nogle, der optræder et fåtal af gange, og som repræsenterer ekstremerne i undersøgelsen: børn skiftes ikke, hvis man er alene med dem i huset, børn smøres ikke ved infektioner, man skal bære handsker, hvis man hjælper et barn i tørt tøj, man skifter ikke tøj eller tager bad i forbindelse med idræt, i skoven holder små drenge selv deres tissemand, når de skal tisse, selv om dette indebærer en risiko for våde, ildelugtende bukser på resten af turen, børn må ikke bære bodystockings i institutionen, fordi pædagogerne ikke må lukke disse i skridtet. Og så videre til nogle retningslinjer, der optræder i en del flere institutioner: man hjælper ikke børn, der har haft et uheld i bukserne, kun verbalt, man må ikke skifte et barn alene, man tager ikke børn, der er kede af det, på skødet, eller hvis man gør, er der mange regler for hvordan, man afviser børn, der vil give et kys, børn skal forrette deres nødtørf for åben dør, så de voksne ikke mistænkes.

Alle disse eksempler på retningslinjer vidner om, at den fysiske kontakt mellem pædagog og barn er blevet problematiseret. Der er tale om situationer, som for et objektivt blik må vurderes som naturlige og uskyldige. Ikke desto mindre er disse situationer blevet omgærdet af en frygt for misforståelser. Derfor er det, der tidligere var en naturlig ting for en pædagog, blevet sat på regler, begrænset eller udgrænset. Og når det at tage et barn på skødet problematiseres eller udgrænses, står vi over for et betydeligt kulturskifte i den pædagogiske praksis. Man kunne gå et skridt videre og spørge, om pædagoger, der ikke må hjælpe et barn, der er kommet galt af sted med et uheld i bukserne, og som står i en både fysisk og psykisk skrøbelig situation, virkelig lever op til pædagogisk faglighed.

På baggrund af ovenstående er det overraskende, at når man spørger direkte til, om retningslinjerne har konsekvenser for plejen af og omsorgen for børnene, er der 82 % af ledere og pædagoger fra institutioner med retningslinjer, der svarer nej. Igen skal man huske på, at retningslinjerne optræder i mange forskellige grader i institutionerne, og der endvidere er institutioner, der gør sig umage for, at retningslinjerne har så lidt indvirkning på omsorgen for børnene som muligt. Alligevel er det svært at komme uden om, at der i retningslinjernes natur ligger en problematisering af den fysiske kontakt. Det overraskende svar kunne derfor dels være en indikation af, at pædagogerne måske kvier sig ved at erkende konsekvenserne af det redskab, de ser en nødvendighed i, dels at de har vænnet sig til den måde at gøre tingene på – altså at kulturskiftet er ved at være velintegreret.

De deltagere i undersøgelsen, der mener, at retningslinjerne *har* konsekvenser for plejen af og omsorgen for børnene, præciserer netop, at børnene får mindre fysisk nærvær og omsorg. En kvindelig vuggestueleder fortæller: "Vi har også talt om nogle personalers forbehold over for babymassage, hvor barnet kun har ble på. Berøring er vigtigt for børn i vuggestuealderen, så det er bekymrende at voksne omkring dem får en unaturlig adfærd, hvor berøring bliver begrænset."

En mandlig pædagog i en SFO har endvidere bemærket, at når børnene ikke bliver trøstet fysisk, sidder den hændelse, der har gjort dem kede af det, stadig i dem, når forældrene kommer og henter: "Flere børn i indskoling har det svært ved overgangen fra børnehaven til skole/SFO. Børnene kan ikke forstå, at de f.eks. ikke må sidde på voksne som i børnehaven. Trøst gives med ord, hvor børn måske blot skal have et kram eller sidde tæt sammen med en

voksen. Ofte har jeg set børn blive overdrevet kede af noget, der "for længst er forbi", blive kede af det, når forældre henter dem – hos forældrene får de kram og trøst uden ord, og vi må så forklare situationen for at forældrene kan føle sig trygge omkring deres barns tilværelse i SFO." En bekymring, som tillige går igen i svarene på flere af undersøgelsens spørgsmål, er, som vi har været inde på det før, at problematiseringen af det fysiske kan føre til mindre fysisk udfoldelse for børnene: f.eks. mindre tumlen eller færre ture i svømmehal.

Men også i den sproglige interaktion mellem pædagoger og børn sporer man en tendens til berøringsangst i nogle af institutionerne med retningslinjer. I en børnehave "taler man et sprog, der er rensset for bandeord og seksuelle termer." I en integreret institution har de haft spørgsmålet oppe at vende, om de må benævne eller kommentere barnets krop – svaret angiver ikke, hvad de kom frem til. I en integreret institution lyder en retningslinje, at taler man med børnene om "kroppen, eller seksualitet eller andre personlige emner i den retning", skal det overhøres af en kollega. Og i en SFO er retningslinjen, at hvis et barn stiller et spørgsmål om seksualitet, skal man overveje, om det overhovedet er ens bord, og om man kan svare uden at gøre barnet forlegent. Af disse eksempler fremgår det, at det fysiske, hvad enten der er tale om krop eller seksualitet, også kan være problematisk at tale om. Vi skal senere i kapitlet om reglerne for børnene vende tilbage til dette kulturskifte i den pædagogiske praksis, som fremtræder som en problematisering af det fysiske, idet det tillige optræder med al tydelighed i reglerne for børnene.

6.3/ Professionalisering: ændring af daginstitutionens status

Retningslinjerne forbindes en del gange i undersøgelsen med en ny *professionalisme* i pædagogfaget. De deltagere, der bruger denne term, kan deles op i to grupper, der mener noget væsensforskelligt med termen. For den ene gruppe er "professionalisme" ensbetydende med en positiv udvikling, hvor pædagogfaget i retningslinjerne har fået et værktøj, der kan fungere som pejlemærke inden for en kompleks problemstilling, nemlig seksuelle overgreb på børn. Hvor det før kunne være svært at vide, hvordan man skulle forholde sig i en række situationer, og hvor adfærden i institutionerne på området derfor ofte blev subjektiv og divergerende, klæder retningslinjerne personalet på med en ensartet faglighed i forhold til at håndtere disse situationer. For den anden gruppe er termen "professionalisme" udtryk for en negativ udvikling, hvor pædagogerne anlægger en professionel afstand til børnene for at undgå misforståelser. Her er professionalisme altså ensbetydende med distance og mindre menneskelig varme og umiddelbarhed: "Den omsorg personalet gerne vil give børnene, kan eksempelvis godt misforstås... f.eks. et tæt kram, det at sidde hos en voksen i længere tid ad gangen. Personalets omsorg bliver med en bevidst professionel distance til børnene," siger en kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer. En mandlig leder i en SFO med retningslinjer opsummerer udviklingen således: "Plejen er omsorgsfuld og korrekt! Ikke nødvendigvis "kærlig og omsorgsfuld" som for 25 år siden."

I en del institutioner foregår der en direkte bestræbelse på at være professionelle i den forstand, at man ønsker at skabe et skarpere skel mellem institutionen og barnets hjem og den adfærd, som hører sig til de to steder. F.eks. går det igen, at kys mellem børn og pædagoger ikke er noget, der hører sig til i institutionen. Børnene får at vide, at det kan de gøre med deres familie. Ligeledes nævnes det hyppigt, at man ikke opfatter doktorlege som noget, der hører sig til i institutionen. Igen får børnene at vide, at det må man gøre derhjemme. Der er pædagoger og ledere, der direkte benævner institutionen som "et offentligt rum," hvilket ofte fungerer som en legitimering fra pædagogerne side for at forbyde doktorlege. Doktorlege hører sig ikke til i offentlighed, det skal forgå i intimitet.

At betragte en børneinstitution som et offentligt rum på lige fod med f.eks. et bibliotek er næppe selvfølgelig, og en sådan skelnen mellem institutionen som offentligt rum og hjemmet

som intimsfære underbygger, at der er tale om et kulturskifte i den pædagogiske praksis. Historisk set har man ikke opfattet pædagoger som almindelige lønarbejdere, der "blot" forestod en pleje af børn, ligesom man heller ikke har opfattet institutionen som et offentligt rum. Pædagoger og lignende faggrupper har haft en mellemstatus mellem professionelle og så noget, man kunne kalde en slags reservefamilie til børnene i dagtimerne. Ligeledes har institutionen haft en mellemstatus mellem offentligt rum og børnenes intimsfære i dagtimerne. Denne mellemstatus fremgår meget tydeligt af den måde, man sprogligt har benævnt institutioner og personale: *fritidshjem*, *vuggestue*, *stuerne* i børnehaverne, *børnehave* og *dagplejemor*. Man kunne også udtrykke det således, at det har været en del af pædagogernes professionalisme, at de foruden deres pædagogiske redskaber også omsluttede børnene med et særligt menneskeligt engagement, ja med den "kærlighed", som den mandlige leder foroven er inde på.

Der kan spores tendenser i denne undersøgelse til, at det netop er denne ekstra menneskelige varme, dette særlige engagement, der er truet af en ny professionalisme. Det kan være farligt at vise og udstråle, at man er glad for børn, og derfor holder man igen og finder måske efterfølgende en legitimering af den nye måde at gøre tingene på i en skelnen mellem offentligt rum og intimitetssfære.

Skal man perspektivere denne tendens, kan man sige, at den nye professionalisme, som visse af undersøgelsens institutioner vidner om, kan være en måde for pædagogerne at beskytte sig imod en tiltagende mistænkeliggørelse i samfundet af dét at være glad for børn og gerne at ville arbejde med børn. Denne mistænkeliggørelse så vi eksempler på i samfundsdebatten om børneattesten i slutningen af 2012, hvor man diskuterede en skærpelse af børneattestens brug og udbredelse. Her var der tale om at fange flere af de brodne kar, der ville arbejde med børn, og om at supplere børneattesten med mere omfattende at spørge ind til kandidaternes forhold til børn i ansættelsessamtaler til jobs med børn. Det er meget nemt at forestille sig, hvordan en umiddelbar glæde ved børn hurtigt kan blive mistænkelig i sådan en kontekst. Her og i det efterfølgende arbejde kan det altså være mere betryggende at give udtryk for "den hårde værdi", at man er professionel i stedet for "den bløde værdi", at man er glad for børn og synes, at de er nogle herlige størrelser at arbejde med.

Spørgsmålet er nu, hvad det vil betyde for børnene, hvis pædagogfaget, der altså traditionelt har navigeret i et rum på grænsen mellem det offentlige og det intime, bevæger sig mere i retning af det offentlige rum. Et spørgsmål man i hvert fald må rejse er, hvorvidt helt små børn selv formår at skelne tydeligt mellem de to rum, og om man kan kræve, at de skal kunne håndtere en sådan skelnen. Et andet spørgsmål man må rejse er, om små børn, der tilbringer størstedelen af deres vågne tid i institution, ikke skal have lov til *at føle sig hjemme* i ordets bedste forstand med hele den alsidige virkelighed, dette indebærer. Et sidste spørgsmål, der trænger sig på, er, om det giver mening, at pædagoger, der er fulde af menneskelige varme og, ja, kærlighed til de børn, de tager sig af, skal holde tilbage på al den godhed, som kunne gøre børnene så godt i en lang institutionsdag.

6.4/ Den umiddelbare praksis tynges

Lad os nu zoome ind på den indre proces, der kan være resultatet, når man efterlever retningslinjerne. Vi har allerede beskrevet, hvorledes det mistænksomme blik er blevet integreret i den pædagogiske praksis for mange deltagere i undersøgelsen: man ser hele tiden de situationer, man befinder sig i, udefra, og vurderer, om de kunne virke mistænkelige i andres øjne. Dertil kommer, at retningslinjerne ikke nødvendigvis er lig med den reaktion, man normalt ville have i en given situation. Et eksempel kunne være, at et barn falder og slår sig. Man har en naturlig tilskyndelse til at tage barnet på skødet og trøste det. Ind i billedet kommer imidlertid bevidstheden om, at den tætte fysiske kontakt kunne opfattes som mistænksom af andre, der måske endog ikke har overværet faldet. Endvidere foreligger der en regel om, at

man kun må sidde med børnene på skødet, hvis de har bortvendt ansigt. Denne lidt akavede position skal man sørge for at efterleve, mens barnet måske putter sig ind til én for at blive trøstet.

I sådan en situation kan man opleve en splittelse mellem ens naturlige tilskyndelse til at trøste barnet på den ene side og retningslinjen og overvejelserne om de andres reaktion på den anden side. Adskillige deltagere beskriver *denne splittelse*. Resultatet kan blive, at man ikke er til stede i nuet sammen med barnet, og at ens reaktion bliver kunstig, fordi man ikke kan følge sin egen intuition. En kvindelig leder fortæller: "Det er pludselig en balancegang at yde omsorg og nærvær overfor børnene. En anden kvindelig leder udtrykker det således: "Man er ikke så umiddelbar i sin omsorg og berøring af børnene – tænker mere over hvordan man rører ved dem, hvordan man trøster osv. hvilket betyder at børnene får mindre direkte berøringskontakt og at det nogle gange kan virke lidt koldt og kunstigt." En kvindelig pædagog oplever det på samme måde: "Og så synes jeg, at vi risikerer en distancering fra børnene og en kunstighed, når vi hele tiden skal stoppe op og tage hensyn og få det hele til at hænge sammen ud fra de forskellige regler og retningslinjer." En fjerde deltager skriver kort og godt, at retningslinjerne går ud over *arbejdsflowet*.

Man skal hele tiden tænke over sine handlinger, og derfor skydes tanken ind mellem instinktet til at trøste og selve handlingen. Processen sinkes, og den pædagogiske praksis tynges. Man kunne også anskue det således, at hverdagen i nogle sammenhænge opløses i et *mikrounivers*, hvor man skal tage hensyn til en masse detaljer, således at det som udgangspunkt enkle at tage et barn på skødet pludselig bliver en omstændelig proces. Det koster tid og mentale ressourcer, og det hæmmer spontanitet og umiddelbarhed.

Et par deltagere fortæller, at det hænder, at et barns behov her og nu tilsidesætter retningslinjerne. Man viger måske fra reglen om ikke at tage et barn på skødet, fordi et barn virkelig trænger til det. Det fortæller os, at retningslinjerne ikke som udgangspunkt tilgodeser barnets umiddelbare behov, ligesom det illustrerer, hvad det er for modsætninger, der her mødes. Små børns behov udspiller sig her og nu og er ofte kropsbårne. Der skal trøstes, skiftes og hjælpes her og nu. Retningslinjernes regelbundne og reflekterede karakter har ikke nødvendigvis denne smidighed. Hvis man f.eks. først skal have et vidne på, inden man kan hjælpe et barn, tilgodeser det ikke barnets behov her og nu.

Det er ikke kun den enkelte pædagog praksis, der kan tynges af retningslinjerne. På et større plan kan retningslinjerne også svække fleksibiliteten og impulsiviteten i hverdagen i hele institutionen. Overholdelsen af dem kræver nemlig ikke bare omtanke hos den enkelte pædagog, men også aftaler pædagogerne imellem, informering af kolleger eller indhentning af et vidne til ens praksis. Ligeledes stilles der nye krav til lederne om en særlig måde at indrette arbejdsfordelingen på, bl.a. når man skal tage hensyn til dobbeltdækning af opgaver, eller at mænd ikke må besætte bestemte opgaver. Det kan gå imod både børnenes og institutionens behov i en travl institutionshverdag, hvor man kan have brug for at kunne lave lidt om på en aftale, lige gøre noget alene, fordi man ikke er så mange på arbejde den dag, lige afløse hinanden, lige gribe til og hjælpe et barn etc. Derfor fortæller deltagerne også, hvordan retningslinjerne kan gå ud over de små impulsive aktiviteter i hverdagen. Man løber f.eks. ikke lige ned og ser en gravko for enden af vejen, fordi det kræver, at man kan løbe to af sted, og det kan være for besværligt at få frigjort hele to pædagoger til så lille en afstikker, og så lader man bare være. En mandlig leder i SFO med retningslinjer fortæller: "Som tidligere skrevet, begrænses tilbuddene til børnene, da der skal være flere voksne tilstede. Og det påvirker spontanitet i forhold til aktiviteter."

6.5/ Retningslinjerne tilsidesætter pædagogiske hensyn

Ovenfor har vi set, hvordan pædagogerne kan stå i en splittelse mellem en umiddelbar tilskyndelse til at handle over for et barn og den adfærd, retningslinjen dikterer. Vi har set på det som en mental proces, der kan tynde praksis. Vi skal nu se, at samme splittelse også kan udgøre *et værdimæssigt og pædagogisk dilemma*. Splittelsen kan nemlig også bestå mellem retningslinjen, og så det som man selv synes er rigtigt at gøre, eller det som man har lært er god pædagogik. Nogle gange kan dilemmaet direkte beskrives som et dilemma mellem hensynet til én selv og hensynet til barnet: skal man gøre det, som beskytter én selv mod mistanke, eller skal man gøre det, som er god pædagogik?

En del pædagoger og ledere i undersøgelsen beskriver dette dilemma. Især fem dele af den pædagogiske praksis fremhæves, hvor deltagerne oplever, at hensyn til børnene og pædagogikken tilsidesættes. 1) Børnene får mindre fysisk omsorg, end de har behov for, fordi fysisk nærhed kan virke mistænkelig. 2) Man lader børnene sidde på toilettet for åben dør, selv om børnene kan være meget generede af dette, fordi man ikke må hjælpe børnene bag en lukket dør. 3) Man hjælper ikke børn, der har haft et uheld i bukserne, eller man gør det foran de andre i institutionen til barnets ydmygelse, fordi man ikke må være alene med barnet i den intime situation. 4) Man etablerer ikke den én-til-én-kontakt mellem barn og voksen, som mange, især svagere, børn kan have brug for, og som man ved er et godt pædagogisk redskab, fordi man ikke må være alene med børnene. 5) Man tillader ikke almindelig doktorleg og nysgerrighed børnene imellem over for hinandens kroppe, selv om man har lært på den pædagogiske skolebænk, at det er en helt naturlig, alderstypisk udvikling.

Mange pædagoger og ledere er således selv klar over, at de tilsidesætter faglige hensyn og hensyn til børnene. En mandlig pædagog i en børnehave med retningslinjer fortæller: "Personligt lukker jeg aldrig døre m.m. når jeg hjælper børn på toilettet eller skifter ble. Det er et følelsesmæssigt overgreb på de børn, der er blufærdige." En kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer oplever også dilemmaet: "Bedømmelsen af pædagogiske aktiviteter kan måske forsvinde i hensynet til ikke at blive misforstået."

Men det pædagogiske personale kan opleve sig fanget i dilemmaet, fordi de jo gerne vil gøre det bedste for barnet og følge deres pædagogiske lærdom, men samtidig er der meget på spil, hvis man mistænkes for overgreb. Nogle institutioner forsøger at moderere retningslinjerne, dér hvor der er en konflikt, men det løser sjældent konflikten. I stedet havner institutionen ofte mellem to stole. En deltager fortæller, at man har haft dilemmaet oppe at vende på et personalemøde. Det drejede sig konkret om de ydmygende situationer, et barn kan komme i, hvis det skal hjælpes for åben dør, når det har gjort i bukserne, fordi pædagogen skal have vidner på hjælpen. Aftalen på mødet blev, at den enkelte selv måtte tage bestik af situationen fra gang til gang. Hermed har man altså kollektivt og på lederplan accepteret, at der kan være situationer, hvor børn skal lide under behovet for de ansattes sikkerhed.

Når man læser de kvalitative vidnesbyrd, er hjælpen til børn i toiletsituationer en af de ting, der gør indtryk. Der er næppe mange, der kan være uenige om, at det er urimeligt, at børn skal ydmyges ved at have tilskuere på – måske en flok grinende kammerater – når de står i den både fysisk og psykisk skrøbelige situation at have gjort i bukserne. Her er vi ude i en af de situationer, hvor det med al tydelighed fremgår, at retningslinjerne ikke er til for børnenes skyld.

Samtidig er det heller ikke rimeligt, at pædagogisk personale skal stå i dilemmaer af en sådan etisk karakter. At de som led i en helt almindelig arbejdsdag skal vælge mellem børnenes velbefindende og eget skind. Der er deltagere, der vidner om, at det kan være svært at håndtere. At sådanne valg nogle steder er blevet en del af den pædagogiske praksis og hverdag er i vores øjne et tegn på en fejludvikling, hvor det ikke længere er den pædagogiske faglighed, der sætter dagsordenen.

6.6/ Når det normale bliver undtagelsen fra reglen

I undersøgelsen har vi spurgt, om der kan være faktorer, der gør, at man ikke kan overholde retningslinjerne, og til dem, der svarede ja til det, har vi spurgt, hvilke faktorer der kan være tale om. Svarene på det sidste spørgsmål viser, at der kan være en række situationer, hvor deltagerne løser det ovenfor nævnte dilemma mellem retningslinjerne og hensynet til en selv på den ene side og pædagogisk faglighed og menneskelige værdier på den anden side ved at fravige retningslinjerne. Man prioriterer andre hensyn, hvilket kan foregå på institutionsplan eller på individplan. Det kan f.eks. være, at en pædagog alligevel giver et knus til et barn i krise eller vælger at lukke døren til et toilet, hvor man hjælper et barn med et uheld. Eller at en institution alligevel vælger, at nogle børn skal have fred og ro til en aktivitet med bare én pædagog.

Disse svar er bemærkelsesværdige, fordi de viser, hvilke helt almindelige situationer der i dag er blevet *undtagelser* i nogle danske daginstitutioner. Hvad der førhen var almindelig praksis, og som objektivt bedømt er ganske almindelige, tilforladelige og ufarlige situationer, har i dag karakter af undtagelser fra reglen – som nogle svarere nærmest nævner lidt undskyldende. Som f.eks. denne kvindelige pædagog i en SFO: "Når et barn lige er startet og har slået sig og er meget ked af det, kan jeg godt komme til at have det kort på skødet." Denne helt normale og gode reaktion er noget, som pædagogen "kommer til." En anden deltager nævner i samme ånd, at nogle gange, hvis man har udadreagerende børn, der skal isoleres, kan man "risikere" at være alene med et barn i nogle minutter. Og så er der institutionen, der lukker døren til udetoiletet om vinteren, for at børnene ikke skal fryse – men først "når frosten er hård": "Om vinteren når frosten er hård, kan man være nødt til at lukke døren ind til udetoiletet, fordi det ellers bliver for koldt for børnene at benytte det."

Det gode er jo her, at pædagogerne eller institutionerne i disse tilfælde følger deres egen intuition og faglige vurdering af, hvad der er rigtig og forkert. Det triste er, at det er blevet undtagelser. Netop i disse svar træder det potentielt umenneskelige i retningslinjerne frem. Umenneskelige, fordi retningslinjerne ikke er tilpasset barnets behov. Men også, fordi de stiller det pædagogiske personale i et umenneskeligt dilemma. Det burde være det mest selvfølgelige, at børnene ikke skal sidde på toilettet for åben dør under hård frost – men det er ikke længere en selvfølge, men en undtagelse, og det er igen tegn på en fejludvikling i den pædagogiske praksis.

Flere deltagere giver i disse svar udtryk for, at det er okay, at retningslinjerne brydes en gang imellem. Ja, der er flere, der nærmest er glade for, at de brydes en gang imellem. Nogle er f.eks. glade for på børnenes vegne, at det lykkes dem at undslippe overvågningen i ny og næ. En pædagog skriver decideret, at "heldigvis har børnene da ind imellem held til lidt privatliv." Disse svar illustrer, at for nogle pædagoger kan retningslinjerne være noget udefrakommende, der udgør en *fremmedgørelse* i forhold til deres egentlige opfattelse af den gode praksis og deres egen, umiddelbare tilskyndelse til fysisk omsorg, trøst og nærhed.

6.7/ Strukturændringer: fra små til større enheder

"Retningslinjeundersøgelsen 2012" viser, at i mange af de deltagende institutioner fører fokus på seksuelle overgreb og risikoen for uberettiget mistanke til strukturelle ændringer i både den arkitektoniske og den pædagogiske indretning, der muliggør, at man lettere kan overvåge hinanden og børnene. Arkitektonisk er det et udbredt fænomen, at institutionerne på forskellig vis indretter sig med stor synlighed i lokalerne. Særlig udbredt er det, at man lader dørene stå åbne, men der kan også være tale om, at man decideret fjerner døre eller sætter vinduer op mellem rummene eller ud til legepladsen. Man opnår også synlighed ved at undgå at bruge rum, især mindre eller fjerntliggende rum, der ikke faciliterer denne synlighed. Den mindskede brug af disse rum kan også komme helt af sig selv, fordi reglen om ikke at være alene med børnene kan besværliggøre brugen af dem. For børnenes vedkommende kan der være tale

om, at man nedlægger puderum eller forbyder huler, og i en institution har man sat et spejl op for at lette overvågningen af børnene. Der er altså en generel tendens til annullering af rumopdelingen i institutionerne og følgelig en bevægelse fra det intime rum til storrumsrummet. I de institutioner, hvor man ikke aktivt gør noget for at ændre de rumlige forhold, er det en hyppig kommentar, at institutionen i forvejen fremmer synlighed – også her er synlighed altså en aktiv faktor.

Den samme bevægelse finder sted i indretningen af pædagogikken, hvor én til én kontakt mellem et barn og en pædagog eller en lille gruppe af børn og en pædagog erstattes af større grupper med flere pædagoger og flere børn. Det skyldes den udbredte regel om, at en pædagog ikke må være alene med børnene.

En del deltagere fra de institutioner, hvor disse bevægelser finder sted enten arkitektonisk eller pædagogisk eller som oftest begge dele, da de to bevægelser på mange måder er to sider af samme sag, fortæller om omkostningerne. Ikke at kunne være en mindre gruppe i et afskærmet område går ud over bestemte typer af aktiviteter og samværsformer, ligesom det går ud over muligheden for at skabe fred og ro og koncentration for børnene. Det går således ud over muligheden for højt læsning, for særlig intensiv sprogstimulering eller andre kreative aktiviteter, der kræver fordybelse. Det går også ud over de aktiviteter, der finder sted i de rum, som nu benyttes sjældnere, f.eks. værksteder. Endvidere svækker det muligheden for den personlige samtale og kontakt mellem et barn og en voksen generelt og især i de tilfælde, hvor et barn er ny i institutionen, har problemer i sit liv eller har haft en voldsom reaktion, som kræver momentan afsondring fra gruppen og udredende samtale med en voksen. Det bliver også nævnt, at når børnene aldrig må være alene med én voksen, mister de fornemmelsen af at være noget særligt, af at være i centrum.

Der er mange pædagoger og ledere i undersøgelsen, som mener, at det er et væsentligt pædagogisk redskab, som her er truet eller gået tabt. En leder i en SFO, hvor man har en retningslinje om, at personalet aldrig må gå ind i et rum med kun et barn, svarer således på spørgsmålet om, hvorvidt retningslinjerne har konsekvenser for pleje, omsorg og udfoldelsesmuligheder: "Når man har et barn, som har det svært og ikke åbner sig med mindre barnet er én til én med en fortrolig voksen. Det er ikke ofte, men det er i disse situationer, vi kan tabe nogle børn i omsorgen." Lederen fortæller imidlertid, at institutionen leder efter en løsning på det pædagogiske tab: "Vi har planer om at udskifte alle døre i institutionen med glasdøre og dermed kunne optage disse samtaler." Igen ser vi, at en institution forsøger at leve op til begge dagsordener – beskyttelse af personalet og pædagogisk omsorg til børnene – men havner med en højst paradoks løsning, hvor endnu mere synlighed skal genindføre intimiteten. En umulig løsning kunne man driste sig til at mene, fordi den intime samtale i glasbur jo aldrig kan blive intim, men kun en udstilling af barnets situation.

De strukturelle ændringer, der her er tale om, kan have samme konsekvenser, som vi har set det gøre sig gældende i forbindelse med den større professionalisering af faget, nemlig en øget distance mellem pædagog og barn, både fysisk og mentalt. En risiko kan være, at institutionen samlet set bliver mere utryk at navigere i for barnet, fordi det af flere årsager har færre muligheder for at knytte sig til en eller flere voksne, men hele tiden skal forholde sig til en gruppe. Ligeledes indebærer disse strukturændringer risikoen for en mere stressende hverdag for børnene, hvis de små oaser af fred og ro med sig selv eller en mindre gruppe og en voksen, hvor man fordyber sig i en aktivitet eller taler sammen, udgrænses og erstattes af mere støjende storgrupper/storrumsrum fra morgen til aften. Der er endvidere enkelte pædagoger, der bemærker, at deres selvstændighed som pædagog undermineres, når de ikke må være alene med børnene.

Strukturændringerne er et tydeligt udtryk for, at retningslinjerne ikke kun kan virke ind på den menneskelige relation mellem pædagog og barn, men også direkte påvirke de pædagogiske redskaber og aktiviteter, man råder over.

6.8/ Et ressourcetab

En væsentlig konsekvens af retningslinjerne, som vi nu skal se på, er, at de er *ressourcekrævende*. Det fremgår tydeligt af beskrivelsen af retningslinjerne, og adskillige deltagere skriver det direkte, bl.a. denne mandlige pædagog i en SFO: "Alt for tidskrævende og virker lidt nytteløse!" Det ressourcekrævende aspekt ved retningslinjerne fremgår endvidere indirekte af, at når en tredjedel af deltagerne med retningslinjer oplyser, at det til tider kan være svært at overholde retningslinjerne, er det især manglende personale af den ene eller den anden årsag, de fremhæver som årsag. Og endelig er en af forklaringerne i de institutioner, hvor man ikke har retningslinjer, at det har man ganske enkelt ikke mandskab eller normering til.

Det giver da også sig selv, at det er ressourcekrævende, at man skal være to om det hele eller blot to om essentielle ting som at skifte ble eller hjælpe på toilettet, som finder sted mangfoldige gange i løbet af en institutionshverdag. Det er ressourcekrævende, hvis man skal være to om små ting så som at løbe i kølde og hente nogle klude med et par børn, hvilket jo også fremgår af, at børneinddragelse i netop disse små aktiviteter nu oftere nedprioriteres.

Men det er ikke kun dobbeltbemandingen, der sluger ressourcer. Også planlægning af dagligdagen bliver mere omstændelig for lederen, når man skal tage højde for retningslinjerne. Det kræver et større regnestykke at få vagtplanen til at gå op, hvis mandlige pædagoger ikke må være alene med børnene i ydertimerne, eller hvis den kvindelige pædagog ikke må gå alene i svømmehalen med børnene. Også på informationssiden kræver retningslinjerne flere ressourcer. Nogle steder skal man hele tiden orientere sine kolleger om, hvor man er, og hvad man laver. Og hvis man frygter, at noget kan misforstås, skal man orientere sine kolleger eller tage en samtale med forældrene. I en integreret institution har man f.eks. følgende retningslinjer: "På badeværelset med åben dør. I situationer, hvor det er nødvendigt at lukke døren for ikke at krænke barnet, skal den voksne informere en anden kollega og bagefter skrive episoden og datoen ned i mappen med forholdsregler. I situationer, hvor den voksne skønner, det er bedst for barnet at være alene med en voksen. Den voksne informerer her en anden kollega og skriver bagefter episoden og datoen ned i mappen med forholdsregler." I enkelte institutioner er der endog praksis for dokumentation af *alle* dagens gøremål, også selv om de ikke er ekstraordinære: man skriver ned hvem, der har lavet hvad med hvem. Det er ikke svært at forestille sig, hvor tidskrævende den praksis må være. Endelig skal man ikke underkende den psykiske energi, personalet bruger på at være opmærksomme på problematikken og på at overholde retningslinjerne. Vi har allerede set, hvorledes overvejelserne om, hvordan ens handlinger kan misforstås af det eksterne blik, tynger praksis. Denne proces kan også tænkes som et ressourcetab, som jo bl.a. ifølge adskillige deltagere kan koste i nærvær med børnene.

At retningslinjerne er ressourcekrævende betyder selvsagt, at der går ressourcer fra andre dele af den pædagogiske praksis – at der i sidste ende er mindre tid til børnene. For det giver sig selv, at f.eks. en voksen, der står og overværer, at en anden voksen skifter ble, kunne have brugt den tid på anden vis sammen med institutionens andre børn. Denne konsekvens af retningslinjerne er ikke uvæsentlig i en tid, hvor der er fokus på spørgsmålet om normering i institutionerne og på den kvalitet i dagtilbuddene, som følger af god eller mangelfuld normering. Det er derfor relevant at rejse det spørgsmål, om retningslinjer er en hensigtsmæssig måde at bruge ressourcerne på, når institutionerne i forvejen er pressede på ressourcer og tid. Spørgsmålet om ressourcer er igen et punkt, hvor man kan se, at retningslinjerne kan øve en betydelig indflydelse på den pædagogiske praksis i dag.

7.0 Analysekapitel 3: Børnene

7.1/ Indledning

De to foregående kapitler har behandlet de konsekvenser, som retningslinjerne kan have for det pædagogiske personale og den pædagogiske praksis. Vi har søgt at illustrere, at disse konsekvenser kan være af praksisændrende karakter. Undervejs er de konsekvenser, som retningslinjerne også kan have for børnene, blevet berørt. I analysens sidste kapitel vil vi nu zoomme ind på konsekvenserne for børnene, og navnlig vil vi se på de regler, som en stor del af undersøgelsens institutioner omfatter børnene selv med.

Lad os først opsummere de konsekvenser for børnene, som vi har været inde på i de foregående kapitler. Vi har set, at retningslinjerne og frygten for misforståelser kan problematisere den fysiske kontakt mellem personale og børn og føre til, at børnene får mindre fysisk pleje og omsorg. Deres behov kan til tider direkte svinges af hensyn til personalets sikkerhed – f.eks. når de skal sidde på toilettet for åben dør eller ikke kan få hjælp af en pædagog til et uheld i bukserne. Endvidere kan problematiseringen af den fysiske kontakt og frygten for misforståelser føre til, at børnene får mindre menneskelig nærhed og varme fra personalets side, at de f.eks. bliver mindre trøstet eller trøstet på en mere distanceret facon. En ny form for professionalisme kan erstatte det hjemlige og familiære i børnenes relation til pædagogerne, hvilket bl.a. kommer til udtryk, når børnene ikke må knytte sig til en bestemt voksen eller give en voksen et kys.

Retningslinjerne kan endvidere resultere i færre konkrete tilbud til børnene. De kan f.eks. besværliggøre eller hindre forskellige aktiviteter eller ture – f.eks. ture i svømmehallen. De kan bevirke, at børnene inddrages mindre i hverdagen i institutionen, at de f.eks. ikke tages med i kælderen for at hente ting. Ligeledes kan retningslinjerne hindre forskellige fysiske aktiviteter så som tumlen og foldbold med måske især mandlige pædagoger. Samlet set kan de færre tilbud betyde mindre fysisk udfoldelse, mindre spontanitet og mindre almen læring i børnenes hverdag.

Ligeledes kan bevægelsen fra mindre grupper i mindre rum til større grupper i større rum betyde en mere stresset, urolig og larmende hverdag for børnene, hvor koncentration, nære relationer og én til én kontakt med en voksen bliver hindret. Det kan gå ud over de aktiviteter, der kræver fordybelse, f.eks. højtlesning og sprogstimulering, og det frarøver børnene muligheden for fortrolighed med en voksen. Endelig kan de ressourcer, som retningslinjerne kræver, betyde, at der er mindre tid til børnene, bl.a. til kreative aktiviteter. Som en kvindelig leder i en SFO med retningslinjer udtrykker det: "Det er ubehageligt, at tilliden til pædagoger og andre mennesker, der har med børn og unge at gøre, er svækket, det begrænser de tilbud, som gives børnene."

Ser man nu samlet på disse mulige konsekvenser af retningslinjerne, udgør de i vores øjne væsentlige tab for børnene. Mange danske børn går i institution i store dele af deres vågne tid. Kan de ikke få den fornødne fysiske omsorg og pleje, som især små børn har brug for, er det en grundlæggende hånd under børnene, der forsvinder, og dermed en grundlæggende præmis for daginstitutionen, som undermineres. Og bliver de ikke mødt med umiddelbar menneskelig varme og nærhed, risikerer deres hverdag at blive fattigere og timerne i institutionen længere. Sådanne forhold kan resultere i mindre tryghed for børnene. Endelig kan man anføre, at i en

tid, hvor man efterlyser mere ro og koncentration i skolen, er det ikke uvæsentligt at være opmærksom på, at larm og uro og manglende muligheder for at koncentrere sig i daginstitutionerne ikke kun kan være stressende for børnene, mens det står på, mens også svække deres muligheder for at indøve lige netop den evne til at koncentrere sig, som de får brug for i skolen.

Her er tale om tab, som vil være væsentlige for alle typer af børn. Dog peger undersøgelsen på, at forskellige grupper af børn på forskellige måder og i forskellige sammenhænge kan blive særligt ramt af retningslinjerne. Det skal vi se nærmere på i næste afsnit.

7.2/ Konsekvenser for forskellige grupper af børn

Vi har tidligere været inde på, at retningslinjerne kan have konsekvenser for drengene og især de urolige drenge, fordi retningslinjerne kan føre til mindre fysisk udfoldelse, ikke mindst sammen med mandlige pædagoger. Ligeledes er større grupper og færre muligheder for ro og øvelse i koncentration i nær relation med en voksen heller ikke en hensigtsmæssig udvikling for urolige børn, der har brug for struktur og faste holdepunkter.

Undersøgelsen viser imidlertid, at pigerne i visse sammenhænge også kan risikere at betale en pris for retningslinjerne. En kvindelig pædagog i en SFO oplyser: "Vores mandlige pædagogmedhjælper er bange for, om han må gøre forskellige normale ting sammen med pigerne." Et par deltagere fortæller samme historie, nemlig at i frygt for at blive misforstået er mænd særligt tilbageholdende over for pigerne, ikke mindst i SFO, hvor pigerne er ældre. Her bliver de unge mænd flere steder advaret om det farlige i, at store piger kan "forelske" sig i dem. Deltagerne mener, at det går ud over relationen mellem de mandlige pædagoger og pigerne. En mandlig leder i en integreret institution fortæller: "Mandlige pædagoger er mere bevidste over, hvad de gør og er mere tilbageholdende i deres samvær med pigerne. Der opstår en ubevidst forskelsbehandling." Det paradoksale her er, at pigerne faktisk risikerer at ende med at få mindre opmærksomhed og støtte end drengene, selv om det på papiret ser ud som om, at det er dem, man beskytter – og når vi skriver på papiret, er det, fordi det tydeligvis er de mandlige pædagoger, som her beskytter sig mod mistanke.

Andre deltagere nævner, at når bleskift og toilethjælp kræver så mange ressourcer i dagligdagen, fordi man skal være to om opgaven, går der tid fra de selvhjulpne børn til dem, som stadig har behov for hjælp til bleskift eller toiletbesøg.

Endvidere bliver det tydeligt ud fra de kvalitative svar, at de ikke-gennemsnitlige børn kan betale en stor pris for retningslinjerne og især for den frygt, som personalet kan have for mistanker. En mandlig pædagog fra en SFO skriver følgende: "Hvis der er børn, der virker utroværdige på deres historier omkring de voksne, så har de mindre voksenkontakt." Det er ikke til at vide, hvilken type børn den mandlige pædagog har i tankerne. Alle børn kan i perioder fortælle "små historier." Ikke desto mindre kan børns historier nogle gange være tegn på, at de søger opmærksomhed, måske fordi de har et problem eller føler sig overset. Der kan også blot være tale om børn, der har en mere livlig fantasi. Under alle omstændigheder bliver det uheldige resultat altså her, at man holder mere afstand til disse børn. Ligeledes børn, som er mere udadvendte rent fysisk eller mere kærligt anlagt, og som måske er vant til hjemme oftere at give og få et kys eller et knus, risikerer at blive mødt med en afvisning.

Det samme kan gælde børn med særlige behov – udsatte eller sårbare børn eller børn i krise – der har særligt brug for voksenkontakt og tryghed i en periode. Hvis dette manifesterer sig ved, at de opsøger mere fysisk kontakt med de voksne, kan de udgøre en øget risiko for de voksne og risikerer derfor også en afvisning. En leder i en integreret i institution fortæller: "Nogle udsatte børn kan til tider have en fysisk meget grænsesøgende adfærd. (De tager hånden ind under tøjet på de voksne, og forsøger i enkelte tilfælde næsten at kravle derind). Det kan virke

voldsomt og meget ubehageligt for den, det går ud over, hvis man samtidig er bange for, at det kan mistolkes som et forsøg på overgreb fra den voksnes side." Det ulykkelige i den situation, som lederen her beskriver, er, at pædagogerne godt forstår, hvorfor børnene reagerer, som de gør, men de går samtidig i panik i frygt for at blive misforstået og kan måske af den grund ikke give barnet den reaktion, det har brug for. Alle børn kan komme i en krise i deres liv. Ikke desto mindre er det tydeligt, at især de svage børn risikerer at tabe på en udvikling, hvor de voksne holder afstand til børn, der har særlige behov. Blandt de udsatte børn kan også være børn, som udsættes for seksuelt misbrug. Og her bliver det paradoksale, at den tendens, som undersøgelsen viser, til mere distancerede relationer mellem personale og børn samt til færre muligheder for at være alene med en voksen, i sidste ende kan betyde, at børn, der udsættes for seksuelt misbrug, får sværere ved at betro sig til en voksen og bede om hjælp. Samlet set må man konkludere, at svage børn i det hele taget vil lide under en udvikling, hvor trykke, nære forhold til de voksne, kærlig omsorg og små, rolige grupper reduceres i den pædagogiske praksis.

7.3/ Når børn bliver farlige

Det bliver tydeligt i sidste afsnit, at børn kan blive "farlige" for de voksne. Farlige i den forstand, at voksne kan risikere en mistanke eller en anklage ved at omgås børn. De store piger i SFO kan blive farlige for de unge mænd, hvis de sværmer for dem. Børn, der fortæller historier, kan blive farlige for de voksne, der eventuelt optræder i deres historier. Udsatte børn, der opsøger fysisk tryghed, kan blive farlige for de pædagoger, de henvender sig til.

Dette fremgår direkte af retorikken flere steder i undersøgelsen. F.eks. i ovennævnte citat, hvor den kvindelige leder fortæller om de børn i krise, der gerne vil søge ly under pædagogernes tøj. Hun beskriver det, som at "det går ud over" pædagogerne. Et andet eksempel er en leder, der skriver: "Jeg taler med de mandlige medarbejdere om at være påpasselige med at sikre, at de ikke kan komme i en situation, hvor de kan blive anklaget for uberettigede overgreb, dvs. ikke at være alene med børnene og ikke at udsætte sig for alt for "kærlig" omgang med børnene." Det bemærkelsesværdige her er formuleringen, at de mandlige pædagoger "udsætter sig selv" for en kærlig omgang med børnene. Noget ellers positivt er blevet farligt for de mandlige pædagoger. Et tredje eksempel kommer fra en SFO-leder: "Hvis man har et eller flere udadreagerende børn, man i sjældne situationer bliver nødt til at fjerne fra de andre børn og isolere i et rum. Denne magtanvendelse sker stort set kun af et personale, og den pågældende risikerer at være alene med det pågældende barn i et aflukket rum i op til et par minutter." Her igen ser vi, at det at være alene med et barn i nogle minutter er noget, man "risikerer," altså noget farligt.

Flere deltagere beskriver endvidere, at nogle gange kan børn give et knus eller et kys, inden man kan nå at afværge det. Heraf fremgår det, at det farlige ved børn – altså at de kan blive anledning til en mistanke eller en anklage – forstærkes af, at de er så ukontrollable og umiddelbare, som de er. På flere deltagere i undersøgelsen forstår man f.eks., at små børn kan være nysgerrige over kvinders bryster og mænds kønsdele, og at de kan forsøge at gribe ud efter disse udbulinger på kroppen. Igen er det ikke svært at forestille sig, hvor sprængfarlig en sådan uskyldig nysgerrighed på livet fra børnenes side kan blive for den pædagog, som oplever det.

Denne tendens til, at børn kan blive farlige at omgås, navnlig for mænd, så vi allerede tegn på i vores undersøgelse fra 2010 "Mistanke om pædofili og frygt for pædofilianklage i daginstitutioner og befolkning", som havde deltagelse af både en gruppe børneprofessionelle og en gruppe almene borgere. Blandt pædagogerne i undersøgelsen havde hele 57 % af de mandlige pædagoger ændret adfærd over for børnene som følge af den øgede fokus på pædofili, mens 40 % af de mandlige pædagogmedhjælpere havde ændret adfærd. Men også 21 % af de kvindelige pædagoger og 13 % af de kvindelige pædagogmedhjælpere

havde ændret adfærd. Det mest iøjnefaldende var imidlertid, at 16 % af mændene i gruppen af almene borgere havde ændret adfærd over for børn og undgik kropskontakt med børn. Der var blandt de kvalitative svar i undersøgelsen bl.a. en far, der holdt afstand til børnenes legekammerater, og flere bedstefædre, der holdt afstand til deres egne børnebørn af frygt for at virke mistænkelige.

At børn kan blive farlige at omgås er imidlertid en farlig udvikling – ikke mindst for børnene selv. Som vi har set eksempler på det i dette afsnit, kan det have som konsekvens, at man holder afstand til børn, og at de derfor bliver de reelle tabere, fordi de ikke får den omsorg, opmærksomhed og stimulering, som de har behov for. I de angelsaksiske lande, hvor der er en meget udbredt frygt for pædofili og en tilsvarende frygt for at blive anklaget for pædofili, har man decideret set tendenser til, at mænd holder sig tilbage fra at hjælpe børn i nød i det offentlige rum.

7.4/ Regler for børnene: doktorlege

Vi har indtil nu beskæftiget os med de konsekvenser, som retningslinjerne for personalet kan have for børnene. Vi vil nu beskæftige os med de regler for børnenes egen adfærd, som 64 % af institutionerne i undersøgelsen har indført. Det er flere institutioner end dem, der har indført retningslinjer for personalet. Som beskrevet i resultatafsnittet (Del 2), gælder reglerne for børnene især børnenes doktorlege og påklædning.

Lad os begynde med doktorlegene. Reglerne for doktorlege i undersøgelsen består enten af et forbud eller af restriktioner af forskellig grad for, hvordan legene må foregå. Disse restriktioner er beskrevet i resultatafsnittet (Del 2). Som oftest resulterer både forbud og restriktioner i overvågning af børnene. Reglerne for børnenes doktorlege synes at have to formål i institutionerne. For det første kan doktorlegene være farlige for pædagogerne, hvis børnene f.eks. fortæller om dem derhjemme, og der opstår en tvivl hos forældrene om, hvad der er foregået. "Det er ikke i orden, når børn undersøger hinanden i institutionen, netop for at undgå anklager på at medarbejdere er indblandet," fortæller en mandlig børnehaveleder. For det andet ønsker man i institutionerne at hindre, at børnene overskrider hinandens grænser i legene. Dels for at beskytte børnene, dels for at undgå forældrenes reaktion, hvis de mener, at deres barn er blevet udsat for noget grænseoverskridende af et andet barn.

En del deltagere beretter således om, at doktorlege gør forældrene utrygge, f.eks. denne leder i en integreret institution: "Forældre er også mere opmærksomme og bekymrede, hvis børnene leger seksuelle lege – de er bange for at deres børn bliver krænket, i højere grad end før." Adskillige steder er der derfor praksis for at informere forældrene, hvis der har været episoder med doktorlege i løbet af dagen, for at undgå misforståelser af enhver art. I en institution skal man være to, hvis man fortæller forældrene om en episode. Der er også eksempler på, at man indgår et samarbejde med forældrene i konkrete situationer, hvor et barn viser særlig interesse for doktorlege.

Som tidligere beskrevet giver retningslinjerne for personalet som oftest det indtryk, at de hovedsagelig har til formål at beskytte imod omverdenens, herunder især forældrenes, potentielle misforståelser og mistanker. Ikke mindst fordi deltagerne i undersøgelsen generelt ikke giver udtryk for en stor overbevisning om den reelle fare for, at en kollega skulle misbruge børnene seksuelt. I modsætning hertil fremstår reglerne for børnenes doktorlege imidlertid ikke blot som institutionernes måde at beskytte sig imod forældrenes reaktion på. Når det drejer sig om reglerne for børnene, finder man hos store dele af deltagerne i undersøgelsen en betydelig optagethed af det seksuelle overgreb som reel faktor. Det kan komme til udtryk på flere måder. For det første går man op i at hindre, at børnene overskrider hinandens grænser i legene, hvilket af nogle deltagere omtales som overgreb. For det andet forsøger man at lære børnene en adfærd, der kan være forebyggende i forhold til eventuelle overgreb senere i

deres liv. For det tredje er man opmærksom på tegn hos børnene på, at de kunne være udsat for et seksuelt misbrug. Vi skal se nærmere på punkterne i det følgende.

7.5/ Grænser

Der er blandt store dele af undersøgelsens deltagere et markant fokus på *grænser*. Det pædagogiske personale gør et meget stort arbejde med at lære børnene at mærke egne grænser, at markere dem og at respektere de andre børns grænser. Det lyder f.eks. således i en integreret institution: "Vi snakker meget med børnene om at sætte grænser og sige nej til det, man ikke vil være med til. Samtidig lærer vi dem også at høre, når en kammerat siger STOP."

Deltagerne har meget forskellige opfattelser af, hvordan børnene bedst lærer om grænser. De fleste går ud fra den tanke, at børnene bedst lærer om grænser ved eksplicit fokus på grænser og gennem en øvelse i at sætte grænser i doktorlegene, hvorfor man her finder en konkret italesættelse af grænser, restriktioner for eller forbud mod doktorlege. Andre har friere, få eller ingen regler, hvor filosofien er, at børnene bedst lærer om grænser ved at få en reel erfaring med det seksuelle, hvor de gennem legene mærker på egen krop, hvor deres grænser går. Det iøjnefaldende er imidlertid, at i begge tilfælde er fokus på netop grænser.

Denne optagethed af grænser kommer også til udtryk på andre måder. Flere steder lærer man børnene, at deres krop er deres egen, og at det, de har i underbukserne, er deres eget. "Din krop er din, du bestemmer selv over den, ingen bør røre den uden din tilladelse," lyder det i en SFO. Man formulerer et ejerskab og en symbolsk grænse for barnets krop i forhold til de andre børn og omverdenen. Doktorlegene giver også anledning til at markere en grænse mellem institutionen og hjemmet. Flere steder får børnene at vide, at doktorlege, undersøgelse af kroppen og f.eks. masturbation er aktiviteter, der skal foregå derhjemme. Som vi har været inde på det før, begrundes dette bl.a. med, at institutionen er et offentligt sted.

Og hvad er det så, der foregår, når børnene leger doktorlege? Det er naturligvis meget forskelligt. Undersøgelsen tegner et godt billede af, at doktorlege er særdeles udbredte i især børnehaven – og i mindre grad i SFO. Doktorlege fremstår derfor som en leg, der især har interesse for børn i børnehvealderen, men da man er betydelig mindre tolerant over for doktorlege i SFO, kan det også være en forklaring på den mere begrænsede udbredelse her. Selve aktiviteterne i legene spænder fra de mere forsigtige til de mere avancerede aktiviteter. Børnene kigger på hinandens kroppe og forskelligheder og undersøger hinanden. De kysser hinanden, og nogle slikker på hinandens hud – til tider også på kønsorganerne. De kan undersøge sig selv, og nogle masturberer. Der er forsøg på at stikke ting og sager op i hinandens kønsåbninger, og der er såkaldte bollelege, hvor man ligger oven på hinanden.

Omfanget af og til tider opfindsomheden i børnenes lege gør det fuldt forståeligt, at pædagogerne må forholde sig til legene og også opsætte visse grænser for dem. Det giver f.eks. sig selv, at børn kan komme til skade, hvis de får stukket fremmedlegemer op i kroppen, ligesom det giver sig selv, at børn, der er længere fremme i skoene, kan blive dominerende i forhold til andre mere tilbageholdende børn, der måske slet ikke har lyst til at deltage i legene. Der kan heller ikke herske nogen tvivl om, at det er væsentligt at lære børnene at mærke, markere og respektere grænser. Der er tale om grundlæggende sociale spilleregler, som ikke mindst er vigtige, når det gælder seksualiteten.

Alligevel er det tankevækkende, at der er så ensidigt et fokus i undersøgelsen på at sætte grænser. Der er blandt deltagerne stort set ikke fokus på den anden side af seksualiteten, som er afgørende for, at seksualitet overhovedet kan finde sted, nemlig at man overskrider sin egen grænse og møder det andet menneske. At seksualitet i høj grad er et spørgsmål om at give og tage imod *henover grænser* – og ikke mindst at seksualitet er noget dejligt og livsbekræftende.

Det ville næppe give mening, og det er ikke pædagogernes rolle, at besynge seksualitetens livsbekræftende sider for børnehavebørn, der knapt forstår deres aktiviteter som seksualitet. Men man må rejse det spørgsmål, hvorledes det ensidige fokus på grænser i holdningen til doktorlege er med til at forme børnenes første spæde bekendtskab med det seksuelle. Herunder må man spørge, om det ensidige fokus på grænser ikke indebærer en risiko for at betone seksualiteten negativt. For når man især betoner grænsen mellem mennesker, kan der ligge det implicite deri, at der er noget, man skal gardere sig imod. Der ligger *en negativ forventning* til seksualiteten – en forestilling om, at mødet med den anden vil være grænseoverskridende på den negative måde.

Man kunne også sammen med fokus på grænser have fokus på vigtigheden af tillid, når man deler en fysisk oplevelse. Man kunne betone, at det er dejligt, at børnene har tillid til at vise sig for hinanden og nærme sig hinanden i en kropslig nærhed. Eller at det er sjovt og spændende at se på, hvordan vi mennesker er forskelligt formet og indrettet. Eller at det er kærligt og berigende at give hinanden et kys eller et knus. Rigtig mange deltagere fra børnehav og integreret institution er bevidste om, at doktorlege er naturlige og en del af børnenes udvikling, og mange betoner det vigtige i, at børnene kan få lov at udfolde deres nysgerrighed – også selv om institutionen forbyder eller regulerer legene. Men stort set ingen i undersøgelsen omtaler legene i direkte positive vendinger, der lægger vægt på, at det også er væsentligt at lære at turde *nærme sig* de andre.

Endelig må man stille det spørgsmål, hvilke grænser der i virkeligheden er tale om, når en institution arbejder med grænser sammen med børnene? Er det børnenes egne, eller er det pædagogernes og institutionens? Det spørgsmål vil finde et forskelligt svar alt efter, hvilken institution man stiller det i. Men der er en tankevækkende tendens i undersøgelsen til, at grænserne i institutioner med regler for børnene, når alt kommer til alt, er pædagogernes eller institutionens grænser. Det hedder sig, at børnene skal lære deres egne grænser at kende, men faktum er, at det langt fra altid er børnenes grænser, der gælder. At sætte en grænse kan være både at sige fra og sige til. Grænser kan være stramme, grænser kan være vide. Når man ser på, hvad børnene finder på i doktorlegene, lader deres egne grænser generelt set ikke til at være stramme. De kan lide at tage tøjet af og se på og røre ved hinanden. Men hvis børnene i en institution med forbud mod doktorlege har lyst til at lege doktorlege, gælder børnenes egne grænser alligevel ikke. Og hvis børnene har lyst til at lege ud fra vide grænser i institutioner med restriktioner for legene, gælder de heller ikke her. I en børnehav lyder reglerne for børnene f.eks. sådan her: "Vi leger ikke doktorlege med tøjet af, børnenes grænser bliver overholdt og ikke overskredet (...) i legen." Institutionen sørger altså for, at ingen børn får overskredet deres grænser, men institutionen har på forhånd sat nogle grænser op for legen, som ikke nødvendigvis er børnenes egne, nemlig at man ikke må tage tøjet af. Imidlertid er netop det at tage tøjet af ofte børnenes indskyldelse, når de leger doktorlege.

De udbredte forbud mod og restriktioner for doktorlegene kan således komme til at stå i modsætning til indsatsen for at lære børnene kontakt til og respekt for egne grænser. I nogle institutioner risikerer reglerne for børnene at underminere denne indsats og ende i modstridende signaler, fordi børnenes bliver opfordret til at handle efter deres egne grænser, der alligevel ikke er plads til i institutionens selvforståelse. I følgende citat fra en børnehav er de modstridende signaler iøjnefaldende: "Børnene må ikke tage underbukserne af. De må ikke lege "doktorlege" og vi blander os i deres "kysseleg" og regulerer det. Vi taler om at kroppen er deres eget, at de bestemmer over deres egen krop, hvem eller om andre må røre ved/kysse/holde fast m.m. i dem." Pædagogerne lærer børnene, at de selv bestemmer, hvem der må kysse dem og røre dem, men når børnene *har* bestemt, hvem der gerne må kysse og røre dem, stopper pædagogerne legene.

Det bliver tydeligt, at i de fleste institutioner, der arbejder med at lære børnene at markere og respektere grænser, er det at sætte en grænse ensbetydende med *at sige fra eller sige stop*. Som denne leder i en integreret institution udtrykker det: "Omkring regler generelt vil jeg nærmere sige at der arbejdes mere specifikt på at forstå og acceptere egne og andres grænser – At kunne sige fra."

7.6/ Overgrebet som tolkningsmodel

Nogle deltagere fortæller, at formålet med arbejdet med grænser er at lære børnene en adfærd, der kan være forebyggende i forhold til overgreb senere i deres liv. Imidlertid er der i undersøgelsen især fokus på, om børnene overskrider hinandens grænser i institutionen her og nu. Bag dette arbejde med grænser, bag restriktionerne for og forbuddet mod doktorlege i det hele taget og bag overvågningen af børnene ligger nemlig ofte en forestilling om, at børnene kan optræde grænseoverskridende over for hinanden. I nogle besvarelser ligger denne tanke implicit, mens det i en del besvarelser siges direkte og giver sig til udtryk i en bestemt retorik. Ord som "krænke" og "krænkende" bruges om børnenes leg med hinanden, og en mindre gruppe af deltagere skriver direkte, at børnene kan begå "overgreb" på hinanden. En børnehaveleder fortæller f.eks. om institutionens regler for børnene: "Børn skal beholde underbukser på og "doktorlege" er forbudt, fordi det kan være krænkende børnene imellem." En anden børnehaveleder skriver: "Vi er opmærksomme på, om der sker overgreb fra et barn til et andet – og italesætter hvordan man behandler og respekterer hinandens grænser." En tredje børnehaveleder beretter følgende: "Vi tager ikke alt tøj af, selvom det er varmt, og de voksne "går rundt", både inde og ude, så evt. doktorlege ikke bliver til overgreb." I enkelte udsagn i undersøgelsen sker der endvidere en tilnærmelsesvis ligestilling af "overgreb" blandt børn og overgreb af en voksen på et barn – som i denne beskrivelse af en institutions retningslinjer: "Forebyggelse af mulige overgreb og uberettiget mistanke om overgreb begået af personalet. Beskyttelse af overgreb: Børn krænker børn." Endelig fortæller nogle deltagere, at der i deres øjne allerede er sket overgreb børnene imellem. Det er overraskende i undersøgelsen at finde en retorik, der hører den voksne verden til. Overgreb og krænkelse af andre, især seksuelt, er normalt handlinger, man tillægger voksne mennesker. I undersøgelsen ser man imidlertid en tendens til, at overgrebet implicit eller eksplicit er blevet en tolkningsmodel, der lægges hen over børns doktorlege med hinanden.

Man finder også andre eksempler på, at børnenes lege benævnes eller anskues som voksen seksualitet. Enkelte deltagere omtaler doktorlege som sex, f.eks. denne leder i en integreret institution: "Vi har i personalet valgt, at der ikke skal leges sexlege blandt børnene for, at ingen børn skal lide overlast." Måske netop fordi man anskuer børnenes doktorlege ud fra en voksen seksualitet, kan legene virke grænseoverskridende for det voksne blik: "Børnene må ikke lege doktorlege, hvor de kigger og piller ved hinanden. Det mener vi er grænseoverskridende," skriver en leder i en integreret institution. I en anden integreret institution fortæller man børnene, at legene er uhensigtsmæssige: "Vi kan ikke forhindre doktorlege, men vi kan tale med børnene om, hvor uhensigtsmæssigt det er, og at det kan være grænseoverskridende for et barn at deltage i." Der er i undersøgelsen mange eksempler på, at doktorlegene har mistet deres uskyld. En pædagog i en SFO skriver: "Doktorleg kan godt være en uskyldig leg." Formuleringen illustrerer, at det uskyldige ikke nødvendigvis er den første tolkning, man har, når man tænker doktorlege. Man finder således i en betydelig del af undersøgelsens institutioner tegn på en udvikling, hvor man har problematiseret børnenes doktorlege, og hvor dette er sket ikke blot ved at seksualisere legene ud fra en voksen seksualitet, men ud fra et helt specifikt aspekt af den voksne seksualitet, nemlig overgrebet.

Imidlertid må man rejse det spørgsmål, om denne udvikling ikke grundlæggende går fejl af barneuniverset. Barneuniverset er karakteriseret ved leg, hvor børn gør sig erfaringer i livet inden for en symbolsk orden. Børns lege er ikke virkelighed. De er et beskyttet univers, hvor børnene kan indtage mange forskellige livsroller uden at blive stillet til regnskab af hverken de

voksne eller virkeligheden selv. Man kan lege, at man er indianer i Amerika uden at være der, man kan lege, at prinsessen bliver gift med prinsen uden, at man skal leve sammen til sine dages ende, eller man kan lege, at man er den onde trolde i eventyret uden at være det mindste ond. Børn er naturligvis seksuelle væsner, og deres doktorlege er en udfoldelse af seksuel art. Men det er seksualitet på et helt andet udviklingstrin end de voksnes seksualitet og ikke den bevidste og *intentionelle* seksualitet, som kendetegner den voksne verden. Børns doktorlege er *også* en *leg*, et symbolsk univers som børns øvrige lege, hvor børn gør sig nogle spæde erfaringer med det seksuelle inden voksenlivet. De er drevet af en nysgerrighed i forhold til noget, som de i børnehvealderen stort set ikke besidder nogen viden om og sikkert ville have svært ved at sætte ord på. At tale om overgreb i en doktorleg mellem to børnehavebørn svarer derfor lidt til, at man beskylder børn, der leger røvere og soldater, for at være forbrydere. Man trækker børnenes handlinger ud af deres kontekst af leg og barneunivers og ind i en voksen kontekst, hvis parametre man bedømmer legen på.

7.7/ Børn som krænker

Der er flere betænkelige konsekvenser af en udvikling, hvor børns naturlige udviklingslege tolkes som grænseoverskridende og som potentielle overgreb. Ikke mindst den uundgåelige konsekvens, at nogle børn vil få rollen som dem, der krænker. Dette ligger implicit i en del besvarelser i undersøgelsen, og nogle deltagere iscenesætter eller italesætter direkte børn som krænker. En leder formulerer den integrerede institutions regler for børnene således: "Vi vil ikke have, at de laver doktorlege, som en naturlig del af måde, som de leger på. Vi ved, at det sker og vi sætter ikke himmel og jord i bevægelse, men fortæller børnene, at sådanne lege leger vi ikke i børnehave. Når det sker – for det gør det – så kigger vi meget på magtbalanceforholdet mellem børnene. Er der krænker og offer adfærd eller er det to nysgerrige børn, der lige har opdaget, at vi ser ens eller forskellige ud. Vi håndterer derfor situationerne forskelligt."

Her skelner man mellem børn, der leger uskyldig doktorleg, og børn, der har krænkeradfærd. Spørgsmålet stiller sig imidlertid, hvorfor nogle børns leg bedømmes som uskyldig og andre børns leg som krænkeradfærd? Hvilke kriterier ligger til grund for en så væsentlig skelnen mellem børn i samme alder? Vi finder ikke svaret i den pågældende deltagers besvarelse. Adskillige pædagoger og ledere i undersøgelsen er dog alarmerede over udviklingen og hævder, at opfattelsen af børnenes lege afhænger af øjnene, der ser. En SFO-leder skriver: "Vigtigt emne. Jeg oplever mange pædagoger som får tunnelsyn, når det kommer til børns numselege. Der bliver nærmest tænkt seksuelt misbrug før der bliver tænkt normal udvikling. Jeg mangler i den grad, at der i denne debat kommer flere nuancer på hvilke konsekvenser, det har for børnenes normale udvikling." En børnehaveleder er af samme opfattelse: "Når børnene leger doktorlege, så tænker de jo ikke på, at der er noget seksuelt i det. Det er de voksnes/forældrenes tanker, der gør det til noget slemt."

Tager man et konkret eksempel på en hændelse, der af en deltager vurderes som et overgreb, kan man konstatere, at definitionen på et overgreb mellem børn ikke nødvendigvis er snæver. En pædagog i en integreret institution giver sit bud på, hvad et overgreb kan være: "børnene skal ikke begå overgreb mod hinanden. F.eks. at et barn overtaler et andet barn til at røre hans tissemand eller lign." Vi ved ikke præcist, hvilken situation den givne deltager har i tankerne. Principielt kan man dog anføre, at hvis dét, at et barn overtaler et andet barn til at røre sin tissemand, skal kunne vurderes som et overgreb, kræver det, at barnet har *en lyst, intention og bevidsthed om konsekvenser*, som tilhører den voksne seksualitet – og som man ikke kan forvente hos et børnehavebarn. Der er andre eksempler på, at børn tillægges en voksen intention. Fra en integreret institution skriver en deltager følgende: "Vi afviser barnets befamling af os selv (ex. bryster)." Gennem ordet "befamling" italesættes barnet med en intentionel voksenadfærd, der er forskellig fra den umiddelbare nysgerrighed, som børn kan have ved den voksne krop. En leder i en anden integreret institution italesætter også børn som

nogle, der kan krænke voksne: "Samtidig er det vigtigt, at børn ikke krænker andre børn eller voksne." I et par integrerede institutioner må børn enten ikke have Nintendoer eller ikke medbringe dem i pudrummet, fordi man ikke vil have, at børnene tager billeder af hinanden. I nogle SFO'er må børnene heller ikke fotografere hinanden. Det fremgår ikke nogen af stederne, hvorfor man ikke ønsker, at børn fotografere hinanden. Det er imidlertid tydeligt, at der igen finder en seksualisering af situationen sted.

Vi finder i "Retningslinjeundersøgelsen 2012" en tendens til et *fortolkningskred*, hvor dele af det pædagogiske personale udviser *en parathed* til at tolke helt naturlige udviklingslege hos børn som grænseoverskridende eller som direkte overgreb. Og hvor legene er blevet farlige, fordi man frygter, at de kan føre til krænkelser mellem børnene. Vi har set, at det pædagogiske personale i forbindelse med retningslinjerne for dem selv kan kæmpe med, at almindelige situationer, som før var uproblematisk i institutionerne, nu kan opleves som mistænkelige af eksterne øjne, f.eks. forældrenes. At tage et barn på skødet ses ikke altid længere som uskyldigt. Vi genfinder, hvad angår doktorlegene, den samme "mistænkeliggørelse" af børnenes naturlige aktiviteter – blot denne gang er det pædagoger og ledere selv, der har de mistænksomme briller på.

Naturligvis kan børn i doktorlege som i andre lege komme til at gøre noget, de andre børn ikke bryder sig om eller har lyst til. Nogle børn er mere dominerende eller ældre eller mere fremme i skoene end andre. Naturligvis skal man hindre sådanne situationer, når man kan. Det hører, som nogle pædagoger anfører, med til almindelig god pædagogik at være opmærksom på de forskellige dynamikker i børnegruppen. Spørgsmålet er blot, hvilken tolkning og retorik der er hensigtsmæssig at benytte i disse situationer. I vores øjne er det en bekymrende tendens i undersøgelsen at se børn som krænker. Det kan f.eks. komme til at gå ud over børn, som er mere seksuelt nysgerrige eller blot generelt mere foretagsomme end andre børn. Vi har tidligere set, at retningslinjerne kan få særlige konsekvenser for forskellige grupper af børn. De seksuelt særligt aktive børn er endnu en gruppe. En del deltagere fortæller, at man holder særligt øje med børn, som er meget aktive med doktorlege. En leder i en børnehave/SFO fortæller: "hvis et barn er særligt aktivt, og vi må være mere end almindeligt opmærksom, kommer barnet til at føle sig mere overvåget, hvilket virker hæmmende på det barn." Flere steder laver man særregler for de seksuelt særligt aktive børn – et sted i samarbejde med en psykolog. Risikoen er imidlertid, at man kan komme til at problematisere sunde børns naturlige udvikling og påføre dem en skam og en skyld. Som en leder skriver: "Lysten til at udforske bliver til noget små-"kriminel"."

7.8/ Tegn på misbrug – den svære fortolkning

En af grundene til, at man holder øje med børn, der er særligt aktive i doktorlege, er endvidere, at det menes at kunne være et tegn på, at barnet er udsat for seksuelt misbrug (vi taler nu om misbrug fra en voksens side). På Socialstyrelsens hjemmeside om seksuelt misbrug står følgende: "*Påfaldende aktiv seksuel adfærd* Et barn, der har været udsat for seksuelle overgreb, vil måske vise det ved avancerede seksuelle lege."⁵ Dette er man netop opmærksom på i denne børnehave: "Når enkelte børn er meget interesserede i "doktorlege," afleder vi dem med anden aktivitet. Samtidig iagttager vi, om der er specielle tegn på unormal interesse."

Det fremgår af mange svar i undersøgelsen, at man ikke kun, hvad angår doktorlege, men i det hele taget er meget opmærksom på tegn hos børn, der kunne indikere, at de er blevet misbrugt/misbruges af en voksen. En mandlig SFO-leder fortæller: "Hele problematikken er selvfølgelig meget vigtig, og hele personalegruppen, især ledelsen, skal være opmærksomme

⁵ Socialstyrelsens hjemmeside:

<http://www.socialstyrelsen.dk/voresansvar/seksuelle-overgreb/hvilke-tegn-og-signaler-skal-du-vaere-opmaerksom-pa>

på eventuelle tegn på misbrug. Også på tegn der kunne tyde på misbrug i hjemmet." Opmærksomheden er også et resultat af, at pædagogisk personale i dag har skærpet pligt til at være opmærksom på tegn hos børn på seksuelt misbrug. Mange steder er denne opmærksomhed derfor en del af retningslinjerne: "Jeg har heldigvis ikke oplevet mistænkelige forhold. Men retningslinjerne er med til at sikre, at jeg er opmærksom på tegn på overgreb," skriver en kvindelig pædagog. Flere pædagoger i undersøgelsen skriver endvidere, at det er vigtigt, at børn i en institution i ny og næ får tøjet af, så personalet kan kontrollere, om der finder overgreb sted derhjemme. En del steder sørger man for at opgradere personalets viden om seksuelt misbrug, f.eks. ved at arrangere foredrag i institutionen: "Vanskeligt emne, som vi pt. er i gang med at opkvalificere personalet på – det normale barns seksuelle udvikling og hvilke tegn på overgreb skal vi være opmærksom på," fortæller en leder.

Og tegn på seksuelt misbrug *er* et vanskeligt emne, idet der ikke findes nogen utvetydige tegn på, at børn er udsat for seksuelt misbrug. Børns signaler i en sådan situation er ofte ikke anderledes end de signaler, børn udsender ved andre typer af kriser eller problemer i deres liv. På Socialstyrelsens hjemmeside står der videre om tegn på seksuelt misbrug: "Det er vigtigt at understrege, at der ikke findes entydige signaler for, om barnet har været udsat for et seksuelt overgreb. Men barnet kan med sin væremåde godt "fortælle", at det mistrives – og en af årsagerne hertil kan være seksuelt misbrug. Omvendt er det ikke nødvendigvis enkelt for andre at gennemskue en adfærd, der indikerer, at barnet har været udsat for et eller flere seksuelle overgreb. Børn er forskellige og udtrykker sig forskelligt. Nogle er mere direkte end andre, men de vil alle være præget af det, de har været udsat for."⁶ Ser man på Socialstyrelsens liste over mulige tegn på misbrug, er den da også meget omfattende. F.eks. nævnes koncentrationsbesvær, raserianfald og mareridt, som alt sammen er noget, som helt almindelige børn uden problemer også vil rende ind i på et eller andet tidspunkt af deres barndom.

Det er naturligvis afgørende, at pædagogisk personale er bevidste om, at børn kan være udsat for seksuelt misbrug og er opmærksom på, om børn udviser tegn på at befinde sig i en sådan ulykkelig situation. Pædagoger og ledere kan imidlertid hurtigt stå i en svær *fortolkningssituation*, når det ikke er entydigt at vurdere, om et barn har været udsat for seksuelt misbrug. Det bekymrende kan her være, hvis pædagogisk personale, som der ses en tendens til i "Retningslinjeundersøgelsen 2012", i *forvejen* har en parathed til at tolke børnenes doktorlege som grænseoverskridende og nogle børn som krænkende i forhold til andre børn. Dette syn på doktorlege risikerer at lede til en fejltolkning af børn, der er seksuelt aktive. Hvis man allerede i doktorlegenes natur ser noget grænseoverskridende, vil man hurtigere se et barn, der begår overgreb på et andet, hvorfor mistanken om et bagvedliggende misbrug af dette barn hurtigere kan opstå. Jo mere doktorlege udgrænses i institutionerne, jo mere risikerer man endvidere, at disse naturlige udviklingslege, og børnene som leger dem, forekommer suspekter – og jo hurtigere risikerer denne fortolkningsnebold at rulle.

I en børnehave er man f.eks. opmærksom på børn, alene fordi de interesserer sig for kønsdelene og gerne vil lege doktorlege: "Vi er opmærksom på de børn, der er særlig fokuseret på kønsdelene og som vil lege doktor med de andre børn. Denne leg er forbudt hos os. De må lege doktor med dukkerne. Men her følger vi børnenes leg nøje. Vi holder også øje med de børn, som er berøringsangste." Man er altså både opmærksom på de særligt aktive børn, de tilbageholdende børn og leg med dukker. En anden deltager skriver, at det er rart, at man i vedkommendes institution kan tale åbent med forældrene om ens tanker. Hvis man f.eks. ser et blå mærke, kan man spørge om årsagen. Deltageren præciserer: "F.eks. kan et blå mærke have en ganske uskyldig årsag og forklaringen være simpel, selv om det sidder et

⁶ Socialstyrelsens hjemmeside:

<http://www.socialstyrelsen.dk/voresansvar/seksuelle-overgreb/hvilke-tegn-og-signaler-skal-du-vaere-opmaerksom-pa>

"mærkeligt" sted." Det bemærkelsesværdige er her, at formuleringen forudsætter, at den mest sandsynlige årsag for et blåt mærke på et mærkeligt sted hos et barn er et misbrug. Den naturlige årsag, nemlig at børn jo tit og ofte får blå mærker, er noget, som muligvis *kan* være tilfældet.

Udsagn som disse i undersøgelsen vidner om et markant fokus på seksuelt misbrug og en parathed hos nogle til ikke kun at tolke doktorlege, men også andre aspekter ved børnene og deres aktiviteter, ud fra misbrugstematikken. Der er ingen tvivl om, at disse deltagere er yderst velmenende, og at de gør deres bedste for at leve op til samfundets og myndighedernes dagsorden og krav i dag, der netop betoner vigtigheden af at holde øje med, om børn er misbrugt seksuelt. Risikoen kan imidlertid ifølge nogle af deres kolleger være en farvet tolkning af børnene: "Godt med fokus på området – men vigtigt at vi ikke ser "spøgelse" overalt," skriver en børnehaveleder. En anden børnehaveleder mener: "Jeg synes, det er meget vigtigt, at vi som fagpersoner tør være og ikke mindst forblive faglige, også når emnet er seksualitet, og med seksualitet mener jeg at vi skal kunne skille tingene ad, overgreb og misbrug det skal vi for alt i verden undgå og forhindre, men der er også barnets seksuelle/kropslige udvikling, og de to ting skal vi passe på med at kæde sammen." En SFO-leder er endnu mere eksplicit: "Mange pædagoger har efterhånden tabt fokus på børns normale adfærd i forhold til numselege og lignende. De vejledninger, der findes til at skulle opdage seksuelt misbrug, er så brede, at man let kan komme til at se misbrug alle vegne, og det er bekymrende. Selvfølgelig skal man være opmærksom på evt. misbrug, men der er bare en bagside af medaljen, som jeg tror er meget større, end vi gør os begreb om. I dag vil ingen havne på forsiden af Ekstra Bladet, fordi de ikke handlede, men konsekvensen af det er forbud, ubegrundede mistanker og børn, der kommer til at forbinde deres nysgerrighed og kroppe med skam. Det resulterer i, at de ikke får den nødvendige sparring, opbakning og dialog med voksne, som de jo gør med andre væsentlige ting i deres liv."

De fleste tegn på seksuelt misbrug på Socialstyrelsens liste kan som sagt også være tegn på andre typer af kriser i et barns liv – eller for nogle af tegnenes vedkommende på adfærd hos helt almindelige børn. "Ændring i adfærd" er f.eks. et andet muligt tegn på misbrug på Socialstyrelsens liste. Alle sunde og glade børn gennemgår faser i deres barndom, som medfører ændringer i adfærd. Det er en betingelse for udvikling. Tegnene på en sådan liste kræver derfor, som Socialstyrelsen gør opmærksom på det, at man ikke blot tager dem for pålydende, men ser nuanceret på hele barnets situation. Det kræver også, at man betragter barnets reaktioner med klarsyn. Hvis man går til tolkningen af dets reaktioner med et farvet blik, kan det få uheldige konsekvenser. Ikke alene risikerer man at kategorisere et barn fejlagtigt som seksuelt misbrugt, man risikerer også at mistænkeliggøre en familie. Er der tale om mistanke af en kollega, er der risiko for at ødelægge vedkommendes liv og fremtidige muligheder for at arbejde i en institution for børn. Tolker man barnets tegn forkert, risikerer man endvidere at overse en anden krise, som barnet kan være i af helt andre årsager, og hvor det måske har brug for hjælp.

Men overser man et misbrug, er det også dybt ulykkeligt. Dertil kommer, at man som pædagogisk personale som sagt har en skærpet pligt til at reagere på en mistanke. Der er altså på alle mulige måder store ting på spil, når pædagogisk personale står i det vanskelige fortolkningsarbejde, som tydingen af børns tegn kan være. En pædagog i undersøgelsen oplever denne situation som et stort dilemma. Deltageren finder det problematisk, at man hele tiden skal tolke det, man ser, og er usikker på, hvordan man skal takle det dobbelte krav om dels opmærksomhed og indberetning, dels hensynet til f.eks. en kollega, hvis liv man kan ødelægge, hvis man tager fejl. Der findes ikke nogen nem løsning på dette alvorlige dilemma, og det er ikke mærkeligt, at flere deltagere efterlyser mere viden på området. "Retningslinjeundersøgelsen 2012" viser imidlertid, at der kan være en faldgrube i dilemmaet, nemlig dén hvor man starter ud i sin tolkning af børnenes tegn på baggrund af en forkert

præmis. Denne præmis er et syn på doktorlege som unaturlige, grænseoverskridende og uhensigtsmæssige.

7.9/ Bekymringen

Men ikke alle deltagere ser noget farligt eller grænseoverskridende i doktorlegene. Mange pædagoger og ledere udviser stor faglig viden i forhold til disse lege. De giver udtryk for, at det er en naturlig udvikling hos børnene og en del af det menneskelige. De er derfor også bevidste om, at man ved forbud og restriktioner tilsidesætter fagligheden på grund af frygt og derved griber ind i børnenes behov for at udfolde sig naturligt. En stor gruppe deltagere er decideret bekymrede over og giver udtryk for en væsentlig kritik af forbud og restriktioner i forbindelse med doktorlege. Det er et punkt, som fylder meget i undersøgelsens spørgsmål om konsekvenser for børnene. En kvindelig børnehaveleder skriver: "Leger i det skjulte doktorlege, hvilket vi fagligt ved, er en del af deres udvikling. Vi har imidlertid af hensyn til især personalet italesat, at disse lege ikke hører hjemme hos os." En mandlig leder i en integreret institution tegner samme billede: "Der er naturlige områder i børnenes undersøgelse af hinanden, som nu i en vis grad påvirkes af voksne og deres angst for, at der sker noget forkert eller noget, som andre oplever som forkert."

Deltagernes bekymring går ikke mindst på, at når man forbyder eller griber ind i børnenes lege, sender man det signal til børnene, at der er noget galt med legene. Man kan herved komme til at indgyde børnene skyld og skam i deres første, spæde erfaringer med seksualitet. En kvindelig SFO-leder skriver: "Når vi som voksne laver regler for deres naturlige nysgerrighed på at udforske hinandens kroppe, signalerer vi også, at der er noget forkert ved det. Det gør ikke, at nysgerrigheden forsvinder, men det bliver forbundet med skam. (...) Således kan det nogen gange opleves som, at børnene bliver mere påvirket af skam over de regler, vi har opsat, end at vi egentligt oplever, de overskrider hinandens grænser." Mange deltagere beretter, at fordi man ved, at man går imod en naturlig udvikling hos børnene, forsøger man at formulere eller håndhæve reglerne så nænsomt som muligt i et forsøg på netop at undgå at indgyde skyld og skam. F.eks. har børnene en del steder lov til at lege legene med tøj på eller i hvert fald iført undertøj, eller man fortæller børnene, at det, de gør, ikke er forkert, men bare ikke må finde sted i institutionen. Men flere deltagere er i tvivl om, hvorvidt man lykkes heri: "Det er svært at vurdere, om vi får udløst en følelse af skam over de ting, selv om vi gør os umage for at handle positivt omkring det. Det nager mig," fortæller en leder i integreret institution.

Nogle deltagere mener endvidere, at det er uhensigtsmæssigt, at børnenes lege ikke får lov til at udfolde sig i de trygge rammer, som institutionen er, hvor man er blandt andre børn i samme alder og kan opsøge pædagogerne, hvis noget går galt i legene. Flere deltagere skriver, at så flytter legene jo bare andre steder hen eller foregår i det skjulte, hvor børnene står alene med legene. "Vi ser også at børnene som konsekvens af reglerne forsøger at skjule legene," fortæller en leder i en integreret institution. Ikke mindst bekymrer man sig over, hvad det vil betyde, hvis børnene slet ikke får mulighed for at lege disse lege på dette alderstrin og derfor bliver kastet ud i deres første erfaring med seksualiteten som teenagere. Her vil rammen ikke være den trygge institution med de fagligt vidende pædagoger som bagtrop, men kan være en hård ungdomskultur. En kvindelig SFO-leder skriver: "Vi forsøger at forhindre dem i at udforske hinandens kroppe i en ung alder. Konsekvensen af det er, at de ikke får afprøvet egne og andres grænser og dermed ikke har den erfaring senere i deres liv. Derfor kan man godt antage, at disse grænser ender med at skulle findes i deres teenageår, hvor de ikke har samme tendens til at søge voksenhjælp, samt i højere grad udsættes for porno og er under indflydelse af alkohol."

En anden bekymring blandt deltagerne går på, at fordi man forbyder legene og sender det signal, at de er forkerte, risikerer man, at børn, som alligevel har deltaget i en leg, og som har

haft en uheldig oplevelse, ikke tør opsøge de voksne af frygt for skældud. Igen kan resultatet blive, at børnene står alene med deres erfaringer i institutionen. En SFO-leder fortæller: "Det gør, at deres nysgerrighed på hinandens kroppe bliver gjort til noget skammeligt. Det åbner mulighed for, at de ikke kontakter de voksne, hvis deres grænser bliver overskredet, fordi de måske selv har startet på noget, som de godt vidste, de ikke måtte. På denne måde risikerer man ikke at opdage de børn, som rent faktisk bliver udsat for noget, som overskrider deres grænser."

Flere deltagere beretter, at forbud, restriktioner og en vurdering af doktorlege som farlige og grænseoverskridende ikke altid har været dagordenen i pædagogfaget. Deres vidnesbyrd peger på, at der er tale om et kulturskifte i institutionerne. En kvindelig leder i en integreret institution skriver: "Vi er mere snerpede, end vi har været tidligere." En kvindelig pædagog i en børnehave er enig: "Jeg er jo opdraget i en anden tid, hvor det at være nøgen og at eksperimentere seksuelt i legene var helt normalt (i al naturlighed selvfølgelig). Jeg synes, vi er med til at "hæmme" børnene i deres frie udfoldelse." En kvindelig børnehaveleder har samtidig en mening om, hvor udviklingen stammer fra: "Set i lyset af det store fokus på overgreb, er vi blevet mere strikse med, hvad børnene må." I Danmark har vi haft to store sager om seksuelt misbrug i daginstitutioner: Vadstrupgaard-sagen i 1997 i Gladsaxe Kommune, som på mange måder kan betragtes som et startpunkt for det store fokus på seksuelle overgreb i Danmark, og Beder-sagen i 2007 i Aarhus Kommune. Begge sager fik stor mediedækning og opmærksomhed i samfundet. I Beder-sagen måtte flere ledere i institutionen og kommunen efterfølgende trække sig fra deres stillinger. En SFO-leder kan decideret henføre udviklingen i synet på doktorlege i sin institution til Beder-sagen: "Vi er kede af, at vi er nødt til at have regler, som kan signalere og lære børnene, at deres seksuelle nysgerrighed ikke er helt naturlig. Vi sætter grænserne hurtigere, end vi ville have gjort, hvis ikke der havde været den forfærdelige Beder-sag." En pædagog i en anden SFO fortæller: "Det er tydeligt i hverdagen, at der er opsat stramme regler om børnenes færdsel rundt på skolen. Børnene ved bare ikke, at det har noget at gøre med, at skolens ledelse er bange for, at få på puklen over, at de voksne ikke ved hvor deres børn er og dermed i værste tilfælde leger seksuelle lege. Ledelsen er bange for skandaler frem for at have fokus på børnenes trivsel." Igen ser vi, som vi tidligere har set det i andre vidnesbyrd, at de store sager om seksuelt misbrug, som vi har haft i Danmark, og den store opmærksomhed, som sagerne har fået i medierne og samfundet, har spillet en væsentlig rolle for udviklingen i nogle institutioner. Lederne er blevet så bange for, at lignende sager skal ske i deres institution, at de tilsidesætter deres faglige overbevisning for med livrem og seler at forebygge, at de skal komme i mediernes søgelys med en grim sag.

Noget tyder på, at kulturskiftet i holdningen til doktorlege kan medføre væsentlige ændringer i den faktiske forekomst af legene. Nogle deltagere fortæller, at legene ikke forekommer så ofte mere: "Doktorleg er ikke så udbredt, som det har været," skriver en børnehaveleder. En leder i integreret institution har samme oplevelse: "De ældste af børnene er bevidste om at de ikke må lege den slags lege, og det betyder, at vi ser færre tilfælde med "doktorlege". Også en pædagog i en børnehave har bemærket denne udvikling: "Der bliver ikke leget de seksuelt betonede lege, som vi så tidligere. Og det er fordi ledelsen ikke ønsker evt. vrøvl fra forældrene." Reglerne for børnenes doktorlege kan altså nogle steder medføre en betydelig *regulering* af børns seksualitet. En kvindelig leder i integreret institution udtrykker det således: "Det ligner en form for undertrykkelse af seksualitet."

7.10/ Regler for børnene: påklædning

Den anden omfattende regel for børnene gælder deres påklædning. Som beskrevet i resultatafsnittet (Del 2), er det forbudt i størstedelen af de 64 % af institutionerne i undersøgelsen, der har regler for børnene, at bade uden badetøj på og at være nøgen eller afklædt i institutionen. Nogle steder gælder forbuddet kun nøgenhed, mens andre steder har

mere detaljerede eller udtalte regler. Et par steder er reglen f.eks., at det eneste, man må tage af, er den yderste sweater, og det skal man have tilladelse til: "Børnene skal komme og spørge om de må tage f.eks. blusen af, hvis de sveder i puderum. Ellers må de ikke tage tøjet af, kun trøjer med lange ærmer, hvis de sveder," fortæller en børnehaveleder. Endvidere er der udbredte regler om, hvor børnene må skifte tøj. Denne aktivitet er ofte henvist til toiletterne eller garderoben.

I nogle institutioner er reglerne meget kategoriske, mens en del institutioner også forsøger at leve op til deres faglige overbevisning om, at det er naturligt og sundt, at børnene ser hinanden nøgne. Deres regler er mere lempelige eller har undtagelser. Nogle steder må børnene således godt se hinanden nøgne i nogle situationer. I en del institutioner må børnene f.eks. kigge på hinanden på toilettet, men ikke andre steder. Andre steder må de se, men ikke røre. Og så er der deltagere fra institutioner uden regler for påklædning eller med mere lempelige regler, som velvidende at andre institutioner har regler for nøgenhed, pointerer, at hos dem må børnene gerne se på hinanden. En leder fortæller bl.a., at "man må gerne kigge på hinandens numser og tisse-mænd/tissekoner" i hendes institution.

Der er flere årsager til, at børnene ikke må være afklædte. Hovedsagelig er forbuddet mod børnenes nøgenhed tæt forbundet til forbuddet og restriktionerne for doktorlege, idet man frygter, at afklædte børn hurtigt kan føre til doktorlege. Endvidere er personalet bange for, at børnenes nøgenhed kan føre til misforståelser i forældrenes øjne, der kan skabe mistanke om urent trav hos en ansat. Endelig nævnes mange gange, at forældrene ikke bryder sig om, at børnene løber rundt uden tøj, f.eks. i denne børnehave: "Børnene må ikke løbe nøgne rundt på legepladsen, selvom det er varmt, og vi leger med vand. De skal have et par underbukser eller badetøj på. Det er okay at kigge på hinandens numse osv., men vi er generelt forsigtige med omfanget af det, da forældre ofte har svært ved at se det fornuftige i det..." Det nævnes endvidere specifikt flere gange, at muslimske forældre ikke bryder sig om afklædte børn i institutionen, men forbuddet mod nøgenhed flourer også i institutioner, der ikke nævner denne årsag.

Samtidig antyder nogle besvarelser, at børnene ikke bør se hinanden. F.eks. oplyser denne mandlige SFO-leder følgende: "Af hensyn til andre børn må børnene ikke færdes uden tøj." Det bliver ikke ekspliciteret, hvorfor børnene ikke bør se hinanden, men der ligger en mere eller mindre implicit seksualisering af situationen i disse besvarelser. Når det er krænkende at blive set på for et nøgent barn, men også krænkende for børn at se på andre nøgne børn, bliver både barneblikket og barnekroppen seksualiseret. Det uskyldige ved situationen forsvinder. I det hele taget er der en tendens i undersøgelsen til, at man er meget opmærksom på, hvem der ser de helt eller delvist afklædte børn. Man er opmærksom på, om der er håndværkere i huset. Man er opmærksom på, om andre forældre ser børnene. Man er opmærksom, om nogen kan se børnene fra vejen eller gennem hækken. Hvis det er tilfældet, er der eksempler på, at man henlægger aktiviteter, især vandleg, til bagsiden af haven.

Ikke mindst hvad angår fotopolitik, som er en af de meget udbredte retningslinjer i undersøgelsen, er man opmærksom på, hvem der er tilskuere til barnekroppen. At hænge billeder op på institutionens opslagstavle eller lægge billeder ud på institutionens hjemmeside kræver overvejelser og regler. Mange hænger ikke billeder op eller lægger billeder ud af afklædte børn, og nogle steder må forældrene kun se fotos af deres egne børn. Man overvejer også, om fremmede kan komme til at beskue billederne. F.eks. fortæller denne kvindelige vuggestueleder følgende: "Jeg kan huske engang, hvor vi havde fået taget et skønt billede af en gruppe børn i badetøj, der sad på kanten. Ville lægge det på hjemmesiden, men opdagede, at et barns bukseben afslørede kønsorganer og lagde det selvfølgelig ikke ud. Der fik jeg overvejelsen om "nogle ulækre typer" kunne finde fornøjelse ved at kigge på halvbare

børn på vores institutions hjemmeside, og det fik betydning for, hvilke sommerbilleder jeg lagde ud."

Det bliver igen klart af disse vidnesbyrd, hvor omfattende opmærksomheden på seksuelle overgreb er. Men det bliver også klart, at dette fører til *et spejlgalleri af mistanke*, hvor mistanken kan ramme alt og alle. Håndværkeren, der lige skal male et skur på legepladsen, den forbipasserende, der er ude at lufte hunden – men også forældrene. De forældre, som vi ellers mest i undersøgelsen hører omtalt som dem, hvis mistanke man frygter, kan altså også underlægges en hypotetisk mistanke. Det bliver også klart, at denne allestedsnærværende mistanke har omkostninger. Glansen går af det "skønne" billede af glade børn i badetøj, som forældrene aldrig fik lov at se. Livsglæde kues af frygt og mistanke. Det gælder også børnenes umiddelbare livsudfoldelse. En leder i en vuggestue fortæller: "Det er min opfattelse, at det er sjældent børnene får lov til at lege i det indendørs badebassin. Det tror jeg har at gøre med børnenes nøgenhed." "Børn kan ofte godt lide at smide tøjet om sommeren på legepladsen og i pudrummet, og det forhindrer vi dem i," fortæller en leder i en integreret institution.

Når børn ikke må vise sig uden tøj, kan omklædningsituationer nemt blive vanskelige. Som sagt er der ofte regler for, hvor i institutionerne omklædning må finde sted. Er der tale om idræt eller svømmehal, klæder mange børn nu kun om med voksne af deres eget køn, og der er også eksempler på, at de voksne ikke klæder om sammen med børnene mere. Der er endvidere enkelte eksempler på, at selv ikke børnene klæder om eller tager bad i forbindelse med idræt mere: "Ingen børn skifter tøj i forbindelse med idrætsaktiviteter, og ingen børn går i bad efterfølgende," fortæller en leder i en børnehave/SFO.

Flere deltagere i undersøgelsen frygter, at det naturlige ved menneskekroppen svækkes, når nøgenhed omgærdes af regler og forbud. En leder i en integreret institution mener: "F.eks. må børnene ikke mere bade uden underbukser på og dermed mener jeg, at vi er med til at gøre nøgenhed unaturligt allerede hos små børn." En anden konsekvens er, at børnene ikke får lejlighed til at se, hvordan piger og drenge er forskelligt skruet sammen, og hvordan vi mennesker alle ser forskellige ud. Det kan i praksis betyde, at i puberteten, hvor alt, hvad der vedrører kroppen, er langt mere kompliceret, har de unge mennesker ikke noget alment kendskab til den menneskelige krop. I puberteten raser ungdomskulturen med dens idealforestillinger og dyrkelse af idoler. Hvis børnene ikke ved, at alle de andre også har en dille hist og pist eller et modermærke eller et ar på kroppen, kan børnene nemmere tro, at alle ser ud som den retoucherede fotomodel i damebladet. Det kan bidrage til at skabe urealistiske forventninger til egen krop eller i værste fald mindreværd. Mange deltagere og institutioner er bevidste om de problematiske konsekvenser af reglerne for børnenes påklædning. Nogle deltagere er meget kritiske og frygter langtidskonsekvenserne. "Når vi laver regler om, at de ikke må tage deres underbukser af, så signalerer vi samtidig, at der er noget forkert i det, til trods for at der ikke er noget fagligt belæg for at de ikke må det. Det gør at deres nysgerrighed på hinandens kroppe bliver gjort til noget skammeligt," skriver en SFO-leder. En børnehaveleder mener: "Børn bliver mere blufærdige, og forholdet til deres egen og andres krop er blevet mystificeret." En leder i en integreret institution formulerer det således: "Risiko for at børn får et ufornuftigt forhold til deres egen krop. At nøgenhed gøres farlig."

7.11/ Seksualisering af barnet

Netop forholdet til den nøgne barnekrop er et sted, hvor adskillige deltagere konstaterer et markant kulturskifte i den pædagogiske praksis. F.eks. denne kvindelige leder i integreret institution: "Der er helt klart sket en holdningsændring de sidste 10 år. Børnene bader med badetøj eller undertøj nu. Vi er mere på vagt overfor numselege og afklædning. Forældrene er også mere sarte over egne børns nøgenhed." Deltagerne kan have en nostalgi over den tid, hvor børnene kunne rende glade og frie rundt i bare numser og lege med vand på legepladsen eller på stranden, og hvor ingen tænkte mere over det. En barnenumse var en

barnenumse, og det var noget uskyldigt for både voksne og børn. I dag er en bar barnenumse ikke længere noget uskyldigt for mange deltagere i undersøgelsen. Enten ser de selv et problem, eller også er de vidende om, at andre gør det.

Udviklingen er bl.a. en del af en bredere udvikling i vores kultur, hvor man ser tendenser til en *seksualisering* af barnet og dets krop. Der er tale om et komplekst fænomen, som er et resultat af flere forskellige faktorer i vores moderne kultur og historiske udvikling, og som ikke kun kan henføres til den stigende opmærksomhed på pædofili. Seksualiseringen er imidlertid *også* et resultat af, at barnekroppen med det store fokus på pædofili i dag i stigende grad anskues som et potentielt mål for overgreb. Opmærksomheden på den måde, hvorpå den pædofile opfatter barnekroppen, er med til at seksualisere synet på barnet. Eksemplerne på seksualiseringen og dermed problematiseringen af barnekroppen i den bredere kultur er mange. Afklædte eller nøgne børn er heller ikke længere noget man ser ret tit på offentlige legepladser, i villakvarterer eller på stranden. Billeder af nøgne børn er også sjældne i medierne. Den fotopolitik, som mange institutioner i undersøgelsen har, genfinder man endvidere i en del danske svømmehaler, hvor man ikke må tage billeder. Også her frygter man den pædofile, som kunne være gæst i svømmehalen. Men man må heller ikke tage billeder af sine egne børn, hvorved også forældre, som besøger en dansk svømmehal, mistænkeliggøres. Men børn i danske svømmehaler kan også blive problematiske i andre henseender. Også her volder omklædning problemer. Inden for de sidste par år har der kørt en debat i samfundet, fordi en gruppe af kvinder følte sig utilpasse ved, at andre kvinder tog deres drenge med i omklædningsrummet. Debatten har ført til, at en del danske svømmehaler har lavet en aldersgrænse for, hvor gamle børn må være, hvis deres mor eller far af modsat køn skal have dem med i omklædningsrummet inden svømning. Aldersgrænsen ligger typisk på 6-8 år. At voksne kvinder kan føle blikket fra små drenge i indskolingsalderen grænseoverskridende, er endnu et eksempel på seksualisering af barnet og i dette tilfælde dets blik.

7.12/ Tabuisering og nypuritanisme

Hvis vi nu betragter reglerne for både doktorlege og nøgenhed, som de kommer til udtryk i mange af undersøgelsens institutioner, kan man samlet om reglerne for børnene sige, at vi i undersøgelsen finder en markant tendens til en *tabuisering* af barnekroppen, som i høj grad minder om *nypuritanisme*. I mange af undersøgelsens institutioner er barnekroppen og dens naturlige udvikling kontrolleret. Børnene må kun være nøgne og seksuelle på bestemte steder og på bestemte måder og i bestemte grader, som institutionen fastlægger, og i mange tilfælde udgrænses nøgenhed og seksualitet helt. Børnene skal gemme deres seksuelle tilbøjeligheder, og de skal dække sig til. Hvis vi tager de historiske briller på, er dette en tendens, der minder om tiden før ungdomsoprøret i Danmark i 1960'erne. Den moral, vi finder i mange af undersøgelsens institutioner, har genklang af en moral, man f.eks. kunne finde i 1950'erne. Den nypuritanske tendens fremgår også af det faktum, at flere institutioner i undersøgelsen har indført påklædningsregler for personalet. En leder i en børnehave beskriver, hvorledes personalet tidligere kunne være iført soltøj om sommeren eller for mændenes vedkommende var i bar overkrop, mens dette ikke længere finder sted. Nogle steder har man detaljerede regler, f.eks. for at kvinder ikke må være nedringede, og et sted lyder reglen direkte, at man ikke må være iført tøj, der udsender seksuelle signaler.

Mange institutioner havner imidlertid i en dobbeltmoral. Man forbyder børn at tage tøjet af og vise sig nøgne. Man regulerer deres doktorlege. Man fortæller dem, at "det de har i bukserne, er deres eget," og man lærer dem, at de ikke skal finde sig i noget grænseoverskridende. Samtidig skal børnene – hvad der ifølge adskillige deltagere er meget grænseoverskridende for børn – sidde på toilettet og tørres og hjælpes med et uheld for åben dør. Denne dobbeltmoral fremstår f.eks. i følgende citat fra en børnehave/SFO: "Døren ud til børnehavens toilet står altid åben, så alle kan se hvad der sker på toilettet if. med bleskift og

renlighedshjælp. Ingen børn skifter tøj i forbindelse med idrætsaktiviteter, og ingen børn går i bad efterfølgende." Når pædagogikken bliver dobbeltmoralisk, er det, fordi det ikke er pædagogiske hensyn, der står bag, men beskyttelseshensyn. Derfor bliver "pædagogikken" tillige upædagogisk og må være svært forståelig for børnene.

7.13/ Overvågning

Opmærksomheden på børnenes doktorlege og påklædning har som konsekvens, at børnene generelt er meget overvågede. Det gør sig f.eks. gældende i denne integrerede institution: "De må gerne lege doktorlege, men der er stor opmærksomhed fra personalet i perioder, hvor legene kører, for at sikre, at ingen børn får overskredet deres grænse. Det er der "vi er en flue på væggen" uden børnene ved det." Hvis der er regler for doktorlegene eller for påklædning, må børnene ofte ikke være alene, fordi de risikerer at bryde reglerne. Det kan ifølge en kvindelig pædagog i en anden integreret institution til tider resultere i "noget, der ligner konstant overvågning." Undersøgelsen vidner også om, at børnenes frirum har trange kår mange steder. Huler og gemmesteder og hemmeligheder er ilde set i mange institutioner, fordi gennemsigtighedens princip regerer. Nogle tillader ikke hulerne og gemmestederne, andre holder dem under særligt opsyn. Et par steder har man fjernet døren til pudrummet, et sted forbyder man tæpper i legehuset. Fordi børnene *risikerer* at lege doktorleg, bliver ikke kun doktorleg, men al leg hurtigt overvåget. En SFO-leder har imidlertid denne indvending: "Der er ikke nogen steder, hvor man kan lege i hemmelighed bortset fra uderummet. Det er ofte de steder man senere husker som gode og udviklende."

Denne refleksion ligger på linje med konklusionerne i en ph.d. fra 2012 fra Syddansk Universitet. Her har lektor, ph.d. Anette Boye Koch undersøgt, hvad der giver børn i institutioner trivsel. Hendes metode har bl.a. været at bede børnene selv om at tage fotos af de ting, som gør dem glade. En af de ting, som gjorde børnene glade, var netop hemmelige steder. Konklusionen på ph.d.'en blev i det hele taget, at det, som giver børn i institutioner trivsel, i høj grad er det, Anette Boye Koch kalder "undergrundslivet." Det er et liv *under* den pædagogstyrede orden, hvor børnene selv bestemmer og har deres egne rum og regler. I undergrundslivet kan børnene ifølge Anette Boye Koch godt kan lide at udfordre de voksnes regler og balancere lidt på kanten af det, man må og ikke må. Herved opnår de en følelse af at være herre i eget hus samt en status i børneflokket, og det giver dem trivsel. Disse konklusioner er i tråd med den filosofi, man efterlever i de institutioner i undersøgelsen, der ikke har regler for børnene, eller som kun har meget lempelige regler. Her mener man, at børnene lærer mere om deres egne grænser ved at få lov til at lege doktorlege og gøre deres egne erfaringer. Her giver man stadig børnene lov til at have deres eget rum – både konkret, mentalt og kropsligt. Et sådant rum er vigtigt for børnenes udvikling. Endvidere viser man børnene tillid ved at give dem deres eget rum, og tillid er også en væsentlig faktor for børns udvikling.

7.14/ Indlæring

Et væsentligt spørgsmål, som melder sig på baggrund af "Retningslinjeundersøgelsen 2012", er, om retningslinjer for personalet og regler for børnene resulterer i *indlæring* hos børnene. Vi har allerede været inde på denne problematik et par gange. Lad os derfor opsummere de spørgsmål, vi allerede har stillet: Opfatter børnene, at de to køn må noget forskelligt, og overføres mistænkeliggørelsen af mænd til nye generationer? Opfatter børnene de forskellige kønsroller, retningslinjerne kan resultere i, og kan det præge deres syn på kønnene? Vil børnene som resultat af problematiseringen af doktorlege indlære, at seksualitet og nysgerrighed på kroppen er noget forkert – og risikerer seksualitet følgelig at blive forbundet med skyld og skam? Vil det ensidige fokus på grænser og det potentielt grænseoverskridende ved seksualitet give børnene en negativ forventning til seksualitet? Vil de evner, som børnene får brug for til at knytte nære relationer som voksne, blive svækkede af, at man ikke har betonet det positive ved seksualitet og fysisk nærhed? Vil børnene indlære, at kroppen og dens nøgenhed er noget unaturligt, der skal gemmes væk? Kan det i så fald føre til en kropslig

usikkerhed og blufærdighed, når børnene som unge er konfronteret med en kropsfikseret, idealistisk ungdomskultur?

Andre spørgsmål har ligget mere implicit i analysen og skal her formuleres eksplicit: Lærer børnene, at fysisk nærhed – et kys på kinden, et knus eller en tæt stund på skødet af en voksen – er noget forkert? Lærer de at føle sig forkerte, når de føler behov for fysisk nærhed, hvis de afvises i deres henvendelse til en voksen – der måske reagerer skræmt? Lærer de måske helt at lade være med at henvende sig, når de har brug for det? Overtager børnene generelt distancerede former i omgangen med andre mennesker? Indlærer børnene, at det at gå på toiletet er noget på en gang meget betydningsfuldt og problematisk, når der skal være to voksne til at hjælpe, eller når hele institutionen skal kunne følge med? Indlærer de, at de er beskidte, måske også i moralsk forstand, når de ikke kan få hjælp til et uheld i bukserne? Lærer børnene, at disse basale sider af menneskelivet er noget skamfuldt, når pædagogen står på afstand og guider dem verbalt?

Spørgsmålene – der naturligvis vil have meget varierende relevans, alt efter hvilken institution, man stiller dem i – er mange, og undersøgelsen rummer selvsagt ikke svarene, som kun tiden kan give. Ikke desto mindre finder man i undersøgelsen spæde antydninger af mulige svar på nogle af spørgsmålene. Dette bl.a. ved hjælp af udsagn fra pædagoger, der har fulgt udviklingen i en årrække. F.eks. oplever flere pædagoger og ledere, at børn er blevet mere blufærdige. En børnehaveleder fortæller: "Jeg oplever, at børnene er mere blufærdige end tidligere i min lange karriere." En leder i integreret institution konstaterer ligeledes, at bl.a. blufærdighed i forhold til omklædning i svømmehal og nøgenbadning på legepladsen er blevet mere markant i løbet af de sidste 10 år.

En sådan stigende blufærdighed hos børnene kan imidlertid ikke blot vurderes som værende et resultat af institutionernes retningslinjer og regler. Flere undersøgelser de senere år har vist lignende tendenser til stigende blufærdighed blandt børn og unge i det danske samfund. En undersøgelse, som Center for Ungdomsstudier i 2010 gennemførte blandt 1200 7.-9.-klasses elever, viste, at hver tredje pige og hver tiende dreng mente, at det er flovt at gå i bad efter idrætsaktiviteter på skolen og i fritiden. 15 % af pigerne og 8 % af drengene fortalte, at de helt undlader at deltage i idræt for at undgå at skulle tage bad efterfølgende. En undersøgelse, som Steno Museet i Aarhus foretog blandt 800 skolelever i 2011 i forbindelse med udstillingen "Kære krop, svære krop" om kropskultur, viste, at 30 % af de ældste elever i folkeskolen har det skidt med at bade sammen med andre. Også blandt voksne er der tegn på en stigende blufærdighed, der bl.a. har medført, at nogle svømmehaler i Danmark nu giver gæsterne mulighed for at bade bag eget forhæng. Problematikseringen af nøgenhed i institutionerne er altså ikke et isoleret fænomen, men del af en større samfundsmæssig tendens til nypuritanisme. Andre eksempler på denne nypuritanisme er bl.a. den stigende problematisering af amning i det offentlige rum og det reducerede antal af topløse badende på danske strande i dag i modsætning til tidligere. En generel udvikling i kulturen er altså med til at sætte dagsordenen i institutionerne. Imidlertid må udviklingen i daginstitutionerne ses som netop en del af samfundsudviklingen – altså også som bidragende hertil. Det er nemlig efter vores vurdering sandsynligt, at problematisering af nøgenhed i små børns udviklingsmiljøer kan medvirke til at gøre dem blufærdige og eventuelt hæmmede i deres kropslige selvtilid og udfoldelse som store børn og unge.

At indlæring af retningslinjer og regler kan være ret effektiv, tyder flere vidnesbyrd i undersøgelsen på. De tegner et billede af, at reglerne allerede kan være internaliseret i børnene i institutionsalderen. Flere deltagere fortæller nemlig, at børnene selv kommer og gør de voksne opmærksom på, når andre børn overtræder forbuddet mod doktorleg eller afklædning. En SFO-leder beretter: "Hvis der er nogle børn, der viser tissemand o.l., kommer der ofte et barn og fortæller det til personalet." I en integreret institution bliver børnene direkte

opfordret til at oplyse personalet om brud på reglerne: "Børnene må ikke tage tøjet af sig selv eller andre, vise sine private dele frem. Hvis der er nogen som gør det, skal de andre kalde på en voksen." At doktorlege ifølge nogle deltagere er mindre udbredte end tidligere peger ikke mindst på, at en indlæring allerede kan have fundet sted.

En mandlig SFO-leder mener, at retningslinjerne generelt kan resultere i en uhensigtsmæssig indlæring hos børnene af, hvad der er normalt og naturligt: "Personalet vil i nogle tilfælde trække sig fra relationer, hvor interaktionen kan misforstås, hvorved der er en risiko for, at børnene udvikler en afstandtagen til normal adfærd. Blot fordi adfærden er potentiel misforståelig." Deltageren er her inde på den væsentlige betragtning, at i kraft af retningslinjer og regler sætter institutionerne normer op for børnene for det normale og naturlige, som ikke har bevæggrund i faglighed, men derimod i frygt og beskyttelsesmekanismer. Ingen kan virkelig vide, hvad den udvikling, som undersøgelsen viser tendenser til, vil få af betydning for børnene, og hvor meget de vil indlære. Men der er tale om væsentlige spørgsmål og alene det faktum, at undersøgelsen rejser disse spørgsmål, er bekymrende.

8.0 Konklusion

Vi har i analysen af "Retningslinjeundersøgelsen 2012"s resultater fokuseret på de *utilsigtede konsekvenser*, som kan vise sig i de institutioner, der har indført retningslinjer for personalet til forebyggelse af dels seksuelle overgreb på børn, dels uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn. Ligeledes har vi fokuseret på de utilsigtede konsekvenser af reglerne for børnenes doktorlege og påklædning. Vi har flere gange understreget, at det var analysens mål at tegne et billede af det *mønster*, som konsekvenserne af retningslinjer og regler danner i institutionerne, og at det vil være forskelligt i hvor høj grad og i hvilken præcis udmøntning dette mønster vil være til stede i den enkelte institution i undersøgelsen. Analysen er faldet i tre kapitler, der skiftevis har fokuseret på de utilsigtede konsekvenser for det pædagogiske personale, den pædagogiske praksis og børnene. Der er foretaget væsentlige delkonklusioner undervejs. Tilbage står at samle de endelige tråde.

Vi finder, at der i "Retningslinjeundersøgelsen 2012" er stor lighed mellem retningslinjerne for personalet og reglerne for børnene. Overordnet viser undersøgelsen, at både retningslinjer og regler er udtryk for en betydelig *problematisering af kroppen*. Børnenes basale behov for toilethjælp, bleskift og hjælp til uheld i bukserne er problematiseret. Børnenes naturlige behov for omsorg, trøst og nærhed er problematiseret. Personalets naturlige tilskyndelse til at drage omsorg, hjælpe og trøste børnene er problematiseret. Fysisk kontakt i det hele taget mellem børn og personale er problematiseret. Børnenes kroppe og nøgenhed er problematiseret, og børnenes naturlige, seksuelle udviklingslege er problematiseret.

Denne problematisering skyldes ikke mindst, at der er sket en *seksualisering* og en *mistænkeliggørelse* af motivet for den pædagogiske handling - navnlig af den fysiske kontakt mellem det pædagogiske personale og børnene. Resultatet er, at situationer, der må vurderes som helt almindelige, tilforladelige og hensigtsmæssige, når et personale tager vare på børn - f.eks. at tage et barn på skødet og trøste det - er blevet seksuelt farvet og mistænkeliggjort. Seksualisering og mistænkeliggørelse går igen i reglerne for børnene, hvor man dels er bange for, at personalet skal mistænkes for deltagelse i doktorlege, dels har fokus på det potentielt grænseoverskridende mellem børnene i doktorlegene. Resultatet er igen, at en række situationer, som må vurderes som helt almindelige, nødvendige og uskyldige i en institutionshverdag - f.eks. at børn skal skifte tøj og kan finde på at lege doktorlege - har mistet deres uskyld.

Mistænkeliggørelsen af motivet for samvær med børn og problematiseringen af kroppen rammer, som illustreret i ovennævnte eksempler, centrale opgaver i den pædagogiske praksis. Undersøgelsen vidner om, at kerneopgaver i den pædagogiske hverdag i mange tilfælde er blevet svære at håndtere. De varetages ikke længere på den mest naturlige vis, og derfor kan de blive betydeligt ressourcekrævende - både praktisk og mentalt. Når det kommer til de mere ekstreme retningslinjer - f.eks. forbuddet mod at hjælpe et barn med et uheld i bukserne - er den pædagogiske opgave så udhulet, at den ikke er langt fra at underminere sin egen berettigelse. Ligeledes viser analysen, at retningslinjerne for personalet og reglerne for børnene kan hindre brugen af centrale pædagogiske redskaber og tilsidesætte faglig viden, overbevisning og erfaring.

Analysen viser således, at retningslinjerne for personalet og reglerne for børnene har *praksisændrende* karakter. "Retningslinjeundersøgelsen 2012" viser alt i alt tendens til et betydeligt *kulturskifte* inden for den pædagogiske praksis, der ikke desto mindre er gået stort set ubemærket hen i den danske offentlighed indtil nu. Grundlæggende for dette kulturskifte er, at hovedparten af de retningslinjer og regler, som kendetegner det, ikke er indført på baggrund af faglig viden og pædagogisk erfaring. Tværtimod kommer personalet ikke sjældent i konflikt med netop deres faglighed i opretholdelsen af retningslinjer og regler. I stedet bygger dette kulturskifte i høj grad på frygt - frygt for seksuelle overgreb på børn, men især på personalets frygt for at blive mistænkt for seksuelle overgreb på børn eller for at blive skyldig i at have overset et misbrug. Undersøgelsen illustrerer imidlertid, at frygt ikke er et godt grundlag at bygge en praksis på. Den viser tendens til en *defensiv frygtkultur*, der kan have væsentlige konsekvenser for både det pædagogiske personale, den pædagogiske praksis og børnene.

Det paradoksale bliver i særdeleshed, at de retningslinjer og regler, der tilsyneladende har til formål at beskytte børnene, i virkeligheden kan være undergravende for et tillidsfuldt, trygt, omsorgsfuldt, hensigtsmæssigt og kreativt udviklingsmiljø for børn i institutioner. Børnene risikerer at blive taberne i en udvikling, der kan resultere i, at de bliver opfattet som farlige af de voksne, der i stedet for at varetage børnenes behov garderer sig imod dem.

Imidlertid kan man ikke vurdere retningslinjernes berettigelse uden at se på den reelle risiko for, at børn udsættes for seksuelle overgreb i danske daginstitutioner og SFO'er. Der foreligger i dag ikke præcis viden om, hvor mange tilfælde af seksuelt misbrug der finder sted i dette regi, men den viden, der findes, tyder på, at tilfældene er sjældne. I 2005 oplyste BUPL's advokat Michael Berner, at man over de sidste 10 år havde haft omkring 100 sager hos BUPL, hvoraf kun én var ført til domfældelse af en pædagog.⁷ I 2013 oplyser BUPL, at man de sidste 5 år har haft 36 sager, der har medført politimæssig efterforskning eller sigtelse, men deraf kun ét medlem der er blevet tiltalt, og kun ét medlem der er blevet dømt.⁸ I "Socialforskningsinstituttets Børneforløbsundersøgelse", hvor man følger mere end 5.000 børn født i 1995, har man i forbindelse med den tredje dataindsamling, der blev gennemført i 2003, hvor børnene var ca. 7 år gamle, stillet spørgsmål til børnenes forældre om udbredelsen af mistanke om seksuelle overgreb mod børn i daginstitutioner. 93 forældre (2 % af 4971 deltagende) svarede ja til, at der har været rejst mistanke om seksuelle overgreb fra voksne mod børn i en af de daginstitutioner, deres barn havde gået i. Kun 9 af de 93 forældre mente, at deres eget barn havde været udsat for seksuelle overgreb eller handlinger fra en voksens side. I et arbejdspapir fra 2003 konkluderer forsker Else Christensen om delresultatet af undersøgelsen: "Samlet må man sige, at det er uhyre få børn, der har været udsat for overgreb eller seksuelle handlinger fra voksne i daginstitutionen."⁹ Endelig skal det bemærkes, at risikoen for seksuelle overgreb på børn i daginstitutioner og SFO'er nedsættes derved, at der er lovkrav om, at alle børneinstitutioner skal indhente en børneattest på nye medarbejdere.

Den foreliggende viden tyder altså på, at den reelle risiko for overgreb på børn i daginstitutioner er meget lille. På baggrund heraf må man konkludere, at frygten for seksuelle overgreb på børn i daginstitutioner og den store opmærksomhed, som undersøgelsen viser, at spørgsmålet om seksuelle overgreb på børn har i daginstitutionerne, er ude af proportion med problemets reelle omfang i dette regi. Tilsvarende må man konkludere, at retningslinjerne for personalet, som både mentalt og praktisk kan være temmelig ressourcekrævende, ikke finder berettigelse i den reelle risiko for overgreb på børn i daginstitutioner.

⁷ Børn & Unge, 2005, nr. 41.

⁸ Oplysning givet til Forskningsgruppen *Paradox* på direkte forespørgsel hos BUPL.

⁹ "Mistanke om seksuelle overgreb mod børn i daginstitutioner", Else Christensen, Arbejdspapir 7, Socialforskningsinstituttet, 2003.

De tilgængelige tal for omfanget af seksuelle overgreb på børn i danske daginstitutioner peger på en proportionskløft mellem fakta og frygt, der kan være en del af forklaringen på, hvorfor den i udgangspunktet aldeles nødvendige opmærksomhed over for seksuelle overgreb, ender med at få de utilsigtede konsekvenser, som "Retningslinjeundersøgelsen 2012" viser tendens til. Ethvert problem er bedst løst med klarsyn. Hvis der bag fremkomsten af retningslinjer for personalet og regler for børnene inden for de seneste ca. 15 år bl.a. ligger en frygt fra det omkringliggende samfunds side, der er baseret på en forestilling om, at seksuelle overgreb på børn er udbredte i danske daginstitutioner, kan dette være medvirkende til at skabe de problemer i daginstitutionerne, som undersøgelsen peger på. Det kan skubbe pædagogisk personale i retning af at forsvare sig mod denne uproportionerede frygt med tilsvarende uhensigtsmæssige redskaber. En uproportioneret frygt kan endvidere bidrage til et uproportioneret fokus på seksuelle overgreb hos det pædagogiske personale selv, hvor endog små børns uskyldige doktorlege ender med at blive betragtet som seksuelt grænseoverskridende. En af de uheldige konsekvenser ved at rette et uproportioneret fokus på velmenende pædagogers arbejde med børn og børns uskyldige lege med hinanden kan være, at fokus forskydes fra de steder, hvor der er en væsentlig højere risiko for seksuelle overgreb på børn, nemlig i nogle børns hjemmemiljø og i dysfunktionelle familier.

Dertil kommer, at vi ingen viden har, der underbygger, at retningslinjerne i institutionerne i praksis vil beskytte børnene, hvis en ansat måtte forsøge at begå overgreb på et barn. Adskillige deltagere i "Retningslinjeundersøgelsen 2012" er tværtimod af den opfattelse, at retningslinjerne ingen effekt ville have, fordi man aldrig kan gardere sig imod en person, som vil begå overgreb på et barn i en institution. Der vil altid være et upåagtet øjeblik, hvor et overgreb kan finde sted. Det er en af årsagerne til, at nogle institutioner ikke har indført retningslinjer. Netop fordi en overvågning aldrig kan være total, plæderer nogle deltagere, som vi vil vende tilbage til det i slutningen af konklusionen, for, at f.eks. en åben kultur er et mere effektivt værn.

Hvis vi således antager, at seksuelle overgreb på børn i danske daginstitutioner er sjældne, og at retningslinjernes reelle effekt over for et konkret overgreb er uvis, og vi samtidig ser på de væsentlige, bekymrende konsekvenser, som denne undersøgelse viser, at retningslinjerne kan have for børnene og deres udviklingsmiljø i institutionerne, både på kort og på lang sigt, er konklusionen i vores øjne, at retningslinjerne ikke tjener børnenes sag.

Undersøgelsen har da også vist, at retningslinjerne for personalet i høj grad er indført for personalets egen skyld som et værn mod uberettigede mistanker og anklager. Som vi har søgt at illustrere det i analysen, er retningslinjernes hensigtsmæssighed imidlertid også her tvivlsom. Retningslinjerne risikerer på flere måder at udgøre en kortsigtet strategi. I et langsigtet perspektiv kan retningslinjerne nemlig efter vores vurdering fastholde pædagogstanden i lige nøjagtig den mistænkeliggørelse, retningslinjerne skulle være et forsvar imod, hvilket kan være undergravende for pædagogernes status i samfundet. Ligeledes kan retningslinjerne på lang sigt være en farlig kurs for de mandlige pædagoger. Retningslinjerne, navnlig dér hvor der er særregler for mandligt personale, risikerer at udhule mandens værdi som arbejdskraft og besværliggøre hans rolle i institutionen både i forhold til ledelsen og de kvindelige kolleger, for hvem analysen viser, at retningslinjerne også har nogle indtil nu oversete konsekvenser. Endelig er det undergravende for tilliden til børneinstitutioner, at personalet opretholder retningslinjer og regler, der går imod pædagogisk viden, og som ikke tjener børnenes velbefindende og udvikling i institutionerne - f.eks. at børn visse steder ikke kan få en hjælpende hånd til et uheld i bukserne eller komme på skødet og blive trøstet. Samlet set risikerer den tryghed, som undersøgelsen viser, at retningslinjerne giver personalet her og nu, at blive dyrt betalt i fremtiden.

Imidlertid kan man efter vores opfattelse ikke bebrejde pædagoger og ledere, at de i retningslinjerne har søgt et værn, der kan give dem tryghed i hverdagen. "Retningslinjeundersøgelsen 2012" viser, at der kan hvile et betydeligt pres på pædagogisk personale. Pædagogisk personale, herunder navnlig mænd, varetager deres arbejde med en risiko for en uberettiget anklage, som kan være livsødelæggende. En mandlig SFO-leder udtrykker det således: "Jeg mener, der er for lidt sikring af medarbejdernes rettigheder som mennesker. (Hver gang en uberettiget anklage rettes mod en medarbejder, ser vi, at personen går ned på det)." Undersøgelsen viser samtidig, at der hviler et pres på især ledelsen - men også på den enkelte pædagog - fordi man frygter at overse tegn på et misbrug i institutionen eller i børnenes hjem og derved risikere at miste sit job eller blive hængt ud i medierne. Netop mediernes behandling af sager om seksuelt misbrug nævnes ofte i undersøgelsen som enten direkte årsag til indførelse af retningslinjer eller som årsag til forstærket frygt hos personalet for uberettigede mistanker. Fordi pædagogisk personale reagerer på et udefrakommende pres - fra forældre, myndigheder, medier og samfund som sådan - kan man ikke forvente, at ledere og pædagoger i de institutioner, der har indført retningslinjer, blot fra dag til anden kan kaste dette redskab over bord. Problematikken rækker ud over institutionernes grænser og fordrer løsninger, som pædagogerne ikke kan være ene om - herunder en lettelse af det pres, som pædagoger og ledere kan føle fra det omkringliggende samfund.

Undersøgelsen illustrerer, hvor uundværlig en sammenhængskraft *tillid* er i både det lille og det store samfund. Tillid er det bærende element i det fællesskab, en børneinstitution er, fordi det at overlade sit barn til fremmede måske er den ultimative tillidsfordring. Samtidig kræver det tillid at tage vare på andres børn, fordi man er nødt til at basere sig på, at forældrene tror på ens gode motiver. Ellers kan opgaven og børnene, som vi har set det, blive farlige, fordi man risikerer en mistanke. Endelig kræver det stor tillid at ansætte pædagogisk personale til at tage vare på børn. Tilliden er derfor det kit, der får det hele til at hænge sammen omkring børnene i en institutionshverdag. En kvindelig leder i integreret institution, der ikke har retningslinjer, formulerer det således: "Jeg er nødt til at stole på de folk, jeg har ansat, ellers kan jeg ikke se, hvordan jeg skal drive en institution."

Det er derfor bekymrende, at "Retningslinjeundersøgelsen 2012" viser tendens til, at netop den essentielle sammenhængskraft, tilliden, er truet. En kvindelig leder i integreret institution skriver: "Mistænkelighed er kommet ind i faget.", og en mandlig leder i integreret institution udtrykker det således: "Grundlæggende føler jeg det som en forudfattet urimelig mistillid." Undersøgelsen illustrerer, at det er destruktivt, når tilliden går tabt. Tingene hænger ikke længere sammen. Banale, daglige handlinger bliver omstændelige at udføre, og det pædagogiske personale er tvunget til at leve med det urimelige arbejdsvilkår, at samme små, banale ting i hverdagen kan medføre misforståelser og anklager, der risikerer at kaste deres liv i grus. Analysen viser, at denne mistillidskultur, som retningslinjer og regler er udtryk for, foruden at gå fejl af børnenes og personalets interesser heller ikke i et større perspektiv tjener samfundets interesse. En defensiv mistillidskultur modarbejder flere af de store dagsordener, vores samfund har i dag. F.eks. når den resulterer i mindre bevægelse i daginstitutionerne, og f.eks. når mandlige pædagoger hindres i at udfylde den væsentlige, dokumenterede rolle, de ikke mindst spiller for drengene i institutionerne, herunder netop gennem fysisk udfoldelse. "Retningslinjeundersøgelsen 2012" peger derfor på, at der er behov for en fornyelse af den *tillidskontrakt*, der oprindeligt ligger i, at vi som samfund betror vores børn til pædagogisk personale i børneinstitutioner. Der er brug for, at vi som samfund viser tillid til pædagoger og ledere, tillid til, at de varetager deres arbejde, fordi de gerne vil gøre en forskel for børnene - og ikke, fordi de er pædofile.

Undersøgelsen peger samtidig på behovet for *en styrket dialog* på flere niveauer - en dialog som kan være tillidsfremmende. For det første ligger der en formidlingsopgave i at fortælle samfundet, at seksuelle overgreb på børn i daginstitutioner ikke er hyppigt forekommende for at dæmme op for den frygt, som sætter det pædagogiske personale under pres. For det andet vidner undersøgelsen om, at pædagogisk personale kan have svært ved at navigere i det vanskelige felt, som spørgsmålet om seksuelle overgreb på børn er i alle dets aspekter - både i forhold til risikoen for en uberettiget anklage, men også i forhold til seksuelt misbrug som reelt fænomen. Adskillige deltagere efterlyser viden, og også her foreligger en opgave, der kan give personalet bedre redskaber end retningslinjerne - redskaber, der er baseret på faglighed og ikke på frygt. Ikke mindst peger undersøgelsen på nødvendigheden af en dialog i institutionerne, omkring institutionerne og mellem institutioner og samfund om det kulturskifte, som "Retningslinjeundersøgelsen 2012" viser tendens til. En dialog, som bag om tabuer og frygt kan diskutere, hvad det er for værdier, vi ønsker skal ligge til grund for den pædagogiske praksis og for samværet mellem børn og voksne i børneinstitutioner.

Der skal ikke her gøres noget forsøg på at formulere en egentlig løsning på de spørgsmål, som "Retningslinjeundersøgelsen 2012" rejser. Der er tale om en kompleks problematik, der ikke har nogen enkel løsning. Imidlertid er der ingen tvivl om, at spørgsmålet om tillid og dialog er *en del af* løsningen. Derfor er det relevant afslutningsvis at kaste et blik på de institutioner i undersøgelsen, der ikke har retningslinjer for personalet. Tillid og dialog går nemlig igen i de kvalitative besvarelser fra disse institutioner. På spørgsmålet om, hvorfor man ikke har indført retningslinjer, er svaret dels, at man har tillid til hinanden i institutionen, dels at man ikke ønsker at mistænkeliggøre personalet, navnlig mændene. Man ønsker at tage udgangspunkt i, at alle ansatte har gode og reelle hensigter for arbejdet. Det anskues som et basalt vilkår, når man skal arbejde sammen om børn. Hvis tilliden er på plads i relationerne mellem pædagoger, forældre og børn, er retningslinjerne overflødige. Der er følgelig en opfattelse i disse institutioner af, at det ville ødelægge tilliden på arbejdspladsen at indføre retningslinjer. Det betyder ikke, at man ikke er opmærksom på spørgsmålet om seksuelle overgreb på børn eller på risikoen for en uberettiget mistanke i de institutioner, der ikke har retningslinjer. Det er man, men man bruger alternative redskaber som tillid og en åben dialog og kultur blandt personalet samt sund fornuft og almindelig, pædagogisk faglighed, som flere deltagere bemærker i sig selv bør indbefatte opmærksomhed over for seksuelle overgreb. Det bemærkelsesværdige er, at kun få ansatte i institutioner uden retningslinjer føler sig utrygge. De fleste føler sig trygge. Det peger på, at der er andre veje end retningslinjer og de omkostninger, som "Retningslinjeundersøgelsen 2012" har vist, at disse kan have.

Note: Efter "Retningslinjeundersøgelsen 2012"

"Retningslinjeundersøgelsen 2012" rejser i høj grad spørgsmålet om, hvorledes forældrene oplever retningslinjerne for personalet og reglerne for børnene. Spørgsmålet i undersøgelsen til ledere og pædagoger om, hvordan forældrene har reageret på retningslinjerne, efterlader flere spørgsmål end svar - bl.a. fordi forældrene i mange institutioner slet ikke er informeret om retningslinjerne. Eftersom det i høj grad er forældrenes potentielle mistanker, som pædagogerne vil forebygge med retningslinjerne, peger "Retningslinjeundersøgelsen 2012" i det hele taget på det væsentlige i at undersøge forældrenes rolle i det kulturskifte, som undersøgelsen viser tendens til. Den naturlige fortsættelse af "Retningslinjeundersøgelsen 2012" er derfor forskning i forældrenes indstilling til retningslinjer og i deres følelser og tanker mere generelt i forbindelse med seksuelle overgreb på børn. Dette forskningsprojekt er Forskningsgruppen Paradox' næste projekt. Projektet er påbegyndt og tager form af ph.d.-projektet "Frygt for pædofili og moderne forældreskab" ved Else-Marie Buch Leander, der er forskningsstøttet af BUPL's Forskningspulje og foregår på Aarhus Universitet. Projektet kan følges på Else-Marie Buch Leanders hjemmeside

<http://pure.au.dk/portal/da/filembl@hum.au.dk>

og på Forskningsgruppen Paradox' hjemmeside:

<http://smk.au.dk/forskning/forskningsgruppen-paradox/>

Del 4: Citater

9.0 Udvalgte citater fra Retningslinjeundersøgelsen 2012

N.B. Citaterne er ordnet efter, hvilket spørgsmål de stammer fra. Hverken det enkelte citat eller gruppen af citater under hvert spørgsmål kan læses som værende repræsentative for besvarelsene af det givne spørgsmål. For en fuld forståelse af citaternes kontekst, henvises derfor til rapporten og den fulde redegørelse for besvarelsene af hvert spørgsmål.

9.1/ Har der inden for de sidste 10 år været en eller flere sager i din institution om enten seksuelle overgreb på børn eller om uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn? Uddyb eventuelt dit svar

UDVALGTE CITATER

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Der har været nervøse forældre, fordi enkelte børn har kigget, og leget læge. Grundet de mange sager i medierne, har forældre skræk for selv "normale" børns nysgerrighed."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"En mor blev sur på en pædagog og anklagede hende for overgreb i forbindelse med toiletbesøg. Moren trak anklagen tilbage med det samme, forældrene blev flyttet fra institutionen, men det påvirkede pædagogen så meget, at hun søgte ud i et andet pæd. område."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Vi har haft en mand i jobtræning, der havde en uhensigtsmæssig tilgang til vores vuggestuebørn, og han blev efterfølgende fyret."

Kvindelig leder i vuggestue med retningslinjer:

"En forælder var bekymret over at hendes søn fortalte at han havde leget numseleg med en af vores medhjælpere. Efter samtale med souschefen fik medarbejderen en undskyldning."

Kvindelig leder i integreret institution uden retningslinjer:

"I min tidligere ansættelse. En mistanke startet af forældresnak. Jeg tog fat om snakken indkaldte de forældre som snakkede om emnet. Med god struktur under mødet komme alle til orde og vi fik klarlagt hvad det drejede sig om - og det var en anklage uden hold i."

Kvindelig leder i integreret institution uden retningslinjer:

"Jeg har en mandlig kollega som på en anden arbejdsplads blev beskyldt for noget. Han blev rensset for mistanke, men har været sygemeldt i lang periode før han begyndte at arbejde hos os."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Vi havde en *stor* seksuel sag for ca. 12 år siden hvor det drejede sig om overgreb børn og børn imellem."

9.2/ Uddyb gerne årsagen til, at der ikke er retningslinjer i din institution

UDVALGT CITAT

Kvindelig leder i SFO uden retningslinjer:

"Vi er en institution hvor personalet har arbejdet sammen i mange, mange år. På et tidspunkt blev det for hysterisk med anklager omkring overgreb. Syntes ikke laveste fællesnævner skal medvirke til regler, der udstiller forskellige grupper. Situationerne kan også blive for kunstige. Det handler jo om tillid og opmærksomhed, det klarer vi fint uden specielle retningslinjer."

9.3/ Hvad er din holdning til, at der ikke er retningslinjer i din institution? Uddyb gerne dit svar.

UDVALGTE CITATER

Kvindelig leder i integreret institution uden retningslinjer:

"Jeg er nødt til at stole på de folk jeg har ansat ellers kan jeg ikke se hvordan jeg skal drive en institution. Der bliver også begået overgreb fra kvinder mod børn så det er ikke kun forholdsregler omkring mænd man bør have hvis man vælger at have nogen. (...)"

Kvindelig leder i integreret institution uden retningslinjer:

"Retningslinjer ville rent praktisk være et problem i det daglige arbejde."

Kvindelig pædagog i integreret institution uden retningslinjer:

"Den enkelte kollega vil stå helt alene, hvis der ikke er nogle tydelige retningslinjer og vil være meget sårbar."

Mandlig pædagog i børnehave uden retningslinjer:

"Jeg synes det er rigtig rart at jeg ikke bliver overvåget og at der ikke er restriktioner i mit arbejde. Det ville få meget stor indflydelse på mit arbejde og i mit samvær med børnene."

Mandlig pædagog i SFO uden retningslinjer:

"Da jeg er mand, er jeg lidt splittet.. For naturligvis burde der være en form for beskyttelse for alle parter.. Men det virker lidt nedværdigende og anklagende at bare fordi man er mand, skal der tages nogle forholdsregler... Her er alle mænd under mistanke.. En måde at inkludere alle på er at sætte kamera op overalt.. Og skulle der så ske noget. Så har vi jo et redskab.."

9.4/ Hvad er årsagen til, at der er indført retningslinjer i institutionen?

UDVALGTE CITATER

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Vi havde for flere år siden en forælder der misforstod en legesituation, hvilket forskrækkede os alle, så derfor er vi obs. på at der ikke kan / må kunne opstå misforståelser."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Vi er en del mænd og hver gang der noget om mandlige pædagoger som har forgrebet sig er vi jaget vildt. Så vi må beskytte os imod det."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Så vi har "ryggen" fri ved mistanke."

9.5/ Beskriv venligst retningslinjernes indhold

UDVALGTE CITATER:

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"At vi ikke har tæt kropslig kontakt med børnene og vi tager ikke temperatur på de store børnehalebørn."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Retningslinjerne går ud på at man som medarbejder skal sørge for, at man kan blive set/registreret i sin omgang med børnene. Det vil sige ingen mistænkelige lukkede døre eller medarbejdere der søger ud i institutionens kroge, hverken ude eller inde, uden at kunne blive set/registreret af kolleger. Der kommunikeres omkring hvad der foregår i institutionen."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Når vi hjælper børnene på toilettet eller skifter ble, skal døren stå åben eller på klem, således det signalerer, at her må man gerne komme ind. Personalet må ikke tage børn med i kælderens og hente ting fra depoter o.lign. Personalet skal aftale med kollegaer, hvis man tager et el. to børn med i køkkenet og tømmer opvaskemaskine eller aftale, når man laver sprogtest osv. Personalet må ikke have børnene siddende overskrævs på skødet, skal man trøste og sidde med barnet, skal det sidde sidelæns, med begge ben til den ene side."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Dørene til toilettet lukkes ikke. Døren er åben til soverummet, når børnene lægges til at sove. Man går ingen steder med børnene alene, uden at informere de andre personaler. Man skal være synlig på legepladsen."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Der er altid åben dør ved skiftning og man er ikke alene med et barn."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Skærpet opmærksomhed på omgang med børn ved: - trøst - toiletbesøg - sidde på skødet - svømmehal/badning ved strand."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Kort beskrevet handler det om ikke at være ene mand i lukkede rum med børnene. At man skal tænke sig om ved fysisk berøring, ikke sidde med pigerne på skødet, ikke kilde børn osv. Reglerne er for at beskytte såvel pædagog og børn, og vi tager meget udgangspunkt i netop det at passe på sig selv, når det handler om folk i aktivitet, da det er her, vi oplever, at vi skal være meget obs. på, hvad der foregår."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Mænd sidder ikke med børn på skødet. Mænd hjælper ikke børn med toiletbesøg. Der skal være to voksne til stede ved tæt kropskontakt - tumlelege - slås osv."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Børn sidder ikke på skødet på medarbejdernes køn, men med benene samlet og sidelæns på medarbejderens lår. Dette gælder både for kvinder og mænd. Derfor sidder børn heller ikke overskrævs på medarbejders lår med deres køn. Børn skal støttes i deres sociale relationer, i stedet for at "klæbe sig til en voksen" da dette kan opfattes som medarbejderens behov for kropslig kontakt."

Mandlig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Det blev umiddelbart inden min ansættelse besluttet at vi ikke tørrer tissekoner når pigerne har tisset."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Personalet skal bære handsker når de skifter børn, tørre dem eller hjælper dem i tørt tøj. Døren skal ikke lukkes ind til toilettet."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Vi har fået glas i alle døre således at ingen kan være alene bag en lukket dør."

Kvindelig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Døren til badeværelset er aldrig lukket og mænd sover ikke til middag med børnene."

Kvindelig leder i vuggestue/børnehave med retningslinjer:

"Mænd skifter hjælper ikke på toiletter. Børn må ikke have bodystocking på da de samles i skridtet. Vore mænd må ikke være alene med vores børn i kælderens. Vores mænd må ikke have børn på skødet."

Kvindelig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Vi har en aftale om at det altid er i orden at "forstyrre" en kollega ved at åbne en dør eller kigge ind ad et vindue, på den måde holder vi ikke noget hemmeligt for hinanden og man kan aldrig vide om nogen kigger ind. Vi synes at det er betryggende at vi "holder" øje med hinanden."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Mandlige medarbejdere eller praktikanter skal ikke skifte børnene eller hjælpe dem med toiletbesøg. De skal ikke være alene med sovebørnene. Øvrigt personale må ikke lukke døren til soverum eller toiletter, når man er alene med børnene. Vi kysser ikke børnene på munden, når børnene gerne vil sige farvel m.m."

Kvindelig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Undgå at være alene med et enkelt barn i rum med dørene lukkede. Fortæl hvor du går hen. Fortæl hvis du tager børn med i "lukkede" rum. Vi skriver dagligt hvilke voksne der er i eks. gård, værksted mm. så man efterfølgende kan gå uger og måneder tilbage, hvis der er brug for at vide hvem der har været hvor. Opfordrer ikke selv til at børn skal sidde på skødet. Giv ikke kram eller anden fysisk kontakt med mindre barnet selv opsøger det."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"En mandlig pædagog må ikke hjælpe et barn på toilettet. De må ikke være alene med et barn. De må under igen omstændigheder tage et barn på skødet uden der er andet personale til stede. I det hele taget skal de være bevidste om, hvad de gør. Vi tale ofte om det på p-møder."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"(...)Vi arbejder med åbne døre – det vil sige at vi i dagligdagen stiller vores praksis til skue for kolleger, forældre og øvrige børn. (...) De ansattes påklædning skal være hensigtsmæssig og ikke udsende seksuelle signaler. Eks. bluser og bukser skal nå sammen både foran og bagpå, mandlige ansatte går ikke i bar mave og der anvendes kun badetøj når vi er i svømmehallen. (...)"

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Som udgangspunkt er ingen ansatte alene med børn i længere tid af gangen. Der er frit udsyn til puslepladsen, der er samtaleanlæg/medhør på toilettet."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Der er altid 2 voksne i situationer som legeplads, lukke, åbne, osv. Er man alene må døren aldrig lukkes – hverken til stuen, dukkekrogen eller børnenes toiletter... Det er forbudt at gå alene med et barn enten på tur eller andre ærinder som ex. kælderens."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"1) Ingen børn med i kælderen mere. I kælderen opbevarer vi papir og lign. og det har altid været en hyggetjans at komme med ned og hente varer. 2) Ingen lukkede døre ud til børnehavetoiletterne. Ingen børn med på personaletoiletet med lukket dør. 3) Vuggestuens toilet er forsynet med store vinduer med indkig fra stuen. 4) Nye vikarer skifter ikke ble/tørre. 5) Ingen private kameraer med på arbejde 6) Ingen telefoner m. kamera i arbejdstiden. 7) Vi kysser ikke børnene, men krammer gerne. 7) Ingen alene ture (altid 2 af sted)."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Det væsentlige er: At der er to medarbejder tilstede, når den ene er mand. I skifterummet er døren fjernet. Den mandlige medarbejder har pligt til at sige fra eller få vidner på, når der kan opstå "kritiske" situationer."

Kvindelig leder i vuggestue med retningslinjer:

"- Døren til badeværelset må aldrig lukkes, men må gerne stå på klem. (Da der er stor forskel på, hvordan de to former opfattes.) Hvis døren lukkes, skal der være 2 personer derude. - Man må ikke tage billeder af børnene med mobil og lignende. Alle fotos og al video taget af børnene, er med institutionens kameraer. - Ingen fotos af nøgne børn eller i pusle- og pottesituationer, hvor man kan se bar numse. - Ingen kys på munden. Ingen børn bader nøgne, hverken ude eller inde."

9.6/ Hvad er din holdning til din institutions retningslinjer, og hvordan oplever du disse i hverdagen?

UDVALGTE CITATER

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Det er super og et godt arbejdsredskab. Vi bruger retningslinjerne i vores daglige planlægning af aktiviteter og opsynspligt. Det er en cementeret antagelse i personalet at sådan gør vi.."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"De kan være begrænsende da vi hele tiden skal tænke over hvem der gør hvad med børnene. Det er også ærgerligt at der er kommet så meget fokus på mændene at de nærmest ikke kan gøre noget uden at risikere en anklage."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"De er indført af nød, men fungerer OK."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Jeg har det helt fint med vores retningslinjer, de er få og logiske, og de er ikke på nogen måde ødelæggende for vores daglige virke og samvær i institutionen. Jeg mener, de er vigtige i forhold til den tillid og åbenhed, som vi gerne skulle have i forhold til både hinanden i personalegruppen og overfor forældregruppen."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Det er desværre en nødvendighed i dagens Danmark, men kun med overvågning af personalet og børnene dagen igennem er vi som fagpersoner i stand til at bevise vores uskyld."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Retningslinjerne er vedtaget i samarbejde med personalet. De giver ingen problemer i dagligdagen - er en fuldt integreret del af pædagogikken."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Tænker det er fint med nogle regler for primært at beskytte personalet, men vi skal passe på ikke at overreagere."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Irriterende, da der kan lugte fælt fra toiletterne og da det kan være generende for barnet, at andre børn overværer, at de har haft et "uheld". Ellers ok!"

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Et nødvendigt onde."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Vi har vænnet os til dem, og det er ikke noget problem i hverdagen. Det bliver først et problem, når man begynder at tænke over den tabte frihed til at nyde at løbe rundt uden tøj på – som gjaldt da mine egne børn var små, og tiden var en anden..."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Med det fokus der er på emnet, mener jeg det er vigtigt med forebyggelse af hensynet til børn og personale. Ja, så det fylder en del i hverdagen. Måske ikke bevidst. Men det er en faktor, vi aktivt skal forholde os til. Billeder af glade børn der bader på legepladsen uden tøj på, er bare ikke tænkeligt mere. Ja, på mange områder har det indflydelse på måden, vi tænker pædagogik på."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Ligesom personalet udtrykker det, synes jeg også selv, det kan være irriterende at gå og tænke over sådan noget i det daglige. Men vi har taget konsekvensen. Som skrevet har vi for ca. 10 år siden prøvet at have en mistænkt personale og det var ikke godt for ham eller os."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"At det er en fordel at have retningslinjer, da det er nemmere at snakke ud fra vedtagne regler om netop dette emne."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Jeg mener der er for lidt sikring af medarbejdernes rettigheder som mennesker. (Hver gang en uberettiget anklage rettes mod en medarbejder, ser vi at personen går ned på det)."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Det er desværre vigtige retningslinjer som er nødvendige. Det kan i nogle situationer virke hæmmende på spontaniteten og omsorgen."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg tror det er en nødvendighed for vores egen sikkerhed. Jeg synes der er gået noget pædagogisk omsorg tabt."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"At de er nødvendige både for børn og voksne. En voksens liv vil blive slået i stykker fra den ene dag, såfremt der kommer en falsk anklage. Den vil altid hænge ved ham."

Kvindelig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Jeg er noget splittet omkring det. På den ene side synes jeg vi skal passe på hinanden (som voksne) – på den anden side, hvis ikke vi må give kram, hvis ikke vi må invitere et barn til at sidde på skødet – så føler jeg at vi lever efter "de syge menneskers" verden... altså at vi i alt for

høj grad indretter os efter, at nogen har pædofile tendenser, og at vi gør noget som burde være en rar og naturlig del af vores tilgang til børnene til noget forbudt og "snavset".

Kvindelig pædagog i vuggestue med retningslinjer:

"Jeg kan sagtens sætte mig ind i mine mandlige kollegers ønske, men det betyder til gengæld at det kun er mig, der kan skifte bleer hvis jeg er sammen med denne kollega på stuen om eftermiddagen."

Kvindelig pædagog i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg synes det er fint og de er en naturlig del af hverdagen. Jeg tænker ikke over dem til daglig :-)."

Mand pædagog i vuggestue med retningslinjer:

"Jeg er tilfreds med dem. Som mandlig pædagog kan jeg føle mig ekstra udsat. Jeg er glad for at ledelsen ikke laver særlige retningslinjer for mænd. Det har jeg hørt andre steder har gjort..."

Mandlig pædagog i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg synes det er godt at have retningslinjerne. Jeg føler mig mere tryk i mit arbejde."

Mandlig pædagog i vuggestue med retningslinjer:

"Tidligere generede det voldsomt, da der i flere tilfælde blev nævnt at det i højere grad var mændene der var tiltænkt disse retningslinjer, hvilket kunne føles som mistænkeliggørelse. Tænker ikke over noget af det i dag."

Mandlig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Den retningslinje jeg har oplevet giver i høj grad mening. Det er min holdning at klare retningslinjer på dette punkt er yderst vigtige, da en mistanke om seksuelle overgreb fra min side og en leders tvivl efterfølgende, vil være noget nær det værste scenarie jeg i mit professionelle liv kan opleve."

Mandlig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Alt for tidskrævende og virker lidt nytteløse!"

Mandlig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Jeg havde parkeret "angsten" omkring emnet i en fornuftkasse i følelsesregistret, indtil en af kollegaer blev beskyldt for et overgreb, der blev jeg meget opmærksom på og havde en periode hvor jeg ikke havde løst til at trøste børn der havde slået sig."

9.7/ Beskriv gerne, hvorledes retningslinjerne påvirker din faglige identitet?

UDVALGTE CITATER

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Mistænkelighed er kommet ind i faget."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg synes, at vi mistænkeliggøres som "stand" og det generer mig. Tiltagene kan jeg godt leve med og hvis det kan forhindre at et barn forulempes er det OK."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg synes det er bl.a. problematisk, at vi har særlige retningslinjer ift. mandlige medarbejder, da vi i højere grad ønsker at tiltrække lige netop dem. Som beskrevet før, synes jeg desuden, at vores muligheder for at skabe små rum med få børn og enkelte voksne bliver berørt af denne problematik."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg kan mærke at det påvirker mig på den måde at vores samfund er blevet et samfund hvor der er meget kontrol og retningslinjer for vores forventede måder at handle og agere på. Det er belastende når der kommer en mandlig medarbejder og jeg så skal tage den her snak for jeg føler at jeg allerede dér mistænkeliggør ham."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Bedømmelsen af pædagogiske aktiviteter kan måske forsvinde i hensynet til ikke at blive misforstået."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Jeg bliver mere bevidst om mit nærvær med børn; de sidder næsten aldrig mere på skødet og der bliver også mindre af kys og kram, og det går ud over mit syn på arbejdet og min faglige tilgang til samvær med børn."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Der er modsatrettede værdier, vi vil gerne have medarbejdere af begge køn, men vi skal samtidig være skeptiske overfor især mænd."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Det er ubehageligt, at tilliden til pædagoger og andre mennesker der har med børn og unge er svækket, det begrænser de tilbud som gives børnene."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Vi skal nu i langt højere grad end tidligere tænke over vores handlinger for at undgå at lande i situationer, der kan misforstås. Samtidig indskrænkes handlefriheden, da der nu oftere skal være to om tingene for en sikkerheds skyld."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Det er vigtigt at vi viser ansvar og beskriver vores holdning og handleplan – dermed bliver vi taget alvorligt og dette medfører respekt fra omgivelserne og dermed påvirker det vores faglige identitet, som ansvarsfulde pædagoger."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"For mig som leder er det vigtigt at signalere, at jeg tager vare på børn og ansatte."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Det er ubehageligt at skulle tænke tingene sådan. Vi er for at hjælpe børn ikke udsætte dem for grimme ting."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Man er nødt til at optræde professionelt som pædagog/SFO-leder for at virke troværdig og dette område kræver en konstant bevidsthed om hvilke signaler jeg og mine medarbejdere sender til omgivelserne, uanset situation og kontekst."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Vi er bevidste om hvordan vi omgås børn. Det højner vores faglighed at arbejde ud fra disse retningslinjer. Det sender et signal til forældrene, at vi er opmærksom på at skærme deres børn."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Det giver mig en mulighed for hurtigt at påpege "uønsket" eller overskridende adfærd – da det på forhånd er italesat."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg mener at via retningslinjerne viser jeg mine medarbejder, bruger mm at jeg tager dette emne meget alvorligt og at sådanne ting ikke er acceptabelt i "min" institution. Min ordentlighed som leder og menneske bliver tydeligt meldt ud både i ord og handling."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Mandlige medarbejdere må frasige sig en fysisk omsorgskontakt med børnene. Kan opleves som en form for diskriminering."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Det er beklageligt, at man som udgangspunkt skal have fokus på noget som jeg ikke har intentioner om."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Jeg mener, at det er nemt at fremsætte en anklage, som selv om den ikke har noget på sig, kan ødelægge mit arbejdsliv, og muligvis også mit privatliv. Jeg føler mig udsat."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Det er lidt krænkende at man altid skal opføre sig som om man var mistænkt. Man føler at man er i et fag – hvor der er mistro til ens dømmekraft."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"At det er nødvendigt at lave adfærdsregler er ødelæggende."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Det giver en faglig stolthed præcist at kunne fremlægge retningslinjerne for forældregruppen. Samtidig er det også vigtigt at vi i personalegruppen tager et fælles ansvar for at vi ikke sætter os i situationer, hvor der kan opstå overgreb på børn eller der kan blive fremsat uberettigede anklager."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Grundlæggende føler jeg det som en forudfattet urimelig mistillid."

Mandlig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Jeg tror det gælder for alle mænd (og kvinder) i pædagogiske erhverv. Man frygter at blive uretmæssigt anklaget idet bevisbyrden fra anklagers side nærmest er umulig, hvilket i praksis betyder at bevisbyrden ender med at blive omvendt."

Kvindelig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Jeg kan godt føle at min faglighed er under kronisk mistanke, og at jeg med retningslinjerne skal afgrænse min omsorg mere end jeg synes er i orden."

Kvindelig pædagog i vuggestue med retningslinjer:

"Jeg har ikke i samme grad mulighed for fordybelse i aktiviteter om eftermiddagen, hvis jeg er sammen med en mand. Så er det mig, der skifter bleer. Nogle dage er der måske kun en lorteble, men andre dage er der måske 8."

Kvindelig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"De giver mig en sikkerhed i at forholde mig professionelt, idet der er fælles regler og politik, og det fremmer trygheden."

9.8/ Beskriv venligst de retningslinjer, som kun gælder for mandligt personale.

UDVALGTE CITATER

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Voksenstøtte ved børnenes toiletbesøg/solcreme/anden fysik omsorg udføres ikke af mandlige pædagoger."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Altid at have børn på skødet eller klistrende til en mandlig pædagog sender øjeblikkelig forkerte signaler. Er det en kvindelig pædagog opfattes det ofte af andre som omsorg og trøst. De mandlige pædagoger skal derfor være mere bevidste om denne problemstilling. Det skal dog nævnes, at det altid at have børn på skødet eller klistrende til sig, altid giver anledning til en snak – uanset om det er en mandlig eller kvindelig ansat."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Som tidligere beskrevet har vi børn i præpuberteten. Denne aldersgruppe skal mænd, herunder i særlig grad unge mænd, omgærde med særlig forsigtighed for ikke at skabe mulige rygter om upassende adfærd."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"I situationer, hvor barnet skal afklædes, er ingen mænd alene med barnet. Kvindelige pædagoger kan godt være alene med børnene, hvilket faktisk er dobbeltmoralisk."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg taler med de mandlige medarbejdere om at være påpasselige med at sikre at de ikke kan komme i en situation hvor de kan blive anklaget for uberettiget overgreb, dvs. ikke at være alene med børnene og ikke at udsætte sig for alt for "kærlig" omgang med børnene."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Hvis forældre ikke ønsker deres barn skiftet af mænd, respekterer vi det, så vidt det er muligt."

Kvindelig pædagog i integreret institution med retningslinjer:

"Sovevagten tages kun af det kvindelige personale. Nogle af de mandlige medhjælpere laver "ekstra" regler for dem selv. Og går ikke ind på toilettet med et barn, eller skifter ble uden der er andre tilstede."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"De SKAL bære engangshandsker når de hjælper børnene på toilettet eller skifter ble."

9.9/ Hvordan er holdningen blandt de mandlige pædagoger i institutionen til, at der er særlige retningslinjer for dem?

UDVALGTE CITATER

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Det er de glade for, de forstår at vi gerne vil passe på dem."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer

"Det er ok, når de får forklaringen, at det også er for at beskytte dem."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Det er okay for dem – de synes selv de er mere udsatte end de kvindelige medarbejdere."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Positiv, men retningslinjerne opfattes også lidt kønsdiskriminerende."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"De oplever det som en beskyttelse, men også en begrænsning."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"De efterspørger selv retningslinjer og giver udtryk for, at det er trykghedsgivende for dem."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Det er mere betryggende at der er accept af ikke at skulle klare alle opgaver, når der er risiko for en eller anden form for anklage."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Ok hermed. Var påf da det blev nævnt første gang – men kunne godt se det fornuftige heri og det var for at beskytte ham."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Det giver dem "Tryghed", for mange frygter forældres holdning til mandlige personaler. – Det giver de udtryk for."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"De føler sig stødt men på den anden side vil de heller ikke risikerer en tvivl/en anklage så derfor lever de med dem."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"De ved det er for at beskytte dem, og synes det er ok. Så slipper de også for at skifte ble!"

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"De er forskellige... nogle føler sig anklaget, og ser det ikke som en sikring at deres person og andre ser det som en fornuftig praksis."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Der er stor forståelse blandt det mandlige personale at det kan være nødvendigt i visse situationer eller i en kort periode. Vi taler meget med dem om at det ikke har noget med deres person at gøre."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Undertegnede har selv lavet dem. Andre mandlige medarbejdere introduceres for retningslinjerne og føler sig generelt trygge ved det, At der er forskel mellem mænd og kvinder opleves ikke som et problem – nærmere som en værdifuld foranstaltning"

9.10/ Hvordan oplever du som mandlig pædagog, at der er særlige retningslinjer for mænd?

ALLE CITATER

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Diskriminerende."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Som en tryghed."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Jeg skal tage mig i agt og bruge de kvindelige medarbejdere når der kan være risiko for fejl fortolkninger."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Det er helt i orden, og en god idé med dette særlige fokus."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Man føler sig lidt anklaget på forhånd."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Jeg ved det er nødvendigt."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Det er selvfølgelig bekymrende at vi er kommet helt derud, men da man kan se at der sker overgreb på børn i daginstitutioner og at der er meget fokus på det også fra forældrenes side, er det godt at have nogle retningslinjer som kan beskytte en mandlig ansat mod mistanke eller anklager."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Sådan er virkeligheden."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Det er helt i orden, men er opmærksom på at der også findes kvindelige krænkere."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Fint – tænker det er en del af nutiden. Men en skam det er kommet der til og alle betaler prisen."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Som en nødvendighed, af hensyn til min egen sikkerhed."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"OK – har selv indført dem."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Det er i dagens Danmark ok. Med den – meget overdimensionerede – fokus der er på krænkelser og pædofili."

Mandlig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Sørgeligt som sagt... jeg har svært ved at vurdere om det er nødvendigt, da vi ikke har haft nogen sager. Men ud fra medieomtale af den slags sager tror jeg det er."

Mandlig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Så lang tid der er meget få retningslinjer som giver mening, gør det mig intet. Men hvis det bliver noget med at mandlige pædagoger ikke må hjælpe f.eks. Pigerne efter toiletbesøg, eller med bleskift, vil jeg nok føle at jeg ikke kan udfører mit arbejde ordentlig når jeg skal hente hjælp fra kvindelige kolleger."

Mandlig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Det er ok, så længe at retningslinjerne ikke bliver for tydelige overfor børnene, som før beskrevet."

9.11/ Påvirker særreglerne for mandlige pædagoger dit forhold til nogle af personerne i institutionen?' Uddyb gerne dit svar.

ALLE CITATER

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Som mandlig pædagog kan du ikke altid vise og bruge den reaktion der skal til når du skal trøste, være i enerum med en gruppe børn, og forældre kan bemærke om det er smart at en mandlig pædagog gør dette og hint."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"F.eks. skifter jeg ikke vuggestuebørn."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Der bliver lagt vægt på det professionelle i samværet, og især pigerne får mindre kontakt / omsorg."

9.12/ Beskriv gerne de regler, som børnene skal overholde

UDVALGTE CITATER

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Vi griber altid ind når børn leger "doktorlege" eller viser deres "herligheder" frem. Vores børn er så store, at det ikke mere er en børnehaveleg, men i stedet kan betragtes som et mindre overgreb. Forældrene bliver selvfølgelig straks orienteret."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Børnene skal komme og spørge om de må tage f.eks. blusen af hvis de sveder i puderum. Ellers må de ikke tage tøjet af, kun trøjer med lange ærmer, hvis de sveder."

Kvindelig leder i integreret institution uden retningslinjer:

"Børnene må ikke tage alt tøjet af med mindre de skal bade eller vaskes. Børnene må ikke lege doktorlege hvor de kigger og piller ved hinanden. Det mener vi er grænseoverskridende."

Kvindelig leder i børnehave uden retningslinjer:

"Vi tager ikke alt tøj af selvom det er varmt og de voksne "går runder", både inde og ude, så evt. doktorlege ikke bliver til overgreb."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Vi kan ikke forhindre doktorlege, men vi kan tale med børnene om, hvor uhensigtsmæssigt det er og at det kan være grænseoverskridende for et barn at deltage i."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"De må ikke tage tøjet af når de leger doktorlege. Vi ved jo også det er naturligt at undersøge og kikke på hinanden, men vi taler om hvad man må og ikke må. Vi er selvfølgelig ekstra obs i perioder, har hængt et spejl op så vi har mulighed for at holde øje med børnene, der hvor det er oplagt at lege disse lege."

Kvindelig leder i børnehave uden retningslinjer:

"Børnene bader eller løber aldrig rundt på legepladsen uden tøj. Når børnene leger doktorlege så tænker de jo ikke på at der noget seksuelt i det, det er voksnes/forældrenes tanker der gør det til noget slemt."

Kvindelig leder i integreret institution uden retningslinjer:

"Alt med måde og under opsyn. Selvom der i vores børnehus er mange kroge, små rum og huler, bliver børnene tilset og observeret med passende jævne mellemrum. Det er vigtigt, at børnene har et naturligt og ikke tabubelagt forhold til deres kroppe."

Kvindelig leder i vuggestue/børnehave uden retningslinjer:

"Ingen doktorlege, men udramatisk og grundig information til børnene. Det er en tilbagevendende praksis. Vi ser det som en naturlig del af børnenes udvikling og det lige så vigtigt at de ikke får et forkvaklet forhold til deres krop og seksualitet fordi vi er skræmte at risikoen for overgreb."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"De må ikke tage tøjet af. Vi holder øje med de børn som gerne vil lege seksuelle lege eller onanere. De får stille og roligt besked på at det skal de ikke lege her. Nogle børn beder vi gå på toilettet og " kilde færdig " hvis de er voldsomt påvirket. Ellers aftaler vi retningslinjer med vores psykolog for det enkelte barn."

Kvindelig leder i SFO uden retningslinjer:

"Børnene skal ikke tage tøjet underbukser/trusser af, og vi vil ikke have at de klæder sig af, når de leger i huler eller andre steder, hvor der er mulighed for at have "hemmeligheder"."

Kvindelig leder i børnehave uden retningslinjer:

"Doktorlege popper op med mellemrum og balancen bliver at gøre det til en naturlig del af udviklingen, og ikke til noget meget forbudt. Det kræver skærpet opmærksomhed fra personalet og snak med forældrene, som godt kan blive bekymrede."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Børnene må ikke lege doktorlege og tage tøjet af... I nogen tilfælde skrives der ind overfor kæresteri blandt børnene."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Der må ikke stikkes ting i diverse huller. Vi er meget obs. på de børn der smider tøjet – sikre at ingen bliver misbrugt, heller ikke af hinanden..."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"At man ikke tager tøjet af og er nøgen på institutionen og man leger ikke doktor, det bryder forældrene sig ikke om. Og hvis man skal lege det skal det være under opsyn og det har vi ikke personale til."

Kvindelig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Vi leger ikke numselege, vi bruger numsen til at sidde på toilettet med, vi piller ikke fordi tissekonen eller tissemanden er til at tisse med. Vi bader ikke nøgen, da vi har mange andre end forældre som henter."

Mandlig leder i børnehave uden retningslinjer:

"Det er ikke i orden, når børn undersøger hinanden i institutionen, netop for at undgå anklager på at medarbejdere er indblandet."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Reglerne på dette område er ikke nedfældet på skrift. Vi tager stilling fra sag til sag – men vil ikke have disse lege. Reglerne er egentlig nok mere for at forældrene skal føle sig sikre."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Tidligere var det sådan at når vi badede om sommeren på legepladsen eller legede med vand, så tog børnene al tøjet af. De senere år er praksis ændret således at børnene har badebukser eller badedragter på. Vi oplever også at det er blevet "naturligt" for børnene at tage badebukser eller badedragt på. Det er en praksis som de også er vant til hjemmefra. For

20 år siden var det lige før at der blev set undrende på et barn der beholdt sine underbukser på under vandlegene eller måske ligefrem havde badebukser eller badedragt med."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Der er helt klart sket en holdningsændring de sidste 10 år. Børnene bader med badetøj eller undertøj nu. Vi er mere på vagt overfor numselege og afklædning. Forældrene er også mere sarte over egne børns nøgenhed. Mandligt personale har vi større opmærksomhed på for at beskytte dem."

9.13/ Er der aktiviteter, som I i institutionen ikke længere foretager jer (f.eks. at tage i svømmehalen), fordi I vil forebygge seksuelle overgreb på børnene eller uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børnene? Hvilke aktiviteter er der tale om?

UDVALGTE CITATER:

Leder i børnehave med retningslinjer:

"Der er ikke tale om specifikke aktiviteter – mere en holdningsændring til hvad man tillader. Tidligere kunne personalet i højere grad gå i "soltøj" og bar overkrop på arbejde – børnene badede om sommeren helt nøgne, nu er det mere almindeligt at de har badetøj med til turen under havevanderen etc."

Pædagog i integreret institution med retningslinjer:

"Vi tager ikke billeder af badende børn, ligesom de ikke må bade uden badetøj, da vi ikke ved hvem der kigger på gennem hegnet."

9.14/ Beskriv gerne på hvilken måde, retningslinjerne påvirker børns adfærd

UDVALGTE CITATER:

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"1. De bliver bevidste om, der er voksne i nærheden, når de vil udforske hinanden!
2. De finder rum andre steder, hvis de vil lege seksuelle lege,
3. De leger færre seksuelle lege!"

Kvindelig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Det er tydeligt i hverdagen, at der er opsat stramme regler om børnenes (indskoling 0.-2-klasse) færdsel rundt på skolen. Børnene ved bare ikke, at det har noget at gøre med, at skolens ledelse er bange for, at få på puklen over, at de voksne ikke ved hvor deres børn er og dermed i værste tilfælde leger seksuelle lege. Ledelsen er bange for skandaler frem for at have fokus på børnenes trivsel."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Børn bliver mere blufærdig, og forholdet til deres egen og andres krop er blevet mystificeret."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"De agerer ud fra normer og en seksuel adfærd der ligger indenfor det acceptable i samværet med andre børn og får en grundlæggende opfattelse af egne og andres grænser."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Når vi som voksne laver regler for deres naturlige nysgerrighed på at udforske hinandens kroppe signalerer vi også at der er noget forkert ved det. Det gør ikke at nysgerrigheden forsvinder men det bliver forbundet med skam. Vi kan heller ikke sikre os at de kommer og fortæller hvis deres grænser bliver overskredet fordi de til at starte med måske har indvilliget i noget de godt ved man ikke må i institutionen. Således kan det nogle gange opleves som at

børnene bliver mere påvirket af skam over de regler vi har opsat, end at vi egentligt oplever de overskrider hinandens grænser. Vi ender også med at forhindre dem i deres normaludvikling i forhold til deres egen kropsbevidsthed samt at finde egne og andres grænser. Den udvikling må de så få senere i deres liv og det tror jeg på sigt kan have en negativ konsekvens for deres første seksuelle oplevelser som teenagere."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"f.eks. må børnene ikke mere bade uden underbukser på og dermed mener jeg at vi er med til at gøre nøgenhed unaturligt allerede hos små børn."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Børnene bliver lidt "skyldbetyngede" når de har leget numselege og der kommer en voksen og ser det eller der er et andet barn der henter en voksen. Det er ikke tabu her i børnehaven, men vi betragter BH som et offentligt rum og som skal kunne stå inde for normer, værdier og etik i forhold til ca. 44 forskellige forældrepar og derfor har vi valgt denne politik/retningslinjer."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Når vi laver regler om at de ikke må tage deres underbukser af så signalere vi samtidig at der er noget forkert i det, til trods for at der ikke er noget fagligt belæg for at de ikke må det. Det gør at deres nysgerrighed på hinandens kroppe bliver gjort til noget skammeligt. Det åbner mulighed for at de ikke kontakter de voksne hvis deres grænser bliver overskredet fordi de måske selv har startet på noget som de godt vidste de ikke måtte. På denne måde risikerer man ikke at opdage de børn som rent faktisk bliver udsat for noget som overskrider deres grænser."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"En krop bliver hurtigere tabu og der bliver lettere tabu om seksualitet og det at være naturligt."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer.

"De leger med tøj på udforsker hinanden mindre en børn gjorde tidligere."

Kvindelig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Som sagt så er de store SFO børn blufærdige og finder det af og til ubehageligt, at døren ikke må være helt lukket, da de er flove over at tisse i bukserne eller hvad der nu end er sket."

Kvindelig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"De er mere opmærksomme på at de har forskellige grænser og at de nogle gange ufrivilligt kan komme til at krænke hinanden."

Kvindelig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Når de starter i skole er de ofte vant til at skifte bukser i garderoben eller være på wc med åben dør det skal de vendes af med"

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"De udtrykker deres "ja" og "nej"-følelser, hvis de føler sig forurettet Når de vil "undersøge" hinanden, prøver de at skjule det for os voksne. Man kan sige at de er blevet lidt mere bevidste ift. at interessere sig for deres egen og de andres krop."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Børnene kender grænser for hvad de må gøre og ikke gøre ved hinanden. Det enkelte barn kender grænser for man ikke skal og må gøre ved andre."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Det er svært at vurdere om vi får udløst en følelse af skam over de ting, selv om vi gør os umage for at handle positivt omkring det. Det nager mig."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Børnenes udforskning af hinandens køn bliver flyttet til andre steder – f.eks. når de leger hjemme – det er svært at finde plads i institutionen af skræk for overgreb – det ligner en form for undertrykkelse af seksualitet."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"De følger reglerne og ikke så meget deres lyst til at undersøge/udforske."

Kvindelig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Der bliver ikke leget de seksuelt betonedede lege, som vi så tidligere. Og det er fordi ledelsen ikke ønsker evt. vrøvl fra forældrene."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"De ældste af børnene er bevidste om at de ikke må lege den slags lege, og det betyder at vi ser færre tilfælde med "doktorlege". Vi ser dem dog stadig ind imellem, fordi vi ikke nødvendigvis på forhånd taler om at børnene ikke må lege den slags lege. Vi tænker, at vi selv kan risikere skabe fokus på noget, de måske ikke selv havde tænkt på. Vi ser dog stadig af og til "doktorlege" og vi ser også at børnene som konsekvens af reglerne forsøger at skjule legene."

Kvindelig pædagog, integreret institution med retningslinjer:

"De har en mere naturlig tilgang til deres krop, da de får lov til at undersøge den og stille spørgsmål til de forskelle der er på deres egen krop og de andres. Vi hjælper dem herigennem også til at lære, at de bestemmer og deres egen krop, hvordan den skal behandles og hvor deres grænse går."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg ved ikke om det er retningslinjernes skyld – nok snarere voksens Danmarks holdning – men børn er mere blufærdige end for 10 år siden fx ift. Omklædning i svømmehallen og nøgenbadning på legepladsen."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"For børnene er det mere fordækt at lege undersøgelses-legene og vi er også mere på vagt."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Det er ikke negativt ment, men når børn har trusser på når de bader, så er det det, der for dem bliver det naturlige og derved er adfærden jo påvirket."

Mandlig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Flere børn i indskoling har det svært ved overgangen fra børnehave til skole/SFO. Børnene kan ikke forstå, at de f.eks. ikke må sidde på voksne som i børnehaven. Trøst gives med ord, hvor børn måske blot skal have et kram eller sidde tæt sammen med en voksne. Ofte har jeg set børn blive overdrevet kede af noget der "for længst er forbi", blive kede af det, når forældre henter dem – hos forældrene får de kram og trøst uden ord, og vi må så forklare situationen for at forældrene kan føle sig trygge omkring deres barns tilværelse i SFO."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Doktorleg er ikke så udbredt som det har været."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Jeg oplever at børnene er mere blufærdige end tidligere i min lange karriere."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Det bliver på toilettet ved bleskiftning de ser andre børns numser, eller når et barn skal tørres. Det har helt ny opmærksomhed."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"På en positiv måde. Det er mit klare indtryk at børnene kan lide regler og den tryghed det skaber. Vi har ikke indtryk af at det begrænser deres glæde og udvikling generelt."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"De er gode til at sige til og fra – hvad vil jeg gå med til og hvad er ikke rart."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Vi påvirker børnene i en sund retning med vores regler. Lærer dem at de skal tænke sig om og behandle hinanden ordentligt (f.eks. i forhold til fotografering)."

Kvindelig leder i børnehave/SFO med retningslinjer:

"F.eks. hvis et barn er særligt aktivt og vi må være mere end almindeligt opmærksom, kommer barnet til at føle sig mere overvåget, hvilket virker hæmmende på det barn."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Børn der i perioder leger med sig selv – bliver bedre til at gøre det mere privat"

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Ikke en påvirkning af børns adfærd – men til tider en: Undring over at NN ikke kommer og tørrer mig – når jeg kalder: "Jeg er færdig!"

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Vi er mere snerpede end vi har været tidligere."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Vi er kede af, at vi er nødt til at have regler, som kan signalere og lære børnene, at deres seksuelle nysgerrighed ikke er helt naturlig. Vi sætter grænserne hurtigere, end vi ville have gjort, hvis ikke vi havde haft den forfærdelige Bedersag i 2008, hvor en medhjælper begik overgreb på børn i en af vores børnehaver i byen."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Leger i det skjulte doktorlege, hvilket vi fagligt ved, er en del af deres udvikling. Vi har imidlertid af hensyn til især personalet italesat, at disse lege ikke hører hjemme hos os."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Børn kan ofte godt lide at smide tøjet om sommeren på legepladsen og i puderrummet og det forhindrer vi dem i."

Kvindelig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Det er tydeligt i hverdagen, at der er opsat stramme regler om børnenes (indskoling 0.-2-klasse) færdsel rundt på skolen. Børnene ved bare ikke, at det har noget at gøre med, at skolens ledelse er bange for, at få på puklen over, at de voksne ikke ved hvor deres børn er og dermed i værste tilfælde leger seksuelle lege. Ledelsen er bange for skandaler frem for at have fokus på børnenes trivsel."

9.15/ Har institutionens retningslinjer i dine øjne nogen konsekvenser for plejen af og omsorgen for børnene og deres udfoldelsesmuligheder? Beskriv gerne disse konsekvenser

UDVALGTE CITATER

Kvindelig leder i vuggestue med retningslinjer:

"Voksne kan have berøringsangst."

Kvindelig leder i vuggestue med retningslinjer:

"Som tidligere nævnt er der daglige praktiske opgaver – lærings situationer – de ikke længere er med til. de får ikke oplevelsen af at være unikke som enkelt person, der skal altid være mindst 2 børn. men igen: hellere det end at de eller personale udsættes for uønskede handlinger/mistanker."

Kvindelig leder i vuggestue med retningslinjer:

"Børnenes nysgerrighed over for kroppen. Deres og andre børns kroppe er altid tildækket med tøj. Undersøgelse af dem selv og sammenligning med andre børns kroppe bliver umulig og unaturlig."

Kvindelig leder i vuggestue med retningslinjer:

"Børnene SKAL have mindst ble/underbukser på. Det ville være rart for børnene at kunne lege med vand i sommervejir uden at skulle forholde sig til nogen form for beklædning."

Kvindelig pædagog i vuggestue med retningslinjer:

"At jeg som pædagog nogle dage bruger mere tid på badeværelset, end på at være sammen med hele børnegruppen og have en aktivitet."

Kvindelig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Som sagt blufærdigheden hos de store SFO børn som vi faktisk krænker ved at lade toilet døren stå på klem når vi hjælper dem."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Når man er mere bevidst om fysisk kontakt, bliver det ikke helt ægte og det går ud over omsorgen, når vi skal vise børn at vi kan lide dem eller når de skal trøstes."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Det er lidt ærgerligt at den glæde / tryghed som børnene har til den voksne ikke kan vises ved at børnene er tæt på den mandlige voksne."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Der er en tendens til større afstand mellem børn og voksne. Det er gået ud over den naturlige omsorg, vi kan yde børnene, at vi er nødt til at beskytte os mod uberettigede anklager."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Der er ikke nogen steder hvor man kan lege i hemmelighed bortset fra under rummet. Det er ofte de steder man senere husker som gode og udviklende."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"I og med at kropskontakt kan misforstås, sker det at børnene ikke får den tilstrækkelige fysiske omsorg de har behov for, når de f.eks. skal trøstes."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Som tidligere beskrevet så tror jeg at vores begrænsning af børnenes mulighed for at udforske hinandens kroppe, gør at vi hindre dem i deres normaludvikling. Konsekvensen af det bliver muligvis teenagere der ikke kender egne eller andres grænser. Det i en alder hvor de ikke i samme grad taler med voksne og samtidig skal kunne agere i en verden hvor alkohol og porno også er noget der skal kunne håndteres. Med andre ord så er jeg bekymret for, at vi i vores forsøg på at beskytte dem, i vores angst for seksuelle overgreb, gør dem en bjørnetjeneste."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Et barn kan have brug for en hjælpende hånd hvis det har kommet til at lave i bukserne."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Måske det kunne være befriende for nogle børn at kunne løbe nøgne rundt i solskinsvej som de er blevet skabt... Men det er ikke ok på min arbejdsplads da det muligvis kunne skabe uberettigede anklager fra forældre eller nogle børn vil kunne føle at deres grænser bliver overskredet hvis de skulle være tilskuere til det."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Plejen er omsorgsfuld og korrekt! Ikke nødvendigvis "kærlig og omsorgsfuld" som for 25 år siden."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"At et barn ikke trøstes, af mændene, ved at tage det op på skødet. At vores forbud imod en leg eller andet er svære eller umulige at forklare et barn."

Kvindelig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Jeg mener at nogle børn har særligt brug for at få et kram – og at få det uopfordret. Da vi ikke må kramme og lignende uden barnets egen "invitation" vil disse børn ikke få den omsorg jeg mener de har gavn af ift. at føle sig set, og føle sig vellidt. Jeg trodser ofte retningslinjerne – og må tage mistanken hvis den skulle opstå."

Mandlig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Hvis der er børn der virker utroværdige på deres historier omkring de voksne så har de mindre voksen kontakt."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Som tidligere skrevet, begrænses tilbuddene til børnene, da der skal være flere voksne tilstede. Og det påvirker spontanitet i forhold til aktiviteter."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"At pædagogerne bliver bange for nærkontakt med børnene og derved ikke tør være fysiske med dem, og kramme og have dem på skødet, når børnene selv ønsker det. Det kan opleves som en afvisning."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Når man har et barn som har det svært og ikke åbner sig med mindre barnet er én til én med en fortrolig voksen. Det er ikke ofte men det er i disse situationer vi kan tabe nogle børn i omsorgen. Vi har planer om at udskifte alle døre i institutionen med glas døre og dermed kunne optage disse samtaler."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Vi forsøger at forhindre dem i at udforske hinandens kroppe i en ung alder. Konsekvensen af det er at de ikke får afprøvet egne og andres grænser og dermed ikke har den erfaring senere i deres liv. Derfor kan man godt antage at disse grænser ender med at skulle findes i deres teenageår hvor de ikke har samme tendens til at søge voksen hjælp, samt i højere grad udsættes for porno og er under indflydelse af alkohol. Jeg mener i den grad at vi som profession er på vej ind på et skråplan som ikke handler om faglige overvejelser men om vores berøringsangst i forhold til forældres reaktion samt mediernes påvirkning. Der ingen der vil være dem der ikke reagerede og derfor overreagerer man."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"I mange tilfælde kan børnene som en naturlig del af deres udvikling have lyst til at kigge på hinanden – også uden tøj på. Og det allerbedste ville være, hvis de havde lov til det. Men enkelte børn går videre i deres udforskning og vil gerne forsøge fx at stikke et stykke legetøj op i pigens vagina, eller i drengens numse. Og så får udforskningen en anden karakter, som kan have rigtig dårlige konsekvenser både fysisk og psykisk for det barn, det går ud over. Der kan også være nogle magtspil eller hierarkier i disse lege, hvor nogle børn gang på gang bliver tvunget af andre børn til at tage tøjet af og lade sig udsætte for noget, der kunne minde om overgreb fra andre børn. Det ønsker vi ikke, at nogen som helst børn bliver udsat for."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Som før: skammen over sin krop og lysten til at udforske, bliver til noget små-"kriminelt"."

Kvindelig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Det handler om at man som pædagog eller medarbejder, finder andre alternativer til de ting vi ikke må. F.eks. er det blevet en helt naturlig del af hverdagen at en mandlig medarbejder ikke må skifte et barn alene, og at vi ikke må tage børn med ned i kælderens osv. dette mener jeg ikke har nogen konsekvens for barnet senere i livet."

Kvindelig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Børnene får ikke mulighed for i børnehaven at udforske køn på en naturlig måde, da det slet ikke finder sted."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Børnenes mulighed for at tumle med en voksen og have en tæt kontakt, kan have betydning for de børn der mangler en tæt kontakt i det daglige."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Det at være nøgen er nu mere forbundet med noget hemmeligt og lidt frækt – før var det bare naturligt - forældre er også mere opmærksomme og bekymrede hvis børnene leger seksuelle lege – de er bange for at deres børn bliver krænket i højere grad end før."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Det er unaturligt for mig at børn ikke løber nøgne rundt på stranden og kan sidde i soppebassin uden tøj. De får ligesom et forkert forhold til deres egen krop som noget der skal gemmes væk."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Relationer til specielt mænd på arbejdspladsen kan blive dårligere, anspændte og måske fraværende."

Mandlig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Vi går på kompromis med hygiejnen. Personligt lukker jeg aldrig døre m.m. når jeg hjælper børn på toilettet eller skifter ble. Det er et følelsesmæssigt overgreb på de børn der er blufærdige."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Man er ikke så umiddelbar i sin omsorg og berøring af børnene – tænker mere over hvordan man rører ved dem, hvordan man trøster osv. hvilket betyder at børnene får mindre direkte berøringskontakt og at det nogle gange kan virke lidt koldt og kunstigt."

Kvindelig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Børn i børnehavealderen er i gang med at finde ud af sig selv. Det kan have en uheldig konsekvens at vi som ansatte skal stoppe deres naturlige nysgerrighed omkring seksualitet. Vi kan med den nuværende normering ikke være omkring børnene hele tiden. Derfor er vi nødt til at forbyde nogle ting i stedet for at være med på sidelinjen som vejledere. MEGET uheldig konsekvens."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Tidligere var børns nøgenhed i forbindelse med stranden og på legepladsen ikke forbundet med eventuelle overgreb på børn."

Kvindelig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Jeg er jo opdraget i en anden tid, hvor det at være nøgen og at eksperimentere seksuelt i legene var helt normalt (i al naturlighed selvfølgelig). Jeg synes vi er med til at "hæmme" børnene i deres frie udfoldelse."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Barnet bliver mere udstillet, når bleskift f.eks. foregår med åben dør – ligeledes er den nære kontakt til barnet påvirket."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Det giver børnene rige og frie muligheder for at eksperimentere og udvikle sig i tryghed."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Som tidligere beskrevet kan det gøre den naturlige seksualitet lidt tabuiseret. Forældrene er også blevet mere bekymrede og strikse i forhold til børnene, samtidig med at børnene i medierne bliver bombarderet med indtryk, der kan gøre dem forvirrede og være med til at give dem nogle udtryksmåder, de ikke forstår. Her tænker jeg på forskellige tegneserier, som egentlig ikke er beregnet på børn, men bliver sendt i børnenes vågentid."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Det er lidt ærgerligt at der nogle gange opstår situationer hvor især mandlige medarbejdere ikke ønsker at tage et barn tæt ind til kroppen og trøste. Hvis der i pressen har været særlig fokus på emnet, så sker der ofte en reaktion i vores personalegruppe."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Mandlige ansatte kan ikke være alene med børnene ved toiletbesøg eller bleskift. Der er desuden en fare for at den umiddelbare omsorg til børnene kan hæmmes, hvis de mandlige ansatte er bange for at omsorgen kan misforstås af omgivelserne."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Risiko for at børn får et ufornuftigt forhold til deres egen krop. At nøgenhed gøres farlig."

Mandlig pædagog i integreret institution med retningslinjer:

"Børnene vil gerne smide alt tøjet og lege med vand på legepladsen når solen skinner. Det må de ikke, hvilket løses med badetøj. Men mange børn ville helst være nøgne hvis de kunne. Derfor ser jeg det som en begrænsning af udfoldelsesmuligheder men ikke som noget problematisk."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Nogle medarbejdere (særligt mandlige) kan i perioder synes det er svært at udvise den omsorg for et barn, de har lyst til. Det kan være svært for nogen at tage et barn på skødet, og sidde med det (for) længe, da dette måske kan misforstås. Vi har italesat, at ingen ansatte kysser børnene. Nogle udsatte børn kan til tider have en fysisk meget grænsesøgende adfærd. (De tager hånden ind under tøjet på de voksne, og forsøger i enkelte tilfælde næsten at kravle derind). Det kan virke voldsomt og meget ubehageligt for den det går ud over, hvis man samtidig er bange for, at det kan mistolkes som et forsøg på overgreb fra den voksnes side."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Barnets personlige hygiejne foregår for åben dør.. hvis et børnehavebarn har skidt i bukserne står døre åben så pædagogen er beskyttet for evt. anklager der ikke kan modbevises.."

Kvindelig pædagog i integreret institution med retningslinjer:

"Noget der ligner konstant overvågning og fratagelsen af at børnene kan have et naturligt og afslappet forhold til sin egen og de andres krop."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Nøgenhed er blevet "forbudt"."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Man løber ikke nøgne rundt i institutionen, heller ikke om sommeren når der leges med vand udendørs. Det gjorde man i "gamle" dage, men det skaber unødigt opmærksomhed både for børnene selv, og for forbipasserende."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Det er pludselig en balancegang at yde omsorg og nærvær overfor børnene. Børnene må ikke sidde overskrævs på de voksne og det er kun når børnene henvender sig til en voksen at denne voksen returnere et kram f.eks."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Der er omsorgsopgaver, som primært bliver udført af kvinder såsom hygiejneopgaver omkring børn. Trøst er også en opgave som ofte bliver givet til kvinderne."

Kvindelig pædagog i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg har oplevet mandlige kolleger, der synes det er svært med kram til børn eller have børn på skødet, fordi de ikke vil have misforståelser. Det går ud over omsorgen og kontakten til børnene."

Kvindelig pædagog i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg mener, at store børnehavebørn godt kan mærke at der er forskel på hvem der gør/ må hvad. Lidt ligesom der nogle steder er forskel på medhjælpere og pædagoger i hvad de må og skal med børnene – det synes jeg sender et signal om at vi ikke alle er lige. Og så synes jeg stil risikerer en distancering fra børnene og en kunstighed, når vi hele tiden skal stoppe op og tage hensyn og få det hele til at hænge sammen ud fra de forskellige regler og retningslinjer."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Børn vil opleve, at den tætte relation, som personale kan opbygge bl.a. i bleskiftesituationen, kun kan etableres af kvinder."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Der er naturlige områder i børnenes undersøgelse af hinanden som nu i en vis grad påvirkes af voksne og deres angst for at der sker noget forkert eller noget som andre oplever som forkert."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Den omsorg personalet gerne vil give børnene, kan eksempelvis godt misforstås... f.eks. et tæt kram, det at sidde hos en voksen i længere tid af gangen. Personalets omsorg bliver med en bevidst professionel distance til børnene."

9.16/ Hvordan har forældrenes reaktion været på institutionens retningslinjer til forebyggelse af overgreb på børn og/eller uberettiget mistanke mod personalet om overgreb på børn? Uddyb gerne dit svar

UDVALGTE CITATER

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"De fleste forældre er glade for at vi stopper numselegene. Specielt de forældre der har mindre børn der ikke lige ved hvad det handler om. Vi har også forældre fra forskellige trosretninger og de er ganske godt tilfredse med det."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Forældrene er meget glade og trygge ved at vi har drøftet spørgsmålet og har taget stilling. De er meget glade ved den gennemsigtighed der er på institutionen. Dette gavner også andre aktiviteter og har en positiv effekt på vidensdeling. Alle ved hvad der er foregået i løbet af dagen med hvilke voksne og med hvilke børn."

Kvindelig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"(...) Selvfølgelig giver vi alle knus til børnene/ trøster og kan da også have et barn på skødet uden der er noget/nogen bagvedliggende "planer" dermed. Jeg har aldrig i mine mange år som pædagog oplevet en forælder som ikke var positiv over vor måde at være tætte med børnene på. Tværtimod."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Der er ingen forældre der har ytret utryghed over for os. Vi har mandlige ansatte og forældrene udtrykker noget positivt i forhold til børnenes muligheder."

Mandlig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Tror ikke at forældrene er klar over at vi har denne daglige procedure!"

Kvindelig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Vi har ikke nogen nedskrevet politik på området. Forældrene har ikke reageret på vores retningslinjer i praksis."

Mandlig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Forældrene er som sådan ikke orienteret. Det er bare noget vi gør."

Mandlig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Der er god forståelse blandt forældrene over at man som mand ikke har et barn siddende overskrævs på sit skød og at man ikke er alene med et barn."

Kvindelig pædagog i integreret institution med retningslinjer:

"Forældre er meget glade for regler og retningslinjer. De er selvfølgelig i takt med pædofilsager set i medierne blevet mere bekymrede, nervøse og beskyttende."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"De synes det ville være rart for børnene, at døren til toilettet blev lukket, når der skulle skiftes ble, men de foretrækker retningslinjerne."

9.17/ Hvilke faktorer i hverdagen kan gøre det svært at overholde retningslinjerne?

UDVALGTE CITATER

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Udafreagerende børn, der kan have brug for en til en kontakt. Her har vi aftalt, at man kan gå en mindre tur alene med børn. Det sker kun efter aftale."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Personalemangel. Om vinteren når frosten er hård, kan man være nødt til at lukke døren ind til udetoilettet, fordi det ellers bliver for koldt for børnene at benytte det. Det er en nødvendighed at kunne tage et barn på skødet og sidde med det, så længe det har brug for – uden at skulle tænke over, om det kan misforstås."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Hvis et barn har lavet i bukserne kan det være meget grænseoverskridende for dem, hvis de andre børn kommer og kigger på at de bliver skiftet. Så i de situationer informerer vi en kollega om at vi lukker døren."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"F.eks. under højt læsning i tumler. Hvis der er for meget uro udenfor tumleren, kan det være nødvendig, at lukke foldedøren til, hvis børnene skal have den optimale mulighed for at koncentrere sig om højt læsningen."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"(...) Hvis den mandlige pædagog er alene i ydertimerne, og barnet skal skiftes, så er det nødvendigt at gøre det."

Kvindelig pædagog i integreret institution med retningslinjer:

"Vi kan jo ikke overvåge børnene konstant alle steder, så heldigvis har de da ind imellem held til lidt privatliv."

Mandlig pædagog i vuggestue med retningslinjer:

"Det sker at man tager på tur med børn alene, da der kan være en pædagogisk overvejelse bag dette. Eksempelvis i en indkøringsperiode hvor man gerne vil opnå en god kontakt med et nyt barn. Dette kan nogen gange opnås på en tur, hvor man med det nye barn samt et andet barn fra stuen, tager væk fra institutionen og de andre, for at få noget "luksustid"."

Kvindelig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Der må i princippet ikke være personale der er alene med børnene, hvilket kan være umuligt at overholde med nuværende ressourcer."

Kvindelig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Når et barn er lige startet og har slået sig og er meget ked af det, kan jeg godt komme til at have det kort på skødet. (...)"

9.18/ Hvis du har flere kommentarer til spørgsmålene eller emnet, er du meget velkommen til at skrive dem her.

UDVALGTE CITATER:

Mandlig pædagog i børnehave uden retningslinjer:

"Jeg har for mange år siden besluttet mig for, at jeg ikke vil finde mig i, at min hverdag skal begrænses af en masse regler om, hvad jeg må og ikke må sammen med børnene. Hvis jeg bruger min sunde fornuft og ikke foretager mig noget mistænkeligt, så kan jeg også forsvare mine handlinger."

Kvindelig leder i integreret institution uden retningslinjer:

"Personalet må ikke have for udringede bluser på, ligeledes skal G-streng trusser ikke være synlige, "barmave bluser" må ikke bæres, altså en dresscode på arbejdspladsen."

Kvindelig pædagog i børnehave uden retningslinjer:

"Den massive mediedækning gør nogle forældrene meget opmærksomme. Derfor skal vi tænke os meget om på at der ikke foregår noget, som eventuelt kan opfattes seksuelt."

Mandlig pædagog i SFO uden retningslinjer:

"Det er på tide at der bliver set mere på de kvindelige overskridelser af grænserne."

Kvindelig pædagog i SFO uden retningslinjer:

"For at kunne hjælpe børn hvis de bliver misbrugt, er det meget vigtigt, at der er en tydelig og klar procedure for hvordan og hvor vi skal henvende os. og når vi så har henvendt os er det også vigtigt at vide, at nu er der andre der tager over og sagen ikke bare henlægges."

Kvindelig leder i SFO uden retningslinjer:

"Vi er naturligvis meget bevidste omkring dette emne, men har aldrig fundet anledning til at lave politik for området. Vi taler ofte om emnet med hinanden."

Kvindelig leder i integreret institution uden retningslinjer:

"At der er sket en ændring med hensyn til badning, og fotografering af badende børn, er klar. Børnene bader ikke længere helt uden tøj i badebassinet om sommeren. Det skyldes både den måde billeder i dag bliver brugt på, f.eks. på Facebook, og ikke alle forældre ønsker deres børn udstillet. Desuden har vi i dag muslimske forældre der ikke ville tillade deres børn at deltage hvis børnene er nøgne. Udover disse faktorer er forældre i dag også betydelig mere opmærksomme og skræmte i forhold til at eventuelle pædofile skal kunne finde billeder af deres børn på nettet."

Mandlig pædagog i børnehave uden retningslinjer:

"Jeg håber ikke der kommer for mange retningslinjer, i forhold til mig som mandlig pædagog. Jeg ville føle at, jeg skulle tænke mig om hele tiden. Jeg overvejer de ting jeg gør i hverdagen. Jeg vil komme til at opfører mig på en så underlig måde, sådan at børnene vil føle det underligt."

Kvindelig pædagog i børnehave uden retningslinjer:

"Det er uhyggeligt så mange tilfælde af overgreb der kommer frem pt., men man kan kun bruge sin sunde fornuft og være ekstra opmærksom om der er børn der ændrer adfærd, så som udviser angst, tristhed, vrede mm. MEN MEN børn der er ved at forlade sin børnehave for at skal til at starte i skole kan være svære at tyde, de bliver sårbare, kede, triste, vrede, utrygge,

og lidt aggressive, så det er der måske nogle pædagoger der bliver opmærksomme på om der evt. kan forekomme overgreb."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Min påstand er, at når lederen ikke når ud af kontoret kan alt ske. Lederen skal gennem synlighed og invitation til en åben dialog, sikre at alle spørgsmål kan drøftes professionelt og fagligt. Lederen skal så at sige sikre et fagligt miljø der gør, at der er klarhed over hvad vi tænker og forstår, når vi står overfor spørgsmål som er tabu belagte."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Vi har til forældrene lavet et lille skriv om vores holdning til børns "seksuelle lege", så de kender vores holdning og vore handlinger."

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Der bør være en bedre sikring af de medarbejdere som ubegrundet mistænkes. I tilfælde hvor vi har oplevet, at forældre af årsager der f.eks. kan være at med en anklage mod en medarbejder, kan man få sit barn flyttet, ja, der burde der kunne rettes en anklage mod forældrene om ubegrundede anklager. Det er urimeligt at vi som medarbejdere må leve med at "det er et vilkår, når man arbejder med børn, at man kan risikere at blive ubegrundet anklaget." Det kommer til virke helt Kafka-agtigt."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Mange pædagoger har efterhånden tabt fokus på børns normale adfærd i forhold til numselege og lignende. De vejledninger der findes til at skulle opdage seksuelt misbrug er så brede at man let kan komme til at se misbrug alle vegne og det er bekymrende. Selvfølgelig skal man være opmærksom på evt. misbrug men der er bare en bagside af medaljen som jeg tror, er meget større end vi gør os begreb om. I dag vil ingen havne på forsiden af ekstra bladet fordi de ikke handlede, men konsekvensen af det er forbud, ubegrundede mistanker og børn der kommer til at forbinde deres nysgerrighed og kroppe med skam. Det resulterer i at de ikke får den nødvendige sparring, opbakning og dialog med voksne som de jo gør med andre væsentlige ting i deres liv."

Mandlig pædagog i SFO uden retningslinjer:

"I min institution er nærhed ikke et fyord. Børnene får et knus hvis de ønsker det, og det er også okay at sidde med et barn på skødet. Men det sker naturligvis altid på barnets initiativ og sædvanligvis i det "offentlige rum". Der er en stor naturlighed og åbenhed omkring det, og det er op til den enkelte voksne at "mærke efter". Det er tydeligt for forældrene, at det er sådan "kulturen" er, og vi har kun fået meget positive tilbagemeldinger fra forældrene."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Børns naturlige seksualitet lider under et hysteri der er ubegrundet, hver eneste overgreb på et barn er utilgiveligt, men derfor er det også at så mange børn ikke får et naturligt forhold til deres egen krop."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Vi er meget opmærksomme på børnenes trivsel og om de pludselig ændrer adfærd. Sker det, tager vi omgående kontakt til forældrene og skolens øvrige kompetencecenter for sårbare børn. Vi har specialpædagoger ansat. De har speciel erfaring med samtaler om det svære (både børn og forældre)."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Det er vigtigt at vi som voksne får lov til at agere naturligt over for børnene. At man kan tumle, sidde ved en voksen osv. få et krammeplaster uden der er alarmklokker der ringer. Det kræver

åbenhed og OBS fra ALLE sider og det skal man kunne tåle, som ansat. Snakke med forældre der lige har set noget i pressen osv. Hele tiden have tillid. Vi har et stort ansvar og må også være meget OBS på hvad børnene siger."

Mandlig pædagog i børnehave med retningslinjer:

"Jeg tror altid at frygten for at blive uretmæssigt anklaget vil være med på arbejde. Jeg oplever ikke at det er praktisk muligt at blive frikendt i forældres og kollegaers øjne uanset hvad domstolene må kende. Jeg oplever især mediernes dækning som "heksejagt" og mistænkeliggørelse af mænd. Det er en frygt jeg har lært at leve med, men jeg frygter at det kan skræmme mange mænd væk fra faget."

Mandlig leder i børnehave med retningslinjer:

"Et forslag vil være at vi som professionelle ikke lader os rive med af den stor medie og politiske obs. der er lige i tiden, det er uhyggelig sager der lige har været i vælten, men få i forhold til alle de mange der skal mistænkeliggøres hvis der skal være regler for hvem der må hvad, bestemt efter køn, vil være et samfund hvor det vil være svært at være en ærlig rollemodel."

Kvindelig leder i integreret institution uden retningslinjer:

"Det er vigtigt, at vi ikke bliver så forskrækkede, at vi ikke tør arbejde. Vi skal samtidig være skarpe på, hvad det kan være for signaler som de udsatte børn udsender. Det betyder, at vi er nødt til at tale om, hvad vi ser og forholde os til det."

Kvindelig pædagog i SFO, ved ikke-retningslinjer:

"En gang kom børnene på hjemmebesøg hos den enkelte pædagog, hvor de bl.a. så film og fik boller og varm kakao. Dette gør man ikke mere, men om der ligefrem er kommet et regulativ i forhold til dette, mener jeg ikke. Men man tager visse forbehold, selv om det er ærgerligt i forhold til nogle aktiviteter."

Kvindelig pædagog i børnehave uden retningslinjer:

"En gang i mellem kan jeg ikke lade være med at overveje om hvorvidt jeg har lyst til at forsæt med arbejde som pædagog, fordi der har været uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn forskellige steder i landet. Dette kan påvirke de involverede personalet negative resten af deres liv. Jeg synes der skal gøres noget for at beskytte personalet mod uberettiget mistanke, samtidig skal der også beskytte børnene mod seksuelle overgreb."

Kvindelig pædagog i integreret institution uden retningslinjer:

"Jeg syntes, det vil være godt med regler og forbehold for at beskytte børn, men også personale mod anklager. Men jeg synes ved gud ikke at vi skal indrette vores hverdag efter det og mener sagtens at der kan laves aktiviteter uden at vi skal tænke seksuelle overgreb ind!!"

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Har tidligere haft pædofilisager. En af dem, hvor en medarbejder blev uberettiget anklaget. Derfor er det vigtigt for mig at beskytte medarbejderne. Det er min erfaring at uberettigede sager ofte starter med banaliteter, som vi kan tage højde for, hvis vi er klar over dem."

Kvindelig pædagog i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg synes generelt, at vi mangler mere viden om at opdage seksuelle overgreb på børn og handle ud fra det, vi oplever på den bedste mulige måde for alle parter."

Kvindelig leder i integreret institution uden retningslinjer:

"Jeg synes det er rigtig svært at svare på disse spørgsmål, for det handler vel om at stole på de folk man har ansat og hvis man ikke kan det er det ikke muligt at drive institution. Hvis jeg ikke

stoler på mine ansatte kan de stjæle pengekasen med hjem når de har lukkevagt eller vaske deres eget tøj når de har morgenvagt osv. osv. Man kan kun dybt beklage de steder hvor der er blevet afsløret overgreb af den ene eller anden slags, men jeg kan ikke se hvordan man undgår det. Vi henter jo allerede straffeattester på alle vores ansatte og eller har vi kun deres eksamenspaarer og vores fornemmelse når vi ansætter folk."

Kvindelig leder i integreret institution uden retningslinjer:

"Jeg tror at oplysning er den bedste måde at forebygge overgreb på. Jeg synes at man skal passe på ikke at overreagere og "se spøgelser" alle steder."

Kvindelig pædagog i vuggestue uden retningslinjer:

"Personligt synes jeg at man skal have så få regler som muligt. Hvis man tænker på alle de farer der er ved at leve, så skulle der godt nok mange regler til for at forhindre alle de ting vi mennesker kan komme ud for. Selvfølgelig skal vi beskytte børnene, men vi må også have tillid til hinanden. Politiets børne- og straffeattest kan forhåbentlig også få sorteret ud i de pædofile."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Vi har til huse i 2 adskilte bygninger, og hvis vi har en mandlig pædagogmedhjælper, lader vi ikke vedkommende alene med ét barn, uden at vi jævnligt tjekker, hvad der foregår. Hvis en mandlig medhjælper slås med børnene, og kommer "for tæt" på børnene, påtaler jeg det for vedkommende."

Kvindelig pædagog i integreret institution, ved ikke-retningslinjer:

"På min tidligere arbejdsplads havde vi mange regler, vinduer i dørene til puslerum m.v. Det er godt med grænser for hvor intime, vi som professionelle kan tillade os at være overfor børnene – at vi f.eks. ikke kysser. For mange regler kan også frarøve os – og børnene – muligheder for godt pædagogisk arbejde, hvis man f.eks. ikke må gå tur med et eller flere børn alene, være i et rum med et eller flere børn alene, give et barn med følelsesmæssige problemer massage m.v. Spørgsmålet er, om frygt skal styre vores arbejde..."

Mandlig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg synes der skal større fokus på med hvilken sikkerhed (eller rettere mangel på) man kan stole på et barns "vidneudsagn". Og forældrene skal klædes bedre på til at håndtere en evt. tvivl."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Vi har mange etniske familier på institutionen og deres grænser for acceptabel er ofte endnu "lavere" end mange danske familiers, derfor er det nødvendigt at vi undgår situationer der kan misforstås både for børnenes og personalets vedkommende."

Kvindelig pædagog i SFO uden retningslinjer:

"I disse tider, hvor pædagoger og lærere bliver anklaget for uberettigede overgreb, er man blevet meget bevidst om, hvordan man er sammen med børnene. Man tager ikke så tit børnene på skødet. Børnene må også selv gå på toilettet og skifte tøj, hvis de har haft et "uheld" med at tisse i bukserne."

Kvindelig leder i SFO uden retningslinjer:

"Det mandlige personale er ikke i nærkontakt med børnene, uden der er en kvindelig pædagog/kollega."

Kvindelig leder i børnehave uden retningslinjer:

"Der skal naturligvis være skærpet opmærksomhed – men det må ikke tage fokus fra den naturlige udvikling af børns opmærksomhed på egne og andres seksualitet – altså at vi ikke bliver så berøringsangste, at børn får et forkert forhold til egen krop og muligheder. Vi har som voksne en forpligtigelse til, at beskytte børn og det er den, der skal op i lyset jævnlige. Den mandlige pædagog, som er ansat her, vil/kan ikke skifte børn og føler at der er øjne, der hviler på ham. Den situation er ikke rar at agere i. Der må IKKE ske seksuelle overgreb på børn, hverken her eller andre steder – men der må ikke gives køb på nysgerrigheden, det naturlige i udviklingen af barnets oplevelser af egen krop og hvad fremtiden skal bringe af gode oplevelser. Tabuer er ikke godt for noget. Vi arbejder bevidst med kroppen og dens funktioner, der skal deles så megen viden som muligt og så mange spørgsmål som muligt skal besvares."

Kvindelig leder i SFO uden retningslinjer:

"Jeg er som leder meget på vagt med hensyn til mandlige pædagoger, men jeg føler også at når jeg har set dem an i en periode, er jeg 100 procent tryk ved dem, men de kommer heller ikke i situationer med vores børn der gør at de ser børnene afklædte på nogen måde."

Kvindelig leder i børnehave med retningslinjer:

"Jeg synes der mangler kurser – for personale og ledere. Det er et stort og svært emne – og vi famler ofte lidt frem selvom vi taler meget om det her i huset. Så mange flere muligheder for kurser, temadage osv. tak!"

Mandlig leder i SFO med retningslinjer:

"Jeg synes det er problematisk for samarbejdet med forældrene, at selv svage eller ubekræftede mistanker om overgreb (både seksuelt og vold) skal indberettes til socialforvaltningen uden om forældrene. I de tilfælde hvor det viser sig at være en misforståelse, er tilliden brudt. Mistænkeliggørelsen er et stempel, som forældrene opfatter som tillidsbrud og en krænkelse de ikke altid kommer sig over. Jeg forstår idéen i ikke at give forældrene chancen for at ligge låg på sagen/ at give barnet mundkurv på, men det er jo kun i orden NÅR der er noget om snakken, og det ved vi ikke altid. Vi fremstår under alle omstændigheder som nogle tillidsbrydere og er dem der skal konfronteres med forældrenes vrede og frustration. Og jeg kunne efterlyse en superviserende opfølgning fra SFO's side til det involverede personale."

Kvindelig leder i SFO med retningslinjer:

"Vigtigt emne. Jeg oplever mange pædagoger som får tunnelsyn når det kommer til børns numselege. Der bliver nærmest tænkt seksuelt misbrug før der bliver tænkt normal udvikling. Jeg mangler i den grad at der i denne debat kommer flere nuancer på hvilke konsekvenser det har for børnenes normal udvikling."

Kvindelig leder i integreret institution med retningslinjer:

"Jeg synes personligt at der skal udvises stor respekt overfor børnene. Det er i *alle* dagens aktiviteter og samvær sammen med børn! Hvis der skal laves særskilte retningslinjer for at undgå seksuelle overgreb på børn, så mener jeg vi har misforstået rigtig meget om det pædagogiske arbejde og hvilken indflydelse man som ansat har på børnenes hverdag."

Mandlig pædagog i SFO med retningslinjer:

"Et svært og nødvendigt emne med mange dilemmaer, som ikke kun vedr. institutioner, men også foreningslivet. Ja, såmænd generelt alle steder i "samfundet". En opfordring er, at alle har et ansvar til at være opmærksomme, men også til at bruge sin sunde fornuft. Udgangspunktet må være dialog, åbenhed og holdning på den enkelte lokalitet til retningslinjerne og lovgivningen på området."

Del 5: Tal og tabeller

10.0 Tal og tabeller

10.1/ Datagrundlaget

Bruttolisten over e-mailadresser, der er anvendt ved udsendelse af spørgeskemaet, er baseret på adresser leveret fra BUPL. Den består af 5526 institutioners e-mailadresser. Desuden er fra Århus og Københavns kommune modtaget opdaterede e-mailadresse-lister over kommunernes institutioner.

Det har været nødvendigt at rense BUPL-listen for unøjagtigheder. I denne proces er udsendelseslisten nedbragt med 810 institutioner. Det er sket på følgende måde og med følgende begrundelse:

1. **Manglende e-mailadresser**

For **126** institutioner på listen er der ikke angivet e-mailadresser. Disse institutioner er der ikke sendt til, og de er derfor slettet af listen.

2. **Ugyldige e-mailadresser**

Ved gennemgang af returmail er lokaliseret **492** lukkede eller ugyldige e-mailadresser, hvortil mails ikke har kunnet leveres. Disse har altså ikke modtaget invitation til at deltage i undersøgelsen og er derfor slettet af listen.

3. **Institutioner i Slesvig**

Der er på listen angivet **14** institutioner fra Nordtyskland (formentlig repræsenterende Det danske mindretal i Slesvig). Da de falder uden for undersøgelsens geografiske område, er de slettet af listen.

4. **Dublet e-mailadresser**

Der optræder **208** dubletter blandt e-mailadresserne på listen. Disse er slettet.

5. **Rødovre Kommune**

Kontakt til institutioner i Rødovre Kommune er formidlet gennem intern mail fra kommunen. Oprindelige institutioner på listen fra Rødovre Kommune er ikke medtaget, derimod er tilføjet de institutioner, der jfr. Danmarks Statistik (2012) findes i kommunen: 4 vuggestuer, 4 børnehaver, 15 integrerede institutioner og 8 SFO'er.

Efter fjernelse af institutioner fra listen, som falder ind under en eller flere af de ovennævnte kriterier, er udsendelseslisten på i alt 4716 institutioner.

Undersøgelsen er således tilvejebragt gennem 4716 unikke og gyldige e-mail-henvendelser til danske daginstitutioner og SFO'er.

I de indkommende svar er der foretaget rettelser i alder for 5 deltagere, hvor fødselsår er angivet i stedet for alder ("1963", "1975"). For 3 personer er aldersangivelsen fjernet, da den er indlysende forkert (< 15 år).

10.2/ Udsendelseslistens fordeling på institutionstype og geografi

De oprindelige koder for institutionstype i BUPL-listen har ved nærmere eftersyn vist sig at være behæftet med en betydelig grad af fejl og usikkerhed. Således rummer listen f.eks. mere end tre gange så mange vuggestuer i Region Midtjylland, som der ifølge kommunernes egne opgivelser til Danmarks Statistik overhovedet eksisterer vuggestuer i regionen. Listen synes at være af lidt ældre dato og har f.eks. ikke fanget de senere års tendens til at indtage vuggestuer som del af integrerede institutioner.

Det har derfor ved opgørelse af udsendelseslisten været nødvendigt at gruppere "Vuggestuer", "Børnehaver" og "Integrerede institutioner" i en fælles gruppe: "Daginstitutioner", mens

gruppen "SFO" er opretholdt. I bearbejdelsen af de indkomne svar er anvendt respondentens egen angivelse af institutionstype.

	Institutioner i alt	Pct	Udsendt til	Pct
Daginstitutioner	4473	70,0	3672	77,8
SFO	1913	30,0	1044	22,2
	6386	100,0	4716	100,0

I undersøgelsen er der sendt mail til knap ¾ af alle vuggestuer, børnehaver, integrerede institutioner og SFO'er i Danmark. Dækningen af daginstitutioner 0-6 år (82,1 %) er noget større end for SFO'er, hvor der er udsendt til 54,6 %.

Den geografiske fordeling for de institutioner, der er sendt e-mails til, er rimelig jævn. Dog er der en let underrepræsentation af Region Syddanmark, hvor der er sendt e-mails til 65 % af institutionerne, mens den højeste dækning er i Region Hovedstaden (78 %).

	Institutioner i alt	Pct	Udsendt til	Pct
Hovedstaden	1971	30,9	1539	32,6
Sjælland	908	14,2	679	14,4
Syddanmark	1316	20,6	854	18,1
Midtjylland	1492	23,4	1137	24,1
Nordjylland	699	10,9	507	10,8
	6386	100,0	4716	100,0

10.3/ Svarprocent

I alt 2633 respondenter har påbegyndt det elektroniske spørgeskema. 582 respondenter, svarende til 22,1 % har afbrudt besvarelsen uden at fuldføre skemaet, mens det er fuldført af 2051 respondenter. Der er ikke fundet signifikant indflydelse fra geografisk område, køn eller alder, hvorvidt skemaet er afbrudt eller fuldstændig besvaret. Derimod har respondenter, der arbejder i børnehave (baseret på respondentens egne oplysninger om institutionstype) en signifikant højere gennemførelsesprocent (81,4 %) end respondenter, der ikke arbejder i børnehave (76,4 %) ($X^2(1)=8,201$, $p<.005$)

	Antal	Pct.
Delvis gennemførte besvarelser	582	22,1
Gennemførte besvarelser	2051	77,9
I ALT	2633	100,0

I undersøgelsen indgår kun gennemførte besvarelser. Undersøgelsen er således baseret på besvarelser fra i alt **2051 respondenter**, der har besvaret hele spørgeskemaet.

Af de **4716** institutioner, som der blev sendt e-mails til, er der kommet respons i form af mindst ét gennemført spørgeskema fra **1457** institutioner. **Undersøgelsens samlede svarprocent er således 30,89 %.**

Mere end hver fjerde daginstitution (vuggestue, børnehave og integreret institution) i Danmark har gennemført mindst én besvarelse (25,3 %), mens hver sjette SFO i Danmark (17,0 %) har responderet med én eller flere besvarelser. **Sammenlagt er undersøgelsen altså baseret på svar fra knap hver fjerde daginstitution eller SFO i Danmark (22,8 %).**

	Institutioner i alt	Mindst én besvarelse	Pct.
Daginstitutioner	4473	1131	25,3
SFO	1913	326	17,0
I ALT	6386	1457	22,8

10.4/ Respondenternes sammensætning

Af de i alt 2051 respondenter er 456 mænd (22,2 %) og 1595 kvinder (77,8 %). I alt er 1374 respondenter leder (67 %) mens 677 er pædagog (33 %). Der er således en kraftig overrepræsentation af ledere i undersøgelsen, idet ledere udgør 13,3 % af pædagoger i institutioner i Danmark.

	Alle institutioner i DK		Besvarelser			
	Institutioner i alt	Fordeling	Antal	Pct. af alle institutioner	Pct. af udsendte	Fordeling
Hovedstaden	1971	30,9	445	22,6	28,9	30,5
Midtjylland	908	14,2	372	41,0	54,8	25,5
Nordjylland	1316	20,6	168	12,8	19,7	11,5
Sjælland	1492	23,4	221	14,8	19,4	15,2
Syddanmark	699	10,9	251	35,9	49,5	17,2
I ALT	6386	100,0	1457	22,8	30,9	100,0

Den geografiske fordeling af de responderende institutioner er ikke helt jævn, idet andelen af institutioner fra Region Nordjylland og Region Sjælland er væsentligt mindre end forventet og andelen af institutioner fra Region Midtjylland og Region Syddanmark noget højere end forventet.

Mere end hver tredje vuggestueleder, mere end hver fjerde børnehaveleder, mere end hver femte leder af integrerede institutioner og mere end hver sjette SFO-leder i Danmark har deltaget i undersøgelsen. Samlet har mere end hver femte institutionsleder deltaget (22,2 %).

Fordelingen på institutionstyper for de ledere, der indgår i undersøgelsen, viser, at andelen af ledere fra vuggestuer og børnehaver er større end forventet, andelen af ledere fra integrerede institutioner ligger inden for det forventede, mens færre end forventet af SFO-ledere har deltaget i undersøgelsen. Det samlede antal ledere i fordelingen på institutionstyper (1416) er større end det samlede antal ledere blandt respondenter, idet der er respondenter, der angiver at være ledere for flere institutionstyper.

	Ledere				
	Antal ledere			Fordeling (%)	
	I hele landet	I undersøgelsen	Pct.	I hele landet	I undersøgelsen
Vuggestue	255	90	35,3	4,0	6,4
Børnehave	1515	419	27,7	23,8	29,6
Integreret	2806	596	21,2	44,1	42,1
SFO	1791	311	17,4	28,1	22,0
	6367	1416	22,2	100,0	100,0

Af de deltagende ledere i undersøgelsen er 20,7 % mænd. Til sammenligning er 25,3 % af lederne på det kommunale pædagogområde mænd¹⁰. Dette dækker imidlertid også klubområde m.v., der har den højeste andel af mandlige ledere. I en undersøgelse fra Syddansk Universitet¹¹ fremgår, at 15 % af ledere i daginstitutioner (Vuggestuer, Børnehaver, Integreerede institutioner) er mænd. Der er således rimeligt at antage, at kønsfordelingen blandt lederne i undersøgelsen er forholdsvis repræsentativ.

25,4 % af pædagoger i undersøgelsen er mænd, mens andelen af mandlige pædagoger i Danmark udgør 14,2 %. Der er altså en overvægt af mandlige pædagoger, der har valgt at deltage i undersøgelsen.

	Mandlige pædagoger				
	Antal			Fordeling (%)	
	I hele landet	I undersøgelsen	Pct.	I hele landet	I undersøgelsen
Vuggestue	39	12	30,8	0,9	6,7
Børnehave	814	46	5,7	18,0	25,6
Integreret	948	36	3,8	21,0	20,0
SFO	2713	86	3,2	60,1	47,8

	Kvindelige pædagoger				
	Antal			Fordeling (%)	
	I hele landet	I undersøgelsen	Pct.	I hele landet	I undersøgelsen
Vuggestue	2512	48	1,9	6,9	9,4
Børnehave	12537	187	1,5	34,5	36,5
Integreret	12456	151	1,2	34,3	29,5
SFO	8810	126	1,4	24,3	24,6

Andelen af pædagoger fra vuggestuer og børnehaver er større end fra SFO. Ved fordelingen pædagoger og ledere mellem institutionstyper skal have i erindring, at enkelte har angivet at arbejde på to institutionstyper, hvorfor tallene er forbundet med en smule usikkerhed.

De kvindelige respondents gennemsnitsalder er 48,8 år mod 46,4 år blandt de mandlige respondenter. Det kan ikke alene tilskrives, at en større andel af de kvindelige respondenter er ledere end blandt de mandlige respondenter. Kvindelige ledere er ældre end mandlige ledere, $t(1355)=-2,564$, $p<.01$, og kvindelige pædagoger ældre end mandlige pædagoger, $t(669)=-3,361730$, $p<.01$.

	Alder	Antal	SD	Median	Aldersspredning
Ledere					
Mænd	50,4	278	8,087	50,7	33-66 år
Kvinder	51,6	1079	7,164	52,9	31-70 år
Pædagoger					
Mænd	39,9	168	9,728	38,6	20-62 år
Kvinder	42,8	503	9,610	41,9	21-68 år

¹⁰ Lønkommissionens redegørelse: Pædagoger i daginstitutioner. ([http://www.bupl.dk/iwfile/BALG-85VGAQ/\\$file/Loenkom_paed_udsnit_om%20_paed.pdf](http://www.bupl.dk/iwfile/BALG-85VGAQ/$file/Loenkom_paed_udsnit_om%20_paed.pdf))

¹¹ Den decentrale leder. <http://www.lederne.dk/NR/ronlyres/52F01D8D-89B8-4D38-8145-71A0EFD3FE0D/0/Dendecentraleleder.pdf>.

Undersøgelsens deltagere fordelt på aldersgrupper ser således ud:

		< 30 år	30-39 år	40-49 år	50-59	60 +	I ALT
Ledere	Mænd	2	31	90	112	44	279
		0,7 %	11,1 %	32,3 %	40,1 %	15,8 %	100,0 %
	Kvinder	0	81	299	570	129	1079
		0,0 %	7,5 %	27,7 %	52,8 %	12,0 %	100,0 %
	I ALT	2	112	389	682	173	1358
		0,1 %	8,2 %	28,6 %	50,2 %	12,7 %	100,0 %
Pædagoger	Mænd	21	68	48	26	5	168
		12,5 %	40,5 %	28,6 %	15,5 %	3,0 %	100,0 %
	Kvinder	48	158	164	113	20	503
		9,5 %	31,4 %	32,6 %	22,5 %	4,0 %	100,0 %
	I ALT	69	226	212	139	25	671
		10,3 %	33,7 %	31,6 %	20,7 %	3,7 %	100,0 %
Begge	Mænd	23	99	138	138	49	447
		5,1 %	22,1 %	30,9 %	30,9 %	11,0 %	100,0 %
	Kvinder	48	239	463	683	149	1582
		3,0 %	15,1 %	29,3 %	43,2 %	9,4 %	100,0 %
	I ALT	71	338	601	821	198	2029
		3,5 %	16,7 %	29,6 %	40,5 %	9,8 %	100,0 %

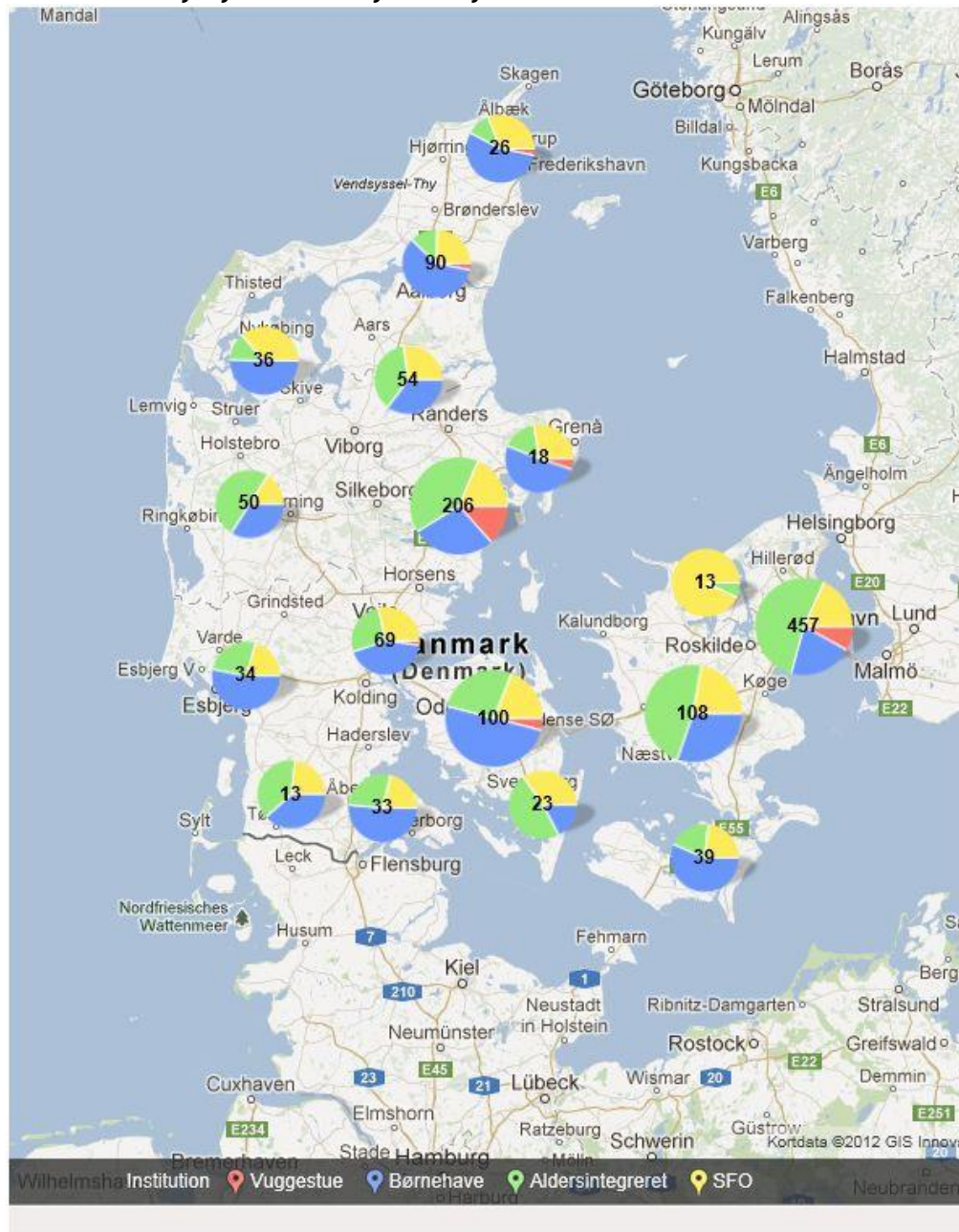
Hvis man ser på, hvorledes respondenterne fordeler sig på deres institutioners ejerform, er kommunale institutioner let overrepræsenteret i undersøgelsen, mens selvejende institutioner er let underrepræsenteret.

	Ejerform				
	Antal			Fordeling (%)	
	I hele landet	I undersøgelsen	Pct.	I hele landet	I undersøgelsen
Kommunal	4656	1057	22,7	72,9	78,9
Selvejende	1348	223	16,5	21,1	16,6
Andet	382	60	15,7	6,0	4,5

Samlet oversigt over de 2051 respondents institutionstype - baseret på deres egne angivelser. 54 personer har angivet mere end én institutionstype.

	Ledere				Pædagoger			
	Mænd		Kvinder		Mænd		Kvinder	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Vuggestue	5	1,7	85	7,6	12	6,8	48	9,4
Børnehave	68	22,8	351	31,4	46	26,0	187	36,5
Integreret	94	31,5	502	44,9	36	20,3	151	29,5
SFO	131	44,0	180	16,1	83	46,9	126	24,6
I ALT	298		1118		177		512	298

Visuelt kort over geografisk fordeling af deltagende institutioner

10.5/ Har der inden for de sidste 10 år været en eller flere sager i din institution om enten seksuelle overgreb på børn eller om uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børn?

Spørgsmålet er blevet givet til alle, som har afkrydset at være leder. Det er i alt blevet besvaret af 1372 ledere.

14,7 % svarer "ja" til, at der har været en eller flere sager (n=202). 80,4 % svarer "nej" (n=1103), mens 4,9 % (n=67) svarer "ved ikke".

Fordelt på institutionstyper har der været markant færre sager i vuggestuer end i øvrige institutionstyper. Ledere har i undersøgelsen haft mulighed for at afkrydse flere institutionstyper, hvorfor tallet er højere (215) end 202.

Svar fordelt på Institutionstype		
	Antal	Pct. af deltagende institutioner af denne type
Vuggestue	8	8,89 %
Børnehave	60	14,32 %
Integreret	98	16,44 %
SFO	49	15,76 %

Den geografiske fordeling af institutionerne, hvor der har været sager, er relativ jævn, idet der dog har været procentvis færre sager i Region Sjælland og Region Nordjylland:

Svar fordelt på regioner		
	Antal	Pct. af deltagende institutioner i regionen
Hovedstaden	71	15,96 %
Midtjylland	53	14,25 %
Nordjylland	20	11,90 %
Sjælland	20	9,05 %
Syddanmark	38	15,14 %
Total	202	13,86 %

10.6/ Er der retningslinjer i din institution, der skal beskytte børnene mod seksuelle overgreb og/eller beskytte personalet mod uberettigede anklager om seksuelle overgreb på børnene?

Spørgsmålet er stillet til alle. Af de 1457 deltagende institutioner svarer 58 % (n=845), at der er retningslinjer i institutionen, mens 38,2 % (n=557) svarer nej og 3,8 % (n=55) ved ikke.

Institutioner, hvor der tidligere har været en eller flere sager, har langt hyppigere (77,1 %) indført retningslinjer, mens det kun er tilfældet for 58,1 % af institutioner, der ikke tidligere har haft sager.

Er der retningslinjer?				
	Ja til, at der er retningslinjer	Nej til retningslinjer	Ved ikke	Signifikans
Tidligere sager	156	45	1	X ² =91,343,df=4,p<.001
Pct.	77,20 %	22,30 %	0,50 %	
Ingen sager	641	440	22	
Pct.	58,10 %	39,90 %	2,00 %	
Ved ikke	23	33	11	
Pct.	34,30 %	49,30 %	16,40 %	
I ALT	820	518	34	

Fordelt på institutionstype er det kun integrerede institutioner, der skiller sig ud, idet der her er signifikant flere institutioner med retningslinjer (p<.05).

Svar fordelt på Institutionstype				
	Ja	Nej	Ved ikke	Signifikans
Vuggestue	53	39	3	N.S.
Pct.	55,80 %	41,10 %	3,20 %	
Børnehave	249	187	15	N.S.
Pct.	55,20 %	41,50 %	3,30 %	
Integreret	382	216	18	$\chi^2=7,821,df=2,p<.05$
Pct.	62,00 %	35,10 %	2,90 %	
SFO	184	134	19	N.S.
Pct.	54,60 %	39,80 %	5,60 %	

Der er en betydelig forskel på, i hvilket omfang de deltagende ledere og pædagoger angiver at arbejde på institution med retningslinjer. 59,8 % af lederne angiver, at der er retningslinjer på deres institution, mens det kun er tilfældet for 32,9 % af pædagogerne ($p<.001$).

Svar fordelt på leder - pædagog				
	Ja	Nej	Ved ikke	Signifikans
Leder	822	518	34	$\chi^2=123,726,df=2,p<.001$
Pct.	59,80 %	37,70 %	2,50 %	
Pædagog	223	281	173	
Pct.	32,90 %	41,50 %	25,60 %	
I ALT	1045	799	207	
Pct.	51,00 %	39,00 %	10,10 %	

Dette kan naturligvis skyldes, at de pædagoger, der deltager i undersøgelsen, i overvejende grad kommer fra institutioner uden retningslinjer. Men isolerer man de institutioner, der deltager i undersøgelsen med både leder og mindst én pædagog (N=540), og sammenligner den enkelte pædagog's svar med lederens svar fra samme institution, opretholdes samme uenighed:

PÆDAGOG	LEDER		
	Ja	Nej	Ved ikke
Ja	135	47	3
Pct.	25,0 %	8,7 %	0,6 %
Nej	71	138	6
Pct.	13,1 %	25,6 %	1,1 %
Ved Ikke	71	63	6
Pct.	13,1 %	11,7 %	1,1 %
I ALT	277	248	15

I over halvdelen af de institutioner, hvor lederen angiver, at der eksisterer retningslinjer, svarer pædagogen enten "nej" eller "ved ikke" på samme spørgsmål.

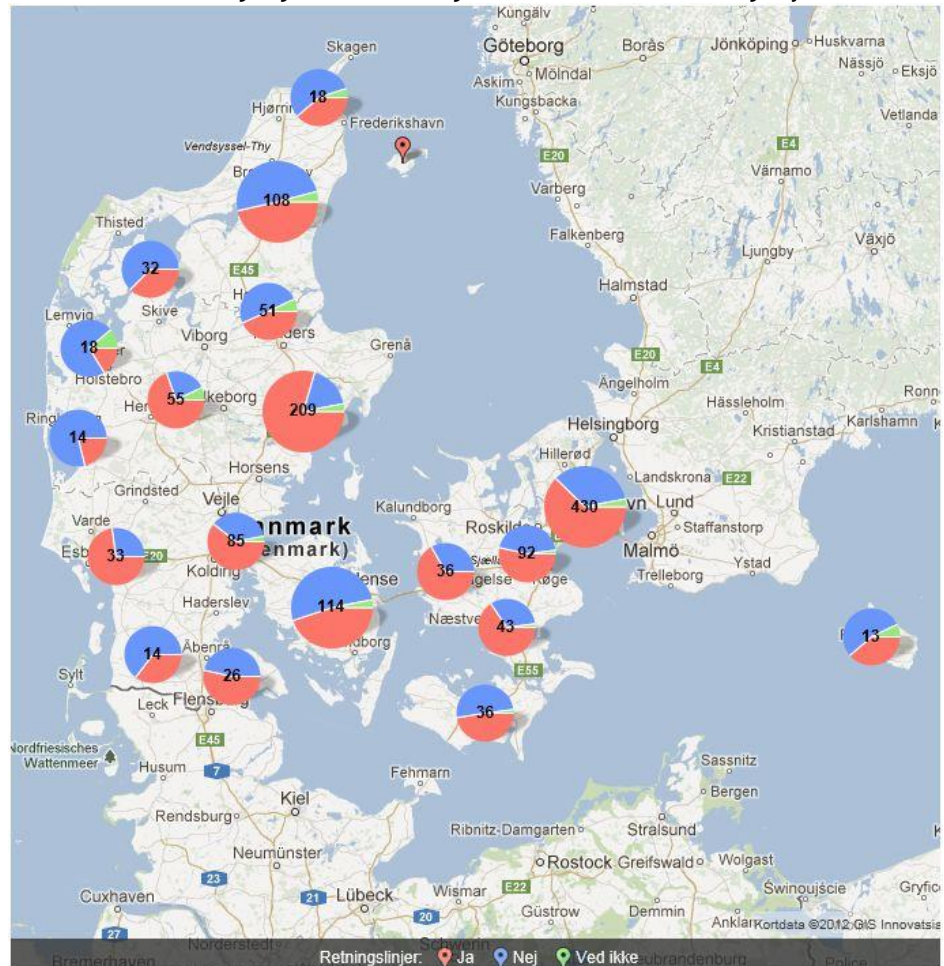
Der er imidlertid også en signifikant forskel på, hvorvidt der svares ja til spørgsmålet om retningslinjer i de institutioner, hvor kun lederen deltager i undersøgelsen og de institutioner, hvor også én eller flere pædagoger deltager.

Svar efter om kun leder deltager i undersøgelsen				
	Ja	Nej	Ved ikke	Signifikans
Kun leder	665	373	29	$\chi^2=35,834,df=2,p<.001$
Pct.	62,30 %	35,00 %	2,70 %	
Også pædagog	180	184	26	
Pct.	46,20 %	47,20 %	6,70 %	
I ALT	845	557	55	
Pct.	58,00 %	38,20 %	3,80 %	

Der eksisterer retningslinjer (ifølge leder) i 62 % af de institutioner, hvor lederen deltager alene i undersøgelsen, mens der kun er retningslinjer (ifølge leder) i 46 % af de institutioner, hvor også en eller flere pædagoger deltager.

Hvis der ses på, hvorledes institutionernes ejerform er bestemmende for tilstedeværelsen af retningslinjer, er der signifikant forskel, idet der hyppigere er retningslinjer i kommunale institutioner (62 %) i forhold til selvejende (57 %) og private/andet (30 %).

Visuelt kort over den geografiske fordeling af institutioner med retningslinjer

Svar fordelt på ejerform			
	Ja	Nej	Ved ikke
Kommunal	653	372	32
Pct.	61,80 %	35,20 %	3,00 %
Selvejende	128	94	1
Pct.	57,40 %	42,20 %	0,40 %
Andet	18	41	1
Pct.	30,00 %	68,30 %	1,70 %

Eksistensen af retningslinjer er ligeledes i et betydeligt omfang afhængigt af, hvor i landet institutionen er placeret ($p < .001$), idet retningslinjer er langt mere udbredte i storbyområder (Hovedstaden og Midtjylland) end i øvrige områder af landet.

	Region					
	Hovedstaden	Midtjylland	Nordjylland	Sjælland	Syddanmark	I ALT
Ja	268	245	72	125	135	845
Pct.	60,20 %	65,90 %	42,90 %	56,60 %	53,80 %	58,00 %
Nej	159	107	89	92	110	557
Pct.	35,70 %	28,80 %	53,00 %	41,60 %	43,80 %	38,20 %
Ved ikke	18	20	7	4	6	55
Pct.	4,1 %	5,3 %	4,1 %	1,8 %	2,4 %	3,8 %

$\chi^2=29,649$, $df=4$, $p < .001$

10.7/ Hvem har fastlagt institutionens retningslinjer til forebyggelse af overgreb på børn og/eller uberettiget mistanke mod personalet om overgreb på børn?

I de 845 institutioner i undersøgelsen, hvor der angives at være retningslinjer, har følgende parter været involveret i fastlæggelsen. I ca. 2/3 af tilfældene har leder og pædagoger haft del i fastlæggelsen. Kommunen har været part i ca. 1/3 og forældrene i ca. 14 % af tilfældene.

Hvem har fastlagt retningslinjerne		
En eller flere af følgende...	Antal institutioner	Pct. af deltagende institutioner
Kommunen	270	32,0 %
Lederen	653	77,3 %
Pædagogerne	618	73,1 %
Forældrene	115	13,6 %
Ved ikke	13	1,5 %
Kombinationer...		
Kommune + leder	181	21,4 %
Leder + pædagoger	514	60,8 %
Pædagoger + forældre	110	13,1 %
Leder + pædagoger + forældre	109	13,0 %

10.8/ Hvad er retningslinjernes formål?

Dette spørgsmål er blevet stillet til de 1045 ledere og pædagoger, der svarede ja til, at der er retningslinjer i deres institution.

Der er generel enighed om blandt ledere og pædagoger på tværs af institutionstyper, at retningslinjernes formål både er at beskytte børnene mod overgreb og pædagogerne mod falske anklager. Mere end 80 % tilkendegiver dette. Medarbejdere i vuggestuer adskiller sig dog fra de andre institutionstypers medarbejdere ved, at flere personer (11,6 %) tilkendegiver "at beskytte børnene" som retningslinjernes primære formål mod ca. 4 % i de øvrige institutionstyper ($p < .05$).

Svar fordelt på Institutionstype				
	Beskytte børnene	Beskytte pædagogerne	Beskytte begge	Signifikans
Vuggestue	8	4	57	$X^2=8,403,df=3,p<.05$
Pct.	11,60 %	5,80 %	82,60 %	
Børnehave	14	28	277	N.S.
Pct.	4,40 %	8,80 %	86,80 %	
Integreret	18	40	391	N.S.
Pct.	4,00 %	8,90 %	86,90 %	
SFO	10	32	190	N.S.
Pct.	4,30 %	13,80 %	81,90 %	

Der er ingen signifikant forskel på, hvad ledere og pædagoger angiver som retningslinjernes primære formål. I begge grupper angiver mere end 80 % "at beskytte både børn og pædagoger".

Mandlige ledere og pædagoger tilkendegiver imidlertid langt hyppigere end deres kvindelige kolleger, at retningslinjernes primære formål er at beskytte pædagogerne ($p < .005$).

Svar fordelt køn				
	Beskytte børnene	Beskytte pædagogerne	Beskytte begge	Signifikans
Mænd	8	33	173	$X^2=10,933,df=2,p<.005$
Pct.	3,70 %	15,40 %	80,80 %	
Kvinder	42	67	721	5
Pct.	5,10 %	8,10 %	86,90 %	

Der er ikke fundet forskelle mellem regionerne og angivelserne af retningslinjernes formål. Der fandtes heller ikke forskel mellem kommunale og selvejende institutioner eller nogen signifikant indflydelse fra respondentens alder på besvarelsen af dette spørgsmål.

10.9/ Hvordan har forældrenes reaktion været på institutionens retningslinjer til forebyggelse af overgreb på børn og/eller uberettiget mistanke mod personalet om overgreb på børn?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, som angiver, at der på deres institution er indført retningslinjer.

Der er betydelig forskel på, hvorledes pædagoger og ledere bedømmer forældrenes reaktion, idet 44 % af lederne mener, at den er overvejende positiv, mens det tilsvarende tal for pædagogerne er 25 %. Begge grupper har dog lige store andele af svar i "Overvejende neutral". Der er bred enighed om, at forældrenes reaktion ikke har været negativ.

Svar fordelt på leder - pædagog				
	Overvejende positiv	Overvejende neutral	Overvejende negativ	Ved ikke
Leder	359	240	0	213
Pct.	44,20 %	29,60 %	0,00 %	26,20 %
Pædagog	56	64	3	99
Pct.	25,20 %	28,80 %	1,40 %	44,60 %
I ALT	415	304	3	312
Pct.	40,10 %	29,40 %	0,30 %	30,20 %

Det er i særlig grad i børnehaver og integrerede institutioner, at forældrenes reaktion opleves som overvejende positiv, men der er tilsvarende stor variation i anvendelsen af svarmuligheden "ved ikke."

Svar fordelt på institutionstype				
	Overvejende positiv	Overvejende neutral	Overvejende negativ	Ved ikke
Vuggestue	23	12	0	33
Pct.	33,80 %	17,60 %	0,00 %	48,50 %
Børnehave	146	91	1	78
Pct.	46,20 %	28,80 %	0,30 %	24,70 %
Integreret	197	133	1	115
Pct.	44,20 %	29,80 %	0,20 %	25,80 %
SFO	56	76	1	95
Pct.	24,60 %	33,30 %	0,40 %	41,70 %

Geografisk placering og institutionens ejerform har ingen signifikant indflydelse på scoren. Det samme gælder pædagog/leders alder og køn.

10.10/ Er det altid muligt at overholde retningslinjerne, eller kan der være faktorer i hverdagen, der gør, at man til tider ikke kan overholde retningslinjerne?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, som angiver, at der på deres institution er indført retningslinjer.

Scoringkategorierne "Det er til tider ikke muligt at overholde retningslinjerne" og "Det er ofte ikke muligt at overholde retningslinjerne" er i det følgende slået sammen, da kun 4 respondenter havde anvendt den sidstnævnte svarmulighed.

Svar fordelt på leder - pædagog				
	Altid muligt	Til tider muligt	Ved ikke	Signifikans
Leder	521	255	46	N.S.
Pct.	63,40 %	31,00 %	5,60 %	
Pædagog	140	72	11	
Pct.	62,80 %	32,30 %	4,90 %	
I ALT	661	327	57	
Pct.	63,30 %	31,30 %	5,50 %	

Der er stor lighed mellem ledere og pædagoger på dette spørgsmål, idet ca. 2/3 angiver, at det altid er muligt at overholde retningslinjerne, mens ca. 1/3 angiver, at der til tider ikke er muligt.

Mellem de forskellige institutionstyper er der imidlertid en forskel i besvarelsen, idet langt flere i vuggestuer (83 %) og langt færre i SFO'er (52 %) angiver, at det altid er muligt at overholde retningslinjerne.

Svar fordelt på Institutionstype				
	Altid muligt	Til tider muligt	Ved ikke	Signifikans
Vuggestue	57	9	3	$\chi^2=12,403,df=2,p<.005$
Pct.	82,60 %	13,00 %	4,30 %	
Børnehave	208	95	16	N.S.
Pct.	65,20 %	29,80 %	5,00 %	
Integreret	288	138	24	N.S.
Pct.	64,00 %	30,70 %	5,30 %	
SFO	121	92	19	$\chi^2=16,652,df=2,p<.001$
Pct.	52,20 %	39,70 %	8,20 %	

Der er ikke fundet signifikant indflydelse på fordelingen af svar fra respondentens alder eller køn, institutionens ejerform eller geografisk placering.

10.11/ Er retningslinjerne skriftlige eller mundtlige?

Spørgsmålet er stillet til de 822 ledere og 223 pædagoger, som angiver, at der på deres institution er indført retningslinjer.

Svar fordelt på leder - pædagog				
	Skriftlige	Mundtlige	Både skriftlig og mundtligt	Ved ikke
Leder	307	211	302	1
Pct.	37,40 %	25,70 %	36,80 %	0,10 %
Pædagog	50	73	80	18
Pct.	22,60 %	33,00 %	36,20 %	8,10 %
I ALT	357	284	382	19
Pct.	34,30 %	27,30 %	36,70 %	1,80 %

Umiddelbart er der en stor uoverensstemmelse mellem svar fra pædagoger og ledere. Et mere ensartet billede får man imidlertid ved udelukkende at sammenstille pædagog svar med

ledersvar på institutionsniveau, idet der her er overensstemmelse mellem lederens svar og pædagogens svar i mere end 90 % af tilfældene.

PÆDAGOG	LEDER			
	Skriftlige	Mundtlige	Både skriftlig og mundtligt	Ved ikke
Skriftlige	322	11	14	4
Pct.	91,70 %	3,10 %	4,00 %	1,10 %
Mundtlige	4	219	10	4
Pct.	1,70 %	92,40 %	4,20 %	1,70 %
Både skriftlige og mundtlige	0	0	0	1
Pct.	0,00 %	0,00 %	0,00 %	100,00 %
Ved ikke	12	23	324	6
Pct.	3,30 %	6,30 %	88,80 %	1,60 %
I ALT	338	253	348	15

I SFO'er med retningslinjer er disse langt hyppigere mundtlige, end det er tilfældet i andre institutionsformer.

	Svar fordelt på Institutionstype				Signifikans
	Skriftlige	Mundtlige	Både skriftlig og mundtligt	Ved ikke	
Vuggestue	27	16	26	0	N.S.
Pct.	39,10 %	23,20 %	37,70 %	0,00 %	
Børnehave	99	88	124	7	N.S.
Pct.	31,10 %	27,70 %	39,00 %	2,20 %	
Integreret	181	99	166	3	N.S.
Pct.	40,30 %	22,00 %	37,00 %	0,70 %	
SFO	58	87	77	9	$X^2=16,652, df=2, p<.001$
Pct.	25,10 %	37,70 %	33,30 %	3,90 %	

Der er forskelle mellem regionerne, idet retningslinjer langt hyppigere er skriftlige i Midtjylland, Sjælland og Syddanmark end tilfældet er i Hovedstaden og Nordjylland. Muligvis kan tilstedeværelsen af kommunale retningslinjer forklare disse forskelle.

Svar fordelt på geografisk område				
	Skriftlige	Mundtlige	Både skriftlig og mundtligt	Ved ikke
Hovedstaden	81	106	132	10
Pct.	24,60 %	32,20 %	40,10 %	3,00 %
Midtjylland	122	58	119	4
Pct.	40,30 %	19,10 %	39,30 %	1,30 %
Nordjylland	21	44	30	1
Pct.	21,90 %	45,80 %	31,20 %	1,00 %
Sjælland	67	36	48	2
Pct.	43,80 %	23,50 %	31,40 %	1,30 %
Syddanmark	66	40	53	2
Pct.	41,00 %	24,80 %	32,90 %	1,20 %
I ALT	81	106	132	10
Pct.	24,60 %	32,20 %	40,10 %	3,00 %

Fra øvrige parametre er der ikke fundet indflydelse på svarfordelingen på dette spørgsmål.

10.12/ Er der åbenhed og løbende dialog i institutionen om retningslinjerne?

Dette spørgsmål er blevet stillet til de 1045 ledere og pædagoger, der svarede ja til, at der er retningslinjer i deres institution.

Knap 90 % af alle respondenter mener, at der eksisterer åbenhed om retningslinjerne. Der er generelt flere ledere end pædagoger, som mener, at der er åbenhed og løbende dialog om retningslinjerne. Forskellen ligger dog delvist i, at langt flere pædagoger svarer "ved ikke".

Svar fordelt på leder - pædagog				
	Ja	Nej	Ved ikke	Signifikans
Leder	734	57	24	X ² =123,726,df=2,p<.001
Pct.	90,10 %	7,00 %	2,90 %	
Pædagog	178	25	19	
Pct.	80,20 %	11,30 %	8,60 %	
I ALT	912	82	43	
Pct.	87,90 %	7,90 %	4,10 %	

Sammenlignes svarene fra pædagog vs. leder i de institutioner, hvor der både er leder- og pædagog svar, så er der enighed i 71 % af tilfældene. Hvor der er uenighed, er det omtrent lige så hyppigt, at leder svarer nej, mens pædagog svarer ja, som det omvendte.

	LEDER		
PÆDAGOG	Ja	Nej	Ved ikke
Ja	92	10	1
Pct.	70,2 %	7,6 %	0,8 %
Nej	13	1	0
Pct.	9,9 %	0,8 %	0,0 %
Ved Ikke	12	2	0
Pct.	9,2 %	1,5 %	0,0 %
I ALT	117	13	1

Fordelt på køn er der en tendens til, at flere mænd end kvinder savner åbenhed og løbende dialog, men forskellen er ikke statistisk signifikant.

	Svar fordelt på køn			
	Ja	Nej	Ved ikke	Signifikans
Mænd	178	24	11	N.S.
Pct.	83,60 %	11,30 %	5,20 %	
Kvinder	734	58	32	
Pct.	89,10 %	7,00 %	3,90 %	
I ALT	912	82	43	
Pct.	87,90 %	7,90 %	4,10 %	

Hvis man sammenligner institutionstyperne, er der mere åbenhed og dialog i børnehaver og integrerede institutioner, end der er i vuggestuer og SFO'er.

	Svar fordelt på Institutionstype		
	Ja	Nej	Ved ikke
Vuggestue	57	6	6
Pct.	82,60 %	8,70 %	8,70 %
Børnehave	289	22	8
Pct.	90,60 %	6,90 %	2,50 %
Integreret	402	30	14
Pct.	90,10 %	6,70 %	3,10 %
SFO	184	27	16
Pct.	81,10 %	11,90 %	7,00 %

Der er ikke signifikant indflydelse på svarfordelingen fra geografisk område, alder eller ejerform.

10.13/ Oplever du, at retningslinjerne påvirker din faglige identitet som pædagog?

Dette spørgsmål er blevet stillet til de 1045 ledere og pædagoger, der svarede ja til, at der er retningslinjer i deres institution.

Der er udbredt enighed blandt ledere og pædagoger på spørgsmålet. 2/3 af begge grupper mener ikke, at deres faglige identitet er påvirket af de retningslinjer, der eksisterer i

institutionen. 9 % af lederne og knap 6 % af pædagogerne mener derimod, at deres faglige identitet er påvirket i høj grad, mens ca. 20 % i hver gruppe mener, at den er påvirket i nogen grad.

Svar fordelt på leder - pædagog					
	I høj grad	I nogen grad	Nej	Ved ikke	Signifikans
Leder	73	163	556	30	N.S.
Pct.	8,90 %	19,80 %	67,60 %	3,60 %	
Pædagog	13	46	150	14	
Pct.	5,80 %	20,60 %	67,30 %	6,30 %	
I ALT	86	209	706	44	
Pct.	8,20 %	20,00 %	67,60 %	4,20 %	

Der er derimod en signifikant forskel at finde ($p < .005$), når respondenterne opdeles på køn, idet langt flere mænd føler, at deres faglige identitet er påvirket i en eller anden grad (38 %), end tilfældet er blandt kvinder (ca. 25 %).

Svar fordelt på køn					
	I høj grad	I nogen grad	Nej	Ved ikke	Signifikans
Mænd	20	61	126	7	$\chi^2=13,706, df=3, p < .005$
Pct.	9,30 %	28,50 %	58,90 %	3,30 %	
Kvinder	66	148	580	37	
Pct.	7,90 %	17,80 %	69,80 %	4,50 %	
I ALT	86	209	706	44	
Pct.	8,20 %	20,00 %	67,60 %	4,20 %	

Der er en tendens i retning af, at ældre mere end yngre føler, at deres faglige identitet som pædagog er påvirket af retningslinjer, men tendensen er ikke signifikant.

Svar fordelt på aldersgrupper				
	I høj grad	I nogen grad	Nej	Ved ikke
< 30 år	1	5	15	1
Pct.	4,50 %	22,70 %	68,20 %	4,50 %
30-39 år	6	27	94	9
Pct.	4,40 %	19,90 %	69,10 %	6,60 %
40-49 år	22	53	195	14
Pct.	7,70 %	18,70 %	68,70 %	4,90 %
50-59 år	39	97	318	16
Pct.	8,30 %	20,60 %	67,70 %	3,40 %
60-69 år	17	25	74	4
Pct.	14,20 %	20,80 %	61,70 %	3,30 %
I ALT	85	207	696	44
Pct.	8,20 %	20,10 %	67,40 %	4,30 %

Besvarelser på spørgsmålet fordelt på regionerne:

		Svar fordelt på geografisk område			
		I høj grad	I nogen grad	Nej	Ved ikke
Hovedstaden		18	61	236	14
	Pct.	5,50 %	18,50 %	71,70 %	4,30 %
Midtjylland		26	75	192	12
	Pct.	8,50 %	24,60 %	63,00 %	3,90 %
Nordjylland		9	17	68	3
	Pct.	9,30 %	17,50 %	70,10 %	3,10 %
Sjælland		21	26	95	11
	Pct.	13,70 %	17,00 %	62,10 %	7,20 %
Syddanmark		12	30	115	4
	Pct.	7,50 %	18,60 %	71,40 %	2,50 %
I ALT		86	209	706	44
	Pct.	8,20 %	20,00 %	67,60 %	4,20 %

Der er ikke fundet forskelle i besvarelserne fra de forskellige institutionstyper på, hvorvidt retningslinjer påvirker den faglige identitet. Der er heller ingen signifikant forskel mellem kommunale og private/selvejende institutioner på dette spørgsmål.

10.14/ Får retningslinjerne dig til at føle dig mere tryk i forhold til en uberettiget anklage om overgreb på børnene?

Dette spørgsmål er blevet stillet til de 1045 ledere og pædagoger, der svarede ja til, at der er retningslinjer i deres institution.

83 % af alle pædagoger og ledere svarer bekræftende på, at retningslinjerne i deres institution i høj eller nogen grad får dem til at føle sig mere tryk. Under 10 % af alle, der har besvaret dette spørgsmål mener ikke, at retningslinjerne gør dem tryggere. Der er ingen statistisk forskel mellem ledere og pædagogers besvarelse af spørgsmålet.

		Svar fordelt på leder - pædagog				
		I høj grad	I nogen grad	Nej	Ved ikke	Signifikans
Leder		276	410	76	56	N.S.
	Pct.	33,70 %	50,10 %	9,30 %	6,80 %	
Pædagog		82	97	27	16	
	Pct.	36,90 %	43,70 %	12,20 %	7,20 %	
I ALT		358	507	103	72	
	Pct.	34,40 %	48,80 %	9,90 %	6,90 %	

Der er heller ingen signifikant forskel mellem mænds og kvinders besvarelser. Der er ligeledes ikke fundet forskelle på besvarelsen af dette spørgsmål mellem aldersgrupper, institutionstype, geografisk tilhørsforhold eller institutionens ejerform.

Svar fordelt på køn					
	I høj grad	I nogen grad	Nej	Ved ikke	Signifikans
Mænd	74	97	28	15	N.S.
Pct.	34,60 %	45,30 %	13,10 %	7,00 %	
Kvinder	284	410	75	57	
Pct.	34,40 %	49,60 %	9,10 %	6,90 %	
I ALT	358	507	103	72	
Pct.	34,40 %	48,80 %	9,90 %	6,90 %	

10.15/ Er der retningslinjer, der kun gælder mandligt personale?

Dette spørgsmål er blevet stillet til de 1045 ledere og pædagoger, der svarede ja til, at der er retningslinjer i deres institution.

Ifølge lederne er der på 95 af undersøgelsens 1452 institutioner indført retningslinjer, som kun er gældende for mænd. Det svarer til 6,5 % af alle institutionerne i undersøgelsen og 11,6 % af de institutioner, hvor der er indført retningslinjer. Der er ikke signifikant sammenhæng mellem, om der på institutionen tidligere har været sager og indførelsen af retningslinjer, som kun er gældende for mænd.

Der er statistisk signifikant forskel på, hvorledes ledere og pædagoger besvarer dette spørgsmål, idet et betydeligt antal pædagoger (9,4 %) ikke ved, om særlige retningslinjer er gældende kun for mænd.

Svar fordelt på leder - pædagog				
	Ja	Nej	Ved ikke	Signifikans
Leder	95	724	3	$X^2=65,563,df=2,p<.001$
Pct.	11,60 %	88,10 %	0,40 %	
Pædagog	30	172	21	
Pct.	13,50 %	77,10 %	9,40 %	
I ALT	125	896	24	
Pct.	12,00 %	85,70 %	2,30 %	

Ses alene på de institutioner (n=135), hvor der på dette spørgsmål er svar fra både leder og mindst én pædagog, så er der i knap hver fjerde tilfælde uenighed om, hvorvidt der er indført særlige retningslinjer for mænd. I over halvdelen af de tilfælde, hvor leder bekræfter, at der er særlige retningslinjer for mænd, svarer pædagoger på de samme institutioner nej/ved ikke. Samtidig er der et flertal af ledere, der svarer nej/ved ikke på de institutioner, hvor pædagoger mener, at der eksisterer særlige retningslinjer for mænd.

	LEDER		
PÆDAGOG	Ja	Nej	Ved ikke
Ja	8	9	1
Pct.	5,9 %	6,7 %	0,7 %
Nej	8	96	1
Pct.	5,9 %	71,1 %	0,7 %
Ved Ikke	2	10	0
Pct.	1,5 %	7,4 %	0,0 %
I ALT	18	115	2

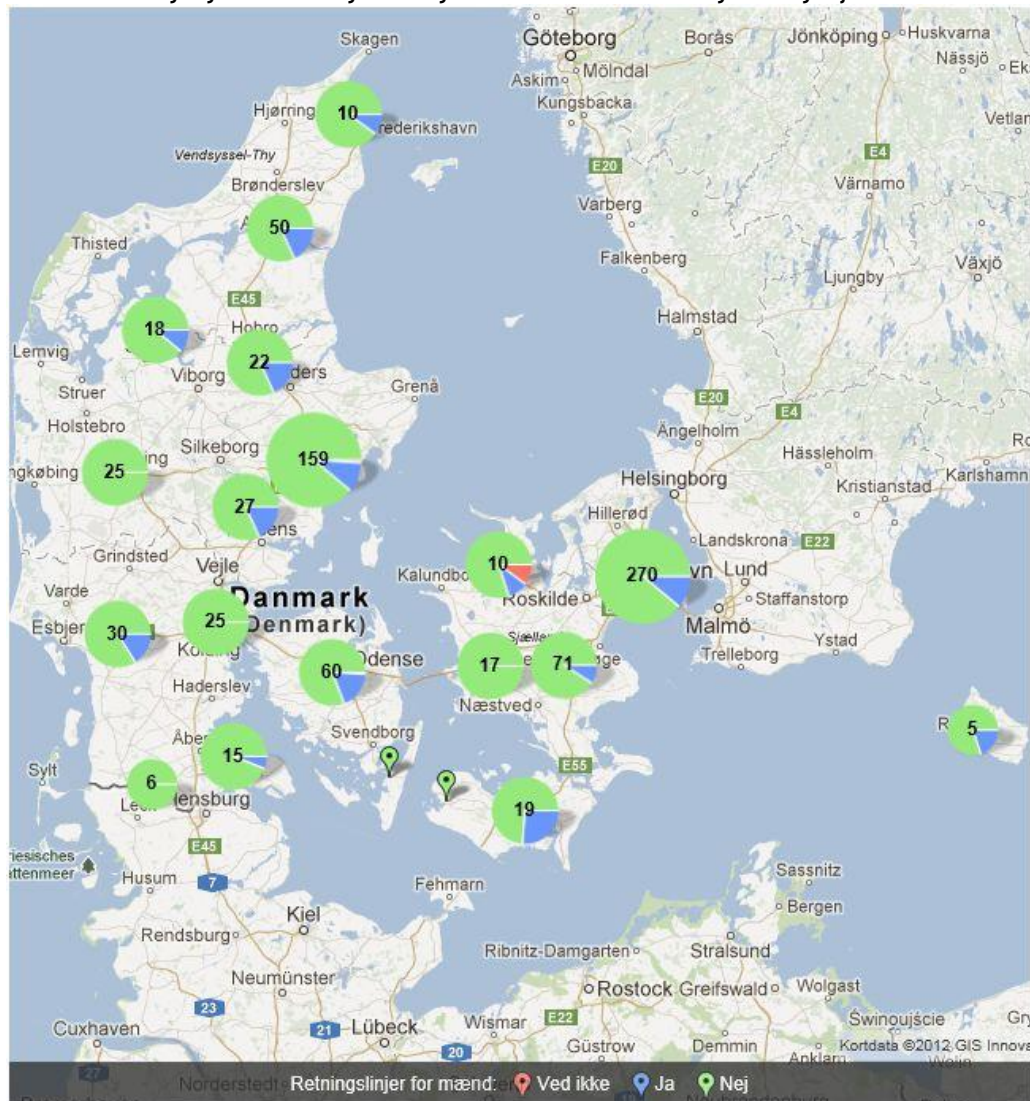
Blandt de forskellige institutionstyper er det langt hyppigere i SFO'er end øvrige institutioner, at ledere og pædagoger angiver, at der eksisterer særlige retningslinjer for mænd.

Svar fordelt på Institutionstype				
	Ja	Nej	Ved ikke	Signifikans
Vuggestue	7	60	2	N.S.
Pct.	10,10 %	87,00 %	2,90 %	
Børnehave	42	272	5	N.S.
Pct.	13,20 %	85,30 %	1,60 %	
Integreret	42	399	9	N.S.
Pct.	9,30 %	88,70 %	2,00 %	
SFO	37	187	8	$X^2=6,602,df=2,p<.05$
Pct.	15,90 %	80,60 %	3,40 %	

Fordelt på aldersgrupper ser det umiddelbart ud, som om det i overvejende grad er de helt unge pædagoger (<30 år), der mener, at de arbejder under særlige retningslinjer for mænd, men tallene begynder her at blive tynde.

Svar fordelt på aldersgrupper			
	Ja	Nej	Ved ikke
< 30 år	5	14	3
Pct.	22,70 %	63,60 %	13,60 %
30-39 år	12	117	7
Pct.	8,80 %	86,00 %	5,10 %
40-49 år	33	243	8
Pct.	11,60 %	85,60 %	2,80 %
50-59 år	56	409	5
Pct.	11,90 %	87,00 %	1,10 %
60-69 år	17	102	1
Pct.	14,20 %	85,00 %	0,80 %
I ALT	5	14	3
Pct.	22,70 %	63,60 %	13,60 %

Visuelt kort over geografisk fordeling af deltagende institutioner med særlige retningslinjer for mænd

Der er ingen forskel mellem kønnene i besvarelserne af dette spørgsmål. Der ses heller ingen indflydelse fra ejerform eller geografisk placering.

10.16/ Får de særlige retningslinjer for mænd dig til at føle dig mere tryk i forhold til en uberettiget anklage om overgreb på børnene?

Spørgsmålet er besvaret af i alt 23 mandlige pædagoger, der angiver at arbejde på en institution, hvor der eksisterer særlige retningslinjer for mænd. Mere end 90 % angiver, at retningslinjerne i høj eller nogen grad får dem til at føle sig mere tryk. Ingen svarer nej, mens 8,7 % svarer ved ikke.

	Svar	
	Antal	Pct.
Ja, i høj grad	7	30,4
Ja, i nogen grad	14	60,9 %
Nej	0	0 %
Ved ikke	2	8,7 %
I ALT	23	100 %

10.17/ Påvirker særreglerne for mandlige pædagoger dit forhold til nogle af personerne i institutionen?

Spørgsmålet er besvaret af i alt 23 mandlige pædagoger, der angiver at arbejde på en institution, hvor der eksisterer særlige retningslinjer for mænd. Der er givet mulighed for at afkrydse i flere felter, hvorfor summen af svar er større end 23.

Påvirker særreglerne for mænd dit forhold ...	Afkrydsninger	
	Antal	Pct
Til børnene	6	26,1 %
Til kvindelige kolleger	3	13,0 %
Til Forældrene	3	13,0 %
Til ledelsen	1	4,3 %
Nej, til ingen	16	69,6 %
Ved ikke	0	0,0 %

10.18/ Er der en bestemt årsag til, at der ikke er retningslinjer i din institution?

Spørgsmålet er stillet til de 518 ledere, som svarede nej til, at der er retningslinjer på deres institution. I tilfælde af bekræftende svar på dette spørgsmål er årsagen angivet i den kvalitative besvarelse.

På institutionsniveau svarede 557 institutioner nej til, at der er retningslinjer på deres institution, men 39 af institutionerne er kun repræsenteret med pædagog, hvorfor spørgsmålet om årsag til, at der ikke er retningslinjer, ikke er stillet til disse.

15 % angiver, at der er en bestemt årsag til, at der ikke er indført retningslinjer, men 80 % svarer nej og 5 % ved ikke.

	Svar fra leder		
	Ja	Nej	Ved ikke
Antal	78	413	27
Pct.	15,10 %	79,70 %	5,20 %

Fordelt på institutionstyper er der en tendens til, at det i højere grad er i vuggestuer end i øvrige institutioner, at der er en bestemt årsag, men forskellene mellem institutionstyperne er ikke signifikante.

Svar fordelt på Institutionstype			
	Ja	Nej	Ved ikke
Vuggestue	7	25	4
Pct.	19,40 %	69,40 %	11,10 %
Børnehave	28	135	8
Pct.	16,40 %	78,90 %	4,70 %
Integreret	35	162	10
Pct.	16,90 %	78,30 %	4,80 %
SFO	11	106	6
Pct.	8,90 %	86,20 %	4,90 %

Det er i højere grad i Region Hovedstaden end i øvrige regioner, at der er en bestemt årsag til, at retningslinjer ikke er indført.

Svar fordelt på geografisk område			
	Ja	Nej	Ved ikke
Hovedstaden	31	110	11
Pct.	20,40 %	72,40 %	7,20 %
Midtjylland	15	76	10
Pct.	14,90 %	75,20 %	9,90 %
Nordjylland	10	67	2
Pct.	12,70 %	84,80 %	2,50 %
Sjælland	9	76	1
Pct.	10,50 %	88,40 %	1,20 %
Syddanmark	13	84	3
Pct.	13,00 %	84,00 %	3,00 %

Lederens alder, køn eller institutionens ejerform har ingen signifikant indflydelse på, hvorledes der svares på dette spørgsmål.

10.19/ Hvad er din holdning til, at der ikke er retningslinjer i din institution?

Spørgsmålet er stillet til de 518 ledere og 281 pædagoger, som svarede nej til, at der er retningslinjer på deres institution.

Der er signifikant forskel på lederes og pædagogers holdning til de manglende retningslinjer, idet 27 % af pædagoger på institutioner uden retningslinjer er "meget utilfredse"/"utilfredse", mens det kun er gældende for 20 % af lederne.

Svar fordelt på leder - pædagog						
	Meget utilfreds	Utilfreds	Hverken eller	Tilfreds	Meget tilfreds	Signifikans
Ledere	11	92	236	129	44	$\chi^2=11,440, df=8, p<.05$
Pct.	2,10 %	18,00 %	46,10 %	25,20 %	8,60 %	
Pædagoger	18	58	123	64	18	
Pct.	6,40 %	20,60 %	43,80 %	22,80 %	6,40 %	
I ALT	29	150	359	193	62	
Pct.	3,70 %	18,90 %	45,30 %	24,30 %	7,80 %	

Der er derimod ingen signifikant forskel på mænds og kvinders holdning. Hverken blandt ledere, pædagoger eller samlet. Der er heller ingen indflydelse fra respondentens alder, geografisk område eller institutionens type eller ejerform.

10.20/ Føler du dig tryk eller utryk uden retningslinjer i institutionen?

Spørgsmålet er stillet til de 518 ledere og 281 pædagoger, som svarede nej til, at der er retningslinjer på deres institution.

Der er signifikant forskel på, i hvilket omfang ledere og pædagoger føler sig trykke eller utrykke uden retningslinjer. Ledere angiver i 70 % af tilfældene, at de føler sig trykke, mens det kun er gældende for 53 % af pædagogerne.

Svar fordelt på leder - pædagog				
	Ja	Nej	Hverken-eller	Signifikans
Leder	362	16	136	$X^2=29,096,df=2,p<.001$
Pct.	70,40 %	3,10 %	26,50 %	
Pædagog	149	26	106	
Pct.	53,00 %	9,30 %	37,70 %	
I ALT	511	42	242	
Pct.	64,30 %	5,30 %	30,40 %	

Fordelt på institutionstyper er der flest i vuggestuer og børnehaver, der giver udtryk for, at de føler sig trykke uden retningslinjer.

Svar fordelt på Institutionstype				
	Tryk	Utryk	Hverken eller	Signifikans
Vuggestue	45	5	16	N.S.
Pct.	68,20 %	7,60 %	24,20 %	
Børnehave	194	19	67	$X^2=9,555,df=2,p<.01$
Pct.	69,30 %	6,80 %	23,90 %	
Integreret	175	16	83	N.S.
Pct.	63,90 %	5,80 %	30,30 %	
SFO	114	6	81	$X^2=13,670,df=2,p<.001$
Pct.	56,70 %	3,00 %	40,30 %	

Der er ikke fundet indflydelse fra geografisk placering, pædagogens/lederens køn eller alder eller institutionens ejerform.

10.21/ Er der regler i din institution, som børnene skal overholde?

Spørgsmålet er stillet til alle ledere og pædagoger på de i alt 1457 institutioner.

Der er signifikant forskel på lederes og pædagogers besvarelse af spørgsmålet, primært baseret på at betydeligt flere pædagoger end ledere er i tvivl om eksistensen af sådanne regler for børnene på deres institution.

Svar fordelt på leder - pædagog				
	Ja	Nej	Ved ikke	Signifikans
Leder	877	469	28	$X^2=13,771,df=2,p<.001$
Pct.	63,80 %	34,10 %	2,00 %	
Pædagog	51	25	7	
Pct.	61,40 %	30,10 %	8,40 %	
I ALT	928	494	35	
Pct.	63,70 %	33,90 %	2,40 %	

I modsætning til spørgsmålet om generelle retningslinjer er der på dette spørgsmål ikke forskel på, hvorledes ledere, der er alene om at repræsentere deres institution, svarer i forhold til institutioner, hvor også én eller flere pædagoger svarer.

Hvis der alene ses på de institutioner, hvor både leder og mindst én pædagog har svaret, er der også på dette spørgsmål en betydelig uenighed mellem den enkelte pædagogs besvarelse af spørgsmålet og besvarelsen fra institutionens leder.

LEDER			
PÆDAGOG	Ja	Nej	Ved ikke
Ja	207	100	5
Pct.	38,3 %	18,5 %	0,9 %
Nej	85	86	2
Pct.	15,7 %	15,9 %	0,4 %
Ved Ikke	25	27	3
Pct.	4,6 %	5,0 %	0,6 %
I ALT	317	213	10

Hvis man sammenligner institutionstyper, er der signifikant færre vuggestuer ($p<.001$), der har regler, som børnene skal overholde, mens der er signifikant flere børnehaver ($p<.005$) - begge sammenlignet med øvrige institutionstyper.

Svar fordelt på Institutionstype				
	Ja	Nej	Ved ikke	Signifikans
Vuggestue	24	67	4	$X^2=65,145,df=2,p<.001$
Pct.	25,30 %	70,50 %	4,20 %	
Børnehave	316	129	6	$X^2=12,706,df=2,p<.005$
Pct.	70,10 %	28,60 %	1,30 %	
Integreret	403	195	18	N.S.
Pct.	65,40 %	31,70 %	2,90 %	
SFO	212	118	7	N.S.
Pct.	62,90 %	35,00 %	2,10 %	

Fordelt på regioner skiller hovedstaden sig ud ved, at der her er signifikant færre institutioner, hvor særlige regler er gældende for børnene. Det er især i Region Sjælland og Nordjylland, at der eksisterer særlige regler, som børnene skal overholde.

		Svar fordelt på geografisk område		
		Ja	Nej	Ved ikke
Hovedstaden		257	173	15
	Pct.	57,80 %	38,90 %	3,40 %
Midtjylland		235	126	11
	Pct.	63,20 %	33,90 %	3,00 %
Nordjylland		116	51	1
	Pct.	69,00 %	30,40 %	0,60 %
Sjælland		165	55	1
	Pct.	74,70 %	24,90 %	0,50 %
Syddanmark		155	89	7
	Pct.	61,80 %	35,50 %	2,80 %
I ALT		928	494	35
	Pct.	63,70 %	33,90 %	2,40 %

Der er ingen indflydelse fra institutionens ejerform eller pædagogens/lederens alder og køn på besvarelsen af dette spørgsmål.

10.22/ Er der aktiviteter, som I i institutionen ikke længere foretager jer (f.eks. at tage i svømmehalen), fordi I vil forebygge seksuelle overgreb på børnene eller uberettiget mistanke mod personalet om seksuelle overgreb på børnene?

Spørgsmålet er stillet til alle.

Ca. 5 % af ledere og pædagoger svarer ja til, at der er aktiviteter, som ikke længere foretages. Der er signifikant forskel på, hvorledes ledere og pædagoger har besvaret dette spørgsmål, idet langt flere pædagoger (7,5 %) ikke ved, hvorvidt der er aktiviteter, som ikke længere foretages.

Hvis der sammenlignes med antal år, som pædagogen har været ansat, ses der en sammenhæng med besvarelsen på dette spørgsmål ($p < .001$), idet pædagoger, som svarer "ved ikke", i gennemsnit har været ansat 3,8 år mod 7,9 år og 8,6 år for dem, som enten svarer ja eller nej.

		Svar fordelt på leder - pædagog			
		Ja	Nej	Ved ikke	Signifikans
Leder		81	1264	29	$X^2=36,473,df=2,p<.001$
	Pct.	5,90 %	92,00 %	2,10 %	
Pædagog		31	595	51	
	Pct.	4,60 %	87,90 %	7,50 %	
I ALT		112	1859	80	
	Pct.	5,50 %	90,60 %	3,90 %	

Hvis man sammenligner besvarelsene fra de forskellige institutionstyper, er det i væsentlig grad i integrerede institutioner, at visse aktiviteter ikke længere foretages, mens andelen af ja-svar er signifikant lavere for SFO'er.

Svar fordelt på Institutionstype				
	Ja	Nej	Ved ikke	Signifikans
Vuggestue	5	88	2	N.S.
Pct.	5,30 %	92,60 %	2,10 %	
Børnehave	28	414	9	N.S.
Pct.	6,20 %	91,80 %	2,00 %	
Integreret	44	552	20	$X^2=7,093,df=2,p<.05$
Pct.	7,10 %	89,60 %	3,20 %	
SFO	10	322	5	$X^2=8,121,df=2,p<.05$
Pct.	3,00 %	95,50 %	1,50 %	

Der er ligeledes signifikant forskel mellem de geografiske områder, idet det langt hyppigere er tilfældet i Hovedstaden og Midtjylland, at der er aktiviteter, der ikke længere foretages.

Svar fordelt på geografisk område				
	Ja	Nej	Ved ikke	Signifikans
Hovedstaden	51	549	30	$X^2=27,386,df=8,p<.001$
Pct.	8,10 %	87,10 %	4,80 %	
Midtjylland	32	460	20	
Pct.	6,20 %	89,80 %	3,90 %	
Nordjylland	8	259	5	
Pct.	2,90 %	95,20 %	1,80 %	
Sjælland	14	269	15	
Pct.	4,70 %	90,30 %	5,00 %	
Syddanmark	7	322	10	
Pct.	2,10 %	95,00 %	2,90 %	
I ALT	112	1859	80	
Pct.	5,50 %	90,60 %	3,90 %	

Der er ingen forskel mellem, hvorledes mandlige og kvindelige medarbejdere besvarer dette spørgsmål, og der er heller ingen indflydelse fra ejerform.

10.23/ Ser du tegn på, at institutionens retningslinjer påvirker børnenes adfærd?

Spørgsmålet er blevet stillet til pædagoger og ledere på de 845 institutioner, som har angivet, at der findes retningslinjer på deres arbejdsplads. Der er udbredt enighed om, at retningslinjerne ikke påvirker børnenes adfærd (92 % af lederne og 88 % af pædagogerne).

Svar fordelt på leder - pædagog				
	Ja	Nej	Ved ikke	Signifikans
Leder	81	1264	29	N.S.
Pct.	5,90 %	92,00 %	2,10 %	
Pædagog	31	595	51	N.S.
Pct.	4,60 %	87,90 %	7,50 %	
I ALT	112	1859	80	N.S.
Pct.	5,50 %	90,60 %	3,90 %	

Der er ingen signifikante forskelle mellem institutionstypernes besvarelse af dette spørgsmål - heller ikke signifikant indflydelse fra ejerform, geografisk placering, pædagoger/leders alder eller køn.

10.24/ Har institutionens retningslinjer i dine øjne nogen konsekvenser for plejen af og omsorgen for børnene og deres udfoldelsesmuligheder?

Svar fordelt på leder - pædagog					
	Ja, i høj grad	Ja, i nogen grad	Nej	Ved ikke	Signifikans
Leder	12	121	674	15	N.S.
Pct.	1,50 %	14,70 %	82,00 %	1,80 %	
Pædagog	5	28	183	7	
Pct.	2,20 %	12,60 %	82,10 %	3,10 %	
I ALT	17	149	857	22	
Pct.	1,60 %	14,30 %	82,00 %	2,10 %	

Der er enighed blandt pædagoger og ledere på spørgsmålet om, hvorvidt retningslinjerne har konsekvenser for plejen og omsorgen for børnene. Det mener 82 % af både ledere og pædagoger ikke er tilfældet. 12,5 % af pædagogerne og 14,7 % af lederne mener, at retningslinjerne i nogen grad påvirker plejen og omsorgen.

Der er heller ikke på dette spørgsmål fundet signifikante forskelle mellem geografiske områder, alder, køn institutionens ejerform eller institutionstype.

10.25/ Anvendelse af kommentarfelter.

Antal ledere og pædagoger, som har tilføjet kommentarer i kommentarfelterne.

Anvendelse af kommentarfelterne	Leder			Pædagog		
	Antal	Pct. af alle	Pct.	Antal	Pct. af alle	Pct.
Sager sidste 10 år – uddybende svar	166	12,1	12,1	0	0,0	0,0
Årsag til manglende retningslinjer	72	5,2	13,9	0	0,0	0,0
Holdning til manglende retningslinjer	218	15,9	42,1	124	18,3	44,0
Årsag til indførelse af retningslinjer	801	58,2	97,2	0	0,0	0,0
Retningslinjernes indhold	708	51,5	85,1	188	27,8	84,3
Din holdning til institutionens retningslinjer	603	43,9	73,2	176	26,0	78,9
Hvorledes retningslinjerne påvirker din faglige identitet	183	13,3	77,5	45	6,6	76,3
Beskriv retningslinjer kun for mænd	82	6,0	86,3	28	4,1	93,3
Påvirker særregler for mænd – uddybende svar	3	0,2	50,0	0	0,0	0,0
Beskriv regler, som børnene skal overholde	770	56,0	87,7	315	46,5	80,6
Hvilke aktiviteter foretages ikke længere	73	5,3	89,0	26	3,8	83,9
Beskriv hvorledes retningslinjerne påvirker børns adfærd	76	5,5	87,4	19	2,8	82,6
Beskriv evt. Konsekvenser for plejen	112	8,2	84,2	29	4,3	87,9
Forældrenes reaktion	245	17,8	29,7	78	11,5	34,9
Hvilke faktorer gør det svært at overholde retningslinjerne	222	16,2	42,4	67	9,9	47,9
Har du flere kommentarer	248	18,0	18,0	111	16,4	16,4
Hvordan er holdningen blandt de mandlige pædagoger i institutionen til, at der er særlige retningslinjer for dem?	72	5,2	75,8	0	0,0	0,0
Hvordan oplever du som mandlig pædagog, at der er særlige retningslinjer for mænd?	15	1,1	15,8	4	0,6	13,3

Mandlige ledere og pædagogers anvendelse af kommentarfeltene

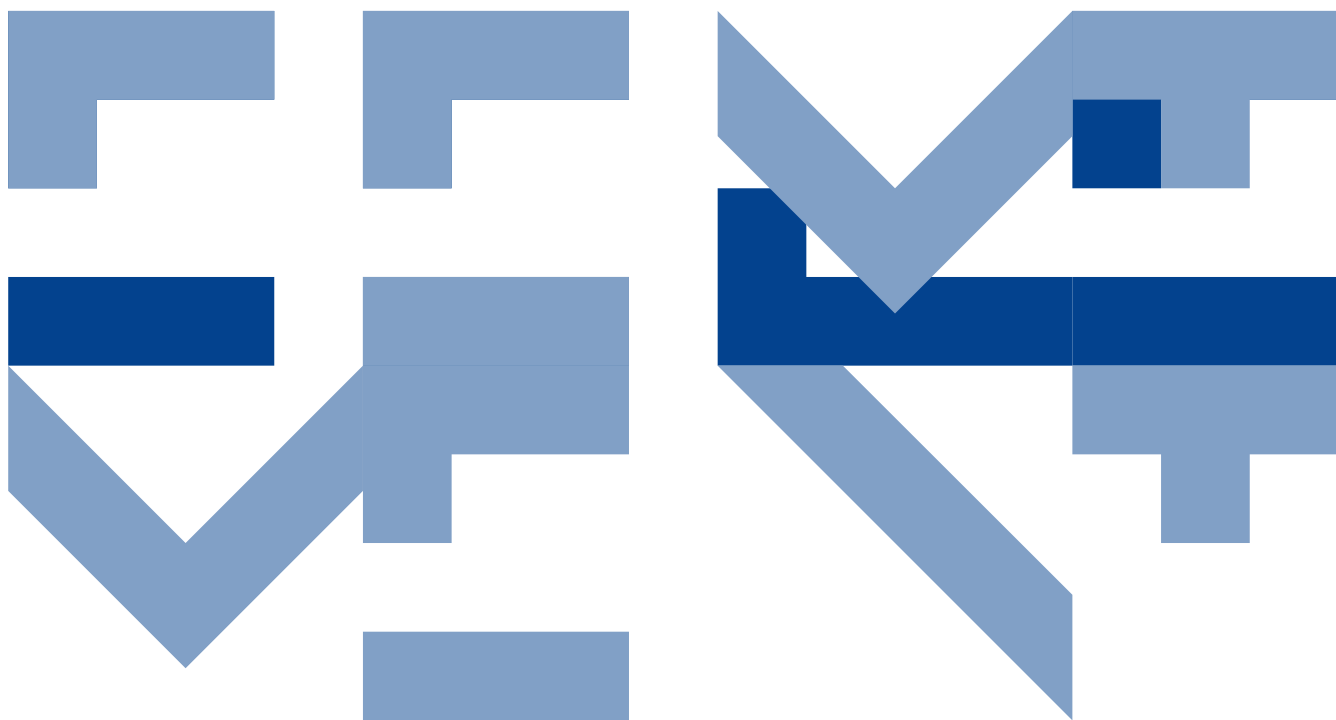
Anvendelse af kommentarfeltene	Leder		Pædagog	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Sager sidste 10 år – uddybende svar	32	11,2	0	0,0
Årsag til manglende retningslinjer	19	6,7	0	0,0
Holdning til manglende retningslinjer	34	12,0	35	20,3
Årsag til indførelse af retningslinjer	148	51,9	0	0,0
Retningslinjernes indhold	130	45,6	53	30,8
Din holdning til institutionens retningslinjer	100	35,1	53	30,8
Hvorledes retningslinjerne påvirker din faglige identitet	49	17,3	14	8,1
Beskriv retningslinjer kun for mænd	17	6,0	5	2,9
Påvirker særregler for mænd – uddybende svar	3	1,1	0	0,0
Beskriv regler, som børnene skal overholde	128	45,1	63	36,6
Hvilke aktiviteter foretages ikke længere	14	4,9	9	5,2
Beskriv hvorledes retningslinjerne påvirker børns adfærd	13	4,6	3	1,7
Beskriv evt. konsekvenser for plejen	28	9,9	8	4,7
Forældrenes reaktion	42	14,8	26	15,1
Hvilke faktorer gør det svært at overholde retningslinjerne	33	11,6	20	11,6
Har du flere kommentarer	48	16,9	23	13,4

Kvindelige ledere og pædagogers anvendelse af kommentarfeltene

Anvendelse af kommentarfeltene	Leder		Pædagog	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Sager sidste 10 år – uddybende svar	134	12,3	0	0,0
Årsag til manglende retningslinjer	53	4,9	0	0,0
Holdning til manglende retningslinjer	184	16,9	88	17,4
Årsag til indførelse af retningslinjer	653	59,9	0	0,0
Retningslinjernes indhold	580	53,2	135	26,7
Din holdning til institutionens retningslinjer	505	46,3	123	24,4
Hvorledes retningslinjerne påvirker din faglige identitet	134	12,3	31	6,1
Beskriv retningslinjer kun for mænd	65	6,0	23	4,6
Påvirker særregler for mænd – uddybende svar		0,0		0,0
Beskriv regler, som børnene skal overholde	643	58,9	252	49,9
Hvilke aktiviteter foretages ikke længere	60	5,5	17	3,4
Beskriv hvorledes retningslinjerne påvirker børns adfærd	63	5,8	16	3,2
Beskriv evt. konsekvenser for plejen	84	7,7	21	4,2
Forældrenes reaktion	204	18,7	52	10,3
Hvilke faktorer gør det svært at overholde retningslinjerne	189	17,3	47	9,3
Har du flere kommentarer	200	18,3	88	17,4

Anvendelse af kommentarfelter fordelt på institutionstyper

Anvendelse af kommentarfelterne	Vuggestue			Børnehave			Integreret institution			SFO		
	Antal	Pct. af alle	Pct.	Antal	Pct. af alle	Pct.	Antal	Pct. af alle	Pct.	Antal	Pct. af alle	Pct.
Sager sidste 10 år – uddybende svar	6	4,0	4,0	51	7,8	7,8	73	9,3	9,3	44	8,5	8,5
Årsag til manglende retningslinjer	7	4,7	10,6	25	3,8	8,9	32	4,1	11,6	11	2,1	5,4
Holdning til manglende retningslinjer	34	22,7	51,5	126	19,3	44,7	111	14,2	40,2	85	16,3	42,1
Årsag til indførelse af retningslinjer	51	34,0	73,9	231	35,3	72,2	371	47,3	82,3	171	32,9	73,7
Retningslinjernes indhold	50	33,3	72,5	282	43,1	88,1	393	50,1	87,1	189	36,3	81,5
Din holdning til institutionens retningslinjer	43	28,7	62,4	247	37,8	77,2	342	43,6	75,8	164	31,5	70,7
Hvorledes retningslinjerne påvirker din faglige identitet	14	9,3	73,7	68	10,4	80,0	92	11,7	72,4	56	10,8	82,4
Beskriv retningslinjer kun for mænd	7	4,7	100,0	36	5,5	85,7	37	4,7	88,1	33	6,3	89,2
Påvirker særregler for mænd – uddybende svar	0	0,0	0,0	1	0,2		1	0,1		1	0,2	
Beskriv regler, som børnene skal overholde	31	20,7	77,5	370	56,6	84,1	448	57,1	88,5	259	49,8	82,5
Hvilke aktiviteter foretages ikke længere	7	4,7	87,5	32	4,9	82,0	49	6,3	90,7	16	3,1	88,9
Beskriv hvorledes retningslinjerne påvirker børns adfærd	1	0,7	100,0	31	4,7	93,9	39	5,0	83,0	26	5,0	83,9
Beskriv evt. Konsekvenser for plejen	8	5,3	80,0	36	5,5	76,6	54	6,9	85,7	45	8,7	90,0
Forældrenes reaktion	25	16,7	36,2	93	14,2	29,1	138	17,6	30,6	75	14,4	32,3
Hvilke faktorer gør det svært at overholde retningslinjerne	9	6,0	15,8	88	13,5	42,1	123	15,7	42,6	76	14,6	62,8
Har du flere kommentarer	24	16,0	16,0	119	18,2	18,2	138	17,6	17,6	99	19,0	19,0
Hvordan er holdningen blandt de mandlige pædagoger i institutionen til, at der er særlige retningslinjer for dem?	2	1,3	28,6	21	3,2	50,0	26	3,3	61,9	25	4,8	67,6
Hvordan oplever du som mandlig pædagog, at der er særlige retningslinjer for mænd?	0	0	0,00	5	0,8	11,9	5	0,6	11,9	9	1,7	24,3

ISBN: 978-87-993438-2-9